PROVINCIE UTRECHT

PROGRAMMABEGROTING 2018

Utrecht, 26 september 2017

Inhoudsopgave

1. Belangrijkste ontwikkelingen in 2018 4

2. Beleidsbegroting 2018 8

3. Programmaplan 12

3.1 Ruimtelijke ontwikkeling 13

3.2 Landelijk gebied 26

3.3 Bodem, water en milieu 38

3.4 Economische ontwikkeling 49

3.5 Bereikbaarheid 61

3.6 Cultuur en erfgoed 72

3.7 Bestuur en middelen 85

4. Projecten 93

4.1 Hart van de Heuvelrug 94

4.2 Uithoflijn 98

4.3 Omgevingswet 101

5. Paragrafen 104

6. Financiële begroting 2018 135

7. Bijlagen 146

Geprognosticeerde balans 147

Financiële kengetallen 148

Berekening EMU-Saldo 150

Staat van begrotingssubsidies 159

Overzicht op taakvelden 167

Afkortingenlijst 171

Colofon 173

PROVINCIE :: UTRECHT

BEGROTING 2018 IN HET KORT

PRIORITEITEN PROVINCIE UTRECHT

AANTREKKELIJKE LEEFOMGEVING

- Krachtige en duurzame economie
- Gezonde leefomgeving
- Vitale steden en platteland
- Robuuste natuur
- Aantrekkelijke cultuurhistorische infrastructuur

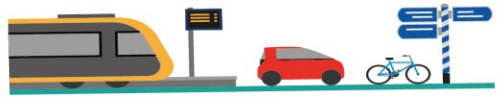

GOEDE BEREIKBAARHEID

- Veilig en slim benutten
- Goed openbaar vervoer
- Goede doorstroming

INKOMSTEN

VAN OVERHEDEN

Van het rijk uit het Provinciefonds	€ 205.639.000
Van het rijk aan Motorrijtuigenbelasting	€ 121.123.000
Overige bijdragen van het rijk, andere provincies en gemeenten	€ 42.814.000

OVERIGE INKOMSTEN

Uit provinciale reserves	€ 79.599.000
Aan ontvangen rente	€ 4.039.000
Aan verkoop grond, huur, dividend, leges e.d.	€ 24.961.000 +

TOTAAL INKOMSTEN **€ 478.175.000**

UITGAVEN

RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

Aantrekkelijke steden en dorpen	€ 4.656.000
Provinciaal ruimtelijk beleid	€ 2.985.000
Ruimtelijke kwaliteit	€ 3.235.000

LANDELIJK GEBIED

Behouden, beleven en verbeteren natuur	€ 27.385.000
Ontwikkeling robuust natuurnetwerk	€ 18.310.000
Duurzame landbouw, leefbaarheid	€ 6.381.000

BODEM WATER EN MILIEU

Gezonde en veilige leefomgeving	€ 14.125.000
Bodem-, grond- en oppervlaktewater	€ 7.420.000
Duurzaamheid	€ 523.000

ECONOMISCHE ONTWIKKELING

Economie	€ 5.239.000
Recreatie en toerisme	€ 4.067.000
Energietransitie	€ 1.500.000

BEREIKBAARHEID

Programma's, projecten en subsidies mobiliteit	€ 133.138.000
Openbaar vervoer en Regiotaxi	€ 94.645.000
Beheer wegen en tramsysteem	€ 58.613.000

CULTUUR EN ERFGOED

Erfgoed	€ 10.806.000
Cultuur en bibliotheken	€ 8.353.000

BESTUUR EN MIDDELEN

Provinciale staten	€ 2.758.000
Kabinetszaken	€ 978.000
Strategie en bestuurlijke zaken	€ 7.367.000

OVERHEAD, RESERVES EN STELPOSTEN € 56.163.000 +

TOTAAL UITGAVEN **€ 468.647.000**

SALDO BEGROTING: € 9.528.000

Deze begroting wordt op 6 november behandeld in de vergadering van Provinciale Staten. Ga voor de volledige begroting naar provincie-utrecht.nl/begroting.

1. Belangrijkste ontwikkelingen in 2018

1.1 Opgaven op hoofdlijnen

We leven in een sterk veranderende samenleving. De turbulentie is heviger dan ooit, zowel landelijk als internationaal. Een nieuw kabinet, toenemende burgerparticipatie, maar ook thema's als de snelheid van technische ontwikkelingen en innovaties, klimaatverandering en energietransitie, migratie en Europa (Brexit). Thema's die van grote invloed zijn op onze samenleving met daarbij burgers, ondernemers en maatschappelijke organisaties die een andere rol vragen van de provinciale organisatie. Denken en werken vanuit de burgers en ondernemers moet het uitgangspunt zijn, waarbij de provincie vooral verbinder en gewaardeerde partner is. Dit vraagt om een adaptieve netwerkorganisatie, waarbij we ons snel kunnen aanpassen en organiseren op de maatschappelijke ontwikkelingen en opgaven, die leidend zijn voor de (samenhangende) provinciale opgaven.

We hebben laten zien dat we hier als provincie sterk in zijn: Utrecht staat boven aan de lijst van meest competitieve en innovatieve regio's van Europa. Dat willen we verder versterken: we willen de aantrekkelijkste regio van Europa zijn om te wonen, te werken en te leven. Met minder nemen we geen genoegen.

De kracht van Utrecht zit in een unieke combinatie van factoren. De aantrekkelijke, gezonde en groene leefomgeving en de centrale ligging in de Randstad bieden een krachtig ecosysteem voor de innovatieve kenniseconomie (een innovatieve kenniseconomie door samenwerking tussen bedrijfsleven, kennisinstituten en overheden). Er is een sterke drive om duurzame oplossingen voor maatschappelijke opgaven te vinden (want ruimte is hier schaars). De aantrekkelijkheid van Utrecht heeft een groei van de regionale economie, groei van het aantal inwoners en een toenemende mobiliteit tot gevolg.

Wij zien het als onze taak om deze groei mogelijk te maken, maar tegelijkertijd ook de aantrekkelijkheid van de Provincie te blijven waarborgen. Deze afweging leidt tot een aantal actuele politiek bestuurlijke opgaven.

Wij willen met alle partijen in deze regio actief bijdragen aan de verdere versterking van onze positie in de Randstad. We kijken daarmee ook over de provinciegrenzen heen. Sterker nog, alleen in samenspel met andere regio's kunnen wij de aantrekkelijkheid van onze Provincie versterken en de groei zo faciliteren dat kwaliteit van onze ruimte behouden blijft voor onze inwoners en voor partijen die zich in onze regio willen vestigen. Onze bijdrage focust zich op twee hoofdpijlers:

1. Het realiseren van een **aantrekkelijke fysieke leefomgeving**;
2. Het realiseren van een **goede bereikbaarheid**.

Aantrekkelijke leefomgeving

Om onze aantrekkelijke en hoogwaardige leefomgeving verder te versterken en om het ook een krachtig ecosysteem te laten zijn voor innovatie, werken we actief aan een aantal maatschappelijke opgaven:

- Voor het verdienvermogen van deze regio vormt een krachtige en duurzame economie de basis. Hoe we onze economie willen versterken wordt momenteel uitgewerkt in een nieuwe ruimtelijk economische strategie. We gaan daarbij uit van onze kracht en potenties. De aansluiting tussen onderwijs en regionale arbeidsmarkt is belangrijk, deze raakt direct de benodigde kennisinfrastructuur vanuit een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor bedrijven.
- We zetten in op het versterken van sectoren waar onze regio sterk is: gezondheid en zorg. Daarbij past een gezonde leefomgeving die uitnodigt tot bewegen, ontspannen en ontmoeten, die veilig is en die gezondheidsrisico's aanpakt: een regio die mondiaal laat zien hoe 'healthy urban living' mogelijk is.
- De provincie heeft een belangrijke rol bij een duurzame ruimtelijke ontwikkeling. Een sterke regio vraagt vitale steden en dorpen en een vitaal platteland. Stad en land kunnen elkaar versterken, zeker in een compacte regio als de onze. Landbouw heeft de stad veel meer te bieden dan voedsel alleen. Duurzaamheid en circulair economisch denken vormen een belangrijke sleutel voor de vitalisering van de landbouw. Stad en land zullen samen de energie- en klimaattransitie vorm moeten geven. Datzelfde geldt voor waterbeheer. Door klimaatverandering staat Nederland voor een enorme opgave voor waterveiligheid en wateroverlast. Ook de waterkwaliteit moet verder worden verbeterd.
- Voor onze kerntaak natuur en ons cultureel erfgoed voelt de provincie een speciale verantwoordelijkheid. We dragen zorg voor een robuuste natuur waarmee we niet alleen voldoen aan onze Europese verplichtingen, maar ook bijdragen aan een aantrekkelijke regio. Ook dragen we, met trots, zorg voor onze unieke en aantrekkelijke culturele infrastructuur waarmee we verleden, heden en toekomst met elkaar weten te verbinden.

Goede bereikbaarheid
We kunnen onze aantrekkelijkheid alleen behouden als de regio bereikbaar blijft. De groeiende vraag naar mobiliteit en de impact daarvan op onze leefomgeving is een belangrijke maatschappelijke uitdaging. Het verkeersnetwerk voor auto, openbaar vervoer én fiets in onze provincie loopt regelmatig tegen de grenzen aan. Naast het belang voor de regionale bereikbaarheid vormt het auto- en openbaar vervoer netwerk ook de draaischijf van Nederland. Uit toekomstverkenningen (o.a. de WLO-scenario's) blijkt dat de netwerken overbelast raken. Smart Mobility, innovatieve technologieën voor duurzame mobiliteit en andere vormen van vervoersaanbod zijn daarom cruciaal voor een goede bereikbaarheid.

We zien en werken daarbij aan de volgende opgaven:

- Een goede bereikbaarheid realiseren door het veilig en optimaal benutten van de infrastructuur die we tot onze beschikking hebben en dat waar het nodig is nieuwe infrastructuur aan te leggen. We zetten maximaal in op slimme oplossingen die de doorstroming, leefbaarheid en de veiligheid bevorderen. In 2018 komen we tot een geactualiseerd Mobiliteitsplan. Hierbij stellen we ook een nieuw Mobiliteitsprogramma op. De actualisatie van het Mobiliteitsprogramma is het kader in ons gesprek met het Rijk en andere regio's over de samenwerking voor de korte en lange termijn. Verder werken we aan een visie op de doorontwikkeling van het regionaal openbaar vervoer voor de periode na afloop van de huidige concessies.
- De provincie levert een belangrijke bijdrage aan goed openbaar vervoer. Goed wil zeggen: goede kwaliteit, veilig en doelmatig. Ons OV-bedrijf draagt hier dagelijks aan bij. De nieuwe Uithoflijn gaat bijdragen aan een betere bereikbaarheid van het voor onze kenniseconomie belangrijke Utrecht Science Park.

Integraal werken
De provincie heeft een belangrijke rol in het fysieke domein en bereikbaarheidsdomein. Integraal werken is een belangrijke voorwaarde om vanuit die rol meerwaarde te bieden. Dat komt in de eerste plaats tot uiting in de belangrijke beweging die we nationaal, provinciaal en gemeentelijk maken naar één omgevingsbeleid. Dit is een complexe operatie, maar de richting waarbij burgers en bedrijven meer centraal komen te staan is onomkeerbaar. Daarnaast werken we nu al vaak in integrale gebiedstrajecten waarbij we samen met belanghebbenden zoveel mogelijk proberen te komen tot win-win oplossingen.

Kwaliteit van de organisatie
De provincie wil goed toegerust werken aan de maatschappelijke opgaven, met alle partijen die daarvoor relevant zijn. Om dat nu en in de toekomst goed te kunnen, zien we voor de organisatie ook een aantal opgaven. We moeten zorgen voor:

- Continue ontwikkeling van organisatie en goed toegeruste medewerkers (waaronder het vergroten van het strategisch vermogen)
- Up to date informatiemanagement (de digitale overheid)
- Een flexibele en opgaven gestuurde organisatie
- Gezonde financiën en adequate sturing
- Duurzaamheid

De nieuwe domeinvorming binnen de provinciale organisatie, en daarmee een sterkere integrale sturing, maakt de provincie slagvaardiger in het opgavegericht werken en het versterken van haar strategische functie. Want we willen een krachtige adaptieve netwerkorganisatie zijn die ook in de toekomst vanuit een publieke verantwoordelijkheid betekenisvol blijft bijdragen aan een krachtige topregio.

1.2 Bestuurlijke ontwikkelingen

We leven in een bestuurlijk veranderende samenleving. Sterk bestuur gaat niet alleen om bestuurskracht, maar des te meer om het versterken van de regionale samenwerkingskracht over bestuurlijke grenzen heen. Als provincie realiseren we onze maatschappelijke opgaven in samenwerking met andere overheden, bedrijven, organisaties en inwoners. Op basis van de thema's waarop het nieuwe kabinet focus zal leggen, kan het noodzakelijk blijken om onze strategische keuzes te herijken.

Binnenkort zal duidelijk zijn of het Rijk de provincie Utrecht of de provincie Zuid-Holland verkiest als vestigingsplaats van de nieuwe gemeente Vijfheerenlanden. De nieuwe gemeente zal een samenvoeging worden van de Utrechtse gemeente Vianen en de Zuid-Hollandse gemeenten Zederik en Leerdam. 2018 is een tussenjaar, tussen de ambtelijke samenwerking per 1 januari 2018 en de bestuurlijke samenvoeging per 1 januari 2019 (uitgaande van een tijdig en positief besluit van het ministerie van Binnenlandse Zaken over de provinciekeuze).

2. Beleidsbegroting 2018

2.1 Algemeen

2.1.1Vernieuwingen

In deze Programmabegroting zijn de vernieuwingen van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) doorgevoerd. Het doel van deze vernieuwingen is om meer inzicht te geven in de beoogde maatschappelijke effecten en financiële positie van de provincie en om deze transparanter te maken.

Zo is in de beleidsbegroting het programmaplan (hoofdstuk 3) ingedeeld in een vaste structuur per programma. Elk programma bestaat uit drie paragrafen waarin de doelstellingen en de beoogde effecten zijn opgenomen, de wijze waarop wordt gestreefd deze effecten te bereiken en de financiële middelen die hiervoor beschikbaar worden gesteld. Hiermee wordt tevens uitvoering gegeven aan de motie Sturen op maatschappelijke en financiële effecten. Deze vaste indeling is ook opgenomen voor de projecten (hoofdstuk 4) en de paragrafen (hoofdstuk 5). Bij elk programma is een doelenboom opgenomen waarin het beoogde effect voor dat programma is vertaald naar de belangrijkste doelstellingen. Om de sturing kwalitatief nog verder te verbeteren, zal in 2018 de doelenboomstructuur verder worden uitgewerkt. De Programmabegroting 2019 zal beschikken over heldere doelen, aansluitend bij de beoogde maatschappelijke effecten en daaraan gekoppelde concrete en meetbare indicatoren. De conform het BBV verplichte set van beleidsindicatoren is al wel opgenomen in deze Programmabegroting. Daarnaast is voor elk programma en project, indien van toepassing, een meerjareninvesteringsplan opgenomen en is er meer inzicht gegeven in de verbonden partijen.

In de Financiële Begroting is de overhead apart zichtbaar geworden in de uiteenzetting van de financiële positie.

2.1.2Leeswijzer

Doelstelling Programmabegroting

De Programmabegroting is een belangrijk instrument voor provinciale staten om inhoud te geven aan haar kaderstellende rol. In de Programmabegroting worden de keuzes voor 2018 vastgelegd voor de belangrijkste activiteiten, doelstellingen en de hieraan gekoppelde inzet van de financiële middelen.

Plaats Programmabegroting in de planning & control cyclus

In het coalitieakkoord 2015-2019 is de koers van de provincie op hoofdlijnen uitgezet en zijn de benodigde financiële middelen voor uitvoering van deze ambities in kaart gebracht. In de Programmabegroting wordt voor dat begrotingsjaar vastgelegd wat de provincie wil bereiken, wat daarvoor wordt gedaan en welke financiële middelen daarvoor beschikbaar worden gesteld. De Programmabegroting wordt door provinciale staten vastgesteld. Tussentijds kunnen plannen worden bijgesteld aan actuele ontwikkelingen. Dat kan als onderdeel van de reguliere cyclus gebeuren via de Kadernota, maar ook incidenteel op basis van door provinciale staten en gedeputeerde staten genomen besluiten. Deze bijstellingen krijgen hun financieel beslag via begrotingswijzigingen die aan provinciale staten worden voorgelegd. In de jaarstukken wordt uiteindelijk eindverantwoording afgelegd over de uitvoering van de ambities. Er wordt aangegeven in welke mate de doelstellingen zijn gerealiseerd en er wordt verantwoording afgelegd over de inzet van de financiële middelen.

Structuur van de Programmabegroting

De structuur van de Programmabegroting wordt grotendeels bepaald door een aantal wettelijke vormeisen. Het BBV bevat de volgende vormeisen voor de Programmabegroting:

1. De beleidsbegroting, onderverdeeld in:
    - Een programmaplan: een programma is een geheel van activiteiten om de beoogde maatschappelijke effecten te bereiken. In het programmaplan wordt per beleidsprogramma expliciet ingegaan op welke maatschappelijke effecten worden nagestreefd, hoe men deze effecten wil gaan bereiken en welke middelen daarvoor nodig zijn;
    - De paragrafen: deze bevatten de beleidsuitgangspunten van beheersmatige activiteiten en lokale heffingen. In de paragrafen worden onderwerpen behandeld die van belang zijn voor het inzicht in de financiële positie. De voorgeschreven paragrafen zijn: onderhoud kapitaalgoederen, verbonden partijen, grondbeleid, financiering, bedrijfsvoering, weerstandsvermogen en risicobeheersing en lokale heffingen.
2. De financiële begroting, onderverdeeld in:
    - De uiteenzetting van de financiële positie;
    - Het overzicht van baten en lasten.

Indeling Programmabegroting

Hoofdstuk 2 geeft een beknopte samenvatting van de beleidsbegroting. Het programmaplan is weergegeven in hoofdstuk 3. Ieder programma is, conform het BBV, ingedeeld in de drie “w-vragen”: wat willen we bereiken, wat gaan we daarvoor doen en wat gaat dat kosten? Voor elk programma is in de eerste paragraaf (wat willen we bereiken?) een doelenboom opgenomen en een tabel met indicatoren. In de tweede paragraaf (wat gaan we daarvoor doen?) worden de belangrijkste prestaties en activiteiten beschreven die ervoor zorgen dat deze doelen worden bereikt. In de derde paragraaf (wat gaat dat kosten?) wordt ingegaan op de financiële middelen die hiervoor beschikbaar worden gesteld. Per programma wordt een overzicht van de baten en lasten gegeven en, indien van toepassing, een meerjarenraming van de verwachte investeringen en inzicht in de verbonden partijen.

In hoofdstuk 4 worden de belangrijkste projecten uitgelicht. Hoofdstuk 5 bevat de zeven verplichte paragrafen. Net als bij de programma’s wordt ook in hoofdstuk 4 en 5 voor ieder project en iedere paragraaf antwoord gegeven op elk van de drie w-vragen.

Hoofdstuk 6 bevat de financiële begroting, waarin in de eerste paragraaf de financiële positie uiteen wordt gezet en in de tweede paragraaf een overzicht wordt gegeven van de baten en lasten, inclusief een meerjarenraming en verschillenanalyse. Tenslotte is nog een aantal bijlagen opgenomen.

De bedragen in de tabellen zijn standaard x € 1.000, tenzij dit anders in de tabel is aangegeven.

2.1.3Verwerking BRU in de begroting

Door de invoering van de wet Afschaffing Plusregio’s zijn de verkeer- en vervoertaken van Bestuur Regio Utrecht (BRU) per 1 januari 2015 overgegaan naar de provincie Utrecht. BRU is daarmee geen afzonderlijke entiteit meer, maar onderdeel van de provincie. Onderlinge verrekeningen tussen de provincie en BRU blijven tot het einde van de transitieafspraken (2015-2019) administratief in de begroting opgenomen. Vanaf 2020 vormen de administratie BRU en de provincie één geheel waardoor onderlinge transacties niet meer zullen voorkomen.

2.1.4Verwerking van reserves in de begroting

Op advies van de accountant wordt in de begroting de afwikkeling van financiële stromen via de reserves netto opgenomen. Dat wil zeggen dat het begrote saldo tussen de lasten en baten op de programma’s met een storting in, of onttrekking aan, de reserve in de begroting wordt opgenomen. Tot nu werd bij een deel van de reserves zowel een storting als een onttrekking begroot, naast de budgetten voor lasten en baten op de programma’s. Door de wijziging in werkwijze dalen de totale lasten en baten op de programma’s inclusief reserves op bijna alle programma's.

Een ander gevolg van deze wijziging in werkwijze is dat de realisatie op de reserves pas in de boeken verwerkt kan worden op het moment dat alle lasten en baten definitief zijn.

2.2 Samenvatting begroting op hoofdlijnen

Totaal overzicht Begroting 2018							
				Reserves			
Omschrijving	Lasten	Baten	Saldo	Storting	Onttrek.	Saldo	Totaal
Ruimtelijke ontwikkeling	10.876	0	-10.876	2.579	2.815	236	-10.640
Landelijk gebied	52.076	3.100	-48.976	0	9.177	9.177	-39.799
Bodem, water en milieu	22.068	7.106	-14.962	0	2.178	2.178	-12.784
Economische ontwikkeling	10.806	114	-10.692	122	650	528	-10.164
Bereikbaarheid	286.396	150.394	-136.002	8.792	55.104	46.312	-89.690
Cultuur en erfgoed	19.159	1.527	-17.632	32	4.493	4.461	-13.171
Bestuur en middelen	11.103	109	-10.994	0	0	0	-10.994
Programma's	**412.484**	**162.350**	**-250.134**	**11.525**	**74.417**	**62.892**	**-187.242**
Overhead	39.434	7.489	-31.945	0	0	0	-31.945
Subtotaal	**451.918**	**169.839**	**-282.079**	**11.525**	**74.417**	**62.892**	**-219.187**
Stelposten	1.233	0	-1.233	0	0	0	-1.233
Algemene middelen	0	228.737	228.737	3.971	5.182	1.211	229.948
Totaal begroting	**453.151**	**398.576**	**-54.575**	**15.496**	**79.599**	**64.103**	**9.528**
Mutatie reserves	15.496	79.599	64.103				
Begroting incl. reserves	**468.647**	**478.175**	**9.528**				

3. Programmaplan

Ruimtelijke ontwikkeling

3.1.1 Wat willen we bereiken?

3.1.1.1Doelstellingen en beoogde maatschappelijke effecten

Het grondgebied van onze provincie wordt intensief bewoond en gebruikt. De dynamiek die daarbij hoort vereist steeds nieuwe afwegingen die per saldo moeten resulteren in een hoge kwaliteit van stedelijk en landelijk gebied. In de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie 2013-2028 en de Provinciale Ruimtelijke Verordening 2013 (beide herijkt in 2016) zijn de ambities en kaders vastgelegd. De ambities voor binnenstedelijke ontwikkelingen zijn verwoord in het Beleidskader Binnenstedelijke Ontwikkeling (2016).

3.1.1.2Doelenboom

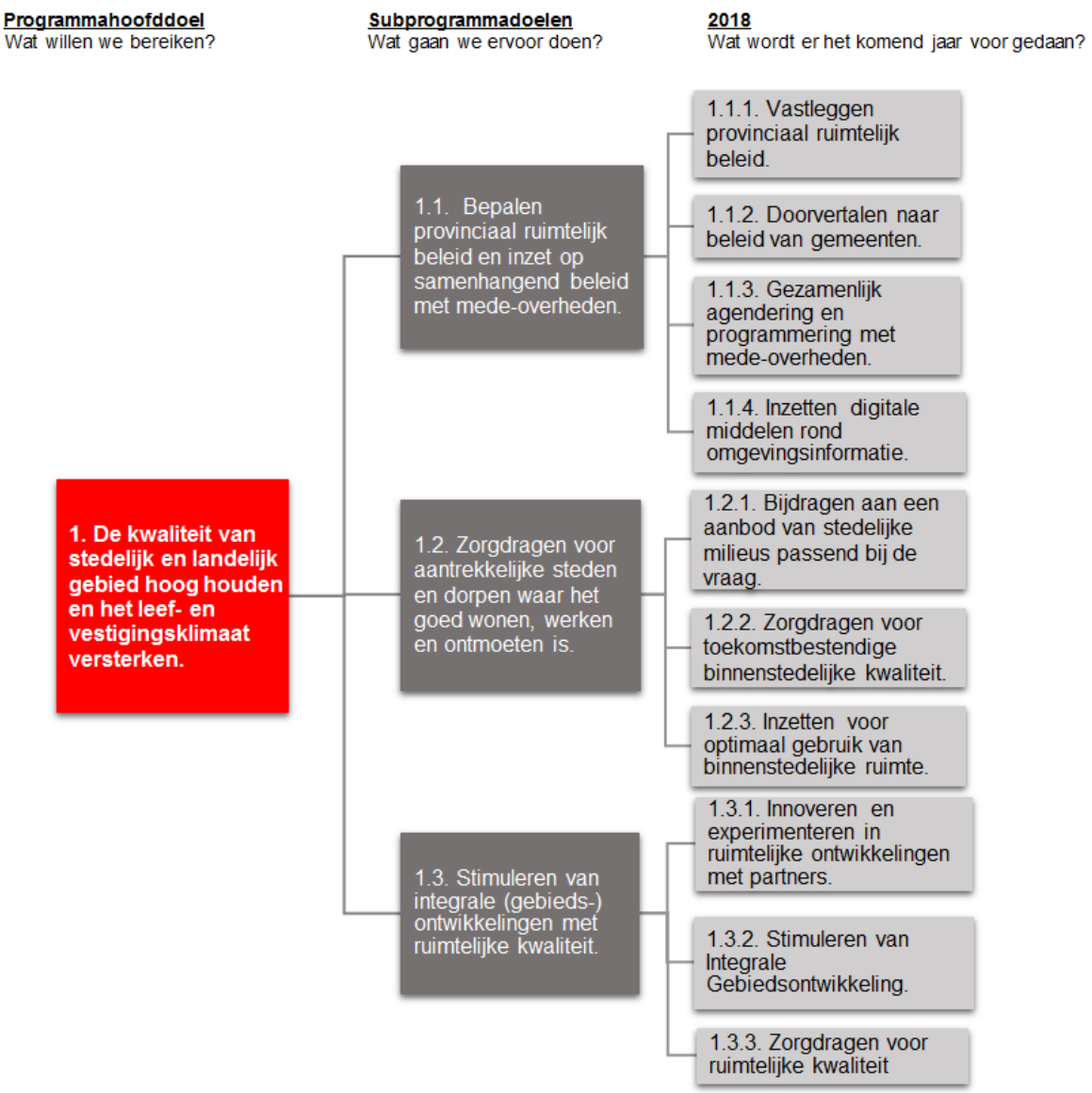

3.1.1.3Indicatoren

Naam indicator	Omschrijving	Streef-waarde	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Beperking Stedelijk Ruimtebeslag	Minimaal percentage van de woningvoorraad die ligt in de stedelijke regio's Utrecht en Amersfoort	75%	75%	77%	77%	77%	77%	77%
Aantal ingediende zienswijzen WRO bij gemeenten	Aantal bestemmingsplannen, waarbij de provincie een zienswijze heeft ingediend als % van het totaal aantal bestemmingsplannen	5%	3,5%	5%	5%	5%	5%	5%
Woningbouw	Aantal gemeentelijke bouw-plannen dat met het instrumentarium uit het Beleidskader Binnenstedelijke Ontwikkeling verder in de ontwikkeling is gebracht.	25	25	25	25	25	25	25

3.1.2 Wat gaan we daarvoor doen?

3.1.2.1Bepalen provinciaal ruimtelijk beleid en inzet op samenhangend beleid met mede-overheden

De beoogde ontwikkeling van ons stedelijk en landelijk gebied vragen om duidelijke en actuele provinciale ambities, vastgelegd in ruimtelijk beleid dat doorvertaling krijgt in gemeentelijk beleid. Afwegingen in praktijksituaties plegen wij in nauwe samenwerking met alle betrokken partijen, met oog voor het lokale belang én voor de regionale context.
Eenheid in overheidsbeleid is een belangrijke voorwaarde om goed en snel met initiatiefnemers te komen tot gewenste ontwikkelingen, ook in het licht van de werkwijzen onder nieuwe wetgeving. Daarom zoeken wij met mede-overheden en hun samenwerkingsverbanden naar samenhang in ons beleid en in ons optreden.
Voortdurend moet een actueel inzicht bestaan in de omvang van claims op de ruimte in de tijd (zoals stedelijke programma's), in de onderlinge verhoudingen van ruimtelijke functies (zoals in het landelijk gebied) en in nieuwe verschijningsvormen van ruimtelijke functies (zoals in het kader van energietransitie).
Bij de voorbereiding van beleid en uitvoering willen wij ons meer als 'digitale overheid' etaleren, niet alleen via de (wettelijk verplichte) digitale vastlegging en beschikbaarstelling van gegevens, maar ook met meer vindingrijke digitale middelen die de betrokkenheid van inwoners bij vraagstukken en hun oplossingsmogelijkheden vergroten.

3.1.2.1.1Vastleggen provinciaal ruimtelijk beleid

De Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie 2013-2028 (PRS) en de Provinciale Ruimtelijke Verordening 2013 (PRV) zijn eind 2016 herijkt vastgesteld. Het provinciaal ruimtelijk beleid, de ruimtelijke opgaven en de ruimtelijke regels zijn hiermee actueel. Bij het opstellen van PRS en PRV is waar mogelijk al geanticipeerd op de eisen die de Omgevingswet gaat stellen. In 2018 worden nadere stappen gezet om PRS/PRV samen met andere provinciale beleidsplannen en verordeningen in het fysieke domein te vertalen naar één integrale Omgevingsvisie en één Omgevingsverordening zoals bedoeld in de Omgevingswet (zie verder: Projectblad Omgevingswet). Vanuit de praktijk blijken enkele lichte aanpassingen van de PRV gewenst die niet kunnen wachten tot dat integratieproces is afgerond, in 2018 zal dan ook een actualisatie van de PRV ter vaststelling aan PS worden voorgelegd.

3.1.2.1.2Doorvertalen van beleid naar gemeenten

Gemeentelijk ruimtelijk beleid

Realisatie van het provinciaal ruimtelijk beleid loopt via de eigen provinciale programma's (zoals IGP, IFL en BO, zie volgende paragrafen), maar zeer nadrukkelijk ook via de samenwerking tussen provincie en gemeenten.

Want voor het realiseren van provinciale ruimtelijke belangen is het cruciaal dat in brede zin een goede doorwerking in lokaal beleid plaatsvindt. De gemeenten zijn in deze onze belangrijkste partners. We voeren vroegtijdig overleg over hun ruimtelijke plannen om provinciale belangen te behartigen, strijdigheden met de PRV te voorkomen en inzet van wettelijke bevoegdheden zoveel mogelijk te beperken.

Ruimtelijke Agenda Gemeenten

Alle gemeenten hebben met ons een Ruimtelijke Agenda opgesteld. Daarin staan de ruimtelijke opgaven waarbij de gemeente en provincie een gezamenlijk strategisch belang hebben, waar meer gezamenlijke aandacht voor nodig is en/of nauwe samenwerking een meerwaarde oplevert. Wij pakken deze opgaven met het oog op de provinciale belangen pro-actief op. Doordat gemeenten deze opgaven en belangen in een vroeg stadium van hun beleidsvorming al voldoende meewegen, wordt voorkomen dat wij de provinciale belangen re-actief moeten borgen (bijv. via zienswijzen op bestemmingsplannen). De Ruimtelijke Agenda brengt ook in 2018 focus in de samenwerking en communicatie tussen gemeenten en ons.
De verwachting is dat steeds meer gemeenten gaan werken aan een integrale Omgevingsvisie, anticiperend op de Omgevingswet. Indien gemeenten daar in 2018 concreet mee aan de slag gaan, worden in het kader van de Ruimtelijke Agenda, met de betreffende gemeenten afspraken gemaakt over de provinciale inbreng daarbij.

Inpassingsplannen
Om provinciale belangen te realiseren of te borgen kan het instrument inpassingsplan worden gebruikt. Toepassing vindt regulier plaats bij projecten met betrekking tot provinciale infrastructuur, en desgewenst bij andere ruimtelijke ontwikkelingen als vastgelegde provinciale belangen daarom vragen. Inpassingsplannen die in 2018 zullen worden voorbereid en/of in procedure zijn hebben betrekking op provinciale weginfrastructuur en op de kantorenleegstand. In 2018 zijn de inpassingsplannen voor de N411 (Utrecht-Bunnik), de N226 (Hertekop-Schuttershoeflaan, Leusden), de N226 (Spoorkruising Maarsbergen) en Inpassingsplan Kantoren in voorbereiding en/of in procedure.

3.1.2.1.3Gezamelijke agendering en programmering met mede-overheden
Naast gezamenlijke agendering met onze belangrijkste overheidspartner, de gemeenten, zoeken we ook naar afstemming in agendering en programmering met regionaal samenwerkende gemeenten, buurprovincies en Rijk.

Het Utrecht Science Park is van groot belang voor de Utrechtse (kennis-)economie. De alliantie Utrecht Oost/Science Park is indertijd gestart omdat partijen inzagen dat door samenwerking veel kansen kunnen worden benut en dat een gedeeld toekomstbeeld helpt om ontwikkelingen richting te geven. De afgelopen vier jaar zijn in bestuurlijke conferenties afspraken gemaakt over de ontwikkeling van dit gebied. Overheden en partijen op het USP werken samen aan de ambitie om in 2020 een internationaal toonaangevend vestigingsmilieu te bieden voor het cluster life science, duurzaamheid en gezondheid. Het netwerk is hecht en dat maakt de samenwerking vruchtbaar. Om uitvoering aan deze ambitie te geven, wordt in 2018 vooral gewerkt aan drie sporen:
- Bereikbaarheid: uitwerking van een pakket met korte/middellange termijn maatregelen,
- Ontwikkelstrategie: verdere groei mogelijk maken door verdere concentratie op het USP zelf en inzet van de regiogemeenten, en
- Ontmoeting: met de gebiedspartners werken aan een samenhangende visie op ontmoeting.

De samenwerking in het Groene Hart richt zich meer afstemming tussen de ambities van alle actoren in dit gebied, en op meer gelijkluidend beleid van de betrokken overheden. In 2018 zoeken wij naar een Utrechtse vertaling van het Perspectief Groene Hart. De Stuurgroep oriënteert zich op een ‘Perspectief-agenda’, vanuit het besef dat er al heel veel energie in het gebied zit, en dat een meer gezamenlijke ambitie de effectiviteit van ieders inzet zal vergroten.

Samenwerking binnen de Noordvleugel zetten wij voort rondom onder andere het Meerjarenprogramma Infrastructuur Ruimte en Transport (MIRT). Dit levert gezamenlijke en duidelijke ambities op.
Met het Rijk en de regio (provincie en gemeente Utrecht) is in 2016 de Gebiedsverkenning Utrecht oost opgesteld. In 2017 zijn de urgenties, knelpunten en mogelijke (mobiliteits)oplossingsrichtingen nader in beeld

gebracht. De ruimtelijk, economische en mobiliteitsontwikkelingen zijn daarbij in samenhang bezien. Ook is en plan van aanpak voor het vervolg opgesteld. Inzet is om, onder de nieuwe naam U Ned, vanaf 2018 met Rijk en regionale overheden in een (MIRT-) programma samen te werken aan de opgaven in het gebied.

We richten de beleidsinzet op een aantal prioritaire opgaven om de internationale concurrentiepositie te versterken, gericht op het USP, Utrecht Centrumgebied en Merwedekanaalzone. Met het Rijk, Randstad-partijen en Brainport is de Ruimtelijke Economische Ontwikkelstrategie (REOS) opgesteld, het uitvoeringsprogramma daarvan zal in 2018 richtinggevend zijn voor nadere acties. Daarnaast leveren we ook input voor de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) die in 2019 de visie op de inrichting van Nederland op de lange termijn zal aangeven.

3.1.2.1.4Inzetten digitale middelen rond omgevingsinformatie
De omslag van analoge naar digitale vastlegging bij beleidsvorming en uitvoering voltrekt zich in snel tempo, hiermee zijn we goed op weg. Maar de overheid moet zich nog beter gaan verhouden tot de informatie-samenleving, de 'digitale overheid' moet nog realiteit worden. Daarbij kan gedacht worden aan maatschappelijke participatie via 3D-modellering en gaming, aan laagdrempelige benadering van complexe beleidskeuzes, vroegtijdige betrokkenheid en daarmee effectievere besluitvoering. En de toegankelijke overheid zal vaker en sneller haar data actief beschikbaar moeten stellen aan partners en initiatiefnemers. De door het Rijk gevolgde visie (studierapport 2017 “Maak Waar”) geeft ook juist deze richting voor ons bestuur aan, wij zullen deze helpen realiseren. Wij zetten de weg die ingezet is in 2017 voort in 2018, en zullen ons met name richten op:
- integraal (her)bruikbare Omgevingsinformatie voor ons en voor de informatie-samenleving (op innovatieve wijze zoals 3D, Smart City, Gaming en Open Data),
- het Digitaal Stelsel Omgevingswet (zie ook projectblad Omgevingswet), en
- toepassen van digitale mogelijkheden op het gebied van Omgevingsinformatie voor ons bestuur.

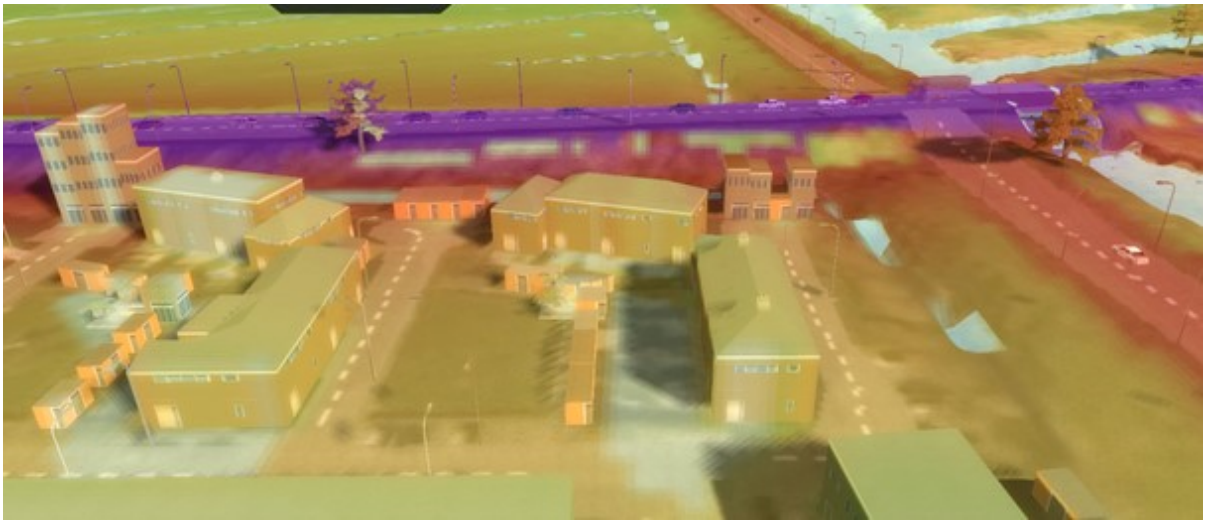

3.1.2.2Zorgdragen voor aantrekkelijke steden en dorpen waar het goed wonen, werken en ontmoeten is.
Met 'binnenstedelijk' wordt het gebied binnen de rode contour bedoeld (dus ook dorpen). Aantrekkelijke steden en dorpen vragen om voldoende woningen van de juiste kwaliteit (o.a. betaalbaar, passend bij omvang van huishoudens), oplossen van leegstand in kantoren, winkelgebieden en bedrijventerreinen en deze ruimte weer goed benutten voor om een prettig en gezond leefklimaat, werkklimaat en vestigingsmilieu te realiseren. Winkelgebieden zijn daarin belangrijke ontmoetings- en belevingsplekken voor een stad of dorp. In integrale gebiedsontwikkelingen kunnen verschillende opgaven in samenhang aangepakt worden: koppelen van woningbouwopgave (met energietransitie) aan leegstand opheffen, aanpakken van de openbare ruimte om een gezonde leefomgeving te creëren, met aandacht voor een goede infrastructuur en bereikbaarheid.
De focus van de provincie ligt bij binnenstedelijke ontwikkeling op de 'hardware': vastgoed en openbare ruimte. Bij wonen gaat het vooral om toevoeging van woningen teneinde bij te dragen aan het wegwerken van het woningtekort, terwijl het bij werken en winkelen vooral gaat om transformeren, revitaliseren en herstructureren. De provincie is voor het realiseren van deze doelen afhankelijk van partners (gemeenten, marktpartijen, woningbouwcorporaties): de provincie bouwt en ontwikkelt immers niet zelf. Onze activiteiten en instrumenten zijn er op gericht de partners te verleiden bij binnenstedelijke ontwikkelingen ook onze ambities op het gebied van mobiliteit en energietransitie gezonde leefomgeving, klimaatadaptatie en cultuur en cultuurhistorie te realiseren.

3.1.2.2.1Bijdragen aan een aanbod van stedelijke milieus passend bij de vraag
In steden en dorpen wordt gewoond, gewerkt en gewinkeld (waarbij winkelen al meer beleven en ontmoeten wordt). Diverse demografische, economische en maatschappelijke ontwikkelingen zijn van invloed op de behoefte (omvang en kwaliteit) aan deze woon-, werk- en ontmoetingsmilieus. Wij spelen daar in samenwerking met onze partners op in.
In 2017 is de woningmarkt (vraag en aanbod) geanalyseerd. Daaruit zijn opgaven naar voren gekomen. In 2017 zijn we een co-design traject gestart met al onze partners (gemeenten, regio's, corporaties, ontwikkelaars, beleggers) om een strategie op te zetten voor aanpak van deze opgaven. Dit traject zetten we in 2018 door met projecten op onder andere sociale huur, middeldure huur, goedkope koop, doorstroming. De provincie pakt een rol door kennis te leveren (woningmarktonderzoek), te agenderen, verbindingen te leggen, procesversnellers te organiseren, expertise toe te voegen, experimenten te ondersteunen (bijvoorbeeld met tijdelijke huisvestingsmogelijkheden, of innovatieve woonvormen). Vanuit de provincie blijven we projecten ondersteunen waarbij woningen worden ontwikkeld met of door de eindgebruiker (zogenaamd Vernieuwend Opdrachtgeverschap).
Wat betreft de werkmilieus ondersteunen we gemeenten en marktpartijen bij het op orde houden van de kwaliteit van bestaande werklocaties en het transformeren van verouderde werklocaties naar nieuwe woon- of woon/werkgebieden (integrale gebiedsontwikkeling). Hiermee voeren we een onderdeel van de kantorenaanpak uit (zie programma 4). Inzet van expertise en/of proceskennis is vaak aan de orde. Hierbij betrekken we ook de Ontwikkelings Maatschappij Utrecht (OMU). Met organisatie van het Platform Aanpak Kantoren Transformatie ondersteunen we gemeenten en marktpartijen met kennisdeling en versteviging van het netwerk.
Voor de aanpak van winkelgebieden doen wij de eerste ervaringen op in drie pilotgebieden. Deze specifieke gebiedsontwikkelingen in centrumgebieden zijn bedoeld om ervaring op te doen welke rol van de provincie in de aanpak van winkelleegstand (zie programma 4) nodig en wenselijk is. Met de Kopgroep Retail werken we aan

kennisdeling en netwerkontwikkeling, nodig om gemeenten en marktpartijen te ondersteunen in visievorming en uitvoering.

3.1.2.2.2Zorgdragen voor toekomstbestendige binnenstedelijke kwaliteit

De grootste kansen om onze doelen te realiseren liggen daar waar de gebouwde omgeving in verandering is. Daarom steken we een belangrijk deel van onze energie en middelen in gebiedsontwikkelingen en -transformaties. Gebiedstransformaties vragen meestal ook om aanpak van de openbare ruimte en liggen er kansen om ook andere opgaven aan te pakken zoals energietransitie, andere of betere mobiliteit en infrastructuur en verbetering van een gezonde leefomgeving in combinatie met beperken van hittestress en voorkomen van wateroverlast. Daarmee dragen we ook bij aan de uitvoering van de doelstellingen uit programma 3).
De provincie is bij minstens 10 gebiedsontwikkelingen betrokken. Wij zetten hierbij in op integraliteit en het realiseren van meerdere doelen en ambities. In minimaal 60% van de gebieden waar we bij betrokken zijn, zijn één of meerdere meekoppelkansen zichtbaar meegenomen. Gemeenten en marktpartijen zijn zich bewust van de mogelijkheden om in gebiedsontwikkeling met een integrale aanpak meer doelen te realiseren. Dit uit zich in een actief netwerk waarin deze partijen ook zelf gebiedsontwikkelingen integraal oppakken.
We zetten in de gebouwde omgeving stevig in op energiebesparing en productie van duurzame energie. In het programma Binnenstedelijke Ontwikkeling voeren we daarmee een belangrijk deel van de programma 4 'Energiebesparen in de gebouwde omgeving' uit. Het concept Nul op de Meter (NOM) woningen zien we hierbij als een kansrijk instrument. Onze inspanningen liggen in het aanjagen, opschalen en op allerlei manieren ondersteunen van gemeenten, corporaties en vastgoedpartijen bij de omschakeling naar duurzame vormen van energie en verduurzaming van hun vastgoed. Daarin werken we samen met de Economic Board Utrecht (EBU).

3.1.2.2.3Inzetten voor optimaal gebruik van binnenstedelijke ruimte

Met integrale gebiedsontwikkeling zetten we gemeenten en marktpartijen aan om 'lege' plekken (onbebouwd gebied of plekken met leegstaande kantoren, bedrijven, winkels) te benutten voor woningbouw of andere functies die weer waarde toevoegen aan stad of dorp. Daarbij gaat het ook om toevoegen van kwaliteit in de openbare ruimte (beleefbaar water en groen, optimale mobiliteit en infrastructuur). 'Lege' plekken benutten leidt tot binnenstedelijke verdichting die directe consequenties heeft voor infrastructuur en mobiliteit waaronder OV. Onze provinciale belangen op dit vlak brengen we actief in bij gebiedsontwikkelingen, in nauwe samenwerking met programma 5.
In de 8 gemeenten met de grootste kantorenleegstand zijn wij per gemeente in minimaal één gebied actief betrokken, en zijn we in 3 pilot-gemeenten actief met winkelleegstand aan de slag. De provinciale inzet bestaat vaak uit een bijdrage aan het opstellen van kansenkaarten, procesondersteuning, inzet van expertise waar nodig. Ook een revolverende bijdrage aan een gebiedsfonds behoort tot de mogelijkheden. Waar nodig zetten wij het Fonds Uitplaatsing Hinderlijke Bedrijven in om binnenstedelijke ontwikkeling mogelijk te maken.

3.1.2.3Stimuleren van integrale (gebieds-) ontwikkelingen met ruimtelijke kwaliteit
Via ons ruimtelijk beleid sturen wij op de ruimtelijke kwaliteit op vooral regionale schaal. Ruimtelijke kwaliteit is veel breder dan visueel, want het gaat naast belevingswaarde ook om gebruikswaarde én toekomstwaarde. Deze brede kwaliteitsdoelstelling is erbij gebaat dat wij al bij de eerste processtappen van gebiedsontwikkeling de provinciale doelen aan elkaar koppelen. Ook vragen complexe opgaven van ons dat wij experimenteren met procesvernieuwing en vindingrijke werkwijzen. Dit zien wij als opmaat naar de systeemverandering in het fysieke beleid: het integrale omgevingsbeleid dat de provincie in de komende jaren gaat formuleren en dat de gehele leefkwaliteit gaat bepalen.

3.1.2.3.1Innoveren en experimenteren in ruimtelijke ontwikkelingen met partners

Het Innovatieprogramma Fysieke Leefomgeving 2016-2019 (IFL) biedt een experimenteeromgeving waarin we, samen met partners, de oplossing van urgente maatschappelijke vraagstukken een stap verder brengen. Dit doen wij door actuele casussen waarin de voortgang stagneert op een innovatieve wijze te benaderen. De praktijkexperimenten waar we in 2018 aan werken zijn onder andere klimaatadaptatie, bodemdaling, natuurontwikkeling, energietransitie, kleine kernen, vrijkomende agrarische bebouwing, omgevingbewuster wegen, multimodale knooppuntontwikkeling en groengebieden beter benutten.

Het IFL faciliteert de samenwerking met belanghebbenden, experts en vernieuwers. Met dit netwerk kiezen wij een passende, soms onorthodoxe aanpak zodat een stap wordt gezet naar een oplossingsrichting. Daarbij gaan we vaak ook bewust op zoek naar nieuwe perspectieven. Waar nodig komen we zo tot rol-innovatie en vernieuwing van onze werkwijzen en competenties op ambtelijk en bestuurlijk niveau. Mocht blijken dat de door het netwerk voorgestelde stappen niet passen binnen het bestaande beleid of de provinciale ambities, dan onderzoeken wij of we die aan willen passen. Met deze praktijk-interactie tussen rolinvulling, beleid en werkwijzen sorteren wij voor op de invoering van de Omgevingswet. Het IFL gaat samen met het invoeringstraject van de Omgevingswet vorm geven aan de borging en uitrol van de successen, lessen en leerpunten uit de experimenten tot nog toe. In het regionale platform UtrechtLab (regiopartijen, inwoners, bedrijven, onderwijs- en onderzoeksinstellingen) wordt vanaf 2018 de bestaande experimenteeromgeving van het IFL toegankelijk gemaakt, zodat het geleerde op een bredere schaal gedeeld wordt en kan worden toegepast bij het oplossen van complexe maatschappelijke vraagstukken.

3.1.2.3.2Stimuleren van integrale gebiedsontwikkeling

Met het Integraal Gebiedsontwikkelings Programma 2012-2019 (IGP) stimuleren en realiseren wij integrale gebiedsontwikkeling waar meer provinciale beleidsdoelen samenkomen. Hiervoor is investeringsbudget en procesbudget beschikbaar.

Het verbindend proces en het bijdragen aan een samenhangende benadering over provinciale programma's en domeinen heen wordt bij het IGP steeds belangrijker. De integrale aanpak in een gebied vormt het uitgangspunt, vaak op het snijvlak van stad en land en veelal met vraagstukken op het gebied van mobiliteit.

Op basis van de jaarlijkse Voortgangsrapportage wordt de projectenlijst van het IGP in het voorjaar van 2018 geactualiseerd. In 2018 voorzien we in ieder geval inzet op het verbindend proces in Utrecht-Oost / Utrecht Science Park, de Marinierskazerne, Amelisweerd-Rhijnauwen-Vechten, en Salmsteke. Bij Salmsteke in Lopik wordt de dijkversterking van de Lek in samenhang voorbereid met ontwikkelingen (natuur, recreatie, water) in de uiterwaarden.

Daarnaast verkeert in 2018 een aantal projecten met voorgenomen inzet van IGP-investeringsbudget in de uitvoeringsfase: de N411, Hart van de Heuvelrug / Vliegbasis Soesterberg, Verbreed Lekkanaal / Bedrijvenpark Het Klooster, en Mooi Rijnhuizen.

3.1.2.3.3Zorgdragen voor ruimtelijke kwaliteit

Bij zowel onze eigen beleidsvorming als bij de doorwerking naar gemeentelijk beleid kijken wij nadrukkelijk of de goede ruimtelijke kwaliteit wordt ontwikkeld. De kaders uit PRS en PRV zijn daarbij richtinggevend. Wij besteden niet alleen aandacht aan de visuele kwaliteit (belevingswaarde), maar ook aan gebruikswaarde (wordt adequate ruimte geboden aan de maatschappelijke opgaven in een gebied) en aan toekomstwaarde (zijn ontwikkelingen duurzaam, geen desinvesteringen).

Ook in 2018 adviseert de onafhankelijk adviseur Paul Roncken vanuit zijn programma 2016-2018 ‘De provincie als innovator’ aan GS en PS, hij stimuleert het denken over ruimtelijke kwaliteit, en verbindt daarbij partijen. De Provinciale Commissie Leefomgeving adviseert GS en PS over de grotere maatschappelijke opgaven en de beoogde kwaliteitsverbetering. In samenwerking met beide adviseurs organiseren wij ook in 2018 de provinciale Dag van de Ruimtelijke Kwaliteit waarbij we met onze partners, experts en innovatoren samen nieuwe werkwijzen verkennen. Via Landschapscafé's brengen wij met een breed netwerk een tevoren bepaald thema of opgave in werksessies een stap verder.

Kwaliteitsteams worden steeds vaker ingesteld als middel om bij grote (infrastructurele) projecten de ruimtelijke kwaliteit te borgen en te versterken. In 2018 zullen wij participeren in kwaliteitsteams voor knooppunt Hoevelaken, Ring Utrecht, Verbreding Lekkanaal, Lekdijkversterking, en de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Wij werken aan het vergroten van ons strategische vermogen en zijn daartoe lid geworden van de Vereniging Deltametropool, een onafhankelijk netwerk voor metropolitane ontwikkeling. Deze vereniging organiseert ambtelijke en bestuurlijke bijeenkomsten over onder meer nationaal ruimtelijke economisch beleid, knooppunten, landschap als vestigingsvoorwaarde, en wij brengen zelf pilots in.

Onder de Omgevingswet zal het al brede begrip 'ruimtelijke kwaliteit' worden verbreed tot 'omgevingskwaliteit', door toevoeging van met name milieukwaliteiten.

Natuurprijs Groene Kroon 2017

3.1.3 Wat gaat dat kosten?

3.1.3.1Investeringen

Binnen dit programma vinden geen investeringen plaats.

3.1.3.2 Exploitatie

Ruimtelijke ontwikkeling	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Personeelslasten	6.614	4.235	4.694	4.332	4.332	4.332
Materiële lasten	6.609	6.519	6.182	6.910	6.132	2.703
Lasten	**13.223**	**10.754**	**10.876**	**11.242**	**10.464**	**7.035**
Baten	15	0	0	0	0	0
Baten	**15**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Saldo van dit programma	**13.208**	**10.754**	**10.876**	**11.242**	**10.464**	**7.035**
Stortingen in reserves	5.139	549	2.579	2.579	2.779	2.779
Onttrekkingen aan reserves	6.045	1.427	2.815	3.448	3.457	-
Beslag op de algemene middelen	**12.302**	**9.876**	**10.640**	**10.373**	**9.786**	**9.814**

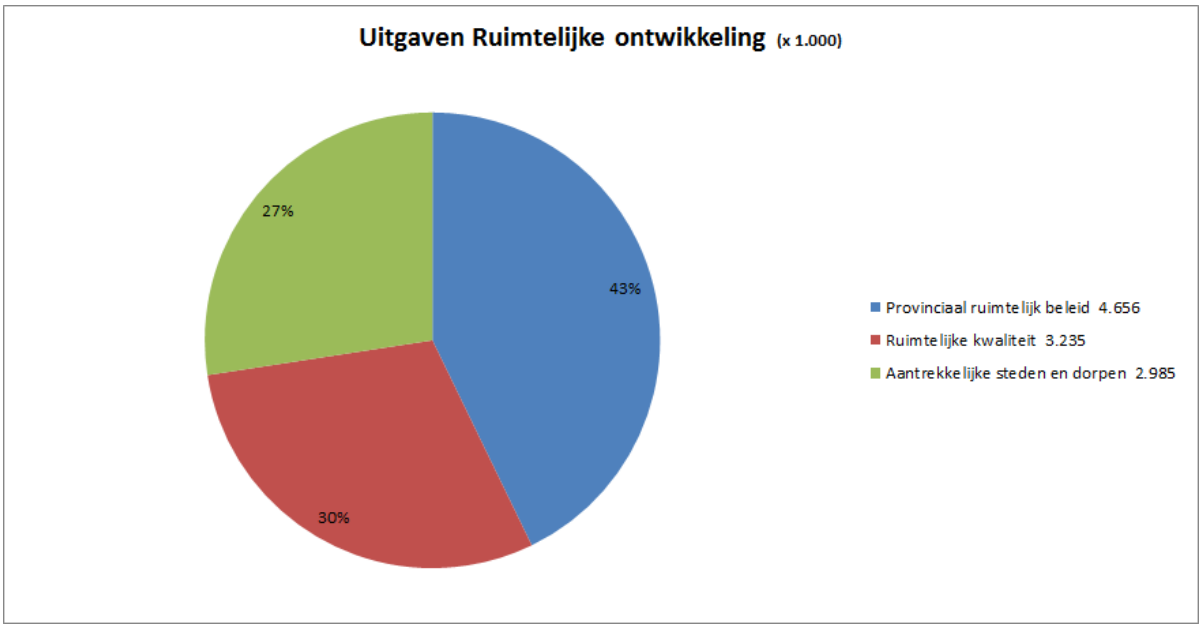

Landelijk gebied

3.2.1 Wat willen we bereiken?

3.2.1.1Doelstellingen en beoogde maatschappelijke effecten
Het landelijk gebied is een belangrijke pijler voor Utrecht als TOP-regio. Een hoge kwaliteit en diversiteit zorgt ervoor dat mensen hier graag willen wonen, werken en recreëren. Behoud en versterken van de kwaliteit en diversiteit van het landelijk gebied is daarom een belangrijke opgave voor ons. Om het landelijk gebied aantrekkelijk te houden werken we aan:

- het behouden en versterken van natuur en landschap (biodiversiteit);
- een duurzame landbouw;
- een vitaal en (be)leefbaar landelijk gebied.

Behouden en versterken van natuur en landschap (biodiversiteit)
Basis voor deze opgave is de door u op 12 december 2016 vastgestelde Natuurvisie. Hierin zijn de volgende 5 opgaven benoemd:

- realiseren van een robuust netwerk van natuur ter behoud en versterking van onze natuurwaarden en onze biodiversiteit (o.a. aanleg Natuurnetwerk Nederland, NNN);
- bestendigen en verbeteren van de kwaliteit van ons netwerk van natuur;
- het vergroten van de belevingswaarde van en de maatschappelijke betrokkenheid bij onze natuur;
- verduurzaming van de financiering van het natuurbeleid en duurzame benutting van de natuur;
- bewaken van de balans tussen instandhoudingsdoelen en het toestaan van ingrepen. Ook zorgen we voor een goed evenwicht in onze soortenpopulaties en bewaren de balans tussen verschillende typen natuur.

De wijze waarop we bovenstaande vormgeven wordt uitgewerkt in de Realisatiestrategie Natuurvisie. Uitvoering van deze opgave vindt onder meer plaats via het programma Agenda Vitaal Platteland, subsidiëring van (agrarisch) natuurbeheer en vergunningverlening, toezicht en handhaving.

Duurzame landbouw
De landbouw is de grootste beheerder van het landelijk gebied in de provincie Utrecht: 60% van het landelijk gebied
is landbouwgebied. De landbouw heeft grote invloed op het landschap, de natuurkwaliteit, water-, bodem- en luchtkwaliteit én de leefbaarheid van het landelijk gebied. Een gezonde landbouw draagt bij aan een vitaal platteland. Tevens leveren agrariërs een belangrijke bijdrage aan het landschap, recreatie en natuurbeheer. De provincie steunt daarom agrariërs die op een duurzame manier willen uitbreiden of nieuwe activiteiten willen starten.

Conform planning ontvangt u in het voorjaar van 2018 de nieuwe landbouwvisie ter besluitvorming, als bouwsteen voor de op te stellen Omgevingsvisie en Omgevingsverordening. Het gaat om een herijking van de huidige Landbouwvisie uit 2011. Belangrijkste opgave in deze nieuwe landbouwvisie is de transitie naar een duurzame landbouw (landbouw die zowel in ecologisch, economisch als sociaal opzicht toekomstbestendig is). Ook werken we het concept natuurinclusieve landbouw verder uit. De Landbouwvisie zal het toekomstbeeld schetsen en mogelijkheden benoemen voor realisatie daarvan via het in te zetten instrumentarium.

Vitaal en (be)leefbaar landelijk gebied
Conform afspraken in het Coalitieakkoord stimuleren wij een gezonde en sterke economische en sociale basis voor een vitaal platteland, inclusief de kleine kernen. We sluiten hiertoe aan bij de initiatieven van bewoners en gebruikers.

3.2.1.2Doelenboom

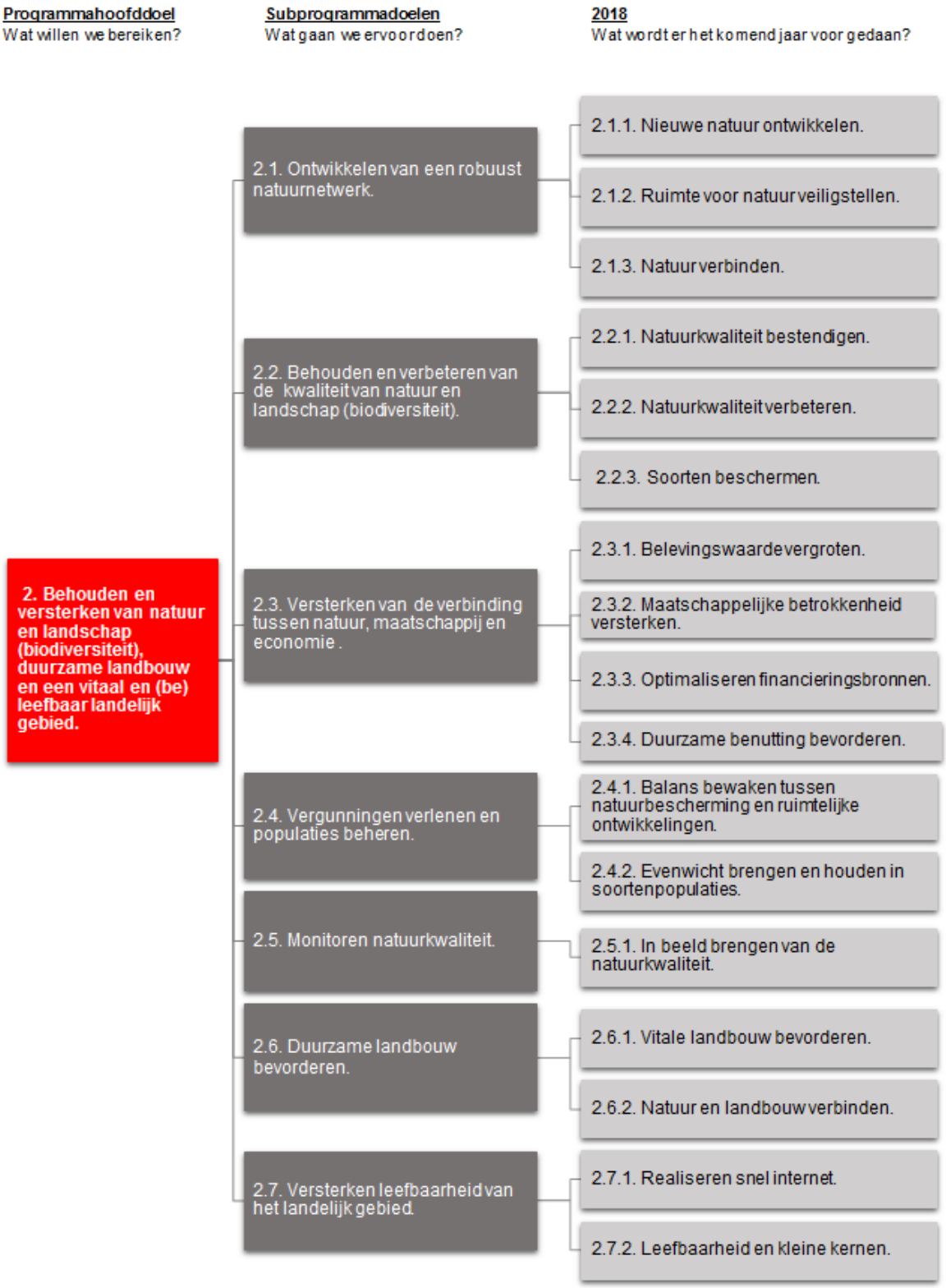

3.2.1.3Indicatoren

Naam indicator	Omschrijving	Streef-waarde	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Verwerving/functie-verandering nieuwe natuur	Verwerving/functieverandering nieuwe natuur cumulatief in ha. *[cumulatief, realisatie 2027]*	1.506	547	730	855	980	1.105	1.230
Ontwikkelde nieuwe natuur *Nr. 4 Basisset BBV*	De ontwikkeling van nieuwe natuurwaarden uitgedrukt in hectares *[cumulatief, realisatie 2027]*	4.200	1.346	1.400	1.700	1.900	2.100	2.300
Beheerde natuur *Nr.5 Basisset BBV*	Het beheer van natuurwaarden (uitgedrukt in hectares) als percentage van de beoogde oppervlakten (streefdoelen), zowel binnen als buiten het Natuurnetwerk Nederland (NNN) *[realisatie 2028]*	100% (31.500 ha)	-	70%	72%**	73%	75%	76%
Jaarplan vergunningverlening Natuur en landschap	Percentage binnen de termijn afgegeven ontheffings-/vergunningsaanvragen *[jaarlijkse streefwaarde]*	90%	94%*	90%	90%	90%	90%	90%

*Beschikkingen Natuurbeschermingswet 1998, onderdeel stikstof buiten beschouwing gelaten.
**Het hier genoemde percentage is het percentage waarvoor we beheersubsidie verstrekken. Daarnaast zijn er ook terreinen in beheer waarvoor we geen beheersubsidie verstrekken.

3.2.2 Wat gaan we daarvoor doen?

3.2.2.1Ontwikkelen van een robuust natuurnetwerk

In Utrecht komen natuurwaarden voor die nationaal en internationaal van groot belang zijn. Het is onze ambitie en verantwoordelijkheid deze natuurwaarden te beschermen en te versterken. Hiermee dragen we tevens zorg voor de Utrechtse biodiversiteit, waaronder onze aandachtssoorten. Om deze ambitie te realiseren is ruimte nodig, in de vorm van een robuust netwerk van aaneengeschakelde natuurgebieden. Voor dit robuuste netwerk zorgen wij. Het NNN vormt de basis, maar ook natuur in het agrarisch- en stedelijk gebied beschouwen wij als belangrijk onderdeel.

3.2.2.1.1Nieuwe natuur ontwikkelen

In 2011 is in het Akkoord van Utrecht afgesproken om de omvang van het NNN te bepalen op ca. 31.500 ha. Daarin is tevens besloten dat we het NNN op strategische plaatsen uitbreiden met in totaal 1.506 ha, te realiseren uiterlijk in 2027. Hiervoor is provinciale en rijks financiering beschikbaar. Ook genereren we middelen door het verkopen van de, in het kader van het bestuursakkoord natuur van het Rijk overgenomen, gronden buiten het NNN. We organiseren de uitvoering van deze ontwikkelopgave via ons AVP-programma, gecoördineerd door onze gebiedscommissies. Inmiddels hebben we 547 ha gerealiseerd (stand 31 december 2016) en resteert er dus nog een opgave van 959 ha.

Voor verwerving en functieverandering houden we een lineaire begroting aan van gemiddeld 125 ha per jaar. Verweving en functieverandering vindt plaats op basis van vrijwilligheid, waardoor de resultaten sterk fluctueren over de jaren. Voor 2018 begroten we een realisatie van 855 ha (cumulatief).

Bij verwerving en functieverandering ligt de prioriteit bij het realiseren van internationaal belangrijke natuur. De gebieden binnen de internationale opgaven zijn in 2017 doorgelicht op nog te ondernemen stappen om de afgesproken oplevering in 2021 mogelijk te maken. Het gaat hierbij om de mogelijkheden voor het realiseren van de verwerving en functieverandering en het toewerken naar eindbeheer, de uitvoering van de maatregelen opgenomen in Stroomgebied beheerplannen, Beheerplannen N2000 en/of gebiedsanalyses Programma aanpak

stikstof 2015-2021 (PAS). Op basis van de uitkomsten van deze doorlichting bekijken wij of en zo ja waar inzet van zwaarder instrumentarium noodzakelijk is om onze verplichtingen tijdig te kunnen nakomen.

Binnen het AVP is tevens de opgave ondergebracht om de nieuwe natuur in te richten. Ten tijde van het Akkoord van Utrecht is het areaal van de nog in te richten gebieden vastgesteld op circa 4.200 ha waarvan 1.506 ha tevens nog verworven moest worden. Per eind 2016 is 1.346 ha gerealiseerd.

In 2018 zullen we conform planning de inrichting in de volgende gebieden afronden:

- Polder Mijden: 82 ha (afhankelijk van uitspraak Raad van State)
- Natuurverbinding Veldwetering (deelgebied Groot Wilnis-Vinkeveen): 10 ha.
- Elsterbuitenwaard (deelgebied Uiterwaarden Neder-Rijn): 146 ha (deels 2018, deels 2019).
- Landgoed Sandenburg: 15 ha
- Landgoed De Boom: 43 ha

Daarnaast zal in 2017 een hogere doelrealisatie plaatsvinden dan gepland in de begroting 2017.

Natuurgebieden kunnen pas worden ingericht nadat grotere delen verworven of van functie veranderd zijn. Naar verwachting zullen naar het einde van de realisatieperiode toe steeds meer gronden beschikbaar zijn voor inrichting. Het jaarlijks te realiseren areaal inrichting (indicator ontwikkelde nieuwe natuur) zal daarom ook naar het einde van de realisatieperiode toenemen. De ontwikkeling van nieuwe natuur draagt tevens bij aan het behalen van de KRW-doelen en de doelen voor verdrogingsbestrijding (zie programmaplan Bodem, water en milieu)

In het agrarisch gebied zijn we in 2017 gestart met een pilot voor de aanleg van kleine landschapselementen. Hiervoor is een platform Kleine Landschapselementen gevormd, waaraan naast de provincie, twee agrarische collectieven, vier gemeenten en Landschap Erfgoed Utrecht deelnemen. In het kader van de pilot ontvangen de twee collectieven (Rijn Vecht en Venen en Utrecht Oost) via een subsidie van de provincie een werkbudget voor de aanleg van landschapselementen in 2018, in totaal voor een bedrag van ca. € 200.000. Daarnaast verwachten we dat een aantal collectieven een subsidieaanvraag zal indienen voor het realiseren van plas-dras en natuurvriendelijke oevers ten behoeve van de uitvoering van natuurbeheer in 2018 e.v. jaren.

Een andere manier om nieuwe natuur te ontwikkelen is via de realisatie van de Groene Contour (3000 ha), waarin derden het voortouw nemen. Met de partners van het Akkoord van Utrecht zal in 2018 inzicht gegeven worden in nieuwe kansen voor realisatie van deze opgave.

3.2.2.1.2Ruimte voor natuur veiligstellen

De provincie Utrecht kent zeven verschillende landschapstypen. Elk landschap is beleefbaar door de eigen kernkwaliteiten. Met de Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen werken wij aan het behouden en verder ontwikkelen hiervan. De Kwaliteitsgids wordt gebruikt door gemeenten, adviseurs en initiatiefnemers bij het opstellen van bestemmingsplannen, beleids- en uitvoeringsplannen. De Kwaliteitsgids evalueren we in 2018, dit vormt een bouwsteen voor de op te stellen Omgevingsvisie en Omgevingsverordening.

Natuur stellen wij ook veilig door inzet van het ruimtelijk instrumentarium (Ruimtelijke Structuurvisie 2013-2028), zoals het Nee tenzij principe bij ingrepen, rood voor groen en bijvoorbeeld convenanten met landgoederen.

3.2.2.1.3Natuur verbinden

In 2018 levert onze aannemer het ecoduct over de N227 op. Het ecoduct over de N226 besteden we conform planning in 2018 aan om het in 2019 op te laten leveren. In samenwerking met de gemeente Utrecht realiseren we twee grote faunatunnels onder de N237 Griftenstein en De Biltse Rading.

Via het programma Oversteekbaarheid fauna 2017-2020 (GS 2017) realiseren we kleinschalige verbindingen om de komende jaren de oversteekbaarheid van fauna op de provinciale wegen in de provincie Utrecht te verbeteren. Het doel van dit programma is om inhoudelijk en budgettair richting te geven aan de maatregelen die uitgevoerd kunnen worden binnen Trajectaanpak, de monitoring van de effectiviteit van deze maatregelen en het beheer en onderhoud. De provincie stimuleert het realiseren van maatregelen die aanrijdingen met dieren moeten voorkomen via o.a. haar Mobiliteitsprogramma en het Faunabeleid (Beleidskader Wet natuurbescherming). Ook gemeenten (Leusden en Utrechtse Heuvelrug) stellen vergelijkbare programma's op. Binnen het faunabeleid nemen wij in samenwerking met terreinbeheerders, gemeenten en wildbeheereenheden aanvullende maatregelen ter voorkoming van aanrijdingen met reeën (beplanting, wildspiegels, etc.).

De provincie continueert het ecologisch bermbeheer van de provinciale wegen. Door te maaien en het maaisel af te voeren met behulp van maai-opzuigcombinaties beperken we het aantal werkgangen en ontstaan schrale soortenrijke vegetaties. Waar mogelijk vindt een verdere verfijning plaats van het beheer om bijzondere planten – en diersoorten een plek te geven.
Nabij Huis ter Heide N237 en op het terrein voor het provinciehuis lopen experimenten met inzaai van eenjarige gewassen ten behoeve van bijen. In 2018 zetten wij deze initiatieven voort. Het vergroten van de maatschappelijke betrokkenheid bij deze initiatieven is speerpunt.

3.2.2.2Behouden en verbeteren van de kwaliteit van natuur en landschap (biodiversiteit)
Om de Utrechtse natuurwaarden en de daarbij behorende biodiversiteit te behouden en versterken en een duurzame staat van instandhouding van onze aandachtssoorten naderbij te brengen is het niet alleen voldoende om ruimte aan een robuust netwerk van natuurgebieden te bieden. Tegelijkertijd dienen we zorg te dragen voor het op orde brengen van de natuurkwaliteit in onze al bestaande natuurgebieden en daarbuiten. De tweede pijler van ons natuurbeleid richt zich daarom op het treffen van maatregelen die hiervoor zorgen.

3.2.2.2.1Natuurkwaliteit bestendigen
Sinds 2017 neemt de provincie Utrecht gefaseerd de verlening van de subsidies natuurbeheer over van RVO. In 2018 verwachten we nieuwe aanvragen van tenminste 5 grote beheerders en 1 nieuw collectief, en tenminste twee uitbreidingsaanvragen van bestaande collectieven. In 2018 zullen natuurbeheerders subsidie voor natuurbeheer ontvangen voor in totaal ca. 22.500 ha (72% van het beoogde oppervlak). De gemiddelde jaarlijkse toename van het aantal gesubsidieerde hectare schatten we in op 500 ha.
Het aantal gesubsidieerde hectaren is lager dan de totale omvang van de NNN minus de nog geplande ontwikkeling van nieuwe natuur hectaren. Dit komt omdat overheden geen beheersubsidie kunnen aanvragen. Ook zijn er particuliere eigenaren die geen beheersubsidie willen of kunnen aanvragen. Deze terreinen worden overigens wel door deze organisaties beheerd.

Subsidies voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer verstrekken we via de 7 agrarische collectieven. Deze collectieven hebben eind 2015 op basis van de SVNL2016 een subsidie voor agrarisch natuurbeheer ontvangen voor de periode van 2016 tot en met 2021. In het eerste beheerjaar 2016 hebben de collectieven ca. 5.740 ha beheerd voor een subsidiebedrag van ca. € 3 mln. Eind 2017 kunnen de collectieven opnieuw een uitbreidingsaanvraag indienen voor de resterende subsidieperiode (ingaand vanaf 2018). Hiervoor is een bedrag

van ca. €0,9 mln. per jaar opengesteld. Agrarisch natuurbeheer- en landschapsbeheer wordt voor 50 % gefinancierd uit EU-middelen (POP3) en voor 50% uit provinciale middelen.

3.2.2.2.2Natuurkwaliteit verbeteren

De provincies zijn verantwoordelijk voor de gunstige staat van instandhouding van beschermde soorten. Daarop richt zich ons actieve soortenbeleid. In de loop van 2017 en doorlopend in 2018 gaan wij met de partners uit het biodiversiteitsoverleg twee pilots starten die in 2018 moeten leiden tot gebiedsgerichte uitwerkingen van alle natuurparels voor de benoemde 41 icoonsoorten, die zijn vastgesteld in de Natuurvisie, Supplement Biodiversiteit. We starten met de natuurparels Agrarisch cultuurlandschap en natuurparels Hogere zandgronden. Daarna volgen de uitwerkingen van de overige natuurparels.

Tevens starten we in 2018 met een verkenning in bestaande natuurgebieden gericht op het verkrijgen van inzicht in het natuuraandeel dat nog onvoldoende is ingericht en op de mogelijkheden die er zijn om deze natuur naar een hoger biodiversiteitsrendement te brengen.

In de loop van 2017 komt het onderzoek van de provincie naar zinvolle extra maatregelen ten behoeve van de verbetering van weidevogelreservaat gebieden beschikbaar. In 2018 willen we starten met de uitvoering van deze maatregelen in de reservaatsgebieden. Tevens heeft het Rijk extra middelen voor 2018 beschikbaar gesteld (POP geld). Via het IPO wordt dit provinciaal verdeeld, naar verwachting € 2 miljoen is voor Utrecht. De Provincie Utrecht wil deze middelen koppelen aan agrarisch natuurbeheer voor weidevogels en andere prioritaire soorten.

Beschermde natuurmonumenten zijn ruimtelijk beschermd via het NNN. De externe bescherming uit de Wet natuurbescherming is per 1 januari 2017 vervallen. Conform de afspraken in het Akkoord van Utrecht en de in 2014 verleende vergunningen geven we nog steeds prioriteit aan de afgesproken herstelmaatregelen in deze gebieden. Daarvoor wordt in 2018 in de Kamerikse Nessen een tweede onderzoek opgeleverd over poriewaterkwaliteit. In drie Beschermde natuurmonumenten is nog functieverandering onder handen om de gebieden te bufferen. Deze verwerving of functieverandering past binnen de in het Akkoord van Utrecht vastgelegde opgave van 1.506 ha. In de gebieden Groot Zandbrink en Raaphof realiseren we conform planning de inrichtingsmaatregelen in 2018.

Om synergie te verkrijgen tussen natuur, bodem, water en milieucondities ontvangen een aantal agrarische collectieven van de provincie op basis van de SVNL2016 naast een subsidie voor agrarisch natuurbeheer ook een subsidie voor agrarisch waterbeheer. In totaal is een subsidie van ca. €0,55 mln. per jaar verstrekt voor de subsidieperiode 2016 tot en met 2021. De subsidie voor agrarisch waterbeheer wordt voor 50% uit EU-middelen (POP3) en voor 50% door de waterschappen gefinancierd. In vergelijking met andere provincies doen de agrarische collectieven in Utrecht veel op het gebied van agrarisch waterbeheer.

3.2.2.2.3Soorten beschermen

De passieve soortenbescherming in de Wet natuurbescherming (Wnb) is gericht op de provincie brede bescherming van individuele planten en dieren via een verbodsstelsel. Alvorens een ruimtelijke ingreep mag plaatsvinden moeten de effecten daarvan op beschermde soorten worden getoetst aan de gevolgen voor de instandhouding van de populatie van de betrokken soort (zie verder bij Vergunningen verlenen en populaties beheren).
De provincie streeft naar natuurinclusief vergunnen – al in een vroeg stadium (op de tekentafel) rekening houden met de eisen vanuit de Wnb – en primair in het stedelijk gebied werken met gebiedsgerichte ontheffingen. We combineren zo passieve soortenbescherming met het actief treffen van maatregelen die bepaalde soorten ten goede komen. Dit resulteert niet alleen in winst voor de biodiversiteit maar ook in een verregaande vergemakkelijking van het uitvoeren van kleinschalige ruimtelijke ingrepen; ontheffingen voor dit soort activiteiten zijn dan eenvoudig te verlenen.

Omdat deze veelheid aan kleinschalige ingrepen vooral in het stedelijk gebied speelt willen wij samen met de gemeenten voor deze gebieden nagaan welke kansen er liggen om de biodiversiteit in het stedelijk gebied te versterken. Wij hebben in 2017 de gemeenten uitgenodigd hierin samen op te trekken voor een periode van 3 jaar. Het project bestaat uit het opstellen van een gezamenlijk proceshandboek voor de vergunningsaanvragen en de handhaving van de Wet natuurbescherming en een (subsidie)kader voor de financiële bijdrage aan het opstellen van een soortenmanagementplan als basis voor de gebiedsgerichte ontheffing ter deregulering van de vergunningenlast. Voorts zetten we in op goede communicatie richting inwoners en met de partners onderling. Onder andere door inzet van een openbaar toegankelijke webpagina met vraag en antwoord, een digitaal platform tussen gemeenten en provincie, de inzet van een samenwerkers app (ook voor groene VTH taken), het toepasbaar maken van data in o.a. kaarten en het opstellen van een handreiking VTH afspraken ten behoeve eenduidige communicatie.

3.2.2.3Versterken van de verbinding tussen natuur, maatschappij en economie

Natuur heeft een intrinsieke waarde en het is daarom onze plicht om er goed voor te zorgen. Tegelijkertijd vinden we dat mensen van onze natuur – en het omringende landschap – moeten kunnen genieten, temeer omdat dit tal van positieve neveneffecten heeft, bijvoorbeeld op de gezondheid. Een robuust netwerk van natuur kan dit recreatieve gebruik aan. Ook willen we graag dat recreanten zich mede verantwoordelijk voelen voor natuur.

3.2.2.3.1Belevingswaarde vergroten

Vanuit het programma Agenda Vitaal Platteland wordt gewerkt aan het vergroten van de recreatieve beleving door onder andere de uitbreiding van het wandelknooppuntennetwerk in het oosten van de provincie en het vergroten van de bekendheid en benutting van de toeristische overstappunten (TOPs) in de gehele provincie. De uitvoering van het programma Recreatie om de Stad (RodS) wordt gefinancierd vanuit het programmaplan Landelijk Gebied. In het programmaplan Economische Ontwikkeling (onderdeel recreatie) wordt nader ingegaan op de RodS.

3.2.2.3.2Maatschappelijke betrokkenheid versterken

De vergroeningsprojecten in de leefomgeving Groen aan de buurt/Voucherregeling Beleef en Bewonder, Groen doet Goed en de prijsvraag Groene Kroon waren in 2017 succesvol. Vanwege dit succes willen we in 2018 doorgaan met het initiëren van vergelijkbare projecten, die de maatschappelijke betrokkenheid bij de natuur vergroten.

In het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug werken we aan het versterken van de status en uitbreiding van het Nationaal Park naar de hele Utrechtse Heuvelrug. Tot 2018 wordt hard gewerkt aan het samenbrengen van de bestaande en nieuwe partners, en het delen van de verschillende ambities en ontwikkelingen ten aanzien van natuur, landschap en erfgoed, recreatie en beleving in een Uitvoeringsprogramma. In 2018 wordt de intentie van alle partners omgezet in positieve besluitvorming binnen de eigen gelederen. Het Sturingsmodel voor het Nationaal Park, inclusief allerlei bijbehorende afspraken treedt vervolgens in werking. Het Nationaal Park vormt dan een integrale koepel, die de belangen van de gebiedspartijen behartigt en waarbinnen de gebiedspartijen samen kijken naar ruimtelijke ontwikkelingen en hun effecten op de voor het Nationaal Park belangrijke thema's. Ook zetten we in op een gezamenlijke marketing en branding van het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug waarbij partners op een krachtige en aantrekkelijke manier bekendheid gegeven aan het Nationaal Park.

3.2.2.3.3Optimaliseren financieringsbronnen

In 2018 zal de in 2017 opgerichte taskforce "Financieringsmodellen" aanbevelingen opleveren om natuur en economie aan elkaar te verbinden. De taskforce inventariseert en bereidt kansrijke financieringsmogelijkheden voor en streeft naar minimaal vier pilots (met name in het gebied van de Heuvelrug en de Groene Contour), zodat externen gericht kunnen participeren in economisch haalbare natuurprojecten.

3.2.2.3.4Duurzame benutting bevorderen

Eind 2017 beslissen we of er nieuw bosbeleid noodzakelijk is. Hierin spelen afwegingen met betrekking duurzame benutting van hout, recreatie, CO2-opslag, etcetera een belangrijke rol. Als we ervoor kiezen nieuw bosbeleid op te stellen dan doen dat in 2018.

3.2.2.4Vergunningen verlenen en populaties beheren

In een drukbevolkte provincie als de onze is het essentieel dat we het beschermen van de natuur zorgvuldig afwegen tegen andere belangen. Daarom besteden we in ons natuurbeleid expliciet aandacht aan de balans tussen natuurbescherming en ruimtelijke en economische ontwikkelingen (zie pijler 5 van de Natuurvisie). Ons

uitgangspunt daarbij is dat we de verschillende belangen waar mogelijk combineren waarbij we in een vroeg stadium met de verschillende belanghebbenden in gesprek treden.

3.2.2.4.1Balans bewaken tussen natuurbescherming en ruimtelijke ontwikkeling

De Wet natuurbescherming stelt dat ruimtelijke ontwikkelingen die gevolgen hebben voor beschermde soorten vergunningplichtig zijn. De provincies zijn hierbij bevoegd gezag geworden. We hebben deze nieuwe wettelijke taak uitgewerkt in het Beleidskader Wnb en in de Verordening natuur en landschap (Vnl). De werkzaamheden die hiermee gepaard gaan zijn opgenomen in het jaarlijks uitvoeringsprogramma Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH). In dit programma stellen we ook de beleidsprioriteiten vast.
Een van de prioriteiten is om bij het al dan niet toestaan van ruimtelijke ontwikkelingen samen op te trekken met de gemeenten. Hiervoor hebben we de zogenaamde Utrechtse Aanpak in het leven geroepen (3.2.2.2.3).

Ten tijde van de voorbereiding van de implementatie van de Wnb hebben we de omvang van de nieuwe werkzaamheden zo goed mogelijk ingeschat. Het is van belang om goed te volgen of deze inschatting juist is geweest. Daarom hebben we in het Beleidskader Wet natuurbescherming aangegeven dat we eind 2017/begin 2018 een evaluatie uitvoeren.
In deze evaluatie gaan we ook in op het toezicht in onze natuurgebieden. Enerzijds evalueren we de inzet van extra veldwachters die op basis van de afspraken uit het huidige Coalitieakkoord zijn aangesteld. Anderzijds kijken we vooruit naar de manier waarop we het geld willen besteden dat recent in aanvulling op het Coalitieakkoord voor dit onderwerp beschikbaar is gekomen (via amendement 12 bij de Kadernota 2017).

In 2018 werken we verder aan de verbetering van de uitvoering van natuur- en boscompensatie. En geven daarbij invulling aan de aanbevelingen in het eindrapport van de Randstedelijke Rekenkamer over de uitvoering van natuurcompensatie door de provincie. Dit betreft o.m. de uitwerking van de financiële aspecten van compensatie, het opstellen van een kaart met bosgebieden, het beter afdwingbaar maken van compensatie en het uitvoeren van veldcontroles. Daarnaast geven we concreet vorm aan de natuurcompensatiebank en verdere verbetering van de registratie.

3.2.2.4.2Evenwicht brengen en houden in soortenpopulaties

In het Beleidskader Wet natuurbescherming is het ganzenbeleid vastgelegd. Het ganzenakkoord zal met twee jaar worden verlengd tot en met 2019. Op basis van de Kadernota 2017 zullen wij in 2018 op verschillende locaties starten met het in de praktijk brengen van diervriendelijke ganzenbeheermethoden met als voornemen dit in 2019 voort te zetten.

Rijk en provincies zijn uit hoofde van de afspraken van het Natuurpact in beginsel ook verantwoordelijk voor de uitvoering van het beleid voor de invasieve exoten. In 2017 en in de loop van 2018 voeren wij verder overleg met EZ, de Unie van Waterschappen, Rijkswaterstaat, de NVWA. de Douane, gemeenten en terreinbeheerders over de implementatie van de Europese exoten-verordening. We werken samen toe naar een samenhangende en alle aspecten betreffende afspraak. Als de provincies hiermee instemmen, zal het Rijk dat vertalen in een wettelijke regeling. Vanaf dat moment krijgen de provincies op basis van de afgesproken verantwoordelijkheidsverdeling de eliminatie- en beheertaken opgedragen. De provincies worden in beginsel verantwoordelijk voor de eliminatie- en beheersmaatregelen, voor zover die noodzakelijk zijn voor behoud en/of herstel van biodiversiteit. Het streven is om in 2018 de implementatie af te ronden.

3.2.2.5Monitoren natuurkwaliteit

De provincies hebben een centrale rol gekregen in de monitoring van natuurgegevens en gegevens omtrent de voortgang van de realisatie van natuur. In de Wnb is opgenomen dat de provincies de natuurgegevens verzamelen en het rijk rapporteren. Tevens is het realiseren van beleid niet mogelijk zonder een goede monitoring van de verrichte inspanningen. Als het hieraan ontbreekt is immers niet na te gaan of de maatregelen effect hebben gehad en zijn er geen indicaties op welke manier we het gevoerde beleid kunnen bijsturen.

3.2.2.5.1In beeld brengen van de natuurkwaliteit

In 2018 leveren wij het Supplement Monitoring en bijsturing op. Het plan brengt in kaart wat we al doen en stelt de nieuwe verplichtingen vast en integreert deze. Waar mogelijk zal aansluiting gezocht worden bij bestaande inventarisatie- en monitoringsprogramma's. Monitoring en rapportage stemmen we af op de verschillende (nieuwe) informatiebehoeften. Het plan geeft verder handvatten om tussentijds bij te kunnen sturen.

3.2.2.6Duurzame landbouw bevorderen

Duurzame landbouw is landbouw die zowel in ecologisch, economisch als sociaal opzicht toekomstbestendig is. We zetten in op een duurzaam voortbestaan van de landbouwsector in de provincie Utrecht.

3.2.2.6.1Vitale landbouw bevorderen

Vanuit het programma Agenda Vitaal Platteland laten we landbouw-milieu-projecten (LaMi) uitvoeren. Zo zetten we in 2018 het traject Energie neutrale Melkveehouderij voort om stappen te zetten richting een melkveehouderij die evenveel elektriciteit, gas en diesel verbruikt als men energie opwekt. Op voorbeeldbedrijven en tijdens themabijeenkomsten laten we zien wat er kan en wat het oplevert.
Verder zullen we in 2018 via subsidiëring met Europese en provinciale middelen (POP3) inzetten op:

- *Infrastructuur*: Investeringen ten behoeve van verbetering van de verkavelingsstructuur van landbouwbedrijven en van de landbouwinfrastructuur
- *Innovatieve investeringen*: fysieke investeringen voor innovatie en modernisering van agrarische ondernemingen
- *Kennisoverdracht*: demonstraties en het verzorgen van trainingen, workshops en coaching aan een groep van landbouwondernemers
- *Jonge landbouwers*: fysieke investeringen in verduurzaming van agrarische ondernemingen van jonge landbouwers na bedrijfsovername, waarmee een bijdrage wordt geleverd aan een verbetering van het milieu, klimaatbestendigheid, dierenwelzijn, volks- en diergezondheid, landschap, ruimtelijke kwaliteit en/of biodiversiteit.

In 2018 gaan we samen met de gebiedscommissies aan de slag met het VAB-loket voor Vrijkomende agrarische bebouwing (VAB). De forse schaalvergroting in de landbouw, al gaande sinds de Tweede Wereldoorlog, de strengere huisvestingseisen en de recente afschaffing van het melkquotum, spelen een belangrijke rol in het gegeven dat veel boerderijen en stallen hun agrarische functie hebben verloren c.q. zullen gaan verliezen. Met het VAB-loket willen we een forse impuls geven aan het slopen van VAB's op locaties enerzijds en het terugverdienen met functiewijziging (wonen, niet-agrarische bedrijvigheid) anderzijds. Zo willen we een belangrijke bijdrage leveren aan het behoud en de ontwikkeling van een goede ruimtelijke kwaliteit.

De afgelopen jaren is veel gerealiseerd in het beperken van bodemdaling met de beschikbare middelen uit de Nota Ruimte van het Rijk. Deze zijn o.a. ingezet voor het ontwikkelen van innovatieve kennis binnen het Programma Aanpak Veenweiden, maatregelen voor beter waterbeheer door de waterschappen en de uitvoering van integrale gebiedsprojecten zoals in polder Kockengen. De AVP gebiedscommissie speelt bij de uitvoering hiervan een belangrijke rol. In 2018 zal vanuit het programmaplan Bodem, water en milieu een provinciale ambitie

en strategie voor bodemdaling worden geformuleerd. Op basis daarvan zullen we maatschappelijke indicatoren herzien om effecten te monitoren.

3.2.2.6.2Natuur en landbouw verbinden

De verdere verbinding van natuur en landbouw krijgt vorm door het nader uitwerken van het concept 'natuurinclusieve landbouw'. We brengen vanaf september 2017 – met een doorloop in 2018 in beeld hoe een natuurinclusieve Utrechtse landbouwsector eruit zou kunnen zien en doen aanbevelingen gericht op het realiseren van dit beeld. Daartoe zoeken we de samenwerking op met stakeholders, onder begeleiding van het Centrum voor Landbouw en Milieu. Het idee is in te zetten op een aantal pilots en op het op gang brengen van een brede beweging waarbij voor iedere agrariër inzichtelijk wordt wat de mogelijkheden zijn.

3.2.2.7Versterken leefbaarheid van het landelijk gebied

Wij stimuleren de leefbaarheid en regionale economie van het landelijk gebied inclusief die van de kleine kernen.

3.2.2.7.1Realiseren snel internet

De provincie Utrecht faciliteert snel internet in het buitengebied omdat zij het voor de leefbaarheid en vitaliteit van het landelijk gebied belangrijk vindt dat alle bewoners en bedrijven toegang hebben tot snel internet. In de provincie Utrecht zijn er 14.000 adressen die niet over snel internet beschikking (onderzoek provincie Utrecht 2016). In 2017 zijn in vrijwel alle gemeenten in Utrecht interessepeilingen uitgevoerd onder inwoners in het buitengebied. Wanneer meer dan 50% van de inwoners aangeeft interesse te hebben, kunnen we marktpartijen verleiden om in deze gebieden aan de slag te gaan met de voorbereidingen voor (vraagbundeling) en/of realisatie van de snelle internetnetwerken. In 2018 zetten we in op het uitvoeren van vraagbundeling en uitrol van voor snel internet in meer dan de helft van de Utrechtse gemeenten. Het streven is om eind 2019 op alle adressen in de provincie Utrecht aanbod van snel internet door een marktpartij beschikbaar te hebben.

3.2.2.7.2Leefbaarheid en kleine kernen

De bijeenkomst ‘Inspirerende burgerinitiatieven in kleine kernen' in juni 2017 vormde de start van een meerjarig programma waarin provincie Utrecht, Gebiedscoöperatie O-gen en Stichting Gebiedsontwikkeling Utrecht-West samenwerken om de leefbaarheid in de kleine kernen te versterken. Het programma is opgezet om bestaande burgerinitiatieven extra te ondersteunen en nieuwe initiatieven te bevorderen. Vanaf het najaar van 2017 werken we hiervoor onder andere samen met de Koninklijke Nederlandsche Heidemaatschappij (KNHM) die jaarlijks de ‘Kern met Pit’ organiseert.

3.2.3Wat gaat dat kosten?

3.2.3.1Investeringen

Binnen dit programma vinden geen investeringen plaats.

3.2.3.2 Exploitatie

Landelijk gebied	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Personeelslasten	13.774	8.952	9.052	9.309	9.309	9.309
Materiële lasten	64.573	52.739	43.024	88.649	32.393	31.710
Lasten	**78.347**	**61.691**	**52.076**	**97.958**	**41.702**	**41.019**
Baten	43.084	10.746	3.100	5.948	2.971	-612
Baten	**43.084**	**10.746**	**3.100**	**5.948**	**2.971**	**-612**
Saldo van dit programma	**35.262**	**50.945**	**48.976**	**92.010**	**38.731**	**41.631**
Stortingen in reserves	24.422	110	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	34.948	7.118	9.177	52.022	-757	2.143
Beslag op de algemene middelen	**24.736**	**43.937**	**39.799**	**39.988**	**39.488**	**39.488**

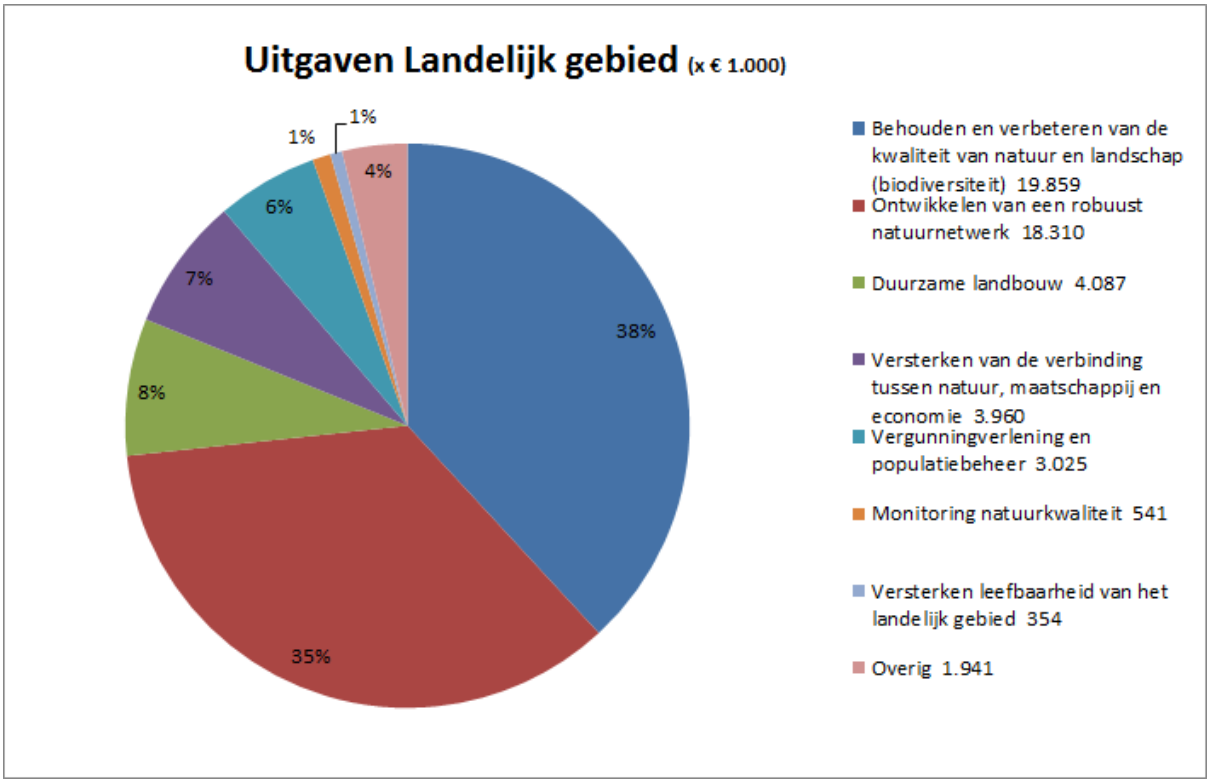

Bodem, water en milieu

3.3.1Wat willen we bereiken?

3.3.1.1Doelstellingen en beoogde maatschappelijke effecten

Het hoofddoel van programma Bodem, Water en Milieu is het waarborgen van goede fysieke omstandigheden in een gezonde, duurzame en veilige omgeving. Dit is vastgelegd in het bodem, water en milieuplan van 2015. Daarnaast is het programma Duurzaamheid toegevoegd, dat beoogt een versnelling aan te brengen in de realisatie van een klimaatneutrale en klimaatbestendige provincie in 2040

3.3.1.2Doelenboom

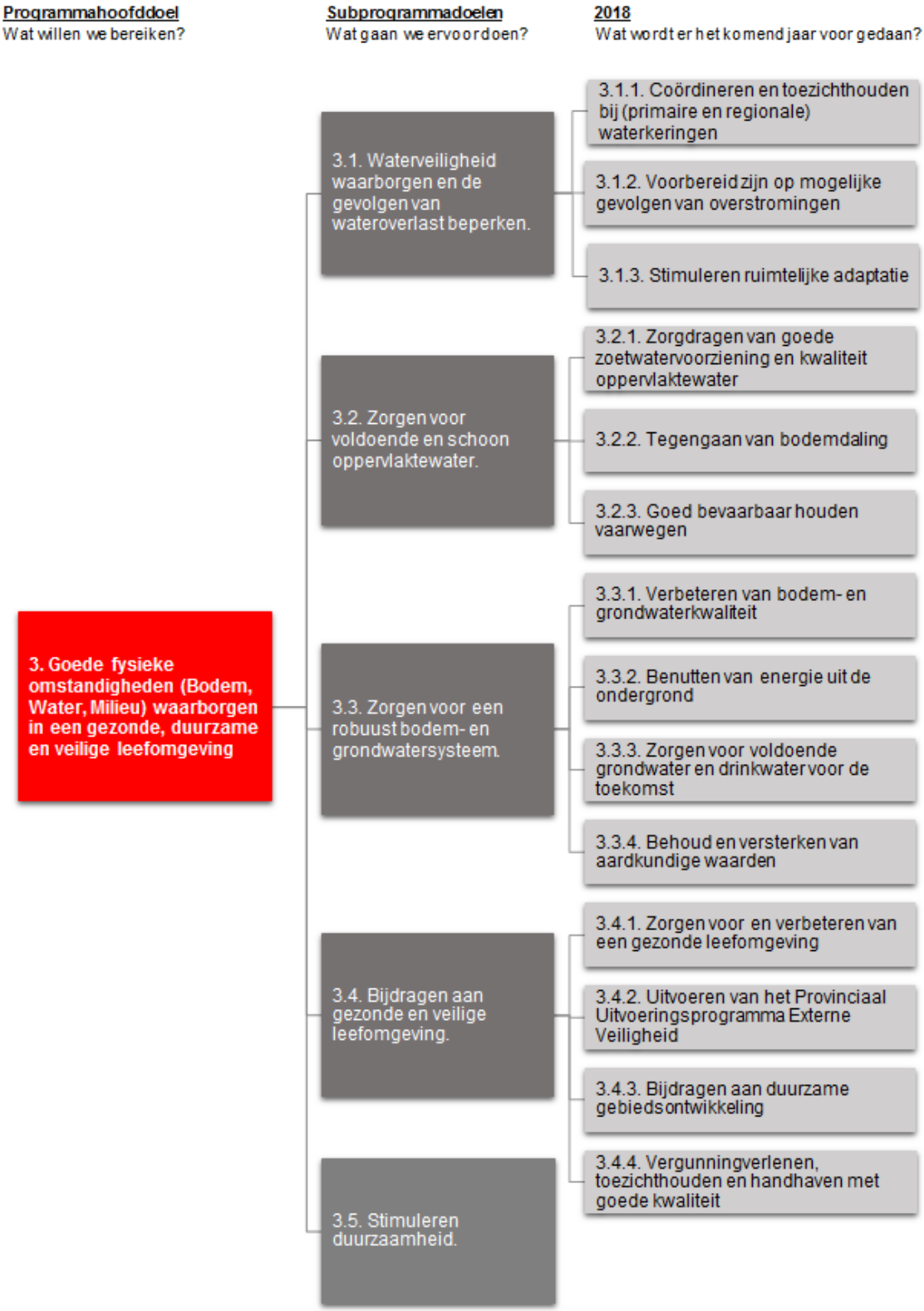

3.3.1.3Indicatoren

Naam indicator	Omschrijving	Streef-waarde	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Jaarplan handhaving	Aantal ontvangen milieuklachten	600	471	650	600	600	600	600
Beperking toezichtlast	Percentage binnen de wettelijke termijn afgegeven ontheffings-/ vergunnings- aanvragen	90%	98%* 75%**	90%	90%	90%	90%	90%
Veiligheid regionale waterkeringen	Percentage regionale waterkeringen dat aan de veiligheidsnorm voldoet.	100%	72%	76%	80%	85%	90%	90%
Waterkwantiteit	Aantal TOP-lijst gebieden waar de verdroging is opgelost (cumulatief)	12 TOP 19 SUB TOP	5 TOP 10 SUB TOP	12 TOP 19 SUB TOP	12 TOP 19 SUB TOP	12 TOP 19 SUB TOP	12 TOP 19 SUB TOP	12 TOP 19 SUB TOP
PUEV	Externe veiligheid is bij minstens 95% van de ruimtelijke plannen goed verwerkt	95%	95%	95%	95%	95%	95%	95%
Waterkwaliteit (oppervlaktewater) *Nr.1 Basisset BBV.* De streefwaarde van de indicator moet nog worden bepaald.	Percentage van de waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit							
Emissie broeikasgassen *Nr.2 Basisset BBV* De streefwaarde van de indicator moet nog worden bepaald	Totale emissie broeikasgassen (uitgedrukt in CO2 equivalenten) per provincie in absolute aantallen (in tonnen)							

* Milieuvergunningen
**Bodem- en watervergunningen

3.3.2 Wat gaan we daarvoor doen?

3.3.2.1Waterveiligheid waarborgen en de gevolgen van wateroverlast beperken

Nederland is een laaggelegen land, dat kwetsbaar is voor overstromingen en veranderingen van het klimaat. Het grootste deel van onze provincie ligt in overstroombaar gebied. Voor een goed leef- en vestigingsklimaat is het

van belang dat wij ons beschermen tegen hoogwater, zorgen voor voldoende zoetwater en de gevolgen van wateroverlast en hittestress beperken.
Voor de bescherming tegen hoogwater werken wij vanuit de drie lagen van meerlaagsveiligheid; preventie (laag 1), een robuuste ruimtelijke inrichting (laag 2) en een adequate rampenbeheersing (laag 3).

3.3.2.1.1Coördineren en toezichthouden bij (primaire en regionale) waterkeringen

De Utrechtse dijken langs de Neder-Rijn en Lek worden de komende jaren versterkt om te voldoen aan de nieuwe waterveiligheidsnormen. Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, Waterschap Vallei & Veluwe en Waterschap Rivierenland bereiden de benodigde dijkversterkingen voor. Vanaf 2018 zullen meerdere traces in voorbereidingstrajecten komen. Wij zijn verantwoordelijk voor de coördinatie van alle benodigde vergunningen. De projectplannen worden ter goedkeuring aan ons voorgelegd. Samen met de waterschappen en de gebiedspartners participeren wij per dijktraject om de meekoppelkansen vanuit cultuur, natuurontwikkeling, landbouw, recreatie en mobiliteit te benutten waar mogelijk. De dijkversterkingen zelf zullen plaats vinden vanaf 2020.

Wij zijn verantwoordelijk voor het aanwijzen en normeren van de regionale waterkeringen. Bij het versterken van regionale waterkeringen brengen wij kennis in bij dijkversterkingen over ruimtelijke, landschappelijke, natuurlijke en cultuurhistorische kwaliteiten. Wij participeren in het ontwikkelingsprogramma regionale waterkeringen, gericht op een nieuwe “Visie op Regionale waterkeringen”. In 2018 gaan wij samen met partners in pilots aan de slag om nieuwe kennis te staven en te ontwikkeling zodat in 2019 verbeterde handreikingen en leidraden voor regionale keringen beschikbaar kunnen komen.

3.3.2.1.2Voorbereid zijn op mogelijke gevolgen van overstromingen

Wij leveren een bijdrage aan het opzetten van het programma meerlaagsveiligheid door de veiligheidsregio, gericht op het beperken van de gevolgen van een overstroming, calamiteitenbestrijding en herstel.
Voor 2021 moeten de overstromingsrisicobeheerplannen uit 2015 geactualiseerd zijn. Wij dragen bij aan de voorbereidende maatregelen voor actualisatie in samenwerking met het Rijk en de waterschappen.
Bij (de voorbereiding op) grootschalige calamiteiten acteren wij volgens de draaiboeken watercalamiteiten voor de primaire keringen, regionale keringen en watertekort.

3.3.2.1.3Stimuleren ruimtelijke adaptatie

De provincie werkt via verschillende samenwerkingsverbanden, programma’s en projecten aan een klimaatbestendige leefomgeving. Hierbij zetten we in op de realisatie van maatregelen om de gevolgen van wateroverlast, watertekort en hittestress in het stedelijk gebied tegen te gaan. Met de maatregelen geven we ook een impuls aan de gebiedsontwikkelingen die zorgen voor een aantrekkelijke leefomgeving. Op deze manier dragen wij ook bij aan de uitvoering van het deltaplan ruimtelijke adaptatie.

In de uitvoering pakken we zoveel mogelijk kansen in binnenstedelijke gebiedsontwikkelingen waar we als provincie bij betrokken zijn (zie programma 1).
In het kader van meerlaagse veiligheid zal er in samenwerking met de Veiligheidsregio Utrecht (VRU) een intentieverklaring worden ondertekend gericht op maatregelen bij wateroverlast of overstroming.

3.3.2.2Zorgen voor voldoende en schoon oppervlaktewater

Schoon en voldoende oppervlaktewater zijn essentiële factoren voor een economische en maatschappelijke ontwikkeling naar een gezond en duurzame leefomgeving op de langere termijn. We werken aan een duurzame en doelmatige zoetwatervoorziening voor de verschillende functies in onze provincie, met name: drinkwater, landbouw en natuur.

3.3.2.2.1Zorgdragen van goede zoeterwatervoorziening en kwaliteit oppervlaktewater

In het kader van het Deltaprogramma zoetwater formuleren we samen met de waterschappen aanvullende maatregelen die bijdragen aan een voldoende zoetwaterbeschikbaarheid voor de verschillende functies. Deze maatregelen worden door de waterschappen uitgevoerd.
In 2018 dragen we bij aan goede afspraken in de nieuwe bestuursovereenkomst water (BAW2) en op regionaal niveau. Hiervoor werken we samen met waterschappen, andere provincies, het Rijk en maatschappelijke organisaties voor onder meer landbouw en natuur. Realisatie van het NNN (Natuurnetwerk Nederland, zie programma Landelijk Gebied) draagt bij aan het bereiken van de doelen.
Enkele trajecten lopen al en worden voortgezet, zoals het traject doelen overig water waar we tot gezamenlijke ambities voor ecologie willen komen voor wateren die niet onder de Kaderrichtlijn Water vallen.
De formele bestuurlijke afronding is in 2018. We houden daarbij rekening met de toekomstige omgevingsvisie.
De Delta aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater heeft geleid tot een intentieverklaring en actietabel. Vanuit provincie Utrecht leveren we een bijdrage aan de realisatie daarvan. Belangrijkste items zijn nutriënten, gewasbeschermingsmiddelen en nieuwe stoffen.
Daarnaast werken we verder aan de Samenwerkingsagenda waarin nieuwe stoffen/micro-verontreinigingen in water een van de onderwerpen is. In de Samenwerkingsagenda werken we met waterschappen en anderen aan een aanpak in de provincie Utrecht. We leggen verbinding met de ketenaanpak voor medicijnresten uit de Delta-aanpak.
Bij de bovenstaande acties betrekken we motie 27 “Zuiver Water voor iedereen zonder zorgen” van 3 juli 2017.

3.3.2.2.2Tegengaan van bodemdaling

Bodemdaling benaderen we steeds meer als een integraal vraagstuk dat meespeelt in discussies rondom de verduurzaming van de landbouw, natuur en wateropgaven (incl. internationale verplichtingen Natura2000 en KRW en de relatie met waterveiligheid) en leefbare plattellandskernen. Bodemdaling kan niet los gezien worden van de klimaatopgave en de energietransitie. De oxidatie van het veen draagt substantieel aan de productie van broeikasgassen en het remmen van bodemdaling is een belangrijk klimaat mitigerende maatregel.
Wij zetten ons in om, samen met gemeenten en waterschappen, een gezamenlijke ambitie neer te zetten en deze te vertalen naar een strategie te ontwikkelen om de (gevolgen van) de bodemdaling zo veel mogelijk te beperken (zie ook programma 2). In 2017 en doorlopend naar 2018 sorteren wij voor op de beleid voor bodemdaling dat in de Omgevingsvisie terecht moet komen.

3.3.2.2.3Goed bevaarbaar houden vaarwegen

Wij dragen zorg voor de vaarwegen die bij ons in beheer zijn. Het gaat hierbij onder meer om het op diepte houden, het oeveronderhoud en de vergunningverlening en handhaving op de provinciale vaarwegen. Ook stellen we randvoorwaarden voor vaarwegen bij anderen in beheer: het vaststellen van brugbedieningstijden, vaardiepten en brughoogten.
Indien bij provinciegrenswijziging Vijfheerenlanden, deze delen bij provincie Utrecht komen, zal dit voor het vaarwegbeheer van het Merwedekanaal consequenties hebben. De mandatering van het Merwedekanaal aan GS van Zuid-Holland zal herzien moeten worden. Een aanmerkelijk deel van het kanaal zal dan op Utrechts grondgebied komen te liggen.

3.3.2.3Zorgen voor een robuust bodem- en grondwatersysteem

Als provincie staan we voor een aantal grote maatschappelijke opgaven, zoals de transitie naar een duurzame energievoorziening, een robuuste en toekomstbestendige drinkwatervoorziening en een gezonde leefomgeving. Het bodem- en grondwatersysteem kan hier aan bijdragen. We willen de mogelijkheden die de ondergrond biedt op deze thema's optimaal benutten, zonder het functioneren van het systeem te verstoren. Wij zetten ons dan ook in voor bescherming en een duurzaam en veilig gebruik van de ondergrond.

3.3.2.3.1Verbeteren van bodem- en grondwaterkwaliteit

We hebben in de provincie spoedlocaties: locaties waar als gevolg van de aanwezigheid van bodemverontreiniging sprake is van onaanvaardbare risico's voor mens en/of milieu. Eind 2020 zijn op deze spoedlocaties de risico's weggenomen. Voor blijvend goede kwaliteit van ons drinkwater zorgen we waar nodig ook op andere verontreinigde locaties voor aanvullende maatregelen.

Ook in 2018 gaan wij verder met de aanpak van spoedlocaties. Er resteren nog 42 spoedlocaties (d.w.z. locaties met onaanvaardbare risico's. Peildatum augustus 2017) die met name door derden (bedrijven en organisaties) opgepakt moeten worden. De Wet bodembescherming komt met de inwerkingtreding van de Omgevingswet te vervallen. De spoedlocaties zijn dan aangepakt maar dit wil niet zeggen dat er geen bodemverontreinigingen in de grond en grondwater aanwezig blijven. De insteek is dat gemeenten bevoegd gezag worden voor nog resterende verontreinigingen en zij moeten er voor zorgen dat deze - indien nodig- wordt aangepakt bij ruimtelijke dynamiek. In onze Provinciale visie Omgevingswet en Verordening zal worden aangegeven wanneer aanvullende sanering gewenst is. Hiertoe komt een beleidsverkenning grond- en grondwaterkwaliteit in 2018 beschikbaar, die we samen met stakeholders uitvoeren. Provincies hebben zich uitgesproken om de bodemdossiers zorgvuldig over te dragen aan gemeenten. Het gaat daarbij niet alleen om de bodemdossiers maar ook om alle relevante digitale informatie, inclusief de bijbehorende kennis van nog aanwezige verontreinigingen. Met een aantal gemeenten en de milieudiensten houden wij hier kennissessies over.

3.3.2.3.2Benutten van energie uit de ondergrond

We dragen bij aan het programma Energietransitie (zie programma 4) door met name te zorgen voor een goede afstemming van de toepassing van geothermie met andere ondergrondthema's. Aangezien dit onderwerp in meerdere provincies aan de orde is wordt hiervoor intensief kennis gedeeld. Voor concrete projecten in gebieden waar geothermie-mogelijkheden verkend worden zal waar nodig aanvullend expertise worden ingezet.
We blijven de toepassing van goed functionerende Warmte Koude Opslag-systemen (WKO) stimuleren, zowel via vergunningverlening en handhaving als door vroegtijdige inbreng bij gebiedsontwikkeling. We staan open voor andere, innovatieve vormen van ondiepe bodemenergie.
In de komende jaren worden één of meer vergunningaanvragen voor mijnbouw (winning van olie, gas en aardwarmte/geothermie) in de provincie verwacht. Wij hebben met een protocol onze adviesprocedure gestroomlijnd waarmee wij ook afstemmen met betrokken gemeenten en waterschap. Dit protocol zullen we bij de vergunningaanvragen toepassen teneinde de provinciale belangen van bescherming en benutting van de verschillende functies van de ondergrond, waaronder de drinkwaterfunctie, maximaal te kunnen waarborgen.
We zetten de bodemsysteemwijzer in als hulpmiddel om de gevolgen van ontwikkelingen op de bodem in beeld te krijgen. We leveren daarmee een bijdrage aan provinciale ontwikkelingen en aan meer lokale vraagstukken.

3.3.2.3.3Zorgen voor voldoende grondwater en drinkwater voor de toekomst

Wij willen dat ook in 2040 nog steeds voldoende en kwalitatief goed grondwater voor de Utrechtse drinkwatervoorziening beschikbaar is. Grondwater is de bron voor het Utrechtse drinkwater. Actie is nodig, omdat een aantal bestaande waterwinningen last hebben van bijvoorbeeld resten bestrijdingsmiddelen en medicijnen. Daarnaast vraagt de bevolkingsgroei in de provincie Utrecht uitbreiding van bestaande vergunningen en/of nieuwe waterwinlocaties.

Samen met de drinkwaterbedrijven en gemeenten pakken we concrete risico's aan via het Uitvoeringsprogramma Drinkwater 2014-2021, waar Kaderrichtlijn Watermaatregelen onderdeel van zijn. Voor de langere termijn zetten wij een strategie op voor een toekomstbestendige drinkwatervoorziening. Hiertoe is in 2016 een samenwerkingsovereenkomst gesloten met Vitens, het grootste drinkwaterbedrijf in de provincie. In 2018 stellen wij de drinkwaterstrategie vast. De risico's van nieuwe micro-verontreinigingen, zoals medicijnresten in water, worden hierbij meegenomen. Hiertoe is ook een samenwerking aangegaan met de waterschappen.

3.3.2.3.4Behoud en versterken van aardkundige waarden

Aardkundige waarden vertellen het verhaal over het ontstaan van de provincie en bieden unieke belevingswaarde voor het gebied. We behouden en beschermen aardkundige waarden en maken ze beleefbaar voor inwoners en bezoekers door aardkundige monumenten aan te wijzen en toegankelijk te maken. We streven er naar het aantal aardkundige monumenten uit te breiden. In overleg met grondeigenaren komen we de komende jaren tot uitbreiding.
De “Stichting Geopark Heuvelrug in oprichting” verkent de mogelijkheden om van de Utrechtse Heuvelrug, inclusief natte randgebieden, een UNESCO Geopark te maken. Wij ondersteunen de Stichting hierbij.

3.3.2.4Bijdragen aan gezonde en veilige leefomgeving

De regio Utrecht is de meest competitieve, gezonde en inspirerende regio van Europa (bron: https://www.provincie-utrecht.nl/actueel/nieuwsberichten/@320390/provincie-utrecht-geeft-impuls-gezonde-leefomgeving/).
Het is een Top-regio waar mensen graag wonen en werken met een hoge kwaliteit van leven. Dat willen we graag zo houden en zelfs verbeteren. De uitdaging waar we, als provincie (en als regio) voor staan, is de leefomgeving zo in te richten dat de veiligheid van onze inwoners is gewaarborgd, de omgeving ook daadwerkelijk uitnodigt tot gezond gedrag en de negatieve gezondheidseffecten van luchtvervuiling en geluidsoverlast verminderen.

3.3.2.4.1Zorgen voor en verbeteren van een gezonde leefomgeving

- Aanjaagprogramma Gezonde Leefomgeving

Met het aanjaagprogramma Gezonde Leefomgeving geeft de provincie Utrecht impulsen aan het ontwikkelen van oplossingen voor een gezondere leefomgeving en het delen en implementeren van deze kennis. Het programma jaagt gezonde ontwikkeling aan op het terrein van binnenstedelijke ontwikkeling, mobiliteit, recreatie, landbouw en economie. Via scans brengen wij bijvoorbeeld de binnenstedelijke kwaliteit in beeld en zoeken we naar maatregelen voor een gezonde leefomgeving. We bevorderen gezond gedrag. Ook willen we innovatieve financieringsconstructies ontwikkelen, bijvoorbeeld in de vorm van health deals met ziektekostenverzekeraars. In een aantal ‘living labs’ werken we aan (innovatieve) concepten op het gebied van gezonde leefomgeving. We delen de kennis en ervaring die we opdoen in de lopende living labs met partners in de regio en in Europa. In de kennisalliantie Gezonde Leefomgeving met de gemeente Utrecht, Universiteit Utrecht, Hogeschool Utrecht en de EBU koppelen we aanwezige kennis aan beleidsvorming en uitvoering, en kennisvragen aan de onderzoeksprogramma's.

- Lucht

We blijven werken aan een betere luchtkwaliteit omdat ook onder de Europese normen belangrijke gezondheidswinst geboekt kan worden door schonere lucht. ~~We voeren~~ In verbinding met onze partners voeren

we het nieuwe Regionaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit uit. De uitkomsten van het BOB-proces (Beeldvorming, oordeelsvorming, besluitvorming) van provinciale staten zal hiervoor de basis vormen. We werken aan de uitbreiding van het huidige verbod op ontgassen van benzeen- en benzeen houdende stoffen door binnenvaartschepen met een verbod op het ontgassen van zeer zorgwekkende stoffen. Ook dragen we bij aan de transitie naar een landelijk verbod, in aansluiting op een internationaal ontgassingsverbod, waarover onlangs overeenstemming is bereikt.
We blijven aandacht vragen voor het verbeteren van luchtkwaliteit en investeren in het verbreden van het netwerk dat werkt aan luchtkwaliteit. We blijven lobbyen voor (inter)nationale bronmaatregelen voor verbetering van de luchtkwaliteit en werken actief mee aan het opstellen van het Nationaal Luchtplan.

- Geluid

Ook geluidsoverlast heeft negatieve effecten op de gezondheid van mensen. Daarom werken we al jaren aan het terugdringen van de geluidsbelasting van woningen langs onze provinciale wegen.
De belangrijkste maatregel voor het aanpakken van geluidsoverlast op provinciale wegen is de aanleg van geluidsreducerend asfalt. Een enkele locatie kan in beeld komen voor geluidschermen. Als aanvulling op deze maatregelen zal ook in 2018 circa dertig ~~een aantal~~ hoog belaste woningen van gevelmaatregelen worden voorzien. Dit zal plaatsvinden in combinatie met wegwerkzaamheden aan de desbetreffende trajecten. (zie ook programma 5). Oude woningen die in 1986 al een heel hoge geluidsbelasting hadden, krijgen gevelmaatregelen aangeboden. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van een rijkssubsidieregeling.
In 2017 hebben Gedeputeerde Staten een nieuwe geluidskaart vastgesteld. Op basis daarvan stellen wij in 2018 het Actieplan omgevingslawaai 2019-2023 vast. Hierin evalueren we het beleid uit het voorgaande actieplan en stellen we maatregelen voor om het aantal geluidsbelaste woningen te verminderen en de geluidsbelasting te verlagen. Naast nu al gebruikte instrumenten zetten we in op innovatie. Ook gaan we verder met de voorbereiding op de invoering van het nieuwe geluidsstelsel en geluidproductieplafonds op provinciale wegen.
Met het verlenen van ontheffingen (via RUD) voor tijdelijk en uitzonderlijk gebruik van niet aangewezen terreinen voor het stijgen en landen van luchtvaart wordt de hinder van vliegverkeer, voor zover de provincie daar invloed op heeft, zoveel mogelijk teruggebracht.
Ruimtelijke ontwikkelingen in en nabij stiltegebieden worden getoetst op de effecten de kwaliteit van het stiltegebied. Bij ontheffingen voor evenementen in de bufferzone (via RUD) wordt gestreefd naar verkleinen van de impact.

3.3.2.4.2Uitvoeren van het Provinciaal Uitvoeringsprogramma Externe Veiligheid
We voeren het Provinciaal Uitvoeringsprogramma Externe Veiligheid uit dat er op gericht is om externe veiligheid goed te borgen in ruimtelijke plannen, vergunningen en gemeentelijk beleid. We zorgen ervoor dat het risicoregister actueel is en dat de provinciedekkende routering voor gevaarlijke stoffen wordt beheerd. Ons streven is dat externe veiligheid in tenminste 95% van de ontwerp ruimtelijke plannen, die aan de provincie worden voorgelegd, goed is verwerkt.

3.3.2.4.3Bijdragen aan duurzame gebiedsontwikkeling
Bij keuzes op ruimtelijke ordeningsniveau (bijvoorbeeld locatiebepaling voor toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen) en op het niveau van ruimtelijke inrichting van gebieden, willen we milieukwaliteit en duurzaamheid integraal meewegen. Dit vraagt om een tijdige en volwaardige inzet van de provinciale leefbaarheids- en duurzaamheidsambities bij RO beleidskeuzes (Omgevingsvisie) en bij planontwikkeling op regionaal en lokaal niveau.

Bij alle ruimtelijke ontwikkelingen waarvoor de provincie Utrecht verantwoordelijk is en bij gemeentelijke ruimtelijke ontwikkelingen, bieden we een scala aan instrumenten aan die het maken van een integrale afweging ondersteunt. Daarbij valt te denken aan de inzet van de Tygron Engine (3D planningstool) bij de totstandkoming de Provinciale Omgevingsvisie en bij bijvoorbeeld provinciale wegreconstructies, de inzet de Maptable om integrale afwegingen in interactieve planontwikkeling te stimuleren, de toepassing van de scan voor binnenstedelijke ontwikkeling om de mogelijkheden van verantwoord binnenstedelijk bouwen in beeld te brengen en de inzet van de Wasstraat duurzaamheid om bijvoorbeeld scenario's voor energieneutrale, gasloze en klimaatbestendige ontwikkelingen van woonwijken in beeld te brengen. Uitgangspunt bij deze afwegingen is de omgevingskwaliteit zoals die in de gebiedsprofielen (milieukwaliteitsprofielen) zijn vastgelegd.

3.3.2.4.4Vergunningverlenen, toezichthouden en handhaven met goede kwaliteit
De provincie heeft het gehele takenpakket op het gebied van Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving opgedragen aan de Regionale Uitvoeringsdienst (RUD) Utrecht, met uitzondering van de

groene vergunningverlening. Daarnaast heeft de provincie 14 zogenaamde BRZO-bedrijven (Besluit Risico Zware Ongevallen), waarvoor we de VTH-taken hebben opgedragen aan de gespecialiseerde Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied (ODNZKG).

De RUD Utrecht maakt jaarlijks een uitvoeringsprogramma op basis van provinciaal beleid (Beleidsplan VTH 2016-2019). Het jaarprogramma 2018 wordt gebaseerd op de product- en dienstencatalogus van de RUD en zal voor de eerste keer worden afgerekend op de geleverde output.
De evaluatie van de groene handhaving (BOA's buitengebied en Wet Natuurbescherming) eind 2017 zal naar verwachting richting geven aan de intensiteit van de handhaving in het buitengebied. De verplichte energie(besparings)maatregelen bij provinciale bedrijven (inclusief BRZO) blijven ook in 2018 prioriteit houden bij de
controles. Energie is eveneens een speerpunt op de samenwerkingsagenda van alle samenwerkende handhavingspartners. Ook de samenwerkingsafspraak met betrekking tot asbest is in 2018 speerpunt in de uitvoering. De taakuitvoering van de RUD Utrecht en de Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied monitoren we via diverse kritische prestatie-indicatoren. Door periodieke voortgangsoverzichten kan de provincie als opdrachtgever en
eigenaar (desgewenst) tussentijds bijsturen.

Voorbereiding op de komst van de Omgevingswet
VTH vormt een belangrijk onderdeel van het provinciale projectplan voor de implementatie van de Omgevingswet. Het plan voorziet in het tijdig aanpassen van de VTH-processen aan de eisen van de Omgevingswet. De VTH-aspecten voor de eigen provinciale taken heeft de provincie voor het overgrote deel uitbesteed aan de RUD Utrecht. Daarnaast heeft de provincie de taak om alle instanties met VTH-taken binnen de provincie goed te laten samenwerken, ook wat betreft de implementatie van de Omgevingswet. 2018 staat hierbij vooral in het teken van het concretiseren van de gezamenlijke veranderopgave en het afstemmen van een gecoördineerde implementatie. De implementatie van de Omgevingswet wordt jaarlijks opgenomen in het bovengenoemde uitvoeringsprogramma VTH, met de daarbij behorende financiering. Zie ook onder projecten bij Omgevingswet.

3.3.2.5Stimuleren duurzaamheid
De provincie Utrecht heeft de ambitie om op het hele grondgebied in 2040 klimaatbestendig en klimaatneutraal te zijn. Een flinke ambitie waar alle partners in de provincie aan mee werken. Om die ambitie om te zetten in realiteit is een heldere organisatiebrede strategie nodig om de uitvoering te kunnen versnellen, aan te jagen en (bij) te sturen. Het programma Duurzaamheid voorziet in die strategie. Het programma is er op gericht om beleid en uitvoering te faciliteren. Het neemt geen projecten over en zal ook zelf geen grote projecten starten. Het programma voert wel regie op de uitvoering, de ontwikkeling van een concernbreed sturingsmodel, communicatie van de vele losse initiatieven en projecten die er nu al zijn, ondersteuning van projecten en programma's die we met partners buiten draaien zoals de Cirkelregio en het rijksprogramma DuurzaamDoor. Tevens organiseren we de jaarlijkse duurzaamheidsdag inclusief duurzaamheidsprijs.
Een deel van het budget is gereserveerd om in de projecten die we zelf al doen een extra zetje te geven. Daarbij blijven de domeinen zelf duidelijk aan zet, maar soms is er net iets extra's nodig in expertise, capaciteit of middelen. Het programma Duurzaamheid kan dat dan leveren.
Het programma is er op gericht om bij alle medewerkers van de provincie het duurzaam denken en handelen te versterken door goede voorbeelden te laten zien, een duidelijke provinciale koers uit te zetten en te ondersteunen waar dat nodig is zodat de provinciale organisatie een duurzame, aantrekkelijke werkgever wordt en de inwoners van de provincie Utrecht ook in de toekomst wonen, werken en recreëren in een aantrekkelijke, groene provincie.

3.3.2.6Verbonden partijen

Fonds Nazorg gesloten stortplaatsen	
Doel	Beheren van de middelen voor de nazorg van stortplaats Smink om de eeuwigdurende nazorg van deze stortplaats na sluiting te kunnen bekostigen.
Kerntaken	Het bekostigen van de nazorgkosten en een zodanig beheer van de fondsmiddelen dat voldoende rendement wordt gegenereerd voor de eeuwigdurende nazorg.
Risico's	

Regionale Uitvoeringsdienst (RUD)	
Doel	De Regionale Uitvoeringsdienst behartigt de belangen van de deelnemers tezamen en van iedere deelnemer afzonderlijk op het gebied van fysieke leefomgeving, voor zover de bevoegdheid daartoe de deelnemer toekomt en voor zover deze aan de Regionale Uitvoeringsdienst is gemandateerd.
Kerntaken	De RUD voert namens de provincie en gemeenten vergunningverlenende, handhavende en toezichthoudende taken uit op het milieu- en omgevingsdomein. Elke deelnemer bepaalt het voor hem uit te voeren beleid zelf.
Risico's	

3.3.3Wat gaat dat kosten?

3.3.3.1Investeringen

Binnen dit programma vinden geen investeringen plaats.

3.3.3.2 Exploitatie

Bodem, water en milieu	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Personeelslasten	6.398	3.396	3.799	3.126	3.126	3.126
Materiële lasten	13.814	13.537	18.269	13.943	14.439	10.317
Lasten	**20.212**	**16.933**	**22.068**	**17.069**	**17.565**	**13.443**
Baten	9.821	4.773	7.106	3.938	3.910	896
Baten	**9.821**	**4.773**	**7.106**	**3.938**	**3.910**	**896**
Saldo van dit programma	**10.391**	**12.160**	**14.962**	**13.131**	**13.655**	**12.547**
Stortingen in reserves	5.499	1.787	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	1.602	2.222	2.178	609	1.530	-
Beslag op de algemene middelen	**14.288**	**11.725**	**12.784**	**12.522**	**12.125**	**12.547**

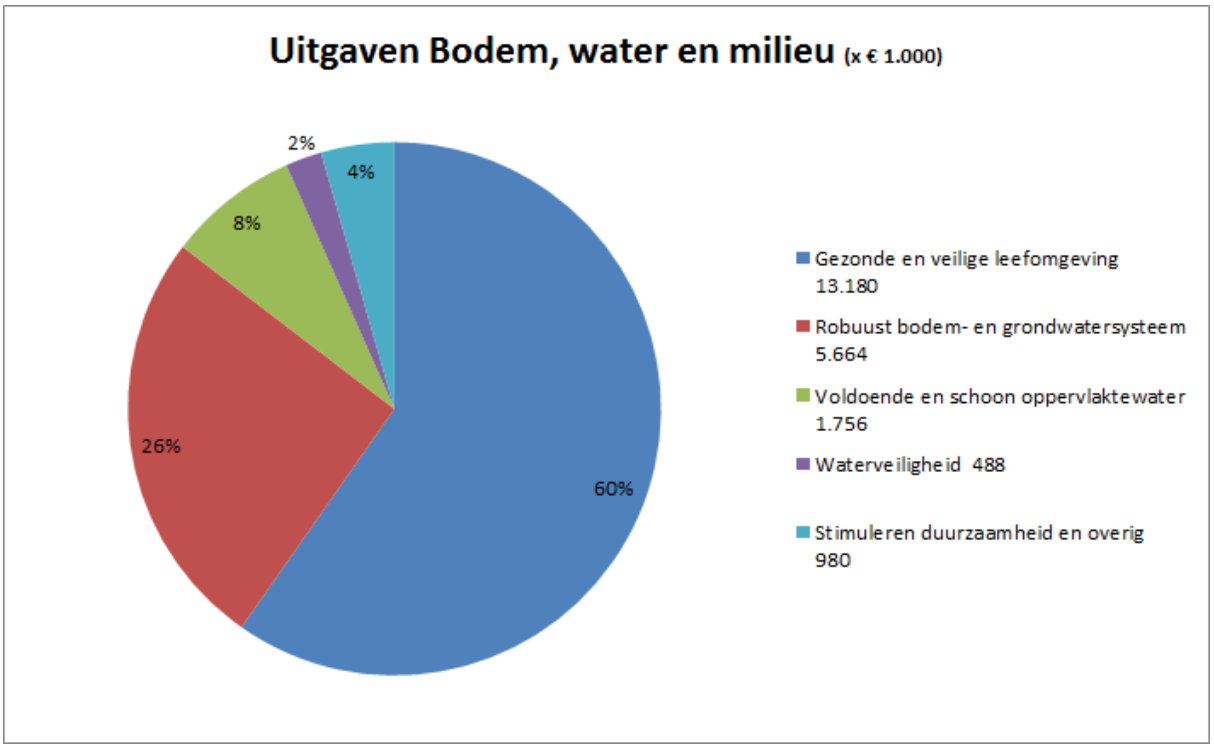

Economische ontwikkeling

3.4.1Wat willen we bereiken?

3.4.1.1Doelstellingen en beoogde maatschappelijke effecten

De provincie Utrecht is één van de meest concurrerende regio's in de Europese Unie. Mede dankzij de centrale ligging en het hoge opleidingsniveau van de inwoners hebben wij een sterke positie als vestigingsregio voor het (internationale) bedrijfsleven. Om onze positie te behouden moeten de vestigingsfactoren sterk en kwalitatief hoogwaardig blijven.

3.4.1.2Doelenboom

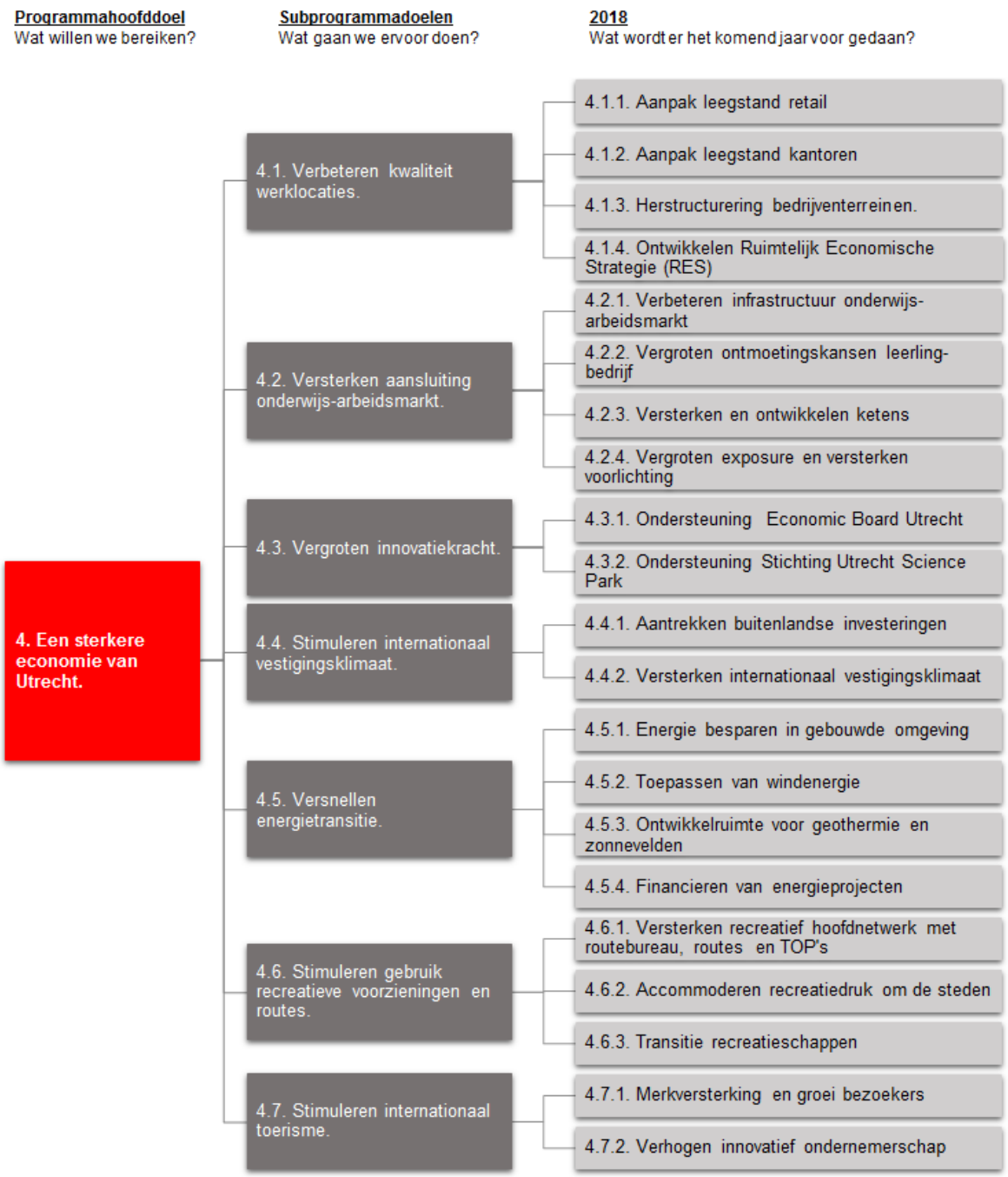

3.4.1.3Indicatoren

Naam indicator	Omschrijving	Streef-waarde	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Innovatie	Multiplier op innovatieprojecten (EBU)	3	3	3	3	3	3	3
Internationale acquisitie	Aantal gerealiseerde investeringsprojecten per jaar	10	19	10	15	10	10	10
Accommoderen en recreatiedruk om de stad	Aangelegd recreatieterrein rond Utrecht (RodS) in ha	170	106	106	106	170		
Energieneutraliteit *Nr. 3 Basisset BBV*	Totale productie van hernieuwbare energie in PJ per provincie	4,4[1]	NB	2,9	3,2	3,5	3,9	4,4
Bruto Regionaal Product *Nr. 7 Basisset BBV*	Percentage toename van het Bruto Regionaal Product (BRP) ten opzichte van het voorgaande jaar	1,8%[2]	NB	-	1,8	1,8	1,8	1,8
Werkgelegenheid *Nr. 8 Basisset BBV*	Percentage bruto arbeidsparticipatie (werkgelegenheid) ten opzichte van de totale beroepsbevolking	73%[3]	72,5	-	73	73	73	73
Energiebesparing	Energiebesparing per jaar	5%	-2,1%	5%	5%	5%	5%	5%
Aandeel duurzame energie	Aandeel ten opzichte van energieverbruik	5% in 2020 100% in 2040	NB	3,3%	3,9%	4,6%	5,3%	6,2%
Opgestelde vermogen windmolens	Totaal vermogen op grondgebied provincie	65,5 MWe in 2020	25	34	34	34	34	65,5

Toelichting:
[1] De totale productie duurzame energie is een verplichte indicator en vervangt de indicator voor “toename productie voor duurzame energie”. De streefwaarde voor beide indicatoren is hetzelfde: toename van 11% per jaar.
[2] De streefwaarde van 1,8% is gebaseerd op de landelijke prognose van het Centraal Planbureau (bron: Actualisatie Middellangetermijnverkenningen 2018-2021, CPB 2017)
3 De streefwaarde van 73% is gebaseerd op het gemiddelde van de periode 2010-2016 (bron: CBS)

3.4.2 Wat gaan we daarvoor doen?

3.4.2.1Verbeteren kwaliteit werklocaties

Om een aantrekkelijke vestigingslocatie te blijven, willen we ervoor zorgen dat vraag en aanbod naar werklocaties in evenwicht zijn, zowel kwantitatief als kwalitatief. Het beleid voor werklocaties is vastgelegd in de Economische Visie 2020 (2010) en nader uitgewerkt in de Provinciale Aanpak Kantorenleegstand (2014), de Provinciaal Ruimtelijke Structuurvisie (2016), het Beleidskader Binnenstedelijke Ontwikkeling (2016) en de Thematische Structuurvisie Kantoren (2016). De Retailvisie wordt eind 2017 vastgesteld.

3.4.2.1.1Aanpak leegstand retail

In 2018 zal de ingezette retailaanpak mede op basis van de Retailvisie (vaststelling eind 2017) verder worden vormgeven. De Retailvisie is een nadere uitwerking van het retailbeleid zoals opgenomen in de Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie (Herijking 2016) en het Beleidskader Binnenstedelijke Ontwikkeling. Het Programma Binnenstedelijke Ontwikkeling (zie programma 1 Ruimtelijke Ontwikkeling) speelt een belangrijke rol in de uitvoering bij de aanpak van centrumgebieden. Onderdeel daarvan is kennisdeling en netwerkontwikkeling in onder andere de Kopgroep Retail. Hierin zijn leden van overheden en marktpartijen vertegenwoordigd.

3.4.2.1.2Aanpak leegstand kantoren

In 2018 zullen de activiteiten in het kader van het faciliterende spoor van de Provinciale Aanpak Kantorenleegstand (PAK) worden voortgezet binnen het Programma Binnenstedelijke Ontwikkeling (zie programma 1 Ruimtelijke Ontwikkeling). Hierin bieden wij ondersteuning bij herontwikkeling en transformatie van kantoren en kantoorgebieden. In het kader van het regulerende spoor zal medio 2018 het ontwerp-inpassingsplan Kantoren ter inzage worden gelegd.

3.4.2.1.3Herstructurering bedrijventerreinen

Door de economische groei neemt de vraag naar bedrijventerreinen en bedrijfsgebouwen sterk toe. Om deze vraag zoveel mogelijk op bestaande terreinen te faciliteren, ondersteunen wij gemeenten en bedrijfsleven bij de herstructurering van deze terreinen. De Ontwikkelingsmaatschappij Utrecht (zie Verbonden Partijen) speelt daarbij een belangrijke rol als investeerder en als adviseur.

3.4.2.1.4Ontwikkelen Ruimtelijk Economische Strategie (RES)

De markt voor bedrijfshuisvesting is ook kwalitatief sterk in beweging door economische en technologische vernieuwingen. Om aan de toekomstige vraag naar bedrijfshuisvesting te kunnen voldoen wordt een Ruimtelijke Economische Strategie (RES) opgesteld. Samen met onze partners (gemeenten, bedrijfsleven en kennisinstellingen) willen wij een beeld schetsen van de veranderende vestigingseisen in de komende periode en een strategie opstellen om aan die eisen te kunnen voldoen binnen randvoorwaarden van mobiliteit, arbeids- en woningmarkt. De RES is een bouwsteen voor de op te stellen Omgevingsvisie en Omgevingsverordening. In 2018 worden hiervoor de voorbereidingen getroffen.

3.4.2.2Versterken aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt

Een goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt is een belangrijke voorwaarde voor een succesvolle economische ontwikkeling. Met name op het terrein van (V)MBO willen wij hier een rol in spelen (Coalitieakkoord 2015). Deze rol zal met name faciliterend en waar nodig verbindend en stimulerend zijn. Primair zijn de werkgevers, de onderwijsinstellingen en de gemeenten aan zet. Eind 2017 wordt de Aanpak (V)MBO Onderwijs-Arbeidsmarkt vastgesteld.

3.4.2.2.1Verbeteren infrastructuur onderwijs-arbeidsmarkt

In 2018 werken wij samen met de EBU, regionale en nationale partners aan een verdere uitbreiding van het Arbeidsmarktdashboard. Dit dashboard biedt nuttige informatie voor overheden en onderwijsinstellingen over de arbeidsmarkt en opleidingsbehoeften.

Gezamenlijk werken aan de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt betekent dat er voldoende mogelijkheden moeten zijn voor betrokken partners om elkaar op beleidsniveau te ontmoeten. Om dit te faciliteren wil de provincie samen met partners een Technologieraad Utrecht in het leven roepen. Deze raad biedt kansen om vraagstukken te adresseren, activiteiten met elkaar te verbinden en nieuwe ontwikkelingen te stimuleren.

3.4.2.2.2Vergroten ontmoetingskansen leerling-bedrijf

Ontmoetingskansen tussen bedrijven/instellingen en leerlingen zijn belangrijk: bedrijven kunnen laten zien wat ze te bieden hebben, leerlingen krijgen een goede indruk van de mogelijkheden. Vooral techniek en zorg verdienen extra aandacht. Als provincie faciliteren wij bestaande netwerken en stimuleren waar zinvol nieuwe netwerken. Waar nodig zal de provincie ook andere initiatieven op dit terrein ondersteunen. Daarnaast is de provincie regionaal ambassadeur van het landelijke Techniekpact.

3.4.2.2.3Versterken en ontwikkelen ketens

In 2017 is het stimuleringsfonds leren/werken in Utrecht gestart. Dit fonds moet ertoe leiden dat er een flinke toename ontstaat van het aantal leer-werkplekken in onze regio. In 2018 onderzoeken wij de mogelijkheden om ook als provincie leer-werkplekken te creëren. Wij vinden het belangrijk dat niet alleen leerlingen, maar ook werknemers zich blijven ontwikkelen (leven lang ontwikkelen). Waar nodig zullen wij initiatieven op dit terrein stimuleren en ondersteunen.

3.4.2.2.4Vergroten exposure en versterken voorlichting

Het is belangrijk dat verschillende aspecten van het vraagstuk onderwijs–arbeidsmarkt meer aandacht krijgen. Denk bijvoorbeeld aan het stimuleren van jongeren om voor techniek te kiezen. Een ander voorbeeld is om de voorlichting aan studenten voor een studiekeuze te verbeteren. Daarbij zou (meer) aandacht besteedt kunnen worden aan de kansen op een baan. De provincie wil hierin waar zinvol aanjagen en ondersteunen.

3.4.2.3Vergroten innovatiekracht

Door innovatieve bedrijvigheid te stimuleren willen we bereiken dat onze economie concurrerend blijft. We richten ons daarbij op het vinden van innovatieve oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen (Groen, Gezond, Slim). Hierdoor snijdt het mes aan 2 kanten. Als beleidskader hanteren we de Strategische Agenda 2013-2020 van de Economic Board Utrecht (EBU).

3.4.2.3.1Ondersteuning Economic Board Utrecht

De middelen voor innovatiestimulering zijn rechtstreeks gekoppeld aan de Strategische Agenda van de EBU. De EBU stimuleert, initieert en beoordeelt vanuit een triple-helix benadering (Ondernemingen, Overheden en Onderzoek/Onderwijsinstellingen) innovatieve projecten binnen de thema's Groen, Gezond en Slim. Ook vanuit mobiliteit (Beter Benutten, Smart Mobility), binnenstedelijke ontwikkeling en het programma Gezonde Leefomgeving werken we met de EBU samen. Daarnaast werkt de provincie samen met de EBU aan versterking van het internationaal vestigingsklimaat (zie 4.4) en dragen we bij aan de Human Capital Agenda van de EBU (zie ook 4.2).

3.4.2.3.2Ondersteuning Stichting Utrecht Science Park

Als een van de grootste scienceparken van Nederland is het Utrecht Science Park een belangrijke en innovatieve motor van onze regionale economie. Stichting USP draagt zorg voor communicatie, marketing, acquisitie en leefbaarheid op het sciencepark. De provincie ondersteunt de stichting financieel en werkt mee aan concrete initiatieven.

3.4.2.4Stimuleren internationaal vestigingsklimaat

Investeringen van buitenlandse bedrijven dragen op meerdere manieren bij aan de welvaart in de regio. Wij willen daarom meer buitenlandse bedrijven aantrekken en deze, als ze er eenmaal gevestigd zijn, voor de regio behouden. Vanwege het internationale karakter van de activiteiten en voor een goede (internationale) zichtbaarheid voeren wij deze uit onder de naam Invest Utrecht. Voor 2012-2015 hebben Provinciale Staten een acquisitiestrategie vastgesteld. Aan het einde van deze periode zijn de beleidsprioriteiten daaruit voortgezet, omdat het de bedoeling is dat de acquisitietaken op termijn deel gaan uitmaken van een gezamenlijke regionale acquisitiestrategie.

3.4.2.4.1Aantrekken buitenlandse investeringen

Bij het aantrekken van buitenlandse investeringen werken we intensief samen met de EBU, de gemeenten Amersfoort en Utrecht en met stakeholders zoals Utrecht Science Park en Dutch Game Garden. We ontplooien gezamenlijke activiteiten, zoals economische missies, onder de Utrecht Region vlag en ontwikkelen gezamenlijk beleid voor acquisitie en handelsbevordering. Hieronder vallen ook de missies die voortkomen uit het Vriendschapsverdrag met de Chinese provincie Guangdong. Ook de samenwerking met de landelijke partners (Netherlands Foreign Investment Agency en de andere Nederlandse regio's) willen we in 2018 verder versterken.

3.4.2.4.2Versterken internationaal vestigingsklimaat

Wij ondersteunen initiatieven, zoals de Internationale School Utrecht (ISU) en de International Talent Community Utrecht (ITCU), die bijdragen aan verbetering van het vestigingsklimaat voor internationale bedrijven. Via strategisch accountmanagement signaleren wij aanbevelingen voor het vestigingsklimaat in een vroeg stadium. Deze aanbevelingen worden op lokaal, regionaal en nationaal niveau als input voor beleid gebruikt.

3.4.2.5Versnellen energietransitie

Ons huidige energiesysteem veroorzaakt steeds meer maatschappelijke problemen: klimaatverandering, luchtverontreiniging, afhankelijkheid van instabiele regio’s en uitputting van energievoorraden. De energietransitie levert voor al deze problemen een oplossing. Daarom hebben we in ons coalitieakkoord de energietransitie tot prioriteit gemaakt en is in 2016 de Energieagenda vastgesteld. Wij willen de energietransitie versnellen door actief te zorgen voor toegang tot kennis, contacten en financiering.

3.4.2.5.1Energie besparen in gebouwde omgeving

Bij energiebesparing in de gebouwde omgeving maken we gebruik van het netwerk en de activiteiten van het programma Binnenstedelijke Ontwikkeling (zie programma 1 Ruimtelijke Ontwikkeling). We ondersteunen de transitie naar een aardgasloze gebouwde omgeving door kennis hierover toegankelijk te maken en partijen te verbinden. Naast de doorontwikkeling van de kansenkaart voor warmte, volgen en ondersteunen we de pilots voor aardgasvrije wijken en delen we kennis hierover met anderen gemeenten. In 2018 halen we bij gemeenten, woningcorporaties en netbeheerders op hoe wij als provincie deze transitie verder kunnen versnellen.

Het concept Nul op de Meter (NOM) woningen zien we als een kansrijk instrument voor het besparen van energie en daarmee het verlagen van de CO_2-uitstoot. Realisatie van NOM-woningen biedt economische kansen voor onze regio. Met de door ons gefinancierde NOM-Alliantie en in nauwe samenwerking met de EBU scouten we opschaalbare aanpakken voor Nul-op-de-Meter woningen, koppelen we vraag en aanbod en wijzen we op financieringsconstructies. Voor NOM- of NOM-ready-renovaties en nieuwbouw laten we business cases doorrekenen, beantwoorden we kennisvragen, verbinden we partijen die elkaar kunnen helpen en delen we geleerde lessen. Via ons instrument de Wasstraat Duurzaamheid beleggen we sessies met experts om te adviseren over de verduurzaming van vastgoed. Deze adviezen kunnen zowel technisch, juridisch als financieel van aard zijn, afhankelijk van de behoefte. De NMU krijgt subsidie om eerste hulp te bieden aan particulieren die energie willen besparen (met name scholen en sportverenigingen) en zonnepanelen op daken willen plaatsen. Hierbij wordt doorverwezen naar ondernemers die kunnen helpen bij de volgende stap (technisch advies en financiering).
In 2018 willen we een meerjarige subsidie geven aan een postdoc die onderzoek gaat doen naar en interventies gaat organiseren m.b.t. de energietransitie in de bouw- en installatiesector. Via deze postdoc komen we er achter welke interventies nodig zijn om er voor te zorgen dat de bouw- en installatiesector beter dan nu in staat zijn om de energietransitie het hoofd te bieden.

3.4.2.5.2Toepassen van windenergie

Steeds meer gemeenten zijn voornemens om windmolens mogelijk te maken op hun grondgebied. Wij ondersteunen deze gemeenten door te adviseren over de aanpak (op basis van lessen in andere gemeenten) en procesmanagement te financieren zodat er voldoende professionele aandacht is voor het creëren van draagvlak. Wij streven ernaar om in 2018 in twee tot vier gemeenten gezonde projectinitiatieven te ontwikkelen waarvoor in 2018 de besluitvormingsprocedure kan starten. Als deze procedures goed verlopen, dan zullen we kort na 2020 de doelstelling van 65,5 MWe opgesteld vermogen realiseren.

3.4.2.5.3Ontwikkelruimte voor geothermie en zonnevelden

Eind 2017 zal duidelijk zijn in welke mate wij ondersteuning kunnen bieden voor bodemonderzoek dat meer zekerheid moet geven over de potentie van diepe en ultradiepe geothermie in onze provincie. Dit is afhankelijk van het verkrijgen van subsidies van de Europese Unie (Geothermica) respectievelijk de Europese Investeringsbank (ELENA). Hierover is bij publicatie van deze begroting nog geen duidelijkheid. Bij de ontwikkeling van geothermie werken wij samen met de gemeente Utrecht, waarbij wij primair verantwoordelijk zijn voor kennismanagement, financiering en lobby. De gemeente voert regie op omgevingsmanagement en communicatie.

In 2018 willen wij de eerste ervaringen opdoen met de aanleg van minimaal één groot zonneveld (orde grootte 10-40 ha) in onze provincie. Deze ervaring moet ons leren welke rol wij spelen bij de besluitvorming door de gemeente die verantwoordelijk is voor het bestemmingsplan en ook hoe we samen met de initiatiefnemer en gemeente het omgevingsmanagement organiseren.

3.4.2.5.4Financiering van energieprojecten

Via het provinciale energiefonds zullen energieprojecten gefinancierd worden. Het aantal is afhankelijk van de aanwezigheid en kwaliteit van maatschappelijke initiatieven. Het ontstaan van deze initiatieven wordt door ons gestimuleerd via de zogenaamde aanjaagfaciliteit. Via deze faciliteit worden ondernemers geholpen om een idee door te ontwikkelen tot business case waarvoor financiering verkregen kan worden bij particuliere banken en/of het provinciale energiefonds.

3.4.2.6Stimuleren gebruik recreatieve voorzieningen en routes

Bij een kwalitatief hoogwaardig vestigingsklimaat horen ook goede recreatievoorzieningen. Wij willen niet alleen zorgen voor voldoende aanbod van recreatiemogelijkheden maar ook voor het optimaliseren van de beleving en het gebruiksgemak van deze voorzieningen. Om dit te bereiken hebben we een daadkrachtige en efficiënte organisatie nodig. Het beleid voor recreatie is vastgelegd in de Visie Recreatie en Toerisme en nader uitgewerkt in de Agenda Recreatie en Toerisme 2016-2019.

3.4.2.6.1Versterken recreatief hoofdnetwerk met routebureau, routes en TOP's

Met Utrecht West, gebiedscoöperatie O-gen, (regionale) bureaus voor toerisme, het Routebureau Utrecht en ondernemers werken we aan het verbeteren, het gebruik en bekendheid van het netwerk van circa 40 overstappunten. Vanaf 2018 is het Routebureau Utrecht operationeel. Het Routebureau gaat namens de opdrachtgevers (gemeenten en provincie) de promotie en marketing van het netwerk van fiets-, wandel- en vaarroutes organiseren. Ook gaan zij starten met onderzoek naar het gebruik van het fietsknooppuntennetwerk. In het oosten van de provincie werkt O-gen aan de uitbreiding van het wandelknooppuntennetwerk rondom Amersfoort/Eemland.

3.4.2.6.2Accommoderen recreatiedruk om de steden

Met onze partners werken we aan de afronding van het programma Recreatie om de stad Utrecht (RodS). In 2018 wordt de aanleg van fiets- en wandelpaden in de buurt van de Hollandse IJssel, Haarzuilens en Laagraven verder uitgevoerd. Hierbij wordt onderzocht of de inrichting gekoppeld kan worden aan natuurontwikkeling langs deze paden. Inrichting van deelgebieden Hollandse IJssel Noordwesthoek (circa 53 ha) en Heemstede Noord (circa 20 ha) met nieuwe ondernemers is nu voorzien in 2018-2019. Financiering van RodS vindt plaats vanuit het programma Landelijk gebied.

In 2018 nemen we met de partners een besluit over de noodzaak van een nieuw ambitie- en investeringsprogramma om de recreatiedruk in de provincie voor de middellange termijn te accommoderen. De recreatiedruk om de steden neemt door de verwachte bevolkingsgroei in de provincie de komende decennia verder toe. De insteek van een mogelijk nieuw ambitie- en investeringsprogramma zal naar verwachting breder zijn dan het huidige RodS-programma. Het gaat immers om het verbinden van beleidsdoelen als economische en sociale aantrekkelijkheid, gezonde leefomgeving, vitale natuur en milieu. Onderdeel hiervan is ook een voorstel voor de dekking van de beheerlasten vanaf 2019: deze zijn voor een belangrijk deel van de gerealiseerde RodS gebieden maar tot en met 2018 geregeld.

3.4.2.6.3Transitie recreatieschappen

Vanaf 2018 zijn er, naar verwachting, nog twee recreatieschappen: Stichtse Groenlanden en Plassenschap Loosdrecht. Per 1 januari 2018 heeft gemeente De Ronde Venen de eigendommen en taken van recreatieschap Vinkeveense Plassen ingebracht bij recreatieschap Stichtse Groenlanden. Een deel van de taken van recreatieschap Utrechtse Heuvelrug, Vallei- en Kromme Rijngebied worden, na de liquidatie per 1 januari 2018, door de voormalige partners gezamenlijk uitgevoerd en gefinancierd (beheer paden, beheer routes en groen toezicht). Voor het Henschotermeer wordt de komende jaren op basis van een samenwerkingsovereenkomst een bijdrage geleverd aan de openbare toegankelijkheid en een gebiedsproces om recreatieve ontwikkelingen mogelijk te maken.

De volgende stap in de transitie van de recreatieschappen is de verbetering van de samenwerking tussen de schappen, en tussen de schappen en andere terrein beherende organisaties. Samen met gemeenten maken we in 2018 een start met een samenwerkingsagenda. Doel van de samenwerkingsagenda is te komen tot afspraken over meer samenwerking, kennisdeling en innovatie op het gebied van ontwikkeling en beheer van recreatievoorzieningen. Zo hebben we afgesproken om in 2018 een gezamenlijk onderzoek naar buitenevenementen af te ronden. Bijzondere aandacht krijgen de volgende projecten en processen: Uitvoering toekomstplan Vinkeveense Plassen, Uitvoering Ontwikkelplan Stichtse Groenlanden, Gebiedsvisie Oostelijke Vechtplassen en Verbetering bestuurlijk functioneren Plassenschap Loosdrecht.

3.4.2.7Stimuleren internationaal toerisme

In het coalitieakkoord staat de ambitie om sterker in te zetten op de vrijetijdseconomie en het merk Utrecht te versterken. Dit draagt direct bij aan de werkgelegenheid voor inwoners met een (V)MBO-opleiding die oververtegenwoordigd zijn in deelsectoren als horeca en verblijfsrecreatie. In de agenda Recreatie en Toerisme 2016-2019 is opgenomen dat de provincie nieuwe kansen ziet om in te spelen op de snelgroeiende markt van internationale bezoekers. Dit doen we door in te zetten op merkversterking en groei van bezoekers en door het verhogen van het innovatief ondernemerschap.

3.4.2.7.1Merkversterking en groei bezoekers

We bestendigen in 2018 de positieve resultaten van het landelijke themajaar ‘Mondriaan tot Dutch Design’ (De Stijl) en werken aan de voorbereiding van een toeristisch themajaar 2019. Met toeristische en culturele partners haken we aan op de internationale marketingcampagnes van het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen. Een voorbeeld is de toeristische promotie van kastelen- buitenplaatsen voor Duitsers en Belgen, samen met de Utrechtse kasteelmusea. Met 15 gemeenten werken we aan de ontwikkeling en uitvoering van een regiostrategie voor (inter)nationaal toerisme. Verder onderzoeken we of het haalbaar is om de Vuelta 2020 naar Utrecht te halen. Het stimuleringsfonds voor internationale wetenschappelijke congressen wordt in 2018 gecontinueerd.

3.4.2.7.2Verhogen innovatief ondernemerschap

We blijven onderzoek en kennisuitwisseling faciliteren en implementeren een aanpak voor verspreiding van toeristisch-recreatieve open data. Zo stellen we het platform U-Base beschikbaar om (publieks)organisaties in de provincie met elkaar te verbinden en bezoekers beter te kunnen bedienen. In 2018 bieden we in afstemming met brancheorganisatie RECRON en andere provincies een update van de leefstijldatasets voor recreanten in Utrecht.

3.4.2.8Verbonden partijen

Recreatie Midden Nederland	
Doel	Zo goed mogelijk faciliteren van de deelnemende recreatieschappen op het gebied van beleid, onderhoud, financiën en personeelszaken.
Kerntaken	Recreatie Midden Nederland is een samenwerkingsverband van de deelnemende recreatieschappen. Recreatie Midden Nederland is het gemeenschappelijk facilitair bedrijf van de recreatieschappen en ondersteunt de deelnemende schappen.
Risico's	

Recreatieschap Utrechtse Heuvelrug, Vallei en Kromme Rijngebied	
Doel	Het recreatieschap ontwikkelt, beheert en onderhoudt terreinen voor dagrecreatie en routenetwerken voor wandelen, varen en fietsen in opdracht van provincie en gemeenten.
Kerntaken	De kwalitatieve en kwantitatieve ontwikkeling van recreatieruimte en recreatievoorzieningen voor de deelnemende gemeenten en de provincie.
Risico's	

Recreatieschap Stichtse Groenlanden	
Doel	Dit recreatieschap ontwikkelt, beheert en onderhoudt terreinen voor dagrecreatie en routenetwerken voor wandelen, varen en fietsen in opdracht van provincie en gemeenten.
Kerntaken	De kwalitatieve en kwantitatieve ontwikkeling van recreatieruimte en recreatievoorzieningen voor de deelnemende gemeenten en de provincie.
Risico's	De risicopositie van de provincie verandert, door de toetreding van De Ronde Venen, formeel wel maar materieel niet vanaf 2018. Als deelnemer is de provincie medeverantwoordelijk voor een eventueel negatief exploitatieresultaat. Door toetreding van gemeente De Ronde Venen neemt dit risico formeel toe. In een overeenkomst tussen De Ronde Venen en het recreatieschap Stichtse Groenlanden is echter vastgelegd dat de gemeente het schap vrijwaart van een eventueel negatief exploitatieresultaat op dit begrotingsonderdeel. Deze afspraak geldt in ieder geval tot 2023.

Recreatieschap Vinkeveense Plassen	
Doel	Dit recreatieschap ontwikkelt, beheert en onderhoudt terreinen voor dagrecreatie en routenetwerken voor wandelen, varen en fietsen in opdracht van provincie en gemeenten.
Kerntaken	De kwalitatieve en kwantitatieve ontwikkeling van recreatieruimte en recreatievoorzieningen voor de deelnemende gemeenten en de provincie.
Risico's	

Plassenschap Loosdrecht e.o.

Doel	Dit recreatieschap ontwikkelt, beheert en onderhoudt terreinen voor dagrecreatie en routenetwerken voor wandelen, varen en fietsen in opdracht van provincie en gemeenten.
Kerntaken	De kwalitatieve en kwantitatieve ontwikkeling van recreatieruimte en recreatievoorzieningen voor de deelnemende gemeenten en de provincies.
Risico's	

Ontwikkelingsmaatschappij Utrecht NV (OMU)

Doel	Doel van de N.V. is het investeren in de private delen (lege delen van terreinen, verouderde bedrijfsbebouwingen) ten einde deze met andere participanten (zoals gemeenten en/of private ontwikkelaars) te herontwikkelen en opnieuw in de markt te zetten.
Kerntaken	Het gaat om projecten die zonder ingrijpen van de overheid niet of ernstig vertraagd van de grond zouden komen en die een bijdrage leveren aan verbetering van het vestigingsklimaat op bedrijventerreinen en de leefbaarheid in de binnensteden.
Risico's	Als aandeelhouder loopt de provincie geen financiële risico’s ten gevolge van het handelen van de N.V. Voorwaarde is wel dat de provincie zich niet bezig houdt met het bestuur van de N.V. Een ander risico is dat de N.V. gebonden is aan de Europese regels voor staatssteun en dat de daarvoor geldende regels moeten worden gevolgd.

3.4.3Wat gaat dat kosten?

3.4.3.1Investeringen

Binnen dit programma vinden geen investeringen plaats.

3.4.3.2 Exploitatie

Economische ontwikkeling	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Personeelslasten	2.910	1.694	1.803	1.762	1.762	1.762
Materiële lasten	11.652	11.493	9.003	7.852	5.803	5.493
Lasten	**14.562**	**13.187**	**10.806**	**9.614**	**7.565**	**7.255**
Baten	1.820	1.034	114	63	50	40
Baten	**1.820**	**1.034**	**114**	**63**	**50**	**40**
Saldo van dit programma	**12.742**	**12.153**	**10.692**	**9.551**	**7.515**	**7.215**
Stortingen in reserves	4.024	-	122	622	-	-
Onttrekkingen aan reserves	4.497	3.369	650	-	-	-
Beslag op de algemene middelen	**12.270**	**8.784**	**10.164**	**10.173**	**7.515**	**7.215**

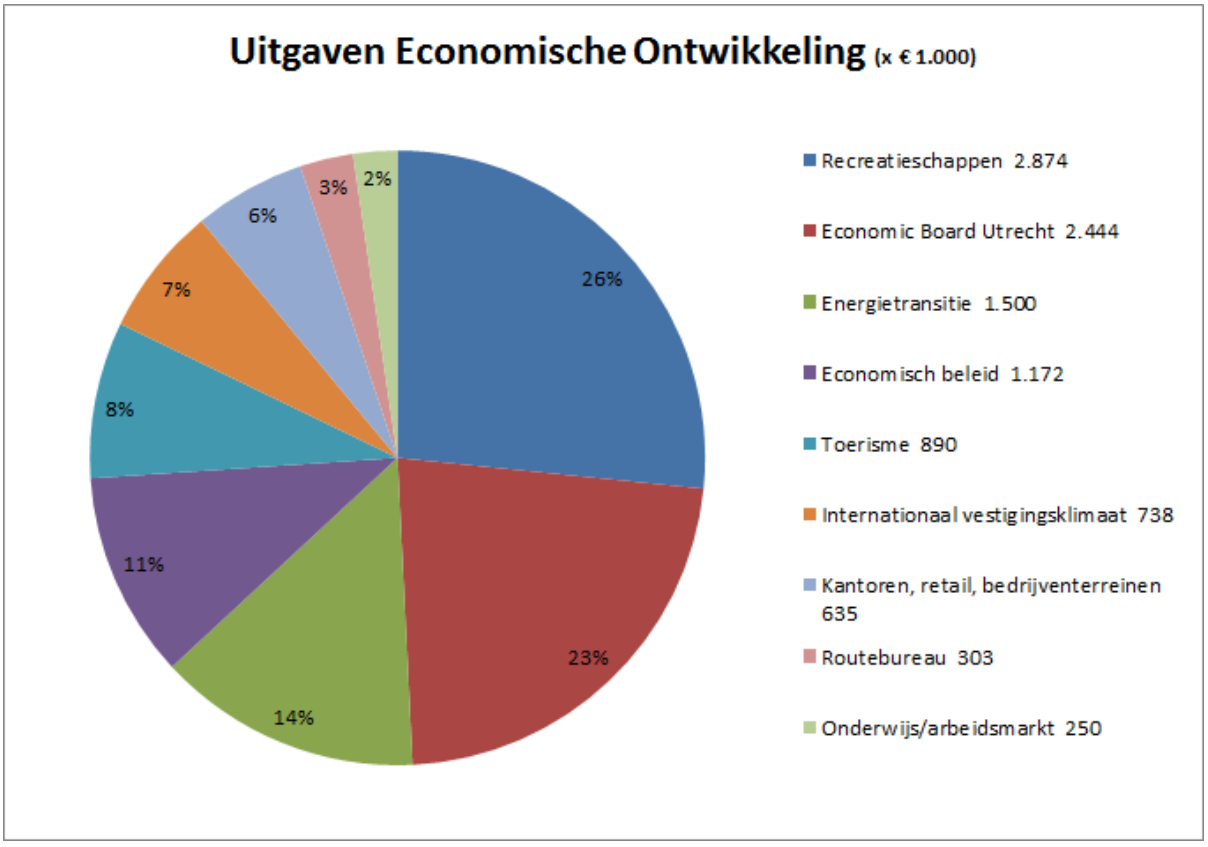

Bereikbaarheid

3.5.1 Wat willen we bereiken?

3.5.1.1Doelstellingen en beoogde maatschappelijke effecten

De essentie van ons mobiliteitsbeleid is een goede bereikbaarheid van deur tot deur in een gezonde en verkeersveilige omgeving. Dit maakt onze provincie een aantrekkelijkere vestigingsplaats, het versterkt de economie en het bevordert een duurzame leefomgeving. Dit is vastgelegd in het mobiliteitsplan. Het ontlasten van OV Terminal Utrecht Centraal en het bereikbaar houden van Utrecht Science Park (USP) voor alle vervoermiddelen zijn daarbij speerpunten.

3.5.1.2Doelenboom

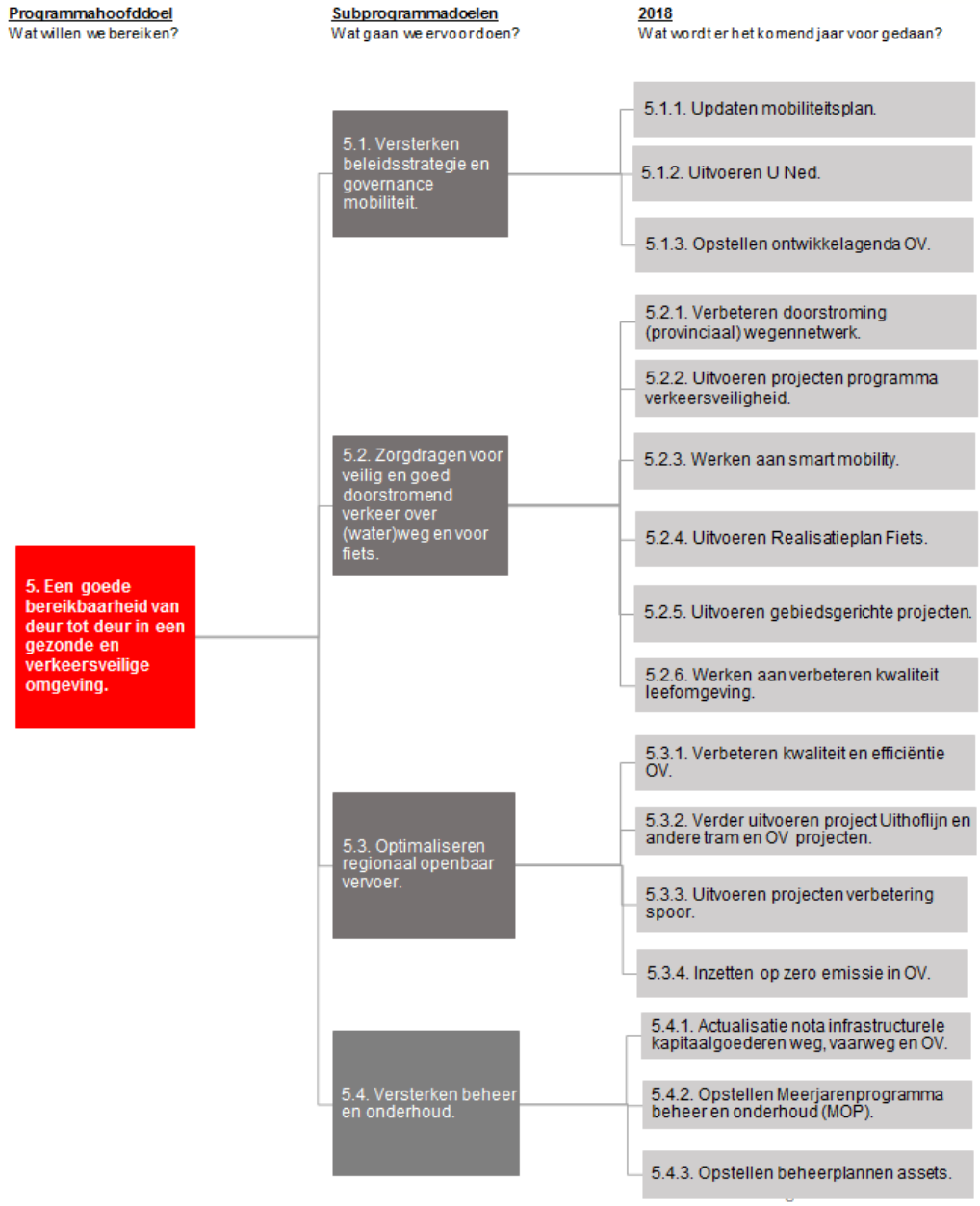

3.5.1.3Indicatoren

Naam indicator	Omschrijving	Streef-waarde	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Doorstroming	Aantal voertuigverliesuren	*	1.085					
Openbaar vervoer *Nr. 6 Basisset BBV*	Gemiddelde waardering reiziger door alle aspecten OV Concessie Provincie	>7,5	7,5	>7,5	>7,5	>7,5	>7,5	>7,5
Nr. 6 Basisset BBV	Gemiddelde waardering reiziger voor alle aspecten OV Concessie Stadsregio	7,5	7,6	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5
	Percentage bussen dat op tijd vertrekt (minder dan 1 minuut te vroeg en minder dan 3 minuten te laat) Concessie Provincie	85%	93%	85%	85%	85%	85%	85%
	Percentage bussen en trams dat op tijd vertrekt (minder dan 0 minuut te vroeg en minder dan 2 minuten te laat) Concessie Stadsregio	90%	74% (bus) 73% (tram)	90%	90%	90%	90%	90%
	Kostendekkingsgraad Concessie Stadsregio (excl. Traminfra en -materieel)	64%**	67%	64%	64%	64%	64%	64%
	Kostendekkingsgraad Concessie Provincie	50%	48%	50%	50%	50%	50%	50%
Onveilige locaties	Aantal onveilige locaties provinciale wegen (≥6 meer letselongevallen)	15	***	22	20	18	16	*****
Verkeersgewonden	Aantal ziekenhuisgewonden (ernstig gewonden) in de provincie Utrecht	100	***	111	107	103	100	*****
Verkeersdoden	Aantal verkeersdoden in de provincie Utrecht****	23	***	24	23	23	23	*****

*Aantal voertuigverliesuren is geen sturingsindicator, maar een monitoringsindicator. Daarom geen streefwaarden. Waardes zijn in duizendtallen.
**Streefwaarden voor 2020 alleen dragende net
***Gegevens uit BRON over het jaar 2016 zijn eind 2017 beschikbaar

****Bron: Bestand geRegistreerde Ongevallen in Nederland, Rijkswaterstaat
*****De streefwaarden voor het maximaal aantal verkeersdoden en ziekenhuisgewonden zijn afgeleid van de landelijke streefwaarden uit het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2008-2020. Daarom ontbreekt een getalsmatige doelstelling voor 2021. Provinciale doelstelling is dat het aantal verkeersdoden en ziekenhuisgewonden blijft dalen.

3.5.2 Wat gaan we daarvoor doen?

3.5.2.1Versterken beleidsstrategie en governance mobiliteit

In 2018 komen we tot een integraal Mobiliteitsplan. Ook werken we met het Rijk en regionale partijen samen aan perspectieven en programma's voor de bereikbaarheidsopgaven voor korte tot lange termijn. Verder werken we aan de doorontwikkeling van het regionaal openbaar vervoer.

3.5.2.1.1Updaten mobiliteitsplan

Met de integratie van het Bestuur Regio Utrecht (BRU) in de provincie zijn twee beleidslijnen van kracht voor verkeer en vervoer. We willen komen tot één beleidslijn, inclusief bijpassend financieel kader. Dit bevordert het maken van integrale afwegingen en het inzichtelijk maken van gevolgen van keuzes binnen het programma bereikbaarheid. In 2018 komen we daarom tot een integraal Mobiliteitsplan. Hierbij stellen we ook een actualisatie van het mobiliteitsprogramma op, inclusief een financieel meerjarenperspectief, passend binnen de beleidskaders. De visie vormt een bouwsteen voor de op te stellen Omgevingsvisie en Omgevingsverordening. In 2018 worden hiervoor de voorbereidingen getroffen

3.5.2.1.2Uitvoeren U Ned

Als invulling van de BO MIRT afspraken van het najaar 2016 is in 2017 een Plan van Aanpak voor de programma aanpak Gebiedsverkenning Utrecht Oost (GUO) vastgesteld. Het plan van aanpak ordende de werkzaamheden voor de eerste fase van de programma aanpak GUO. Het doel van de eerste fase is om voor het BO-MIRT 2017 een adaptief gebiedsgericht programma vorm te geven, waarin alle activiteiten in samenhang worden bezien en afgestemd. In het programma staat een adaptieve ruimtelijke economische verstedelijkingsopgave in relatie tot de bereikbaarheid voor de regio Utrecht centraal.
De BO MIRT-besluitvorming in het najaar van 2017 markeert de start van de tweede fase van de programma aanpak GUO dat verder gaat onder de naam U Ned. De ambitie van de regio is dat met het BO-MIRT 2017 wordt vastgelegd dat er in 2018 wordt samengewerkt aan een Rijksprogramma met nationaal belang waarin een gezamenlijk perspectief (2040) wordt ontwikkeld voor de urgente ruimtelijke-economische opgave en de daarmee samenhangende bereikbaarheidsopgave.
Voor de korte en middellange termijn wordt er in 2018 verder gewerkt met verschillende partners aan programma’s als de Netwerksamenhang USP Korte Termijn, Beter Bereikbaar Utrecht-Oost (BBUO), Minder Hinder (Ring Utrecht) en het Actieprogramma voor slimme en duurzame mobiliteit 2018-2020 (vervolg Beter Benutten).

3.5.2.1.3Opstellen ontwikkelagenda OV

In 2018 werken we samen met Rijk en andere regio’s aan de volgende fase van het Toekomstbeeld OV. We brengen hier de opgedane kennis en inzichten uit de Gebiedsverkenning Utrecht Oost in, maar ook andere regionale onderzoeken. Met onze regionale partners zijn we verantwoordelijk voor de uitwerking van het regionale OV-deel hierbij.
Ook stellen we in 2018 een ontwikkelagenda OV op. Deze beschrijft hoe we het OV-systeem tussen 2020 en 2028/2030 willen ontwikkelen. Hierbij maken we gebruik van de lange termijn visie van het Toekomstbeeld OV en de inzichten uit de Gebiedsverkenning Utrecht-Oost. De ontwikkelagenda geeft richting en inhoud aan welke investeringen nodig zijn om het OV-netwerk verder te ontwikkelen en welke keuzen moeten worden gemaakt voor de nieuwe OV-concessie(s) van 2023.

3.5.2.2Zorgdragen voor veilig en goed doorstromend verkeer over (water)weg en voor fiets

In 2018 zetten we stevig in op het verbeteren van de verkeersveiligheid, bereikbaarheid en doorstroming op het provinciale wegennetwerk.

3.5.2.2.1Verbeteren doorstroming (provinciaal) wegennetwerk

In 2018 wordt de zuidelijke randweg Woerden (BRAVO 3) gerealiseerd en in gebruik genomen. We starten, na besluitvorming eind 2017, samen met de betrokken partijen met de voorbereiding van de realisatie van de

verkeersmaatregelen Bunnik-Houten, inclusief een aansluiting vanaf de provinciale weg N421 op de A12 richting Arnhem.

Verder werken we de varianten uit om de doorstroming op en leefbaarheid langs de oostelijke rondweg Veenendaal te verbeteren en wordt de realisatie van de Noordelijke Randweg Utrecht (NRU) verder voorbereid.

In 2018 voeren wij diverse verkenningen uit om de bereikbaarheid en doorstroming op het provinciale wegennetwerk te verbeteren. Het gaat hierbij onder andere om het programma Toekomst N201 om op integrale wijze maatregelen voor de toekomstbestendigheid van de N201 te onderzoeken, mede in relatie tot het MIRT onderzoek oostkant Amsterdam. Ook doen we onderzoek naar de aansluitingen op het hoofdwegennet, waaronder de aansluiting van de N230 op de A2. Dit laatste project is één van de versnellingsprojecten; een lijst van 10 knelpunten die wij versneld willen oplossen. In 2018 nemen wij per project een besluit.

Provinciale wegen pakken we met de trajectaanpak integraal aan. We hebben gepland om in 2018 15 nieuwe trajectstudies op te starten en verwachten 10 (lopende) trajectstudies af te ronden.
Ook voeren we in 2018 op 5 trajecten groot onderhoud uit, waarvoor in 2017 een quick scan is uitgevoerd.

3.5.2.2.2Uitvoeren projecten programma verkeersveiligheid
Tussen 2015 en 2028 wordt een continue daling van het aantal verkeersdoden en ernstig gewonden nagestreefd. In het Uitvoeringsprogramma Verkeersveiligheid 2015-2018 is vastgelegd dat we inzetten op infrastructuur, educatie/voorlichting en handhaving in combinatie met voorlichting en communicatie. Het accent ligt voor educatie op kwetsbare groepen in het verkeer, dit zijn beginnende bestuurders, jonge en oudere fietsers. Daarnaast zetten we ons in op de proactieve verkeersveiligheidsaanpak - waarbij de risicofactoren voor het ontstaan van ongevallen worden geïdentificeerd - en de acties om de verkeersongevallenregistratie te verbeteren. Dit zijn belangrijke ontwikkelingen om gerichter te kunnen investeren in verkeersveiligheid en om maatregelen af te wegen.

3.5.2.2.3Werken aan smart mobility

De ambitie is om mee te doen in de nationale kopgroep bij de ontwikkeling van een regionaal Smart Mobility programma. Het budget dat voor 2018 beschikbaar is kan gezien worden als een startbudget om tot dit programma te komen.
Op het ogenblik is er sprake van een internationale technology push. Voor 2018 is het belangrijk dat de bestaande infrastructuur op het gebied van ICT op orde is. Zo worden VRI's steeds intelligenter gemaakt en moet de provincie klaar staan voor communicatie tussen verkeerscentrales en de individuele automobilist. Hiervoor is de data op orde. Dit vraagt tevens om samenwerking en afspraken met andere wegbeheerders en het Rijk. Daarnaast heeft de markt een belangrijke rol. De komende jaren zullen steeds meer diensten op het gebied van mobiliteit worden ontwikkeld. Dit vraagt om een herijking en positionering van de rol van de overheid. De provincie neemt proactief deel aan de gesprekken met andere wegbeheerders en de markt om tot een constructieve samenwerking te komen, zoals bijvoorbeeld via deelname in het programma i-Centrale. Tenslotte ontwikkelen we mee aan nieuwe diensten. Dit doen we zowel regionaal, nationaal als Europees. Hierbij valt te denken aan diensten op het gebied van goederenvervoer, Mobility as a Service, Talking Traffic, waarbij de auto steeds meer een bron wordt van informatie voor het wegbeeld, het Europese project Intercor en Urban Strategy. Specifieke inzet van Smart Mobility levert een bijdrage aan de oplossing voor doorstroming en veiligheid, zoals op de N201 en de westelijke ontsluiting Amersfoort. In het programma Binnenstedelijke Ontwikkeling (programma 1) pakken we waar mogelijk kansen om Smart Mobility toe te passen in gebiedsontwikkelingsprojecten.

3.5.2.2.4Uitvoeren Realisatieplan Fiets

De groei van het aantal fietsers en daarin ook het aandeel van de elektrische fiets betekent ook iets voor veiligheid en comfort. Drukte op fietspaden en grotere snelheidsverschillen kunnen leiden tot onveilige situaties en fietsers die elkaar 'in de weg zitten'. Het is daarom belangrijk om het fietsgebruik te faciliteren door goede voorzieningen aan te bieden en in te zetten op het verbeteren van de veiligheid.
We investeren daarom in een optimaal en veilig regionaal fietsnetwerk, in de belangrijke schakel die fiets vormt in de gehele vervoersketen (overstap OV-fiets, auto-fiets, last mile), in het verstevigen van fiets binnen beleidsafwegingen door een inhaalslag op kennis en data, in kansen van fiets voor de economie en recreatie, in innovaties die de doorstroming (o.a. bij VRI's) en veiligheid verbeteren en in maatregelen om mensen te verleiden om (veiliger) te gaan fietsen. De activiteiten uit Realisatieplan Fiets 2016-2020 werken we in 2018 verder uit door het uitvoeren van studies naar snelfietsroutes en het aanbieden van de eerste meting van de effect van ons beleid. In samenhang met de optimalisatie van het lijnennet van het OV bieden we een plan aan om haltevoorzieningen verder te verbeteren. Met de Korte Termijnaanpak leveren we een bijdrage om tijdens grootschalige werkzaamheden de fiets als effectief alternatief in te zetten.

3.5.2.2.5Uitvoeren gebiedsgerichte projecten

Het tot 2020 lopend programma VERDER is gericht op de verbetering van de bereikbaarheid voor OV, fiets en auto tussen de economische kerngebieden in de provincie. Het gaat daarbij om kortere reistijden en een betere betrouwbaarheid. In 2018 leveren we maatregelen op uit het regionale VERDER pakket en bereiden we de uitvoering van de resterende maatregelen voor.

Het programma Regionaal Verkeersmanagement (RVM) is onderdeel van het VERDER programma. Van 2015 t/m 2019 verbetert de Provincie Utrecht (als regievoerder van regio Midden Nederland) samen met haar partners het verkeersmanagementsysteem op het gebied van techniek, processen en organisatie. De provincie heeft het beheer van dit systeem -de uitvoering van operationeel regionaal verkeersmanagement - overgedragen aan de regiopartners en voert zelf de regie. In 2018 starten wij een verkenning over voor hoe we na 2019 met RVM om willen gaan, mede in relatie tot smart mobility.

Het programma Beter Benutten Vervolg heeft tot doel de bereikbaarheid in de regio Midden Nederland te verbeteren door bestaande infrastructuur beter te benutten. Het bestaat uit 32 projecten die Rijk, regio en bedrijfsleven gezamenlijk uitvoeren. De Provincie Utrecht draagt bij aan 27 van de projecten en is de ontvanger van de Rijksbijdrage. Het programma richt zich op 10% reistijdverbetering bij knelpunttrajecten in de spits. Dit programma wordt beëindigd per eind 2017. Inzet is de samenwerking voort te zetten in de vorm van een korte termijnprogramma (2018-2021). Hierover worden in het BO-MIRT eind 2017 afspraken gemaakt. In 2018 werken we dit programma samen met regionale partners verder uit en stellen dit nieuwe programma vast, waarna deze in de jaren daarna adaptief geïmplementeerd zal worden.

3.5.2.2.6Werken aan verbeteren kwaliteit leefomgeving
In de uitvoering van geluidmaatregelen wordt gehandeld conform het Actieplan Omgevingslawaai. Ook zal in aanvulling op de reguliere maatregelen (bron- en overdrachtsmaatregelen) in 2018 een aantal hoogbelaste woningen van gevelmaatregelen worden voorzien (zie programma 3).

Ook realiseren we in 2018 maatregelen vanuit het programma oversteekbaarheid.

3.5.2.3Optimaliseren regionaal openbaar vervoer
In 2018 werken we verder aan grootschalige tramprojecten en zetten we in om de groei van reizigers binnen de financiële kaders te faciliteren.

3.5.2.3.1Verbeteren kwaliteit en efficiëntie OV
In 2018 werken we verder aan het betaalbaar houden van het OV in de toekomst. Naast de inspanningen op het gebied van het verbeteren van de doorstroming van het OV, het werken aan een visie op Smart Mobility in het openbaar vervoer, onderzoeken we ook de mogelijkheden voor het aanpassen van tarieven en het onder de aandacht brengen van de betaalbaarheid van het OV bij het Rijk.

De inzet is om in 2018 vanuit het concessiebeheer de voorwaarden te scheppen voor de vervoerders in beide OV-concessies om de reizigersgroei van de afgelopen jaren te continueren en ook de reizigerstevredenheid te laten toenemen. Er zal dan ook sprake zijn van prestatiemonitoring van de concessies en het doorvoeren van optimalisaties in het netwerk. Dit om ervoor te zorgen dat provincie Utrecht waar voor zijn geld krijgt en de reiziger het openbaar vervoer dat zij nodig heeft. Daarnaast zijn er ontwikkelingen rond de concessies en de regiotaxi die om een passend antwoord vragen zoals de doorstroming van het OV en innovatieve oplossingen voor doelgroepenvervoer (relatie) in relatie tot de ‘onderkant’ van het OV.

De concessie U-OV wordt uitgevoerd door vervoerder Qbuzz. Door de gedeelde opbrengstenverantwoordelijkheid tussen de provincie en de vervoerder is naast het traditionele opdrachtgeverschap ook een intensieve samenwerking noodzakelijk. Komend jaar zal grotendeels in het teken staan van de naderende ingebruikname van de Uithoflijn. Al enige jaren wordt veel energie gestoken in de voorbereiding van de exploitatie van de Uithoflijn, zoals de aanpassing van het gehele netwerk aan de nieuwe lijn, actualiseren van (financiële) afspraken, opleiden van trambestuurders, opstellen van calamiteitenplannen enzovoorts. Deze activiteiten zullen in 2018 intensiever worden om het uiteindelijke doel te bereiken: een forse impuls aan de kwaliteit van het OV-netwerk in Utrecht.

Van 12 december 2016 tot eind 2023 is de concessie gegund aan vervoerder Syntus. De ambitieuze wijze waarop Syntus met het vervoerplan 2017 naar het vervoersnetwerk heeft gekeken is voortgezet in het vervoerplan 2018. Alle kernen blijven bediend, er is een ruim spitsaanbod en het vervoersaanbod op de belangrijkste lijnen blijft in stand. In de streekconcessie is de vervoerder alleen opbrengstverantwoordelijk. In 2018 zal Syntus starten met de doorontwikkeling van de concessie. Syntus wil daarmee gedurende de concessie een groei in reizigerskilometers bereiken van 22%.

De provincie voert mede namens gemeenten het beheer over de regiotaxicontracten. De komende jaren zullen innovatieve, dan wel alternatieve oplossingen voor doelgroepenvervoer aandacht krijgen omdat enkele regiotaxicontracten aflopen.

3.5.2.3.2Verder uitvoeren project Uithoflijn en andere tram en OV projecten

In 2018 zal veel ook in het teken staan van de komst van de Uithoflijn. De gevolgen zullen meegenomen worden in een nieuw meerjaren beheer- en onderhoudsplan. We werken verder aan de vernieuwing van de tramremise. Ook zal in 2018 de aanbesteding opgestart worden van het project vernieuwing trambaan dat het bestaande tramsysteem vernieuwd.

3.5.2.3.3Uitvoeren projecten verbetering spoor

De provincie is met haar regionale partners intensief en pro-actief betrokken bij een aantal verkenningen naar verbeteringen op het spoor op korte, middellange en lange termijn. Voor de lange termijn concentreert dit zich rond het proces Toekomstbeeld OV dat in 2019 tot een gezamenlijke visie van Rijk, regio's en vervoerders moet leiden voor 2040. Daarnaast lopen er voor de middellange termijn diverse corridorstudies (Utrecht – Harderwijk, Utrecht – Leiden, Utrecht – Almere, Utrecht – Arnhem) om samen met Rijk, spoorsector, gemeenten en andere regio's te onderzoeken hoe de dienstregeling zich (al of niet stapsgewijs) kan verbeteren.
Daarnaast werken we ook in 2018 met Prorail samen rondom het thema overwegen. Er zijn diverse projecten in de provincie waarbij overwegen worden vervangen door tunnels, maar er is ook specifieke aandacht voor de zogenaamde Niet Actief Beveiligde Overwegen (NABO's).
Daarnaast werken we in 2018 verder aan projecten als de vernieuwing van stationsgebied Driebergen-Zeist.

3.5.2.3.4Inzetten op zero emissie in OV

In 2018 komen we met een plan van aanpak hoe verder te gaan met de implementatie van Zero Emission, met een mogelijke vervolgstap bij de vervanging van bussen in 2019.

3.5.2.4Versterken beheer en onderhoud

We zorgen verder dat het beheer en onderhoud goed geregeld is. Dit doen we door op het gebied van assetmanagement meer te sturen op integraal onderhoud van wegen en OV.

3.5.2.4.1Actualisatie nota infrastructurele kapitaalgoederen weg, vaarweg en OV

In 2016 is de nota kapitaalgoederen vastgesteld. Dit is een visie op het beheer van de provinciale infrastructurele kapitaalgoederen op wegen en vaarwegen. In de nota staat hoe en tegen welke kosten de kapitaalgoederen in stand worden gehouden. In 2018 actualiseren wij de nota en breiden deze uit met de assets van het openbaar vervoer.

3.5.2.4.2Opstellen Meerjarenprogramma beheer en onderhoud (MOP)

In 2018 stellen wij een meerjarenprogramma beheer en onderhoud (MOP) op. Hierin geven wij aan conform welke maatstaven wij de assets onderhouden en welk onderhoud de komende periode verwacht wordt, inclusief de geraamde kosten en dekking hiervan.

3.5.2.4.3Opstellen beheerplan assets

Per asset (of clusters van assets) stellen wij een beheerplan op met een nadere concretisering van de te nemen maatregelen op het gebied van beheer en onderhoud.

3.5.3Wat gaat dat kosten?

3.5.3.1Investeringen

Investeringen	Categorie	2018	2019	2020	2021
Nieuwe Tramremise	A	19.000	0	0	0
Overwegbeveiliging	A	5.000	0	0	
DRIS bushaltes	B	5.365	0	0	
Distributiesysteem	B	1.250	0	0	
Busremise	A	0	29.783	0	
Uithoflijn Infrastructuur	A	44.250	15.819	0	
Uithoflijn Materieel	A	38.188	0	0	
Toekomst bestendig tramsysteem	A	21.000	24.000	77.000	
Subtotaal		**132.688**	**69.602**	**77.000**	**0**

A: Besluitvorming in PS per kredietaanvraag

B: Verzamelbesluit PS met opdrachtverstrekking aan GS

Toelichting op investeringen

- De Nieuwe tramremise is in uitvoering en is de vervanging van de huidige tramremise in verband met de komst van het nieuwe trammaterieel Uithoflijn.
- De Overwegbeveiliging is in uitvoering en is de vervanging van 18 overwegbeveiligingsinstallaties van de SUNIJ-lijn.
- DRIS bushaltes is de vervanging van de haltedisplays met reizigersinformatie op de bushaltes. De commissie MME is met een Statenbrief in mei 2017 geïnformeerd.
- Distributiesysteem is het vervangen en uitbreiden van de apparatuur op de bussen en trams om EMV-betalen mogelijk te maken. EMV-betalen is het betalen met een bankpas. Reizigers hoeven dan geen OV-chipkaart aan te schaffen, maar checken in met de eigen bankpas. De commissie MME is met Statenbrief in augustus 2017 geïnformeerd.
- Busremise is het realiseren van een nieuwe stadsbusstalling. Het Statenvoorstel is in september 2017 behandeld.
- De Uithoflijn Infrastructuur en materieel wordt toegelicht in het projectblad Uithoflijn, opgenomen in deze begroting.
- Toekomst bestendig tramsysteem betreft een drietal investeringen. De vervanging van de huidige SIG trams, de vervanging van trambaan van Nieuwegein Stadscentrum naar Nieuwegein-Zuid en IJsselstein-Zuid en de koppeling tussen de SUNIJ-lijn en Uithoflijn.

3.5.3.2 Exploitatie

Bereikbaarheid	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Personeelslasten	21.640	12.706	13.634	13.897	9.322	9.322
Materiële lasten	340.939	230.789	272.762	176.435	214.211	171.942
Lasten	**362.579**	**243.495**	**286.396**	**190.332**	**223.533**	**181.264**
Baten	358.788	187.144	150.394	152.029	29.084	23.073
Baten	**358.788**	**187.144**	**150.394**	**152.029**	**29.084**	**23.073**
Saldo van dit programma	**3.791**	**56.351**	**136.002**	**38.303**	**194.449**	**158.191**
Stortingen in reserves	133.086	53.457	8.792	55.121	-729	24.290
Onttrekkingen aan reserves	75.737	21.831	55.104	4.014	13.267	2.028
Beslag op de algemene middelen	**61.140**	**87.977**	**89.690**	**89.410**	**180.453**	**180.453**

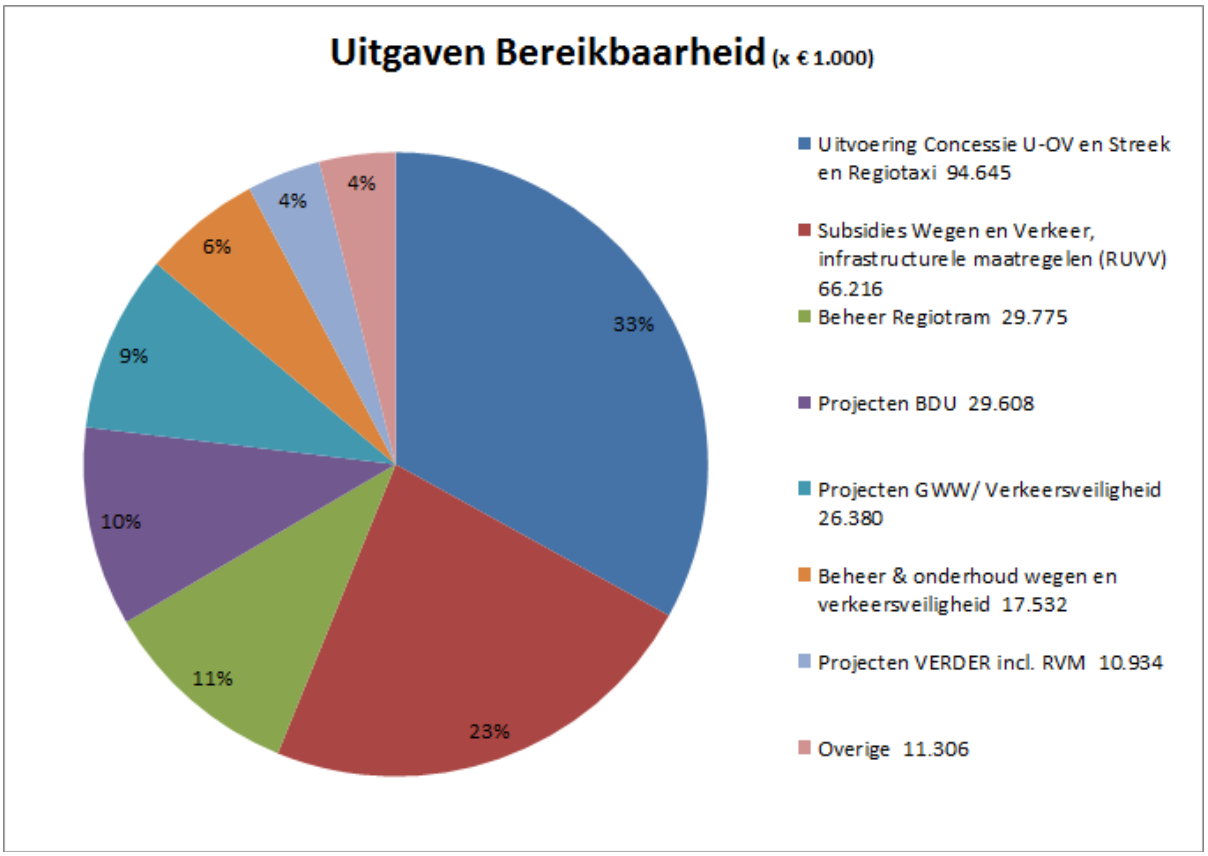
Uitgaven Bereikbaarheid (x € 1.000)
33%
23%
11%
10%
9%
6%
4%
4%
Uitvoering Concessie U-OV en Streek en Regiotaxi 94.645
Subsidies Wegen en Verkeer, infrastructurele maatregelen (RUVV) 66.216
Beheer Regiotram 29.775
Projecten BDU 29.608
Projecten GWW/ Verkeersveiligheid 26.380
Beheer & onderhoud wegen en verkeersveiligheid 17.532
Projecten VERDER incl. RVM 10.934
Overige 11.306

Cultuur en erfgoed

3.6.1 Wat willen we bereiken?

3.6.1.1Doelstellingen en beoogde maatschappelijke effecten

Cultuur en erfgoed kleuren het leven in onze provincie. De historische landschappen en buitenplaatsen, festivals en bibliotheken, forten en linies bepalen in hoge mate het profiel van Utrecht als aantrekkelijke regio voor inwoners, bezoekers en bedrijven. Maar de sector staat onder druk. Financiële bestaanszekerheid en de risicobereidheid van cultuurinstellingen neemt af. Ons erfgoed blijft kwetsbaar. Dit wordt mede veroorzaakt door een toenemende ruimtelijke druk, een achterstand in het onderhoud van monumenten en het ontbreken van kennis en expertise bij beheerders en gemeenten.

Op 18 april 2016 hebben Provinciale Staten de Cultuur- en erfgoednota 2016-2019 ‘Alles is NU’ vastgesteld. Het provinciaal cultuur- en erfgoedbeleid baseert zich op de volgende opgaven:

Onderzoeken en ontwikkelen: bewegen om vooruit te komen

Voor het draagvlak en de draagkracht van culturele instellingen is het essentieel dat zij midden in de samenleving staan, met een open blik kijken naar de kansen die zich voordoen, en nieuwe samenwerkingsverbanden aangaan.

Hebben en houden: samen zorgen voor erfgoed

De provincie staat, samen met andere overheden en particuliere eigenaren, voor de maatschappelijke opgave ons cultureel erfgoed in stand te houden. Het is zaak om cultuurhistorische waarden goed te verankeren in het ruimtelijk beleid, monumenten in stand te houden en erfgoed deskundig te beheren.

Promoten en profileren: beleefbaar maken van erfgoed en cultuur

Cultuur en erfgoed zijn publieke waarden. We vinden het daarom belangrijk dat zoveel mogelijk mensen daarvan genieten en gebruik maken. Wij streven ernaar cultuur en erfgoed beter te benutten voor de toeristische profilering van Utrecht.

Kennen en kunnen: leren van culturele basisvaardigheden

Investeren in de ontwikkeling van mensen is een belangrijke opgave voor het provinciale cultuur- en erfgoedbeleid. Als provincie nemen wij onze verantwoordelijkheid in de keten van het cultuuronderwijs en het bibliotheeknetwerk.

3.6.1.2Doelenboom

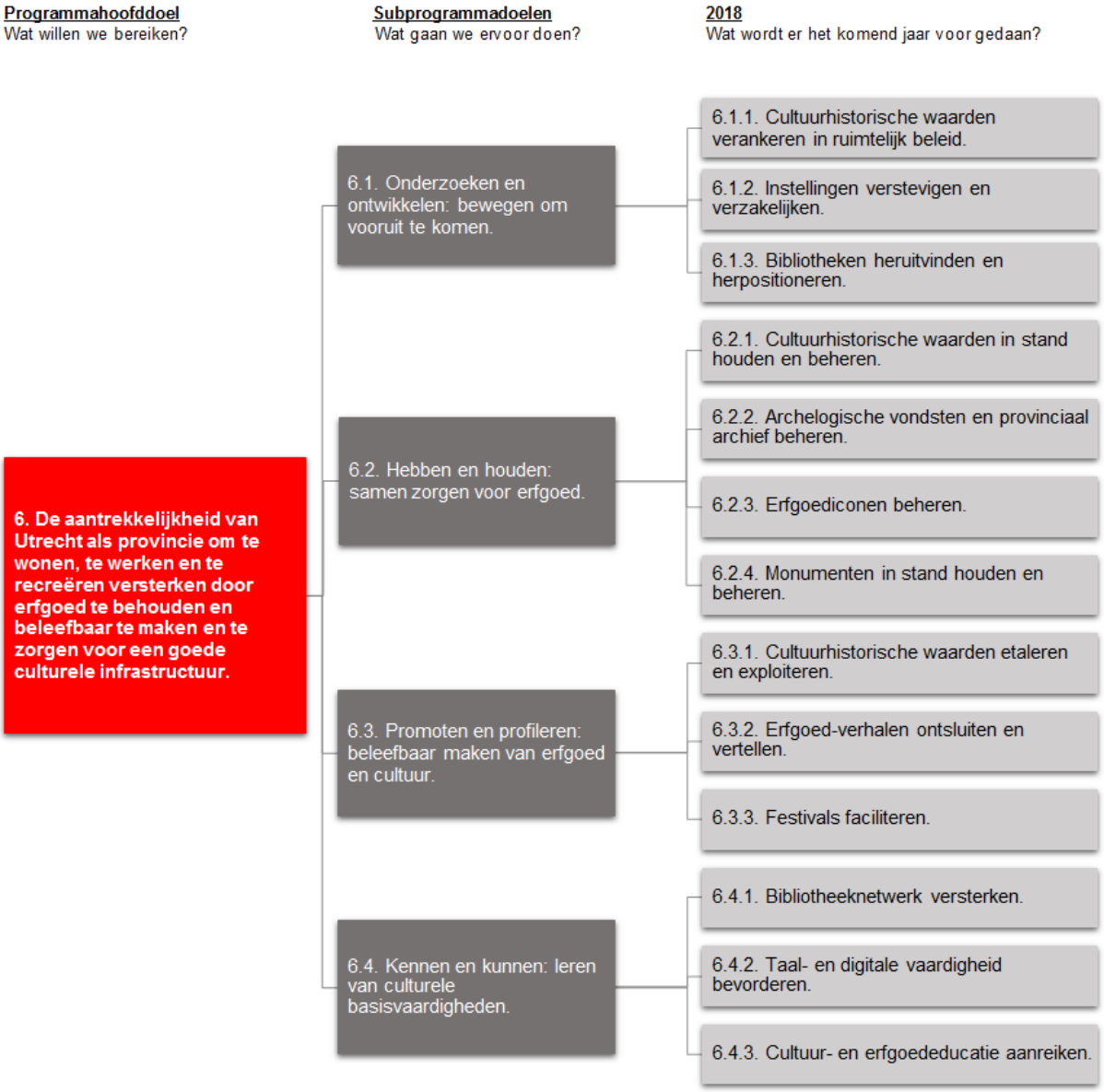

3.6.1.3Indicatoren

Met de cultuur- en erfgoednota en het Utrechts programma voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam voor de periode 2016-2019, komt in de verantwoording aan PS het accent te liggen op meetbare effecten. Deze verantwoording zal plaatsvinden in het kader van de voortgangsrapportages en de evaluatie van de beleidsnota.

Naam indicator	Omschrijving	Streef-waarde	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Cultuur- en erfgoed-educatie	Percentage leerlingen primair onderwijs dat via programma's van KC en LEU in aanraking komt met cultuur en erfgoed	75%		75%	75%	75%	75%	75%
Festivals	Aantal door de provincie ondersteunde festivals	11		11	11	11	11	11
Restauratie-volume *Nr. 9 Basisset BBV*	Rijksmonumenten (exclusief functie woonhuis) staat van het casco, categorie "matig" en "slecht" 1. Percentage 2. Kubieke meters*	10%		-	21%	20%	19%	18%
Behouden, zichtbaar en beleefbaar maken militair erfgoed	Aantal projecten behouden, zichtbaar en beleefbaar maken Nieuwe Hollandse Waterlinie (m.i.v. 2016 inclusief Stelling van Amsterdam)**	70	42	49	56	63	70	
Publieksbereik erfgoed	Aantal projecten waarvoor subsidie wordt aangevraagd	7	11	15	7	7	7	7

* Aantal kubieke meters is voor provincie Utrecht nog niet bekend, deze informatie wordt eind 2017 toegevoegd aan de Erfgoedmonitor.
** Cumulatief vanaf 2012. Erfgoedopgave in programma Grebbelinie is in 2017 conform planning afgerond.

3.6.2 Wat gaan we daarvoor doen?

De belangrijkste inhoudelijke dossiers voor 2018 zijn:

* Uitvoeren publieksonderzoek culturele voorzieningen en erfgoedlocaties
* Start restauratie Domtoren
* 10 cultuurpacten met gemeenten
* Pilotproject duurzaamheid religieus erfgoed
* Indexatie lonen en prijzen partnerinstellingen
* Integrale gebiedsontwikkeling, waaronder Amelisweerd/Rhijnauwen/Vechten
* Start vernieuwing herinneringscentrum Kamp Amersfoort
* Uitvoeren bibliotheekvisie (innovatie)
* Activiteiten in het kader van het Europees Jaar van het Cultureel Erfgoed
* Lancering nieuw provinciaal erfgoedthema historische infrastructuur (wegen, waterwegen, spoor)
* Restauratie en herbestemming Plofsluis Nieuwegein
* Realiseren Lange Afstand Wandelpad langs de Waterlinie en de Stelling van Amsterdam
* Realiseren Lange Afstand Wandelpad langs de Limes

3.6.2.1Onderzoeken en ontwikkelen: bewegen om vooruit te komen

Voor het draagvlak en de draagkracht van culturele instellingen is het essentieel dat zij midden in de samenleving staan, met een open blik kijken naar de ontwikkelingen en de kansen die zich voordoen, met een nieuwsgierige en leergierige houding andere wegen verkennen en vermoede en onvermoede samenwerkingsverbanden aangaan.

3.6.2.1.1Cultuurhistorische waarden verankeren in ruimtelijk beleid

Beoogd effect cultuur- en erfgoednota 2016-2019: De cultuurhistorisch waardevolle, bovenlokale landschappelijke en archeologische structuren zijn bekend, veiliggesteld en dragen bij aan ruimtelijke kwaliteit.
Ons streven is dat de cultuurhistorisch waardevolle, bovenlokale landschappelijke en archeologische structuren er zo goed bij staan dat ze herkenbaar en ‘leesbaar’ zijn, en bijdragen aan ruimtelijke kwaliteit. Daarbij maken we gebruik van het ruimtelijk beleid en van handreikingen als de Cultuurhistorische Atlas (CHAT). Net als in de voorgaande jaren focussen we op het agrarisch cultuurlandschap, de historische buitenplaatszones, het militair erfgoed en de zones met belangrijke archeologische vindplaatsen. Het ruimtelijk erfgoedbeleid zal in 2018 voor een belangrijk deel in het teken staan van de verbetering van de CHAT en het stimuleren van gemeenten om

cultuurhistorische en archeologische waardenkaarten te ontwikkelen. Tevens brengen we de historische infrastructuur van Utrecht in kaart (wegen, waterwegen, spoor) als nieuw erfgoedthema in het ruimtelijk erfgoedbeleid.

In opdracht van de provincie Utrecht voert het Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht (STAMU) in 2018 de Monitor Erfgoedbeleid Utrechtse Gemeenten (MEBUG) uit. Per gemeente wordt het erfgoedbeleid onder de loep genomen en worden kansen voor de toekomst geformuleerd. Dit betreft een herhaling van het onderzoek uit 2014, waardoor nu voor het eerst ook de trend in beeld wordt gebracht.

De Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) is geselecteerd om in 2019 mogelijk te worden toegevoegd aan de Werelderfgoedlijst van UNESCO als uitbreiding van de Stelling van Amsterdam (SvA) die deze status al ruim 20 jaar bezit. Bescherming van de site, en met name de bescherming van de *Outstanding Universal Values* (OUV), wordt door ICOMOS (het adviesorgaan van UNESCO) als cruciaal gezien. De beoogde werking van de Omgevingswet in relatie tot het beschermen van de visuele aspecten van het linielandschap krijgt daarom in 2018 veel aandacht en wordt samen met de provincies Gelderland, Brabant en Noord-Holland en de betrokken gemeenten opgepakt.

3.6.2.1.2Instellingen verstevigen en verzakelijken
Beoogd effect cultuur- en erfgoednota 2016-2019: De provincie Utrecht heeft vitale en innovatieve cultuur- en erfgoedorganisaties, met een groot maatschappelijk draagvlak.

In 2016 is het draaiboek aansturing partnerinstellingen door GS vastgesteld. Daarin is vastgelegd hoe de relatie tussen de provincie en de partnerinstellingen verder wordt verzakelijkt en gestructureerd. De meeste partnerinstellingen hebben een subsidie voor 4 jaar gekregen waarbij duidelijke afspraken zijn gemaakt over het behalen van de gewenste resultaten in relatie tot de provinciale beleidsdoelen. Tussentijds wordt in bestuurlijke overleggen de voortgang geëvalueerd en worden zo nodig de afspraken bijgesteld. In de kadernota 2017 is besloten vanaf 2018 loon- en prijscompensatie toe te passen conform de CBS index.

In de uitvoering van het beleid hechten we veel belang aan samenwerking. Op basis van de nieuwe cultuur- en erfgoednota vernieuwen we onze cultuurpacten met gemeenten. In deze pacten maken we afspraken over gezamenlijke doelen en projecten op het gebied van cultuur, erfgoed en toerisme. Denk daarbij aan een project als het themajaar De Stijl. We streven ernaar minstens 20 pacten te sluiten in de periode 2016-2019. Eind 2017 zijn er naar verwachting 10 pacten gesloten. Het streven is om in 2018 ook weer 10 cultuurpacten te sluiten.

In 2017 zijn we gestart met het meerjarig Publieksonderzoek Cultuur en Erfgoed. Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de bekendheid en waardering van culturele voorzieningen en erfgoedlocaties en in de culturele profilering van streken en gemeenten. Dit inzicht verschaft provincie, gemeenten en partnerorganisaties relevante informatie voor beleidsevaluatie en -ontwikkeling. Het onderzoek is getrapt en bestaat uit drie onderdelen.

- Onderzoek 1 betreft een inventarisatie en analyse van bestaande, lopende of nog uit te voeren relevante onderzoeken. Gereed: eerste kwartaal 2018
- Onderzoek 2 is een 0-meting naar publiekswaardering en bekendheid van culturele voorzieningen en erfgoedlocaties. Gereed: derde kwartaal 2018
- Onderzoek 3 is een onderzoek naar culturele profilering van streken en gemeenten. Gereed: derde kwartaal 2018

In 2017 is in opdracht van de provincies Utrecht en Gelderland ook een onderzoek uitgevoerd naar de bekendheid, het bezoek en de beoordeling van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam. Het blijkt dat toeristen en recreanten nauwelijks bekend zijn met de Linie en Stelling en ook bewoners beseffen vaak niet in wat voor cultuurhistorisch interessant gebied zij wonen. In 2018 zal worden getoetst of het steviger in de markt zetten van deze locaties een toename van de publieksbeleving en -waardering heeft opgeleverd.

We hebben de ambitie om de culturele sector met andere maatschappelijke velden te verbinden en waar mogelijk een verrijkende en versterkende rol te laten spelen, door middel van *crossovers* en het meekoppelen van kunst en cultuur in gebiedsontwikkeling. Binnen het provinciaal beleid gaat het om betrokkenheid bij de belangrijke provinciale opgaven en gebiedsontwikkelingen, daarbuiten betreft het bijvoorbeeld het faciliteren van netwerken en samenwerkingsprojecten. In 2018 zullen we bijdragen aan diverse mobiliteitsopgaven en aan ontwikkelingen in de gebieden Amelisweerd/Vechten/Rhijnauwen, Park Vliegbasis Soesterberg en de Waterlinies. Daarnaast

ondersteunen we wederom een aantal externe initiatieven die we koppelen aan provinciale ambities. Het gaat dan onder meer om het project Chateau d'eau waarbij creatieve beeld- en vormtaal wordt ingezet om de bewustwording rondom het thema water te bevorderen. Ten slotte zullen we ons interne en externe netwerk rondom dit thema versterken.

3.6.2.1.3Bibliotheken heruitvinden en herpositioneren

Beoogd effect cultuur- en erfgoednota 2016-2019: De bibliotheken in de provincie Utrecht creëren waarde voor de lokale gemeenschap als plek voor alle inwoners om elkaar te ontmoeten en zich te ontwikkelen.
De bibliotheeksector ondervindt sterk de gevolgen van de digitalisering van de samenleving. Het belang van de uitleenfunctie neemt af, maar het belang van de bibliotheek als ontmoetingsplaats, stimulerende leeromgeving en knooppunt van kennis en cultuur neemt toe. Vanwege onze wettelijke verantwoordelijkheden uit hoofde van de Bibliotheekwet hechten wij eraan dat de bibliotheken hun toekomstige maatschappelijke en educatieve functie verder onderzoeken en ontwikkelen. Onze rol daarbij is faciliterend en stimulerend. De opgestelde visie bibliotheken onderstreept nogmaals de keuze van de provincie om de maatschappelijke bibliotheek verder te ontwikkelen. In de nieuwe uitvoeringsverordening Cultuur en Erfgoed is ieder jaar € 150.000 euro beschikbaar gesteld voor onze partnerinstelling Bibliotheek Service Centrum (BiSC) voor activiteiten die gericht zijn op innovatie van bibliotheken ten behoeve van de maatschappelijke bibliotheek.

3.6.2.2Hebben en houden: samen zorgen voor erfgoed

De provincie staat, samen met andere overheden en particuliere eigenaren, voor de maatschappelijke opgave ons cultureel erfgoed in stand te houden. Het is zaak om cultuurhistorische waarden goed te verankeren in het ruimtelijk beleid. Deskundig en inventief beheer van erfgoed is een belangrijke randvoorwaarde voor instandhouding en tegelijk een punt van toenemende zorg, omdat steeds meer eigenaren en gemeenten moeite hebben dat goed te organiseren, te bekostigen en te bemensen. Met name kennis is hier een knelpunt.

3.6.2.2.1Cultuurhistorische waarden in stand houden en beheren

Beoogd effect cultuur- en erfgoednota 2016-2019: De cultuurhistorisch waardevolle, bovenlokale landschappelijke en archeologische structuren staan er zo goed bij dat ze herkenbaar en 'leesbaar' zijn.

De toekomstige status van werelderfgoed voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Limes brengt bijzondere verantwoordelijkheden voor de provincie als beoogd *siteholder* met zich mee. Voor de Stelling van Amsterdam gelden deze nu al. De enorme omvang van deze cultuurhistorische structuren veroorzaakt spanning tussen de bescherming van de *Outstanding Universal Value*s enerzijds en de ruimtelijke dynamiek in het stedelijke gebied rondom de stad Utrecht anderzijds. Wij blijven ons daarom in 2018 actief inzetten om meekoppelkansen en/of inpassingsmogelijkheden te zoeken bij grote (infrastructurele) projecten en integrale gebiedsontwikkelingen, met name in de aandachtsgebieden Stelling van Amsterdam De Ronde Venen, Noorderpark-Ruigenhoek,

Amelisweerd-Rhijnauwen-Vechten, Laaggraven en Eiland van Schalkwijk. We geven bijzondere aandacht aan innovaties gericht op duurzaam energiegebruik en klimaatadaptatie.

Mocht de verkoop van Park Vliegbasis Soesterberg krijgt de provincie in 2018 een andere rol, namelijk die van partner in plaats van eigenaar. Ter voorbereiding van de verkoop hadden we ons ten doel gesteld een aantal zaken af te ronden. Deels loopt dit nog door in 2018. Het betreft groot onderhoud aan de 14 belangrijkste historische gebouwen en verbetering van de recreatieve voorzieningen, onder andere door een bijzondere vormgeving van de bebording en een nieuwe huisstijl. Het resterende bedrag reserveren we voor 2018 voor culturele evenementen rond de overdracht van het terrein en het goed borgen van de kunstcollectie.

In het gebied Amelisweerd -Rhijnauwen- Vechten ligt een grote schat aan waardevolle historie die we willen behouden en ontsluiten voor een breder publiek. Dit doen we op een integrale manier met alle betrokken afdelingen, als IGP-project. Gezamenlijk met de gemeenten Bunnik en Utrecht starten we een gebiedsproces om te komen tot een gezamenlijke ambitie en plan voor dit gebied. Hierin worden de diverse belangen (mobiliteit, historie, recreatie, natuur e.a.) meegenomen en afgewogen. De twee musea in dit gebied, Museum Oud Amelisweerd en het Waterliniemuseum, hebben een belangrijke rol in de ontsluiting en beleving van dit gebied en zullen worden meegenomen in het proces. De verwachting is dat dit project geheel 2018 in uitvoering zal zijn.

3.6.2.2.2Archeologsiche vondsten en provinciaal archief beheren
Beoogd effect cultuur- en erfgoednota 2016-2019: Archeologische vondsten, opgravingsdocumentatie en het provinciaal historisch archief worden goed gebruikt als bron van kennis en verhalen over de rijke Utrechtse geschiedenis.
Ons streven is dat archeologische vondsten en het provinciaal historisch archief goed worden gebruikt als bron van kennis en verhalen over de rijke Utrechtse geschiedenis. Voor het Provinciaal Archeologisch Depot staat 2018 in het teken van het in gebruik nemen en doorontwikkelen van een nieuw landelijk beheerssysteem, ondergebracht bij het GBO-provincies (IPO).

Een nieuwe ontwikkeling op het gebied van samenwerking met het gemeentelijk archeologisch depot van de stad Utrecht, is de verkenning naar één grote nieuwe huisvestingslocatie voor een verzameling Utrechtse depots op initiatief van het Centraal Museum. Wij volgen dit met aandacht en voeren in 2018 een nadere studie uit naar onze wensen en mogelijkheden. Tevens stellen wij in 2018 een collectieplan op voor het provinciaal archeologisch depot.

Per 2018 willen we een nieuwe dienstverleningsovereenkomst sluiten met Het Utrechts Archief voor het beheer van het provinciaal archief. Digitale duurzaamheid, open data en provinciebrede tentoonstellingen zijn belangrijke aandachtspunten.

3.6.2.2.3Erfgoediconen beheren
Beoogd effect cultuur- en erfgoednota 2016-2019: Buitenplaatsen met een publieksfunctie en molens fungeren als iconen van het Utrechts erfgoed en hebben een toekomst dankzij goed beheer en gezonde exploitatie.

Erfgoedbeheer gaat over het verzekeren van continuïteit. Dat vergt planmatig onderhoud, een ondernemende instelling en een open oog voor samenwerkings- en innovatiemogelijkheden. Maar het vergt ook geld en een minimum aan professionele capaciteit. We leggen daarom door het verstrekken van vierjarige beheersubsidies een bodem in de exploitatie van Het Utrechts Landschap, Stichting De Utrechtse Molens, Slot Zuylen en Kasteel Amerongen.

De Stichting Samenwerkende Kasteelmusea (SSK) heeft tot dusver vooral als collectieve marketingorganisatie gefungeerd. Vanwege de kwetsbaarheid van de kasteelmusea op het gebied van bedrijfsvoering en publiekstaken vinden wij het van belang dat de samenwerking onder de vlag van de SSK wordt uitgebreid en geïntensiveerd. De inspanningen van SSK versterken wij in 2018 ten behoeve van deelname aan de 'Kastelenlijn' van NBTC Holland Marketing en aan de landelijke Stichting Kastelen, historische Buitenplaatsen en Landgoederen (sKBL).

3.6.2.2.4Monumenten in stand houden en beheren
Beoogd effect cultuur- en erfgoednota 2016-2019: De Utrechtse (rijks)monumenten staan er zo goed bij dat ze hun deel van het verhaal van Utrecht kunnen blijven vertellen.
Rijksmonumenten vormen een belangrijk deel van het culturele kapitaal van de provincie. Samen met het Rijk, eigenaren en fondsen financieren wij restauratieprojecten. De basis hiervoor is de Utrechtse Erfgoedmonitor, het financieringsinstrument is de subsidieregeling Erfgoedparels. De middelen zullen ook in 2018 prioritair ingezet worden voor de restauratie van historische buitenplaatsen, maar naar verwachting zal ook een aantal urgente gevallen uit andere categorieën in aanmerking komen voor een bijdrage.

Duurzaamheid is een speerpunt binnen de monumentenzorg. De erfgoedmonitor zal ook het energiegebruik van monumenten in kaart brengen en subsidieaanvragers kunnen een duurzaamheidsscan laten uitvoeren. In 2018 voeren we een pilot ‘restauratie en duurzaamheid’ in de categorie religieus erfgoed, omdat de ervaring leert dat in die categorie de meeste winst te behalen valt en omdat de restauratiebehoefte er relatief groot is. In dat kader willen we bij één of meer restauratieprojecten duurzaamheidsmaatregelen -gericht op het terugbrengen van het energieverbruik - meefinancieren.

De Domtoren moet dringend gerestaureerd worden. Daarvoor is de gemeente Utrecht als eigenaar primair verantwoordelijk. Maar een project als dat kan niet zonder restauratiesubsidie en daarvoor staat in het landelijke stelsel de provincie aan de lat. Wij verdelen daarbij ook het rijksgeld, en voor dit project heeft het Rijk op ons verzoek € 4 miljoen extra beschikbaar gesteld. Conform de bestaande afspraken tussen Rijk en IPO worden wij geacht dit bedrag te matchen. Bij de Kadernota 2017 is € 2 miljoen voor dit doel gereserveerd op de begroting van 2019. Begin 2018 zullen de restauratiebegroting en de hoogte van de subsidieaanvraag naar verwachting bekend zijn, zodat bij de Kadernota 2018 overwogen kan worden het matchingsbedrag conform verwachting van

Rijk en gemeente aan te vullen tot in totaal € 4 miljoen, zodat een subsidie van € 8 miljoen kan worden verstrekt (maar nooit meer dan 50% van de totale kosten).

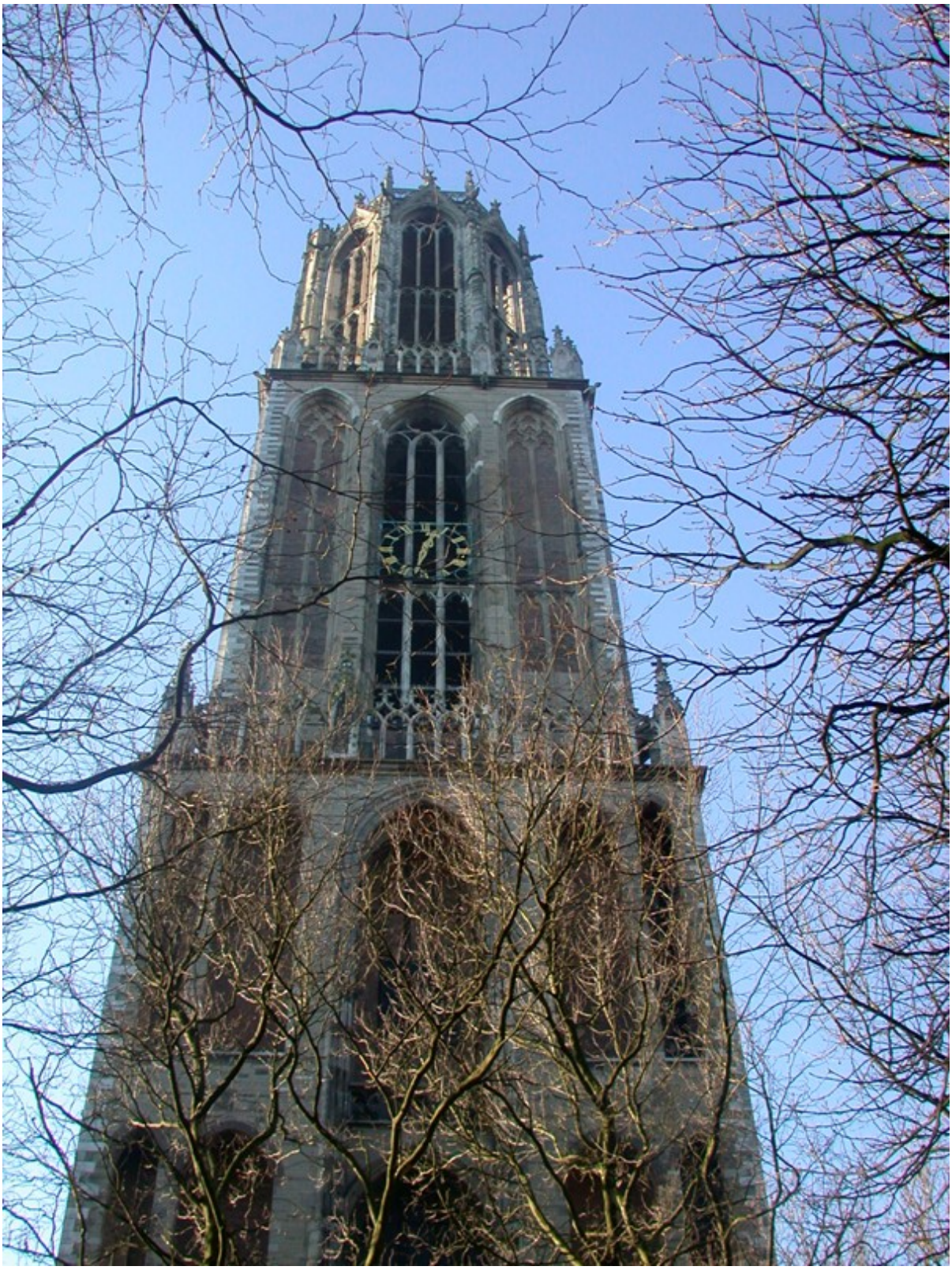

Binnen het programma Nieuwe Hollandse Waterlinie gaan we in 2018 samen met Rijkswaterstaat de Plofsluis (Nieuwegein) op een nieuwe wijze ontwikkelen en beheren.

3.6.2.3Promoten en profileren: beleefbaar maken van erfgoed en cultuur

Cultuur en erfgoed zijn publieke waarden. We vinden het daarom belangrijk dat zoveel mogelijk mensen daarvan genieten en gebruik maken. Wij stimuleren initiatieven die ertoe bijdragen erfgoed zichtbaar en beleefbaar te maken en streven er samen met de gemeenten naar cultuur en erfgoed beter te benutten voor de toeristische profilering van Utrecht. Ook ondersteunen we een aantal aansprekende en artistiek hoogwaardige festivals.

3.6.2.3.1Cultuurhistorische waarden etaleren en exploiteren

Beoogd effect cultuur- en erfgoednota 2016-2019: De cultuurhistorische waarden van landschap en archeologie komen goed tot hun recht in gebiedsontwikkeling en maken Utrecht aantrekkelijker voor bewoners, bezoekers en bedrijven.
De nominatiedossiers voor de Romeinse Limes en de Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) als UNESCO werelderfgoed vormen een belangrijke prioriteit. De NHW is geselecteerd om in 2019 mogelijk te worden toegevoegd aan de werelderfgoedlijst, als uitbreiding van de Stelling van Amsterdam (SvA). De Limes wordt voorgedragen in 2021 (indiening 2019). Het nominatiedossier van de NHW is reeds ingediend bij het Rijk, maar zal in 2018 naar verwachting nog op een aantal punten worden aangepast. Voor de Limes wordt in 2018 de selectie van te nomineren terreinen afgerond, en zal de focus liggen op het opstellen van het (concept) nominatiedossier en managementplan.

Wij zetten ons samen met de Utrechtse partners in om nu en in de toekomst de uitzonderlijke universele waarden van de NHW en SvA te beschermen, te ontwikkelen en uit te dragen. In 2018 zetten wij daarom in op het stevig in de markt zetten van het ‘waterliniemerk’ en op het vergroten van de bekendheid en waardering van de iconische plekken bij het publiek. We zetten in op de aansluiting bij landelijke en regionale toeristische netwerken, kennis en infrastructuur, met als doel de toeristische potentie te verzilveren en daarmee het bezoekersaantal substantieel te verhogen. Dat zal ook bijdragen aan het in toenemende mate zelfvoorzienend maken van de verschillende locaties. In 2018 zorgen we dat er een Lange Afstand Wandelpad wordt gerealiseerd langs de Stelling en Linie. Ook ontwikkelen we samen met onze partners een strategie om het verhaal van water toen en nu voor verschillende doelgroepen en in meerdere talen uit te werken. We zorgen samen met het NBTC dat het waterverhaal nationaal en internationaal wordt uitgedragen en dat de zichtbaarheid van de inundatievelden in het landschap wordt vergroot.

Voor de Limes spannen wij ons in 2018 samen met onze partners van de interprovinciale samenwerking in voor de verbetering van het publieksbereik. We richten ons op de realisatie van een landelijke Lange Afstand Wandelroute, een Lange Afstand Fietsroute en eenduidige markeringen. Tevens verkennen wij de haalbaarheid van de realisatie van bezoekerscentra langs de Limes. Daarnaast ondersteunen wij lokale partners bij het uitdragen van de Romeinse Limes.

Provincie en gemeente Montfoort werken samen aan het zichtbaar maken van de Oude Hollandse Waterlinie bij de werkzaamheden aan de N204. In dat kader zal in 2018 langs het fietspad een maquette van de Linie van Linschoten worden gerealiseerd.

3.6.2.3.2Erfgoed-verhalen ontsluiten en vertellen

Beoogd effect cultuur- en erfgoednota 2016-2019: Het publiek is bekend met de Utrechtse erfgoedcollecties en –locaties en maakt daar graag en veel gebruik van.

Erfgoed beleven en de betekenis ervan doorgronden gaat meestal niet vanzelf. Daarom is het nodig om de verhalen te vertellen en te verbeelden. Goede verhalen wakkeren de nieuwsgierigheid aan en smaken altijd naar meer.
Kunst, vormgeving en culturele programmering zijn daarvoor buitengewoon geschikt. In 2018 gaan we daarmee verder, in nauwe samenwerking met Nationale Archeologiedagen, marketingbureaus, stadsdichters en andere creatieve partners.

Erfgoedverhalen vertellen is ook van belang met het oog op het cultureel profiel van Utrecht, om het erfgoed-toeristische potentieel te kunnen verzilveren. Met het oog daarop worden niet alleen losse verhalen verteld, maar worden ze ook met elkaar in verband gebracht, onder andere via UtrechtAltijd.nl. Daar wordt het publiek verleid om steeds meer te willen weten. Als verbindende partij dragen we daar samen met Landschap Erfgoed Utrecht en de regionale marketingbureaus bij uitstek aan bij. We gaan daarom in 2018 verder met de insteek vertellen, verbinden en verdienen. In 2018 zetten we in het bijzonder in op activiteiten in het kader van het door de EU uitgeroepen Europees Jaar van het Cultureel Erfgoed. In dat kader zullen we onder andere een prijsvraag

uitschrijven voor innovatieve ideeën om het erfgoedtoerisme te versterken en willen we door middel van opdrachten en subsidies aandacht geven aan de Europese dimensie van Utrechts erfgoed.

3.6.2.3.3Festivals faciliteren

Beoogd effect cultuur- en erfgoednota 2016-2019: De aanwezigheid van een breed palet aan festivals van (inter)nationale uitstraling geeft Utrecht een aantrekkelijk cultureel profiel en versterkt de culturele infrastructuur.
Wij ondersteunen culturele festivals met een professionele bedrijfsvoering en hoge artistieke kwaliteit, een (inter)nationale uitstraling en een goede lokale en/of regionale inbedding: Festival Oude Muziek, Nederlands Film Festival, Spring Festival en een zevental kleinere festivals.
Op basis van de in 2017 uitgevoerde inventarisatie is er door de 18 samenwerkende Utrechtse en Amersfoortse festivals (UFO) een meerjarenplan gemaakt. Daarin zijn afspraken gemaakt op het gebied van onderzoek, gezamenlijke marketing en strategische positionering van de festivals in het culturele veld. Naast de jaarlijkse dataverzameling over bezoekcijfers, inkomsten en partnerships, zal er in 2018 een groter onderzoek worden uitgevoerd. In het najaar van 2017 wordt bepaald waar het onderzoek zich op zal richten. Ten slotte zullen er in 2018 ten minste 2 individuele onderzoeken i.h.k.v. artistieke ontwikkeling worden uitgevoerd. Vanuit het budget O&O dragen wij bij aan zowel de individuele als gezamenlijke onderzoeken. Tot slot is het voornemen om samen met de gemeente Utrecht de coördinatie vanuit het UFU meerjarig te ondersteunen.
De aanwezigheid van een breed palet aan culturele festivals in de regio draagt bij aan een goed vestigingsklimaat voor bewoners en bedrijven en versterkt de culturele infrastructuur van de provincie Utrecht. Festivals hebben het vermogen om naast (inter)nationale bezoekers, de bewoners uit de stad en regio aan te trekken en te verbinden. Gezien de schaalsprong en demografische ontwikkeling van de stad en regio Utrecht is de verwachting dat de bezoekersaantallen blijven stijgen.

3.6.2.4Kennen en kunnen: leren van culturele basisvaardigheden

Investeren in de ontwikkeling van mensen is een belangrijke opgave voor het provinciale cultuur- en erfgoedbeleid. Het is ook een opgave die het culturele beleidsveld ver overstijgt en waarin wij als provincie in de keten van het cultuuronderwijs en het bibliotheeknetwerk een rol en verantwoordelijkheid nemen. Voor het welzijn en welbevinden van mensen is het essentieel dat zij meedoen met de maatschappij en hun eigen verantwoordelijkheden daarbinnen (kunnen) oppakken.

3.6.2.4.1Bibliotheeknetwerk versterken

Beoogd effect cultuur- en erfgoednota 2016-2019: Er is een vitaal bibliotheeknetwerk in de provincie Utrecht dat alle burgers in staat stelt om van de bibliotheekfuncties gebruik te maken.

Samen met de sector is er in 2016 en 2017 een nieuwe bibliotheekvisie ontwikkeld. De ontwikkeling van de nieuwe gedragen visie heeft het netwerk dusdanig versterkt dat gezamenlijke marktpropositie is vernieuwd. Gezamenlijke innovatie versterkt tevens het netwerk. De visie sluit nauw aan bij de landelijke innovatie agenda van bibliotheken. De bibliotheekvisie heeft geresulteerd in een stevigere positie van BiSC in het netwerk.

3.6.2.4.2Taal- en digitale vaardigheid bevorderen
Beoogd effect cultuur- en erfgoednota 2016-2019: De inwoners van Utrecht kunnen goed lezen en schrijven en zijn in staat om internet te gebruiken om informatie te vinden, te filteren en te benutten.

In de bibliotheekvisie is de keuze voor inzet op het bevorderen van taal- en digitale vaardigheden bevestigd en hiermee hoger op de agenda van de bibliotheken en BiSC komen te staan. In 2018 is het bereikte effect van de inzet van bibliotheken op dit thema beter in kaart gebracht.

3.6.2.4.3Cultuur- en erfgoededucatie aanreiken
Beoogd effect cultuur- en erfgoednota 2016-2019: Alle basisschoolleerlingen in de provincie Utrecht hebben hun basisvaardigheden met betrekking tot cultuur en erfgoed versterkt.

Kinderen kunnen culturele basisvaardigheden niet vroeg genoeg leren. Daarom schept de provincie de voorwaarden om ieder kind via de basisschool cultuur te laten beleven en ervaren. We zetten daarvoor partnerinstellingen Kunst Centraal en Landschap Erfgoed Utrecht in. Zij realiseren laagdrempelige en kwalitatief goede educatieprogramma's, in nauwe samenspraak met de scholen en het culturele werkveld. Het Kunstmenu en het Cultuurprogramma zijn beschikbaar voor alle basisscholen in de provincie.

3.6.3Wat gaat dat kosten?

3.6.3.1Investeringen

Binnen dit programma vinden geen investeringen plaats.

3.6.3.2 Exploitatie

Cultuur en erfgoed	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Personeelslasten	2.041	2.199	2.314	2.287	2.287	2.287
Materiële lasten	12.582	15.250	16.845	14.883	11.349	11.349
Lasten	**14.623**	**17.449**	**19.159**	**17.170**	**13.636**	**13.636**
Baten	2.151	2.112	1.527	1.527	1.527	1.527
Baten	**2.151**	**2.112**	**1.527**	**1.527**	**1.527**	**1.527**
Saldo van dit programma	**12.472**	**15.337**	**17.632**	**15.643**	**12.109**	**12.109**
Stortingen in reserves	4.535	-	32	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	755	3.172	4.493	999	-	-
Beslag op de algemene middelen	**16.252**	**12.165**	**13.171**	**14.644**	**12.109**	**12.109**

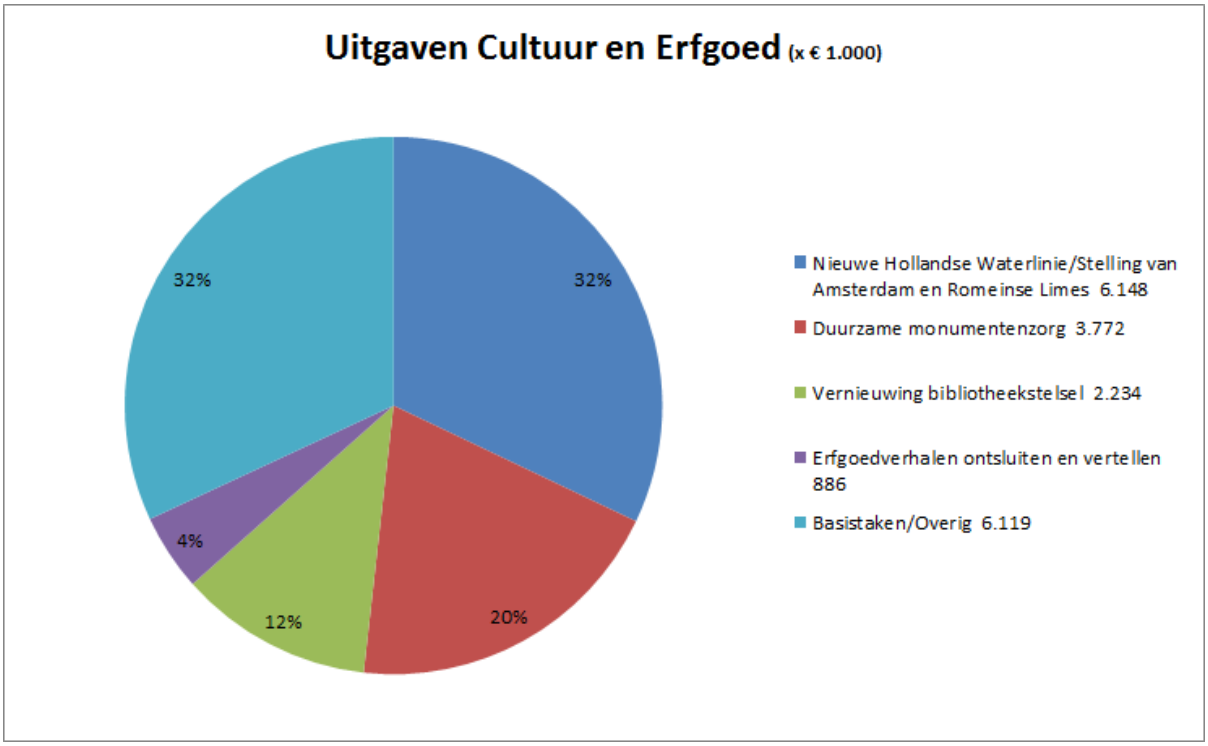

Bestuur en middelen

3.7.1Wat willen we bereiken?

3.7.1.1Doelstellingen en beoogde maatschappelijke effecten

De provincie wil een betrouwbare verbindende en transparante partner zijn voor inwoners, maatschappelijke organisaties, ondernemers en medeoverheden.
Wij willen Europa optimaal laten bijdragen via financiering, kennisuitwisseling en goede regelgeving aan de ambities van Utrecht als een Europese Topregio.

3.7.1.2Doelenboom

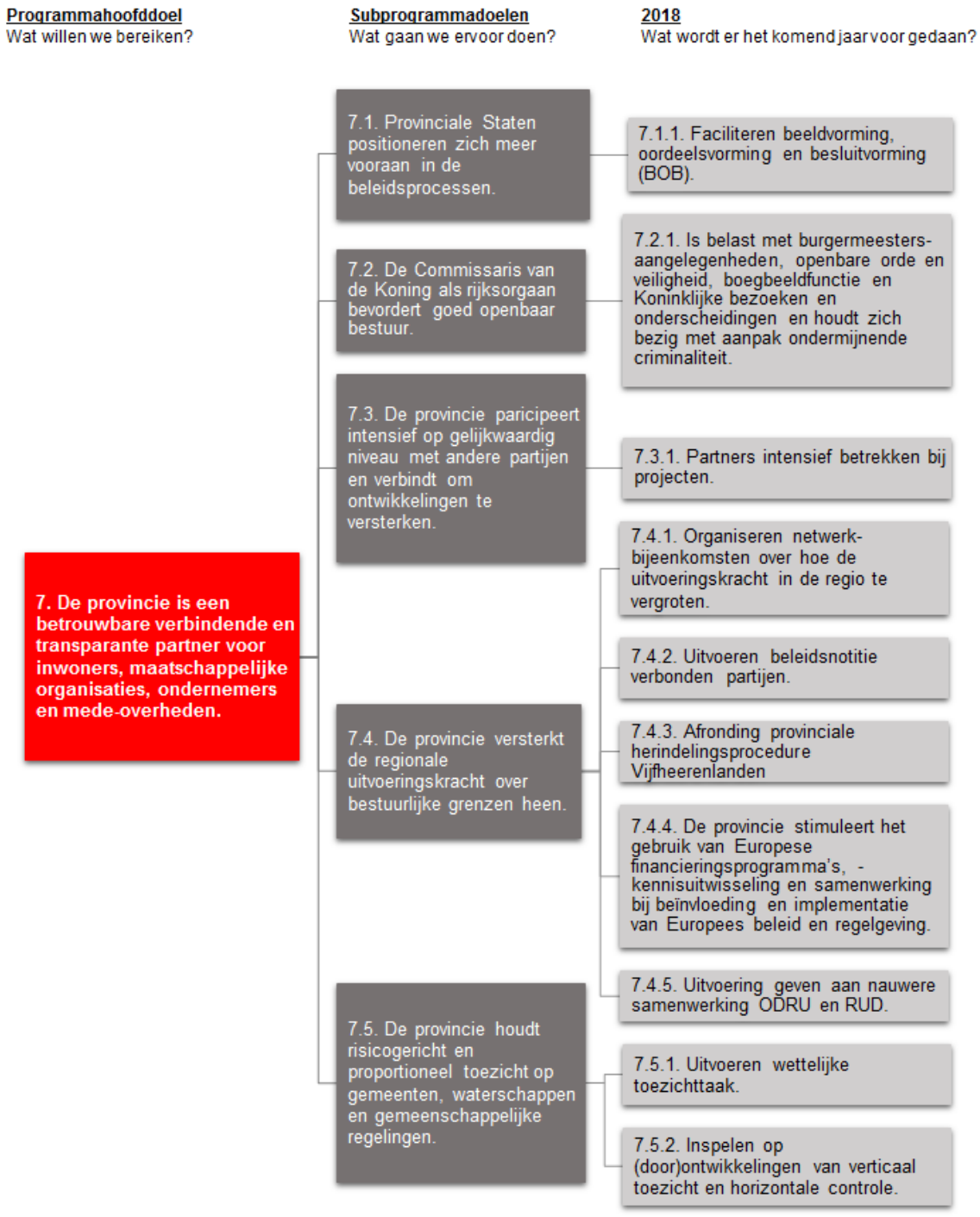

3.7.1.3Indicatoren

Naam indicator	Omschrijving	Streef-waarde	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Overzicht kwaliteit naleving mede-bewindstaken	Percentage gemeenten, gemeenschappelijke regelingen en water-schappen dat onder IBT valt en toezichtinformatie verstrekt	100%	95%	95%	100%	100%	100%	100%
Beoordelen en interveniëren	Percentage gemeenten, gemeenschappelijke waterschappen waarbij, indien nodig, de passende toezicht instrumenten worden ingezet	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Verbetering kwaliteit naleving mede-bewindstaken	Percentage gemeenten gemeenschappelijke regelingen en water-schappen dat opvolging geeft aan vereiste verbeteringen mede-bewindstaken	70%	50%	55%	60%	65%	70%	70%
Gemeenten onder preventief financieel toezicht *Nr. 10 Basisset BBV*	Aantallen gemeenten per provincie onder preventief toezicht	0	0	0	0	0	0	0
Opkomst bij verkiezingen *Nr. 11 Basisset BBV*	De opkomstcijfers van verkiezingen: weergeven in percentage kiezers / stemgerechtigden:							
	Tweede kamer	85%		83,6%				85%
	Provinciale Staten	55%					55%	
	Gemeenteraden	60%			60%			

3.7.2Wat gaan we daarvoor doen?

3.7.2.1Provinciale Staten positioneren zich meer vooraan in de beleidsprocessen. (PS en SGU)

3.7.2.1.1Faciliteren beeldvorming, oordeelsvorming en besluitvorming (BOB)
Vanuit de ambtelijke organisatie zal de gewenste inzet, zowel kwalitatief als kwantitatief, worden geleverd voor de onderwerpen die door Provinciale Staten geselecteerd worden voor een BOB-traject.

3.7.2.2De commissaris van de Koning als rijksorgaan bevordert goed openbaar bestuur.

3.7.2.2.1Is belast met burgemeestersaangelegenheden, openbare orde en veiligheid, boegbeeldfunctie en aanpak georganiseerde criminaliteit (BIBOB)
Commissaris van de Koning

De focus in de rijkstaken van de commissaris ligt ook in 2018 op het bevorderen van de kwaliteit van het openbaar bestuur, in het bijzonder op het gebied van burgemeestersaangelegenheden, openbare orde en veiligheid, onderscheidingen, gemeentebezoeken en representatie. In 2018 krijgen bestuurlijke integriteit en ontwikkelingen binnen het burgemeestersambt bij voortduring aandacht. Voortschrijdende aanpak op het gebied van ondermijnende criminaliteit vergt extra inzet. Mede in het kader van de gemeenteraadsverkiezingen in maart 2018 legt de commissaris extra nadruk op zijn taken als verbinder en boegbeeld van de provincie.

Ten behoeve van een zorgvuldige uitvoering van zijn taken, schenkt de commissaris aandacht aan zijn voorzitterschap van de provinciale afdeling van het Prins Bernhard Cultuurfonds en intensiveert hij de relaties met bestaande netwerken. Een groeiend aantal verzoeken om werkbezoeken van buitenlandse relaties die voor Utrecht relevant zijn, wordt gehonoreerd, bijvoorbeeld door het organiseren van werkbezoeken voor ambassadeurs en buitenlandse delegaties. De commissaris boort daarnaast nieuwe netwerken aan en onderhoudt de contacten met partners op economisch, cultureel, wetenschappelijk en ander terrein.

3.7.2.3De provincie participeert intensief op gelijkwaardig niveau met andere partijen en verbindt om ontwikkelingen te versterken

3.7.2.3.1Partners intensief betrekken bij projecten
De provincie is volop in verbinding met de samenleving. Vooral met medeoverheden en maatschappelijke partijen, maar in toenemende mate ook met inwoners. In projecten en programma's vindt inwonerparticipatie plaats. Daarbij worden ook inwonerinitiatieven steeds meer omarmd en ondersteund. Wij zien participatie als een continue ontwikkeling. De processen, projecten en programma's zijn te gevarieerd om in één blauwdruk te vatten en vragen om maatwerk. We gaan door op dit ingeslagen pad. De ontwikkeling van de provinciale Omgevingsvisie biedt daarbij nieuwe kansen voor participatie. Voor het adequaat omgaan met inwonerinitiatieven gaan wij de randvoorwaarden verder vormgeven. Wij zoeken daarbij afstemming met Provinciale Staten en de regeling t.a.v. het burgerinitiatief van Provinciale Staten.

3.7.2.4De provincie versterkt de regionale uitvoeringskracht over bestuurlijke grenzen heen

3.7.2.4.1Organiseren netwerkbijeenkomsten over hoe de uitvoeringskracht in de regio te vergroten
In het belang van de krachtige Utrechtse regio gaan wij samen met partners en partijen verder werken aan de regionale samenwerking en uitvoeringskracht in de provincie. Wij gaan daarbij aan de slag met vragen als: Welke opgaven vragen om intensivering van regionale samenwerking? Waar wil en moet de provincie actiever sturen op samenwerking in regionaal verband? Hoe houd je regionale samenwerking licht zonder vrijblijvendheid te organiseren oftewel: hoe organiseer je een cultuur van slagvaardigheid en (harde) afspraken zonder samenwerking in beton te gieten? Daarvoor gaan wij naast het organiseren van bijeenkomsten ook concrete afspraken maken en partners en (externe) partijen mobiliseren, binnen en buiten de provincie.
Wij voeren overleg met diverse regio's als FoodValley en regio Amersfoort over een goede afstemming en het versterken van elkaar. In dat kader is er ook aandacht voor de positie en samenwerking van Eemnes. Aangezien Gedeputeerde Staten van Noord-Holland op 7 februari 2017 een herindelingsprocedure voor de Gooi- en Vechtstreek hebben gestart, is onduidelijk of de BEL-samenwerking kan worden voortgezet. Voor de raad van Eemnes is zelfstandigheid van Eemnes het uitgangspunt.
Utrecht investeert ook komend jaar weer in een regionale profilering en belangenbehartiging. Het nieuwe regeerakkoord biedt kansen voor Utrecht en die proberen we samen met onze regionale partners te verzilveren. Wij organiseren jaarlijkse bijeenkomsten als de Utrecht Borrel en diverse werkbezoeken naar Utrechtse opgaven voor de ministeriële ambtelijke top en Kamerleden. Daarmee bieden we de stakeholders uit de regio een platform voor profilering.

3.7.2.4.2Uitvoeren beleidsnotitie verbonden partijen
In het najaar van 2017 zal naar verwachting de Nota Verbonden Partijen worden behandeld in Provinciale Staten. De belangrijkste verbeteringen in de deze nota Verbonden Partijen zijn:

- Versterking van de kader stellende en controlerende rol van Provinciale Staten;
- Versterken van de eigenaarsrol, naast de opdrachtgeversrol;
- Verbeteren van de informatiewaarde van de paragraaf Verbonden Partijen in de begroting en jaarrekening;
- Differentiëren van handelingsrepertoire op basis van aard en risicoprofiel van de verbonden partijen;

Evalueren van verbonden partijen.

In 2018 zal gestart worden met de uitvoering van de beleidsnotitie.

3.7.2.4.3Afronding provinciale herindelingsprocedure Vijfheerenlanden

Op 19 april 2017 hebben Provinciale Staten het herindelingsadvies Vijfheerenlanden vastgesteld en aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) gezonden. In het herindelingsadvies is de minister ook aangeboden dat wij de door de provinciegrenswijziging noodzakelijke ontvlechtingsprocessen begeleiden bij de samenwerkingsverbanden. De minister heeft op 1 juni 2017 de heer Geert Jansen als adviseur Vijfheerenlanden benoemd. De opdracht van de adviseur is te beoordelen of het afwegingskader voor de provinciekeuze - dat gebruikt is in het herindelingsadvies Vijfheerenlanden - juist en volledig is geweest en of het advies van de provincie Utrecht aan de minister voldoende aandacht geeft aan de gevolgen van de provinciekeuze. Naar verwachting zal de minister van BZK het concept wetsvoorstel Herindeling Vijfheerenlanden (inclusief het advies) nog dit najaar voor advies aan de Raad van State (RvS) zenden. Na advies van de RvS wordt via de Ministerraad het wetsvoorstel ter besluitvorming aan het parlement gezonden. Dan wordt zichtbaar of de minister van BZK gebruik maakt van ons aanbod om de ontvlechtingsprocessen te begeleiden.

3.7.2.4.4De provincie stimuleert het gebruik van Europese financierings-programma's

In 2018 benutten we de Europese financieringskansen voor o.a.:

- slimme mobiliteit binnen het project 'InterCor' onder het Europese programma Connecting Europe Facility (CEF);
- duurzame innovaties binnen het project 'SUPporting Eco-innovations towards inteRnational markets' (SUPER) onder het Europese programma Interreg Europe;
- energietransitie binnen het programma ELENA van de Europese Investeringsbank;
- innovatie en (koolstoofarme) economie binnen het EFRO programma Kansen voor West II (zie Programma 4 van deze Begroting);
- natuur en water binnen het programma POP 3 (zie Programma 2 van deze Begroting).

Daarnaast benutten we Europese netwerken voor beleidsbeïnvloeding, kennisuitwisseling en profilering van Utrecht op het gebied van gezonde leefomgeving (healthy urban living) en slimme mobiliteit. Via de volgende functies en netwerken dragen wij in 2018 bij aan betere Europese regelgeving, stimuleren we kennisuitwisseling en profileren we de regio Utrecht in Europa:

- bestuurlijke deelname aan de commissie Milieu, klimaatverandering en energie (ENVE) van het Comité van de Regio's, een officieel adviesorgaan van de Europese Unie;
- voorzitterschap van het Bestuurlijk Overleg Europa van de Regio Randstad, zijnde het samenwerkingsverband van de Randstadprovincies in Brussel;
- vicevoorzitterschap van het Dagelijks Bestuur van het Huis Nederlandse Provincies (HNP) in Brussel;
- deelname aan POLIS, het Europese netwerk op het gebied van transport en mobiliteit;
- deelname aan ERRIN, het Europese netwerk op het gebied van onderzoek, innovatie en ontwikkeling;
- deelname aan AIR, het Europese netwerk op het gebied van luchtkwaliteit.

3.7.2.4.5Uitvoering geven aan nauwere samenwerking ODRU en RUD

De Regionale Uitvoeringsdienst 2.0 is een tussenstap naar een Regionale Uitvoeringsdienst Utrecht 2.1 met daarin de provincie Utrecht en alle Utrechtse gemeenten. In 2016 is een stap gezet in samenwerking tussen de RUD Utrecht en de Omgevingsdienst Regio Utrecht (ODRU). In 2016 heeft de zittende directeur haar opdracht teruggegeven aan het bestuur. Dit heeft geleid tot de aanstelling van een nieuwe directeur. In de PS-vergadering van 29 mei 2017 is door de gedeputeerde toegezegd om in 2018 te komen met een terugkoppeling over de fusie op basis van een verkenning met alle betrokken partijen.

3.7.2.5De provincie houdt risicogericht en proportioneel toezicht op gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen

3.7.2.5.1Uitvoeren wettelijke toezichttaak

Met interbestuurlijk toezicht (IBT) leveren wij een bijdrage aan de kwaliteitsverbetering van de wettelijke taken opgedragen aan gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen. Ons toezicht voeren we uit volgens de afgesproken principes: risicogericht, proportioneel, op afstand waar het kan, ingrijpen waar het moet. Daarbij is het uitgangspunt dat, naast onze toezichttaak, een belangrijke controletaak bij de gemeenteraad of bij het algemeen bestuur van een organisatie ligt.
Met het oog op de transparantie over de taakuitvoering van zowel gemeenten als de provincie vanuit de IBT-rol, worden in het derde kwartaal van 2017 de beoordelingen actief openbaar gemaakt op de website van de provincie Utrecht. In 2018 breidt het toezicht op het omgevingsrecht zich uit door de gewijzigde wetgeving (Besluit

omgevingsrecht (BOR)) op dit terrein. Bij het toezicht op de huisvesting van vergunninghouders houden we rekening met het veranderende vraagstuk van de vluchtelingenopgave.

3.7.2.5.2Inspelen op (door)ontwikkelingen van verticaal toezicht en horizontale controle
Met het oog op de transparantie over de taakuitvoering van zowel gemeenten als van de provincie als toezichthouder, zijn in het derde kwartaal van 2017 de beoordelingen actief openbaar gemaakt op de website van de provincie Utrecht. In 2018 gebeurt dit ook voor de waterschappen. Hiermee sluiten we aan bij de doorontwikkeling van IBT zoals die ook bij andere provincies is ingezet en waarbij met name de samenhang tussen de interne (horizontale) controletaak van de gemeenteraden en het externe toezicht van de provincie aandacht krijgt.

3.7.2.6Verbonden Partijen

Randstedelijke Rekenkamer	
Doel	Het doel van de Randstedelijke Rekenkamer is om de rechtmatigheid, de doelmatigheid en de doeltreffendheid van de provincies te verbeteren. Zij verricht hiervoor onafhankelijk onderzoek naar de provincies en de daarmee verbonden organen. De rekenkamer informeert primair Provinciale Staten over haar onderzoeksbevindingen, oordelen en aanbevelingen.
Kerntaken	De taken en bevoegdheden van de Randstedelijke Rekenkamer zijn in de Provinciewet vastgelegd. De onafhankelijke positie wordt gewaarborgd door onder meer de vrijheid van onderzoek, de toegang tot personen en gegevens en openbaarheid van rapportage. De Rekenkamer doet onderzoek op basis van een eigen onderzoeksprogramma, dat wordt vastgesteld na overleg met de programmaraad. Deze programmaraad bestaat uit leden van de Provinciale Staten van de vier provincies.
Risico's	

Vitens NV	
Doel	Het publiek op een duurzame wijze voorzien van schoon drinkwater.
Kerntaken	Vitens zorgt ervoor dat er 24/7 betrouwbaar water uit de kraan komt en voor goede service daaromheen. Daarnaast zet Vitens zich in voor de bescherming van de kostbare drinkwaterbronnen.
Risico's	

NV Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)	
Doel	Het bankieren ten dienste van overheden - waaronder provincies - en met overheden verbonden instellingen en bedrijven op het terrein van volkshuisvesting, openbaar nut, onderwijs en gezondheidszorg.
Kerntaken	De NV Bank Nederlandse Gemeenten (BNG) is de bank voor de overheid en voor het maatschappelijk belang.
Risico's	n.v.t.

Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB)	
Doel	Voor gemeenten, provincies, gezondheidszorg, onderwijs en activiteiten op het gebied van water en milieu, arrangeert de bank korte en langlopende kredieten.

Kerntaken	De Nederlandse Waterschapsbank (NWB) is een financiële dienstverlener voor de overheidssector.
Risico's	n.v.t.

NV REMU Houdstermaatschappij

Doel	De activiteiten van N.V. REMU Houdstermaatschappij beperken zich thans tot die van belangenbehartiger in het kader van een eventueel nog van ENECO te ontvangen vergoeding indien dat bedrijf zelf zou worden verkocht.
Kerntaken	zie Doel
Risico's	n.v.t.

Inter Provinciaal Overleg (IPO)

Doel	Het IPO behartigt de belangen van de provincies en biedt een platform voor o.a. het optimaliseren van de condities waaronder provincies werken en provinciale vernieuwingsprocessen stimuleren.
Kerntaken	Het IPO is actief op dezelfde terreinen als de provincies, zoals milieu, landelijk gebied, sociaal beleid, ruimtelijke ordening, wonen, economie en mobiliteit. De belangenbehartiging geeft het IPO vorm door regelmatig te overleggen met onder andere de verschillende overheden en maatschappelijke organisaties. De platformfunctie wordt ingevuld door gelegenheden te creëren om kennis en ervaringen uit te wisselen, gezamenlijke standpunten te bepalen en initiatieven te ontplooien. Daarnaast ondersteunt het IPO de provincies bij het uitvoeren van taken, onder andere via de uitvoeringsorganisatie BIJ12 (natuur, informatiesystemen).
Risico's	

Huis der Nederlandse Provincies (HNP)

Doel	De algemene doelstelling van de Vereniging Huis van de Nederlandse Provincies (HNP) is het verkrijgen van een effectieve positionering en vertegenwoordiging van de provincies in Brussel.
Kerntaken	Het HNP behartigt de provinciale belangen op het Brusselse speelveld en is daarmee de lobbyorganisatie van de provincies. Het HNP richt zich op de kennis- en netwerkanalyse van een beperkt aantal dossiers. Het HNP treedt proactief op als verbindende schakel tussen Brussel en de achterban (provincies en IPO) en coördineert de strategie en het netwerk voor de Europese lobbydossiers. Het HNP draagt bij aan de gehele Europese beleidscyclus door vanuit de provinciale belangenbehartiging te ‘brengen’ en te ‘halen’. ‘Brengen’ door het delen van kennis, bijdragen aan de ontwikkeling en uitvoering van Europees beleid dat de provincies raakt en aangaat, en het tonen van goede provinciale voorbeelden die passen binnen de Europese doelstellingen. ‘Halen” is het gebruiken van Europese programma’s en structuurfondsen en het samenwerken in Europese netwerken.

Risico's

3.7.3Wat gaat dat kosten?

3.7.3.1Investeringen

Binnen dit programma vinden geen investeringen plaats.

3.7.3.2 Exploitatie

Bestuur en middelen	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Personeelslasten	6.813	3.873	4.085	4.028	4.028	4.028
Materiële lasten	7.758	7.592	7.018	7.018	6.775	6.775
Lasten	**14.571**	**11.465**	**11.103**	**11.046**	**10.803**	**10.803**
Baten	1.432	672	109	109	109	109
Baten	**1.432**	**672**	**109**	**109**	**109**	**109**
Saldo van dit programma	**13.139**	**10.793**	**10.994**	**10.937**	**10.694**	**10.694**
Stortingen in reserves	7.899	-	-	-	-	-
Onttrekkingen aan reserves	10.779	612	-	-	-	-
Beslag op de algemene middelen	**10.259**	**10.181**	**10.994**	**10.937**	**10.694**	**10.694**

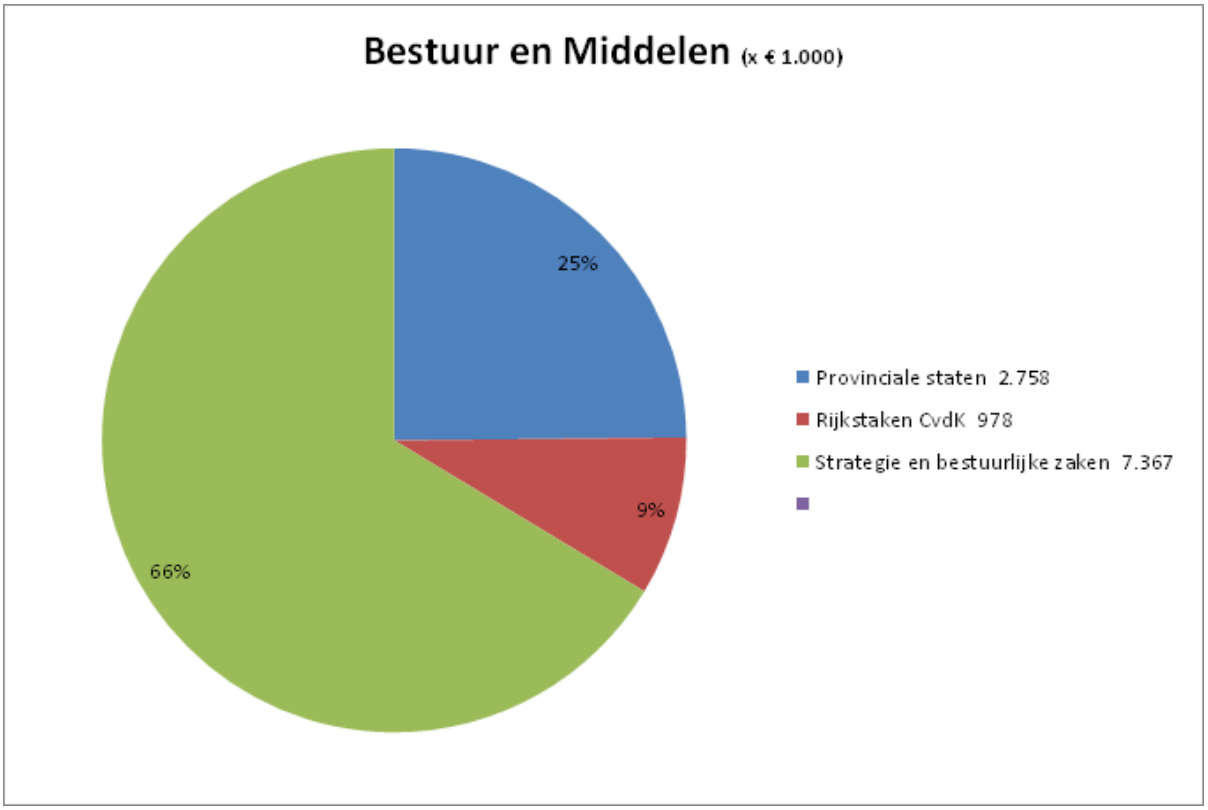

4. Projecten

Hart van de Heuvelrug

4.1.1Wat willen we bereiken?
Het programma Hart van de Heuvelrug (HvdH) is een grootschalig gebiedsontwikkelingsprogramma voor het gebied in de driehoek Soest-Zeist-Amersfoort. De herinrichting Vliegbasis Soesterberg (VBS) maakt geen onderdeel uit van het programma Hart van de Heuvelrug, maar is daar wel nauw mee verbonden. Op 5 juni 2015 hebben de gemeenten Soest en Zeist en de provincie ingestemd met de samenwerkingsovereenkomsten Hart van de Heuvelrug en Vliegbasis Soesterberg. Deze overeenkomsten bevatten eenduidige afspraken over de wijze van samenwerking, gericht op succesvolle uitvoering van de resterende projecten in de komende jaren.

Doel van het programma is het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit, waarbij het realiseren van twee ecologische corridors voorop staat. Daarnaast richt het programma zich op ruimtelijke kwaliteitswinst voor wonen, werken, zorg en recreatie. Een belangrijk uitgangspunt voor de uitvoering van het programma is de financiële en ruimtelijke verevening tussen de rode projecten (ontwikkelen woon- en werklocaties) en groene projecten (ontwikkeling natuur en recreatie).

4.1.2Wat gaan we daarvoor doen?
Hieronder staat een opsomming van de projecten door de provincie getrokken met vervolgens een toelichting van de in 2018 lopende projecten:

- Harlanterrein
- Oostelijke Corridor
- Westelijke Corridor
- Kamp van Zeist
- Richelleweg
- Dorrestein
- Vliegbasis Soesterberg

Harlanterrein
Verkoop van de gronden is in voorbereiding. Verwachting is dat de gronden in 2018 verkocht worden aan een natuurbeherende organisatie.

Oostelijke Corridor
De Oostelijke Corridor is een heidecorridor die over de Vliegbasis Soesterberg loopt naar het westen en die o.a. bestaat uit drie ecoducten: Ecoduct Op Hees, Ecoduct Boele Staal en Ecoduct Leusderheide. Momenteel worden gesprekken gevoerd over toekomstig eigendom en beheer van het Ecoduct Boele Staal en aangrenzende gronden. Verwachting is dat afspraken hierover in 2018 worden gemaakt.

Westelijke Corridor
De verwachting is dat de percelen van het Ericaterrein in 2017 worden overgedragen aan een natuurbeherende instanties, daarmee is dit project afgerond.

Kamp van Zeist
Het te vergroenen deel van Kamp van Zeist is tot medio 2019 in gebruik en in eigendom van Defensie. Dit groene deel zal - met tussenkomst van de provincie - aan Het Utrechts Landschap worden verkocht. Momenteel ~~In 2017~~ loopt in verband met deze koop en doorverkoop
een due diligence-onderzoek naar de staat van het terrein, in verband met de aankoop van het te vergroenen deel van het terrein. In 2018 zal de verkoop van het groene deel aan Het Utrechts Landschap voorbereid worden door het afronden van het due-diligence en aanvullend benodigd onderzoek.
Richelleweg
Alle kavels staan in de verkoop. Uitgifte is voorzien tot en met 2021. De markt bepaald het tempo van de verkoop. Halverwege 2017 is 3,7 ha van de in totaal 9,~~94~~ ha aan kavels verkocht aan bedrijven. De verwachting is eind 2018 circa 6 ha te hebben verkocht.

Dorrestein
De Westelijke Ontsluitingsweg tot aan de nieuwe woonwijk is opgeleverd. Planvorming voor de rest van het gebied is sterk gekoppeld aan de ontwikkeling van de woonwijk op de vliegbasis. Nu het stedenbouwkundig plan

voor de nieuwe woonwijk op de vliegbasis is vastgesteld, wordt gestart met de planontwikkeling op Dorrestein. In 2018 wordt opgesteld:
- een gebiedsvisie als basis voor een nieuw bestemmingsplan;
- een voorkeursvariant
- een projectplan voor het vervolg van het planvormingsproces.
Daarnaast is de verwachting in 2018 te kunnen starten met het opstellen van het bestemmingsplan. Planning van de voorgenomen gronduitgifte is tussen 2021 en 2025.

Vliegbasis Soesterberg
Het project bestaat uit het ontwikkelen van het park en de woonwijk. Verwachting is dat het park eind 2017 aan Het Utrechts Landschap wordt verkocht. Enkele inrichting en onderhoudszaken op het gebied van milieu en groot onderhoud (14 iconen) zullen nog doorlopen in 2018.

De ontwikkeling van de nieuwe woonwijk (ca. 220 tot 250 woningen) is nog in de planfase. In 2017 is het stedenbouwkundig plan in combinatie met een ontwerp van de openbare ruimte, een referentieverkaveling, een kostenraming en een beeldregieplan vastgesteld. In 2018 zal gestart worden met het bouwrijp maken.

4.1.3Wat gaat dat kosten?
De in exploitatie genomen gronden waarderen we tegen (historische) verkrijgingsprijs vermeerderd met de vervaardigingskosten en worden geboekt op de bijbehorende rekeningen op de balans. Afgesloten projecten van alle partners worden verrekend met het beheerfonds ter nivellering van de “plussen met minnen”. Dit is tevens onderdeel is van de boekwaarde Hart van de Heuvelrug. In onderstaande overzicht staan de waardevermeerderingen (lasten) en waardeverminderingen (baten) van 2018-2025 op de projecten en het beheerfonds.

bedragen x € 1.000

Financieel overzicht	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	Totaal
Harlanterrein	8	8	0	0	0	0	0	0	16
Oostelijke Corridor	75	0	0	0	0	0	0	0	75
Westelijke Corridor	30	30	30	0	0	0	0	0	90
Kamp van Zeist	0	1.762	0	0	0	0	0	1.042	2.804
Richelleweg	618	63	63	6.092	0	0	0	0	6.836
Dorrestein	100	5.444	335	1.636	1.636	1.453	0	0	10.604
Vliegbasis Soesterberg	2.695	4.090	2.756	2.545	2.163	1.658	220	0	16.127
Beheerfonds									
Totaal lasten									**36.552**
Harlanterrein	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Oostelijke Corridor	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Westelijke Corridor	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kamp van Zeist	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Richelleweg	2.492	2.492	2.492	2.492	2.492	0	0	0	12.460
Dorrestein	0	0	0	4.286	4.286	4.286	4.286	0	17.144
Vliegbasis Soesterberg	667	10.880	10.213	10.213	10.213	10.213	0	0	53.399
Beheerfonds								24.507	24.507
Totaal baten									**106.510**

Exploitatieresultaten
De exploitatiebegrotingen (zie bovenstaand) van de in exploitatie genomen gronden worden jaarlijks geactualiseerd. De laatste actualisatie heeft plaatsgevonden eind 2016. Door de saldi van de projecten op te tellen blijkt een exploitatieresultaat te verwachten van ca. € 2,2 mln.

De uitkomst van de begrotingen kan als volgt worden weergegeven (in mln.):

Boekwaarde 1-1-2017 Beheerfonds	€ -/- 10,5
Boekwaarde 1-1-2017 Hart van de Heuvelrug	€ -/- 41,5
Boekwaarde 1-1-2017 Vliegbasis Soesterberg	€ -/- 22,3
	€ -/- 74,3
Verwachte storting uit VBS in Beheerfonds	€ 72,1
Exploitatieresultaat	**€ -/- 2,2**

Bovenstaand exploitatieresultaat is berekend op nominale waarde. Dit houdt in dat geen rekening is gehouden met toekomstige kosten- en opbrengstenfluctuaties. De bestaande voorziening die is getroffen om het verwachte negatieve resultaat te dekken is toereikend, zie ook volgend paragraaf.

4.1.4Risico's en te treffen beheersmaatregelen

Het saldo van de projectresultaten van HvdH komt uiteindelijk voor rekening en risico van de provincie; voor VBS zijn er aparte afspraken voor de verdeling van het risico.

Met het uitvoeren van de grondexploitatie lopen wij, ook na het nemen van beheersmaatregelen, risico's. Deze risico's, voor zover de kans op optreden kleiner is dan 50%, worden gedekt uit de weerstandsvermogen (zie ook de betreffende paragraaf).

Project	Totaal mogelijk effect (in miljoenen) van risico's met een kans van optreden van < 50%	Gemiddelde kans op optreden
Harlanterrein	0	
Oostelijke Corridor	0,05	40%
Westelijke corridor	0	
Kamp van Zeist	0,73	29%
Richelleweg	1,70	17%
Dorrestein	9,88	18%
Vliegbasis Soesterberg	15,00	24%
Den Dolder Noord-Oost/Willem Arnstzhoeve	0	
Huis ter Heide west	0,05	25%
Apollo-Noord Kontact der Kontinenten	0,30	27%
Apollo-Noord Sauna Soesterberg	0,18	30%
Apollo-Noord Oude Tempel	0,86	30%
Totaal	**28,76**	**22%**

Voor de risico's met een kans op voorkomen van groter of gelijk aan 50% en het negatieve nominale exploitatieresultaat is een voorziening gevormd ter hoogte van € 7,9 miljoen.

Verwachte stand beheerfonds	-/- 0,5 mln.
Verwachte exploitatieresultaat HvH op nominale waarde	0,5 mln.
Verwachte exploitatieresultaat VBS op nominale waarde	-/- 2,2 mln.
Risico's > 50%	-/- 2,5 mln.
Risico Vennootschapsbelasting	-/- 3,2 mln.
Stand voorziening per 1-1-2017	7,9 mln.
Mutatie voorziening	-

Het risico op vennootschapsbelasting is moeilijk objectief te bepalen en daarom afgerond op € 3,2 mln. eind 2017 komt hier meer zicht op als er in het kader van het horizontaal toezicht met de Belastingdienst zal worden afgestemd. Een eventuele mutatie van de voorziening zal ten gunste of ten laste van de algemene middelen

worden gebracht op het moment dat die zich voordoet. Deze actie vindt jaarlijks aan het eind van het jaar plaats en is gebaseerd op de halfjaarrapportages en de risico-identificatie.

Uithoflijn

4.2.1Wat willen we bereiken?
De nieuwe tramverbinding Uithoflijn loopt van Utrecht Centraal naar het Utrecht Science Park en vervangt daarmee buslijn 12 die dagelijks de grote stroom reizigers vervoert. De realisatie van de Uithoflijn is een van de projecten die als gevolg van de integratie van het BRU tot de kerntaken van de provincie Utrecht is gaan behoren. De provincie Utrecht, alle leveranciers en Gemeente Utrecht hebben gezamenlijk de contractuele afspraken gecontinueerd. Het project wordt aangestuurd door de Stuurgroep Uithoflijn waarin de gedeputeerde van de provincie Utrecht en de wethouder van gemeente Utrecht zitting hebben. Gezamenlijk zijn zij verantwoordelijk voor de realisatie van de infrastructuur, het materieel, het zorgdragen voor een zorgvuldige test- en proefbedrijf. Dit alles moet leiden tot een succesvolle exploitatie van de Uithoflijn. De exploitatie van de Uithoflijn is onderdeel van de U-OV concessie en behoort daarmee tot de wettelijke taak van de provincie.

De geplande exploitatiedatum van 8 juli 2018 is door de complexiteit van het tracé (o.a. de afhankelijkheid ontwikkelingen in het stationsgebied) niet haalbaar. Er zijn teveel en te grote risico's ten aanzien van de planning. Het belangrijkste doel is een veilig en werkend tramvervoersysteem waar de reiziger op kan rekenen. De complexiteit van het project Uithoflijn en raakvlakprojecten in combinatie met vertraagde oplevering (o.a. het blijven inzetten van de huidige buslijn 12) heeft financiële gevolgen. In 2018 is er een volledig kostenoverzicht, waarin overige meerkosten inclusief een dekkingsvoorstel is aangeleverd.

4.2.2Wat gaan we daarvoor doen?
In 2018 vindt de aanleg van de laatste stukken van de onderbouw en de bovenbouw (spoorconstructie, tractievoeding, bovenleiding, beveiliging etc.) in het stationsgebied Utrecht plaats. Ook is dan naar alle waarschijnlijkheid gestart met het test- en proefbedrijf op het overige tracé tussen de P+R Uithof en station Vaartsche Rijn. Bij afronding van het tracé in het stationsgebied kan ook op dit laatste deel het test- en proefbedrijf afgerond worden zodat de exploitatie van start kan gaan.

De eerste trams zijn in 2017 geleverd. De leverancier zal tot medio 2018 de resterende van de 27 voertuigen leveren.

4.2.3Wat gaat dat kosten?

Lasten	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Traminfra	68.000	44.250	15.819					
Materieel	12.325	38.188						
Totaal lasten	**80325**	**82438**	**15819**					

Baten	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Traminfra	68.000	44.250	15.819					
Totaal Baten	**68000**	**44250**	**15819**					

Het trammaterieel wordt gefinancieerd uit toekomstige reizigersinkomsten na start exploitatie.

4.2.4Risico's en te treffen beheersmaatregelen

Grote projecten in een stedelijke omgeving kennen onvoorziene zaken en risico's. Hiervoor zijn reserveringen binnen het projectbudget opgenomen. Om hier op te sturen wordt er een actief risicomanagement beleid gevoerd. Periodiek wordt voor zowel Traminfrastructuur als Materieel het risicoprofiel geëvalueerd. Dan wordt de kans op het optreden van een risico beoordeeld, worden beheersmaatregelen in kaart gebracht, waar nodig toegepast en per kwartaal financieel vertaald en afgezet tegen de beschikbare reserveringen. Majeure wijzigingen, nieuwe of vervallen risico's worden tussentijds besproken in de Stuurgroep UHL.

Fasering Stationsgebied en terugvalscenario

De druk op de planning in het stationsgebied Utrecht is onverminderd groot. Op de locatie waar de nieuwe bus- en tramhaltes voor Utrecht Centraal Centrumzijde worden gerealiseerd, speelt een aantal ontwikkelingen. Hier zijn complexe raakvlakken met de werkzaamheden aan de openbare ruimte van het Stationsplein, de bouw van het 2e deel van de fietsenstalling, de realisatie van vastgoed (o.a. Het Platform) boven de haltes, de OV-terminal (trappen, expeditie) en de aanwezige ondergrondse infrastructuur.

Deze complexiteit zorgt ervoor dat de oorspronkelijke planning niet langer haalbaar is. Het is fysiek onmogelijk om de tramhaltes bij het Centraal Station en de verbindende sporen richting Jaarbeursplein tijdig te realiseren. Er is aanzienlijke voortgang geboekt, maar er is meer tijd nodig om de Uithoflijn in te passen. Het gaat daarbij met name om de volgende aspecten:

- Er wordt in samenhang en met intensieve samenwerking tussen ontwikkelaars en aannemer in korte tijd veel gebouwd en opgeleverd. Zo moet eerst de bouw van het voorzetgebouw van Hoog Catharijne en het dak boven het Stationsplein zijn afgerond, om de loopstromen te verleggen, waarna de traverse bij de nieuwe tramhalte kan worden gesloopt. De sloop van de traverse is inmiddels gepland in maart 2018. Daarna kan dit deel van de Uithoflijn pas worden afgebouwd.
- De realisatie van de nieuwe stationshal en de fundering van Het Platform hebben de ondergrond geroerd en zijn deels anders uitgevoerd dan oorspronkelijk ontworpen. Dit betekent, voor de Uithoflijn onvoorzien, dat de ondergrond gestabiliseerd moet worden voordat we verder kunnen met de aanleg. De engineering en uitvoering hiervan kost extra tijd.

Op het moment van het opstellen van de begroting, moest nog onderzocht worden of deelexploitatie op het genoemde tracé mogelijk is. Daarnaast moest een nieuwe planning inzicht geven wanneer het gehele tracé in gebruik genomen kon worden. Niet alleen voor volledige exploitatie, maar ook bij deelexploitatie moeten de trams door het stationsgebied kunnen (verbinding met de remise). Het moment waarop deze verbinding gerealiseerd is en getest en beproefd kan worden, moet uit die planning blijken. De complexe bouwactiviteiten in het stationsgebied zijn hierop van invloed als ook de goedkeuring door instanties als de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT). De ILT heeft onlangs al wel de vergunning voor het gebruik van het materieel afgegeven.

Naast de complexe en uitdagende situatie in het stationsgebied, is er een aantal maatregelen genomen in het gebied van de Uithof.
In dit gebied wordt nauw samengewerkt met o.a. Universiteit van Utrecht, Hogeschool Utrecht, Universitair Medisch centrum, om de overlast tijdens de realisatie te minimaliseren.
Extra aandacht dient te worden gegeven aan het grote aantal cruciale kabels en leidingen die de functionaliteit van de aanwezige instellingen moet waarborgen. Ten aanzien van de mogelijke elektromagnetische interferentie (EMI) en de verstoring hierdoor van de (zeer) gevoelige meet apparatuur in de Uithof zijn er in de bovenbouw

maatregelen getroffen (sectionering). Mochten deze tijdens de testfase niet afdoende blijken dan is als beheersmaatregel voorzien om in het (hierop voorbereide) materieel voorzieningen te treffen.
Aan provinciale zijde wordt een aantal randvoorwaardelijke projecten gerealiseerd die essentieel zijn voor het tijdig in exploitatie kunnen nemen van de Uithoflijn. Denk hierbij aan o.a. het gereed hebben van faciliteiten om het materieel te kunnen stallen, onderhouden en testen (de nieuwe tramremise). Daarnaast wordt in het kader van de Wet lokaal spoor een tijdige veiligheidsbewijsvoering en bijhorende vergunningen en toelating van het nieuwe trammaterieel verzorgd.

Omgevingswet

4.3.1Wat willen we bereiken?
In het fysieke domein gaat veel veranderen de komende jaren door de komst van de Omgevingswet; voor de inwoners en de overheid. De wet streeft 4 verbeterdoelen na:

- Het vergroten van de inzichtelijkheid, de voorspelbaarheid en het gebruiksgemak van het omgevingsrecht.
- Een samenhangende benadering van de fysieke leefomgeving; in beleid, besluitvorming en regelgeving.
- De verruiming van de bestuurlijke afwegingsruimte door een actieve en flexibele aanpak voor het bereiken van doelen voor de leefomgeving.
- Het versnellen en verbeteren van besluitvorming over activiteiten en projecten in de fysieke leefomgeving.

Voor de provincie heeft dit aanzienlijke gevolgen voor alle kerntaken. We krijgen niet alleen nieuwe instrumenten, zoals de omgevingsvisie. We moeten o.a. ook onze dienstverlening digitaliseren en onze manier van werken aanpassen. De laatst gepubliceerde datum voor de inwerkingtreding van de wet is 1 juli 2019. De minister heeft medio 2017 een nieuwe planning aangekondigd, die hoogstwaarschijnlijk tot een latere datum zal leiden. Ten tijde van het opstellen van deze begroting was de nieuwe planning nog niet bekend, waardoor is uitgegaan van inwerkingtreding van de wet op 1 juli 2019.

Doel van het programma is de provincie in verbinding Omgevingswetproof te maken. Om dat te behalen hebben wij in 2017 de Routekaart invoering Omgevingswet 2017-2019 vastgesteld, voortbouwend op de Procesnotitie Omgevingswet uit 2014. Met het uitvoeren van de 5 hieronder toegelichte projecten maken wij de provincie Omgevingswetproof. In onze veranderaanpak staan 3 pijlers centraal:
- Leren door te doen: experimenteren
- Kort cyclisch resultaten bepalen en realiseren
- Samenwerken met partners

i. Omgevingsvisie en –verordening

- Najaar 2018: vaststelling Koersdocument;

ii. Vergunningverlening, toezicht en handhaving

- Het concreter in beeld brengen van de VTH-veranderopgave, zowel voor de provinciale taken zelf, als voor de onderlinge samenhang van alle betrokken VTH-instanties;
- Het bereiken van afstemming en het maken van samenwerkingsafspraken bij het uitwerken/implementeren van deze veranderopgave en starten met de uitvoering;
- Kennisvermeerdering, met name ook over de samenhang tussen de provinciale beleidsvelden en de daarbij horende VTH-uitvoering.

iii. Digitaal stelsel Omgevingswet

- Beleid - We kunnen onze visie en verordening opstellen en publiceren met omgevingswetstructuur middels huidige standaarden. Een omzetting naar de nieuwe omgevingswetstandaarden is mogelijk.
- Uitvoering - We maken een implementatie-routekaart voor de informatieverbetering en digitale voorzieningen van onze uitvoeringstaken. Hierbij spelen standaarden in processen en producten en de uitwisseling van data/informatie een belangrijke rol.
- Informatie - We maken met de andere provincies een grote stap van ons huidige interprovinciale geo-infrastructuur (INSPIRE) naar een schaalbare omgeving die aansluit bij de landelijk omgeving. Deze is voorbereid op de eisen van de Laan van de Leefomgeving.

iv. Aanpassen manier van werken

In 2018 is het doel dat alle medewerkers die direct of bijna direct gaan werken met de wet weten welke invloed de Omgevingswet heeft op hun werk. En starten we met het verkennen met de medewerkers van de benodigde veranderingen in de werkprocessen. Daarbij werken we zo veel mogelijk samen met relevante regionale en landelijke partners, zodat onze manier van werken goed aansluit bij die van de partners en we leren van elkaar.

v. Nationale wet-, regelgeving en visie

De aandacht van de gezamenlijke provincies komt te liggen op uitvoeringsregelingen waarin praktische aspecten van de wet- en regelgeving worden vastgelegd. Deze zijn voor het werk van de provincie net zo essentieel als de wet zelf. Te denken valt daarbij aan:

- Uitwerking van het “vangnet” voor het ontbreken van overgangsrecht voor provinciale verordeningen in de vorm van de via de Invoeringswet mogelijk gemaakte voorbereidingsbescherming;
- De wettelijke verankering van de standaarden voor omgevingsdocumenten;
- De digitale vorm waarin de omgevingsdocumenten juridisch worden vastgelegd en gepubliceerd.

De Nationale Omgevingsvisie zal, overeenkomstig de uitgangspunten van de Omgevingswet, het rijksbeleid voor de leefomgeving bevatten voor de periode 2030-2050 bevatten. Nadat in 2017 een startnota is gepubliceerd en nadere verdiepingsslagen hebben plaatsgevonden, zal in 2018 het eerste concept van de Omgevingsvisie worden opgesteld. Daarbij zullen de verschillende maatschappelijke sectoren, waaronder wij, actief worden betrokken.

4.3.2Wat gaan we daarvoor doen?

vi. Omgevingsvisie en –verordening

- In nauwe samenwerking met de ad hoc commissie omgevingsvisie en na intensieve participatie met de samenleving komen tot een koersdocument. Ook vormen de vier wettelijk verplichte strategische plannen (mobiliteit, PRS, bodem-water-milieu, en natuur), enkele nieuwe beleidsvisies (zie andere hoofdstukken) en plannen van derden input voor het koersdocument;
- Op basis van de ervaringen van participatie bij het koersdocument participatie voor het concept ontwerp omgevingsvisie organiseren;

vii. Vergunningverlening, toezicht en handhaving

- Een provincie brede “pilot” met meerdere VTH-instanties rond toezicht en handhaving als onderdeel van de landelijk te organiseren verkenningen op dit vlak;
- Een samenwerkingsproject tussen de RUD Utrecht en de Omgevingsdienst Regio Utrecht (ODRU) om diverse onderdelen van hun VTH-veranderopgave gezamenlijk op te pakken, gericht op meer efficiëntie en effectiviteit;
- Sessies om gericht te kijken hoe de cyclus beleid-uitvoering voor diverse provinciale beleidsonderdelen nu lopen en hoe die onder de Omgevingswet gaan veranderen.

viii. Digitaal stelsel Omgevingswet

- Beleid - De aankondiging van de mogelijke uitstel van de invoering van de Omgevingswet zorgt ervoor dat in het proces van de digitalisering een tussenstap gemaakt moet worden.
  We stellen eisen en voorwaarden op voor de applicatie voor digitale besluiten. We werken interprovinciaal nauw samen op het gebied van implementatie.
  We benutten innovatieve (3D) toepassingen bij gebiedsontwikkeling-/wegenprojecten en living labs. We participeren waar mogelijk in pilots vanuit het landelijke programma om stapsgewijs te ontwikkelen;
- Uitvoering - We gaan in 2018 samen met de ketenpartners de toekomstige digitale proces- en productstandaarden voor VTH in de regio concreter in beeld brengen. Hierbij worden ook aspecten rondom data- en informatie-uitwisseling meegenomen. Dit vraagt om een investering in kennis en ondersteuning. Hier verwachten we met name externe ondersteuning.
  We initiëren en participeren in pilots en botsproeven die gaan over samenwerken in de keten en de digitale voorzieningen die hiervoor nodig zijn;
- Informatie - Interprovinciaal uitvoeren van een transitieplan voor het provinciale deel van de Laan van de Leefomgeving. Hiermee investeren we in een duurzame gezamenlijke geografische digitale infrastructuur

ix. Aanpassen manier van werken

In verschillende werkvormen faciliteren we dat organisatie en bestuur hun kennis uitbreiden van de Omgevingswet om het te kunnen toepassen in hun werk. Ook organiseren we werksessies om met de betrokken medewerkers en partners te verkennen wat er in de verschillende werkprocessen door de Omgevingswet gaat veranderen en wat gedaan moet worden om die verandering door te voeren. Er zullen verschillende experimenten worden uitgevoerd om de veranderingen door de Omgevingswet te ervaren.

x. Nationale wet-, regelgeving en visie

De inbreng als genoemd onder 1b wordt voorbereid in reguliere werkgroepen vanuit het IPO. Zo nodig wordt daarbij ook de samenwerking met andere partijen uit het veld gezocht, waaronder natuurlijk het rijk, maar ook gemeenten (VNG) en juridische deskundigen. Ook worden naar behoefte overleggen over specifieke onderwerpen belegd en “botsproeven” georganiseerd. De provincie Utrecht neemt daarin selectief, maar wel met een essentiële bijdrage deel.

4.3.3Wat gaat dat kosten?

Lasten	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Totaal
Totaal lasten	755	1.232	1.045	638	555,5	489,5	506	544,5	5.765,5

4.3.4Risico's en te treffen beheersmaatregelen

Risico’s	Beheersmaatregelen
Project is te complex en omvangrijk	- Intensief samenwerken met andere provincies en in regio om samen te leren, delen en realiseren - Scrumaanpak - Focus op wettelijke basis - Kwalitatief goede programmaorganisatie
Voortgang en kwaliteit andere provincies en regiopartners en die van provincie zijn ongelijk	- Intensieve samenwerking met regiopartners, waaronder Omgevingswetdag - Kwalitatief goede programmaorganisatie
Vertraging landelijke wet- en regelgeving of informatieproducten, of kwaliteit is onvoldoende	- Frequente afstemming met ministerie - Scrumaanpak
Softwareleveranciers leveren niet tijdig of op juiste kwaliteit of het inkooptraject levert vertraging op.	- Tijdig starten met bepalen programma van eisen - Vroegtijdig afstemmen met huidige leveranciers - Samenwerking in regio of interprovinciaal
Onvoldoende beschikbaarheid van de juiste mensen	- Externe inhuur (risico opslag 10%)
Budget is niet toereikend	- Werkzaamheden schrappen of vertragen of kwaliteit producten verlagen - Extra budget aanvragen

5. Paragrafen

5.1Weerstandsvermogen en risicobeheersing

5.1.1Wat willen we bereiken?

Het weerstandsvermogen is de capaciteit waarin de Provincie Utrecht in staat is om op langere termijn aan haar verplichtingen te voldoen en financiële risico's - oftewel tegenvallers - op te vangen. Van belang is de mate waarin de provincie risico's wil nemen en de hoogte van de reserve weerstandsvermogen.
Als provincie willen wij risico's niet uit de weg gaan. Het openbaar bestuur speelt zich meer en meer af in een open markt, waarin het aankomt op interactief besturen en actieve participatie. Exponenten hiervan zijn garantstellingen, voorfinancieringen en grondaankopen. Hierdoor kunnen grote projecten van maatschappelijk belang worden uitgevoerd of versneld. Het tijdig signaleren en beheersen van risico's is hierbij essentieel, waardoor risicomanagement een steeds belangrijker plaats inneemt binnen onze beleidsuitvoering.

Actualiteiten Risicomanagement

Egalisatiereserve algemene uitkering provinciefonds en opbrengst opcenten MRB
Bij de vaststelling van de Kadernota 2016 hebben PS ingestemd met het voorstel tot het instellen van een egalisatiereserve algemene uitkering provinciefonds en opbrengst opcenten MRB. De totale omvang van deze reserve mag nooit meer bedragen dan € 5,0 mln. Mutaties in deze reserve worden aan PS gemeld. In onderstaand overzicht zijn de mutaties op grond van de meicirculaire provinciefonds weergegeven (stand begroting 2018).

Egalisatiereserve	x € 1.000
Stand Kadernota 2017 en Jaarrekening 2016	2.982
Meicirculaire 2017 - hogere raming alg. uitk. provinciefonds	1.930
Meicirculaire 2017 - hogere raming opcenten MRB	269
Verhogen stelpost Onvoorzien i.v.m. stijging alg. dekkingsmiddelen	- 400
Stand Egalisatiereserve Begroting 2018	**4.781**

Buiten het risicoprofiel aangehouden reserveringen
Al geruime tijd reserveren wij middelen voor risico's buiten het risicoprofiel: In deze begroting € 10 mln. voor bedrijfsvoeringsrisico's en € 2 mln. in verband met de garantstelling voor het provinciale energiefonds (in 2018 en 2019 wordt de laatste 2 mln. gestort) en 1 mln. voor risico's bij projecten met (voor)financiering uit het eigen vermogen. Doelstelling is deze risico's op termijn volledig op te nemen in het (concern)risicoprofiel, waardoor deze reserveringen uiteindelijk geheel kunnen vervallen. Zo ver zijn we op dit moment nog niet.

Claims ten laste van het weerstandsvermogen
Er zijn in 2017 (nog) geen claims ingediend ten laste van het weerstandsvermogen.

5.1.2Wat gaan we daarvoor doen?

Risicoanalyse
De onderstaande tabel bevat de tien belangrijkste risico's van de provincie Utrecht. Samen zijn deze risico's goed voor bijna 60% van de berekende omvang van het vereiste weerstandsvermogen, voor geïdentificeerde risico's binnen het risicoprofiel. De getoonde risico's zijn aflopend gesorteerd op hun 'invloed' op de omvang van het vereiste weerstandsvermogen. Voor het overzicht van alle geïdentificeerde risico's wordt verwezen naar onze website: Concernrisicoprofiel provincie Utrecht, begroting 2018

Concernrisicoprofiel provincie Utrecht – Begroting 2018					
Nr.	**Risico**	**Gevolgen**	**Kans**	**Financieel gevolg**	**Invloed**
01 R270	(Vliegbasis) Minder programma en grondopbrengsten door milieuzones	Financieel -	25%	Max € 5.000.000	7,74%

02 R175	De concessiehouders Openbaar Vervoer en Regio taxi gaan failliet	Financieel - er moet een andere vervoerder worden ingehuurd	30%	Max € 5.000.000	6,87%
03 R208	Claim aannemer bij uitvoeringsprojecten	Financieel -	40%	Max € 3.000.000	6,85%
04 R254	(HvH) Dorrestein: Reeds aangekochte grond moet worden afgewaardeerd	Financieel -	10%	Max € 10.000.000	4,86%
05 R71	Uitlekken van vertrouwelijke informatie	Financieel - Claims in geval van misbruik gegevens en identiteitsfraude; Imago - Imagoschade	10%	Max € 10.000.000	4,67%
06 R268	(Vliegbasis) Sociale woningbouw: 16 woningen	Financieel -	25%	Max € 2.500.000	3,87%
07 R206	Onvoorzien nader bodemonderzoek en -sanering (onbekende locaties)	Financieel -	25%	Max € 3.000.000	3,44%
08 R196	Bestuurlijk besluit om buiten de kaders van de Wet Bodembescherming (Wbb) een bijdrage te doen	Financieel -	25%	Max € 2.500.000	3,41%
09 R20	Aanspraak op de borgstelling voor de convenantsleningen van het Nationaal Groenfonds	Financieel - Kosten (a.g.v. de aanspraak op de borgstelling)	10%	Max € 5.000.000	2,58%
10 R273	PAS wordt ongeldig verklaard; opnieuw verlenen PAS vergunningen	Financieel -	40%	Max € 1.000.000	2,46%

Totaal geïdentificeerde risico's binnen het risicoprofiel : € 138 mln.

Buiten het risicoprofiel aangehouden reserveringen : € 13 mln.
Bedrijfsvoeringsrisico's (€ 10 mln.)
Gedoeld wordt op onvoorziene risico's waarop geen invloed kan worden uitgeoefend.
We onderscheiden twee typen risico's:

- risico's zoals calamiteiten, aansprakelijkheidsclaims etc., waarvoor geen verzekering bestaat of de verzekeringsdekking ontoereikend blijkt en
- risico's zoals een verlaging van de uitkeringen uit het provinciefonds, gevolgen van loon- en prijsstijging, renteontwikkelingen en lagere opbrengst uit deelnemingen.

Energiefonds Provincie Utrecht (€ 2 mln.) (is nu 2 mln. Wordt nog 2 mln.gestort)

Risico's bij projecten met (voor)financiering uit het eigen vermogen (€ 1 mln.)
Er lopen meerdere grote projecten die worden (voor)gefinancierd uit het eigen vermogen. Voor alle projecten geldt dat ze duurder of goedkoper kunnen uitvallen, door hogere/lagere grondprijzen, wel/niet meebetalen door derden, hogere/lagere projectkosten en meer/minder vervuiling van water of bodem. Voor deze projecten geldt dat er naar maatregelen wordt gezocht om de risico's te verkleinen maar hierover is nog geen zekerheid.

Deze reserveringen worden niet meegenomen in de NARIS-berekening voor de omvang van het vereiste weerstandsvermogen, maar tellen hiervoor voor de volle 100% mee.

5.1.3Wat gaat dat kosten

Risico profiel
De onderstaande grafiek geeft de spreiding weer van de geïdentificeerde risico's. De grafiek leest als volgt: de '4' in de cel linksboven geeft aan dat er 4 risico's zijn geïdentificeerd met een kans van voorkomen tot en met 10%,

met een maximaal schadebedrag van meer dan € 5 mln. Idealiter bevinden risico's zich zoveel mogelijk linksonder in de tabel (lage kans van voorkomen, laag maximaal schadebedrag).

Financieel	**Netto**				
x > € 5.000.000	**4**				
€ 2.500.000 < x < € 5.000.000	**4**	**3**	**1**		
€ 1.000.000 < x < € 2.500.000	**4**	**5**			
€ 250.000 < x < € 1.000.000	**15**	**12**	**7**		
x < € 250.000	**10**	**16**	**5**		
Geen financiële gevolgen	**3**	**5**	**4**		
Kans	10%	30%	50%	70%	90%

Weerstandsvermogen

Het totaalbedrag waarover de provincie risico loopt (momentopname), bedraagt € 138,3 mln., exclusief de buiten het risicoprofiel aangehouden reserveringen. Het is echter niet waarschijnlijk dat alle opgenomen risico's zich (tegelijkertijd) voordoen. Met behulp van het statistische systeem NARIS (Monte Carlo-analyse) is berekend dat met een zekerheid van 90 procent (landelijke norm) een weerstandsvermogen van € 16,8 mln. voldoende is om alle risico's op te vangen. Inclusief de buiten het risicoprofiel aangehouden risico's bedraagt het vereiste weerstandsvermogen derhalve € 29,8 mln. (€ 16,8 + € 13,0).

Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit is het vermogen van de provincie om de risico's die zich voordoen op te vangen. Wij maken onderscheid tussen incidentele en structurele weerstandscapaciteit. De incidentele weerstandscapaciteit is het bedrag dat de provincie eenmalig beschikbaar heeft om te gebruiken voor het opvangen van risico's, zonder dat hiervoor beleid hoeft te worden gewijzigd. De structurele weerstandscapaciteit is het bedrag dat de provincie jaarlijks kan gebruiken voor het opvangen van risico's, zonder inhoudelijke beleidswijzigingen. Het doorvoeren van bezuinigingen behoort op zich ook tot de structurele weerstandscapaciteit, maar dat is meestal alleen mogelijk na een inhoudelijke beleidswijziging.

In de volgende tabel zijn de begrote bedragen weergegeven per 1 januari 2018.

Categorie (Begrote balans per 1 jan. 2018)	Incidentele weerstandscapaciteit	Structurele weerstandscapaciteit
Saldireserve	€ 20,9 mln.	
Reserve Weerstandsvermogen	€ 28,6 mln.	
Egalisatiereserve	€ 4,8 mln.	
Verhogen opcenten MRB*		€ 57,0 mln.
Totaal incidenteel	€ 54,3 mln.	

** Jaarlijks kunnen wij de opcenten op de motorrijtuigenbelasting verhogen. Het maximaal toegestane aantal te heffen opcenten wordt jaarlijks vastgesteld door het Rijk. Het huidige maximum bedraagt ten hoogste 110,7 opcenten. De provincie heft met ingang van 1 april 2008 72,6 opcenten. De onbenutte belastingcapaciteit bedraagt dus 38,1 opcenten. Eén opcent correspondeert met een jaarlijkse opbrengst van ongeveer € 1,5 miljoen. Op dit moment bedraagt de onbenutte belastingcapaciteit dus ruim € 57 miljoen structureel.*

Stille reserves

Stille reserves betreffen de meerwaarde van activa die (te) laag of tegen nul zijn gewaardeerd, maar verkoopbaar zijn indien men dat zou willen. Gedacht kan worden aan kapitaalgoederen die op de balans staan, maar die in het economisch verkeer een hogere waarde vertegenwoordigen dan de balanswaarde. Hiertoe behoren ook aandelen die een lagere verkrijgingsprijs hebben dan de marktwaarde. Omdat het aanhouden van stille reserves gelieerd is aan een maatschappelijke doel of omdat voor deze goederen moeilijk een private partij kan worden gevonden, worden deze zaken niet tot de weerstandscapaciteit gerekend.

Het beleid omtrent de aanwending van de weerstandscapaciteit

Wanneer risico's geëffectueerd worden voor rekening van de provincie dan heeft dit gevolgen voor de financiële positie en moeten er maatregelen worden getroffen om het gewenste weerstandsvermogen weer te bereiken. Het volgende is van toepassing met betrekking tot risicobeheer:

1. Allereerst worden tijdig beheersingsmaatregelen genomen, zoals het op orde krijgen van processen, de inzet van gekwalificeerd personeel en het verzekeren tegen bepaalde risico's;
2. Indien (genomen) beheersmaatregelen niet werken, dan wordt gekeken of de schade uit de daarvoor bedoelde programmabudgetten kan worden betaald;
3. Als dat niet mogelijk of bestuurlijk ongewenst is, dan zal de reserve Weerstandsvermogen worden aangesproken. Uit de Algemene Reserves wordt voor de reserve Weerstandsvermogen € 28,6 mln. gereserveerd om risico's uit de paragraaf Weerstandsvermogen af te dekken.
4. Indien de reserve Weerstandsvermogen niet toereikend is, zal een beroep worden gedaan op de Saldi Reserve en de Bestemmingsreserves;
5. In het geval de Saldi Reserve en de Bestemmingsreserves tekort schieten, zullen wij een voorstel uitwerken om te bezuinigen.

Conclusie: weerstandsvermogen is voldoende

De relatie tussen de weerstandscapaciteit en de omvang van de risico's kan worden uitgedrukt via de 'ratio weerstandsvermogen'. Hiertoe wordt de beschikbare incidentele weerstandscapaciteit gedeeld door het vereiste weerstandsvermogen, volgend uit het risicoprofiel. Als deze ratio (tenminste) 1 bedraagt, dan kunnen wij er vanuit gaan dat wij onze risico's voldoende hebben afgedekt.

1. Reserve weerstandsvermogen in relatie tot vereist weerstandsvermogen
€ 28,6 mln. / 29,8 mln. = 0,96

Conclusie de omvang van de reserve weerstandsvermogen is "niet" voldoende (ratio ≥ 1,0 ≤ 1,4) om de risico's die we lopen op te kunnen vangen.

2. Incidentele weerstandscapaciteit in relatie tot vereist weerstandsvermogen
€ 54,3 mln. / € 29,8 mln. = 1,82 = ratio weerstandsvermogen

Conclusie: de incidentele weerstandscapaciteit is 'voldoende' (ratio tussen 1,0 en 2,0) om de risico's die we lopen op te kunnen vangen.
Verloop van de ratio weerstandsvermogen (begroting) in de afgelopen 5 jaar:

Jaar	2018	2017	2016	2015	2014
Ratio	1,82	2,34	1,84	1,52	1,43

5.2Onderhoud kapitaalgoederen

5.2.1Inleiding

Kapitaalgoederen zijn goederen in eigendom van de provincie die de provincie meerjarig ten dienste staan. Deze goederen vragen bij aanschaf (of vervaardiging) veelal substantiële investeringen en vergen daarna regelmatig onderhoud. Het Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten (BBV) noemt in dit kader gebouwen, wegen, water, groen en riolering. De belangrijkste kapitaalgoederen van de provincie Utrecht zijn:

- Provinciale wegen, kunstwerken en groen;
- Traminfrastructuur
- Provinciale vaarwegen;
- Provinciale gebouwen;
- Grond

5.2.2Provinciale wegen

Het onderhoud van provinciale wegen bevat met name het onderhoud aan de infrastructurele kapitaalgoederen (assets) verharding, kunstwerken, verkeersregelinstallaties, wegverlichting en groen. De kaders hiervoor zijn vastgelegd in de Nota infrastructurele kapitaalgoederen wegen en vaarwegen 2016, die eind 2016 door PS is vastgesteld. Bij het beheer & onderhoud vormt assetmanagement een sleutelbegrip. Assetmanagement is het optimaal beheren van kapitaalgoederen die van waarde zijn voor een organisatie. De invulling van ‘optimaal’ wordt ingegeven door de doelen die de organisatie nastreeft en de balans tussen prestaties, risico’s en kosten. Gemiddeld worden de infrastructurele kapitaalgoederen beheerd op kwaliteitsniveau B van de landelijke CROW systematiek (CROW=
Centrum voor Regelgeving en Onderzoek in de Grond-, Water- en Wegenbouw en Verkeerstechniek). Algemeen uitgangspunt is dat de wegen duurzaam veilig zijn en dat de doorstroming wordt bevorderd. Naast bereikbaarheid draagt de provincie bij het beheer en onderhoud ook zorg voor een leefbare omgeving met aspecten als milieu en duurzaamheid. Niet alleen bij de realisatie van onze assets, maar ook bij het beheer en onderhoud van onze assets werken we zoveel mogelijk volgens de Aanpak uit de Green Deal Duurzaam GWW 2.0.
In 2018 wordt de Nota infrastructurele kapitaalgoederen geactualiseerd en wordt er een meerjarenonderhoudsplanning 2018 tot en met 2021 opgesteld.

Verharding

Wat willen we bereiken?

Voor de vaststelling van normen voor onderhoud aan verhardingen wordt de zogenoemde CROW-methode toegepast (CROW is de stichting). Dit is de landelijke systematiek van rationeel wegbeheer. In de Nota infrastructurele kapitaalgoederen wegen & vaarwegen 2016 is het beleid voor het onderhoud van verhardingen vastgesteld. Daarbij is het ambitieniveau vastgesteld op een kwaliteitsniveau waarbij hoogstens 5% van het wegennet onvoldoende is (kwaliteitsniveau C of D conform CROW-methodiek).

38 provinciale wegen	
Specificatie	**Lengte**
Hoofdrijbaan	301 KM
Fietspaden	226 KM
Parallelwegen	82 KM

Wat gaan we daarvoor doen?

Het beheerplan als nadere uitwerking van de nota infrastructurele kapitaalgoederen 2016 zal in 2018 worden geactualiseerd. Dit plan geeft informatie over de kwaliteit van 2018 en bevat de planning voor de komende 2 jaar. Het kwaliteitsniveau lag begin 2016 op 92% voldoende (kwaliteitsniveau B t/m A+), gebaseerd op schademetingen t/m voorjaar 2016. De verwachting is dat, na de verwerking van de schademetingen t/m najaar 2017, zal blijken dat de ambitie van “95% voldoende” nog niet gehaald zal zijn. Dit komt hoofdzakelijk door de Dunne Geluid reducerende Deklagen die in het verleden zijn aangelegd. Deze asfalt deklagen hebben vanwege het hoge percentage holle ruimten maar een beperkte levensduur. Inmiddels zijn er nieuwe metingen verricht, maar ten tijde van de totstandkoming van de begroting 2018 zijn de resultaten hiervan nog niet bekend.

Kunstwerken

Wat willen we bereiken?

De provincie Utrecht is verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van circa 200 civiele kunstwerken. Met civiele kunstwerken worden onder andere bruggen, viaducten, tunnels, damwanden, geleiderail, geluidsschermen

en duikers bedoeld. De strategische onderhoudsfilosofie van de provincie is het kunstwerkenbestand in goede staat te houden (functioneel, veilig en schoon).

Kunstwerken Specificatie	Aantal
Bruggen	39
Beweegbare bruggen	7
Viaducten	21
Tunnels	37
Fietsbruggen	16
Ecoducten	3
Duikerbruggen	76
Diverse	2

Wat gaan we daarvoor doen?

Om de kunstwerken in goede staat te houden wordt het beheerplan uitgevoerd. In 2018 zal het beheerplan voor kunstwerken worden geactualiseerd. Voor het bepalen van de technische kwaliteitsniveaus van de kunstwerken e wordt daarbij de NEN 2767-4 toegepast. De NEN 2767-4 is de norm voor het bepalen van de conditie (conditieniveaus van 1 tot 6, hoe hoger de score hoe eerder het kunstwerk aan onderhoud toe is) van infrastructuur. De conditiescores van onze kunstwerken liggen momenteel tussen 1 en 3. Bij een conditiescore van 4, 5 of 6 zijn onderhoudsmaatregelen vereist.
Vertaald naar de CROW systematiek betreft het hier niveau B, zoals aangegeven in de vastgestelde Nota kapitaalgoederen wegen en vaarwegen 2016.
Bij een (theoretische) restlevensduur van 5 jaar of minder wordt een voorbereidingsplan opgesteld voor het te vervangen kunstwerk. Het definitieve besluit tot de vervanging is afhankelijk van de technische staat van het kunstwerk.

Verkeersregelsinstallaties

Wat willen we bereiken?

Een belangrijk onderdeel van het beheer aan VRI's betreft de koppeling van de VRI's aan het voor - en door - de regio partners aangeschafte Verkeersregelinstallatie-Beheer-Centrale (VRI-BC). Het Netwerk Management Systeem (NMS) wordt gebruikt voor het uitvoeren van doorstromingsscenario's in het regionale netwerk. Deze scenario's zijn vastgelegd door de regiopartners. Het contractmanagement van deze systemen ligt bij de provincie Utrecht.

Verkeersregelinstallaties Specificatie	Aantal
VRI's op kruispunten	106 st
RDI's op rotondes	5 st
Toename VRI's in 2016 door overname of aanleg	4 st
Afname VRI's in 2016 door overdracht en vervallen	2 st

Wat gaan we daarvoor doen?

Het beheerplan voor VRI's wordt in 2018 geactualiseerd, waarbij het vast, variabel en vervangingsonderhoud nader wordt aangescherpt. Het variabel – en vervangingsonderhoud aan de VRI's bestaat vooral uit vervanging van onderdelen na het einde van de technische en functionele levensduur. Ook worden onderdelen vervangen of aangepast bij de reconstructie van kruispunten en in trajectplanningen. De koppeling van VRI's binnen het regionale netwerk worden met daarvoor bestemde software ingeregeld. Het plannen van variabel onderhoud en vervanging wordt middels een dynamische VRI calculatie en planningsprogramma uitgevoerd.

Wegverlichting

Wat willen we bereiken?

De ambitie ten aanzien van wegverlichting is vastgelegd in de Nota infrastructurele kapitaalgoederen wegen en vaarwegen 2016. Als leidend principe geldt daarbij: "Verlichten is maatwerk, Donker waar het kan, licht waar nodig". Deze nieuwe uitwerking sluit aan op actuele inzichten, nieuwe richtlijnen en nieuwe technische ontwikkelingen (zoals ledverlichting). Op dit moment hebben we ca. 11.200 armaturen in beheer, waarvan 700 armaturen in, op of onder een kunstwerk en 300 Leds in bermen of asfalt.

Ook kunnen we met deze nieuwe uitwerking beter de genoemde de doelen m.b.t. de energietransitie en duurzaamheid bereiken.

Wegverlichting Specificatie	Aantal
Lichtmasten	9.100 st
Armaturen	10.200 st
Bewegwijzeringsvlaggen met verlichting	1.400 st
Leds in bermen of asfalt	260 st
Schakel – en verdeelkasten	132 st

Wat gaan we daarvoor doen?

Het beheer & onderhoud wordt conform het beheerplan uitgevoerd. Dit beheerplan wordt in 2018 geactualiseerd. Speciale aandacht is er daarbij voor de lichtmasten die van gemeenten zijn overgenomen. Over het algemeen zijn deze verouderd en zullen deze in de komende jaren vervangen moeten worden.

Groen

Wat willen we bereiken?

De provincie Utrecht past ecologisch wegbermbeheer toe langs een groot deel van haar wegen zoals geformuleerd onder de noemer “Aanleg en beheer, kwaliteit van de leefomgeving” in het Strategisch Mobiliteitsplan Provincie Utrecht 2004 – 2020 (SMPU+) en opgenomen in de Nota infrastructurele kapitaalgoederen wegen en vaarwegen 2016. Om ervoor te zorgen dat bij het beheer en onderhoud van wegen voldoende en tijdig rekening gehouden wordt met de aanwezige flora en fauna wordt er gewerkt met de gedragscode provinciale infrastructuur. Deze gedragscode is in het groen bestek geïmplementeerd door aanpassing van de standaard procedures. Bij het groenonderhoud mag de verkeersveiligheid niet in het geding komen.
De provincie streeft daarnaast naar een duurzaam bomenbestand langs de provinciale wegen, waarbij rekening wordt gehouden met het belang van de verkeersveiligheid, de ecologie en het landschap. Voor de beplanting langs de provinciale wegen in Utrecht wordt er samengewerkt om duurzaam beplantingsbestand te handhaven, waarbij rekening is gehouden met het belang van zowel verkeersveiligheid als het belang van ecologie, cultuurhistorie en landschap.

Onderhoud Groen Specificatie	Aantal
Gras	ca. 500 hectare
Sloten	250 km
Beschoeiing	16,5 km
Hagen	25 km
Bomen	ca. 40.000

Wat gaan we daarvoor doen?

Uitgedrukt in cijfers is dat ca. 500 hectare gras is gemaaid, 250 km sloot, 16,5 km beschoeiing onderhouden, 25 km hagen geknipt en ca. 25.000 bomen direct langs de weg, waarvan jaarlijks 1/3 deel een veiligheidscontrole krijgt en wordt onderhouden (snoei/vervanging). Bij dit groenonderhoud komt ca. 7.600 ton maaisel vrij, wat duurzaam wordt verwerkt. Daarnaast wordt in het najaar ca. 800 ton aan blad afgevoerd.

Wat gaat dat kosten?

Als gevolg van de vastgestelde Nota infrastructurele kapitaalgoederen wegen en vaarwegen 2016 is de voorziening Wegen op 31 december 2016 opgeheven en het saldo gestort in de Bestemmingsreserve beheer en onderhoud infrastructurele kapitaalgoederen. In het najaar van 2017 zal een Meerjarenonderhoudsplanning ter besluitvorming worden voorgelegd met de meerjarige doorvertaling van de kosten voor vast en variabel onderhoud, evenals de vervangingsinvesteringen.

5.2.3Assets Openbaar Vervoer

De provincie Utrecht is verantwoordelijk voor de instandhouding van de assets van het Openbaar Vervoer. De belangrijkste assets hebben betrekking op het tramsysteem. Het tramsysteem bestaat uit de arealen (type assets) rijdend materieel (de SIG trams), (rail)infrastructuur, haltevoorzieningen, telematica en de tramremise. Naast het tramsysteem heeft de provincie het beheer van de DRIS panelen op de tram- en bushaltes.

De veilige exploitatie van het tramsysteem staat voorop en is bepalend voor de beheer en onderhoud uitgangspunten van de traminfrastructuur. Daarnaast bepalen de beschikbaarheids- en betrouwbaarheidseisen de beheer- en onderhoudsambitie. Als wettelijk kader is de Wet lokaal spoor van toepassing, in werking getreden op 1 december 2015. Gedeputeerde Staten heeft OV Assetmanagement aangewezen als beheerder voor het lokaal spoor.

Assets Specificatie	Volume
SIG trams	24 st.
Km dubbelspoor	23 km
Haltes	23 st.
DRIS panelen op tram- en bushaltes	430 st.

willen we bereiken?
De assets van Openbaar Vervoer worden risico gestuurd onderhouden. Met een op risico gestuurd onderhoudsmodel wordt bedoeld dat risico's, prestaties en kosten worden geoptimaliseerd.

Door het toepassen van Assetmanagement is het mogelijk om de risico's, prestaties en financiële aspecten van haar bedrijfsmiddelen gedurende de gehele levensduur te beheersen en waarde te laten generen, zodanig dat het optimaal bijdraagt aan het realiseren van de organisatiedoelstellingen.

Wat gaan we daarvoor doen?
In 2017 wordt gestart met het opstellen van een nieuwe Nota Infrastructurele Kapitaalgoederen als opvolger van de Nota Infrastructurele kapitaalgoederen wegen en vaarwegen, vast te stellen door PS in 2018.
In de nieuwe kadernota worden ook de kapitaalgoederen (assets) van Openbaar Vervoer opgenomen en vormt het financiële kader voor het onderhoud van de assets.
De ingebruikname van de Uithoflijn heeft grote invloed op het beheer en onderhoud, zowel inhoudelijk als financieel. Komend jaar zal de focus liggen op in het beheer nemen van de Uithoflijn.
In de financiële paragraaf zijn ook de verwachte gevolgen voor het beheer en onderhoud van de Uithoflijn opgenomen, zoals nu bekend.

Wat gaat dat kosten?

Categorie	Jaarrek. 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Algemeen	1.237	425	540	540	540	540
Railinfrastructuur	3.630	4.038	6.672	6.738	6.738	6.738
Rijdend materieel	3.979	3.141	4.379	5.557	6.347	4.471
Remise	459	570	425	625	625	625
Haltevoorzieningen	348	752	914	914	914	914
telematica	1.057	1.525	1.612	1.754	1.759	1.691
Totaal lasten	**10.710**	**10.451**	**14.542**	**16.128**	**16.923**	**15.225**

5.2.4Provinciale vaarwegen
Wat willen we bereiken?
Uitgangspunt voor de provinciale vaarwegen conform Nota infrastructurele kapitaalgoederen wegen & vaarwegen is dat zij in 2015 voldoen aan de normen voor vaardiepten, mede gebaseerd op de klassenindeling van de Conferentie van Europese Ministers van Transport (CEMT), de richtlijnen van de Beleidsvisie Recreatietoervaart Nederland (BRTN) en de Commissie Vaarwegbeheerders (CVB) Richtlijnen Vaarwegen 2005. Op dit moment voldoen wij als gevolg van de baggerwerkzaamheden aan deze norm. Gelet op de voortdurende aanwas van vooral baggerspecie, is het vaarwegprofiel een doorlopend aandachtspunt.

Het kwaliteitsniveau voor de Eem is uitgewerkt in de Eemvisie. In de Eemvisie is het profiel van de Eem gebaseerd op CEMT-klasse III (tot 1.000 ton vrachtschepen). Het visiedocument voorziet in recreatief vaarweggebruik en de mogelijkheid om beroepsvaart tot 1000ton naar Amersfoort mogelijk te maken en te houden.

Vaarwegen Specificatie	Lengte
Eem, vanaf Amersfoort tot aan het Eemmeer	18 KM
Merwedekanaal, vanaf de provinciegrens tot aan de Lek	6 KM
Oude Rijn, vanaf de provinciegrens tot aan de gemeentegrens van Woerden	2,5 KM

Wat gaan we daarvoor doen?
Het beheerplan van de Eem, wat in nauw overleg met het Waterschap en de gemeente Amersfoort is vastgesteld, voorziet in periodiek onderhoud, vervanging beschoeiingen en baggeren. Deze werkzaamheden worden in de vorm van een meerjarig bestek uitgevoerd.

Voor wat betreft het Merwedekanaal is het nautisch beheer, het vaarwegbeheer en het onderhoud overgedragen aan de provincie Zuid-Holland. De provincie Zuid-Holland krijgt hiervoor volgens afspraak een jaarlijkse vergoeding. Op dit moment speelt tevens de gemeentelijke herindeling Vijfherenlanden. Gesteld dat het een Utrechtse gemeente gaat worden brengt dat met zich mee dat een groter deel van het Merwedekanaal op het grondgebied van Utrecht komt te liggen. Daarmee zal het areaal toenemen en zullen de beheerskosten substantieel stijgen.

Wat gaat dat kosten?
Als gevolg van de vastgestelde Nota infrastructurele kapitaalgoederen wegen en vaarwegen 2016 is de voorziening Vaarwegen op 31 december 2016 opgeheven en het saldo gestort in de Bestemmingsreserve beheer en onderhoud infrastructurele kapitaalgoederen. In het najaar van 2017 zal een Meerjarenonderhoudsplanning ter besluitvorming worden voorgelegd met de meerjarige doorvertaling van de kosten voor vast en variabel onderhoud, evenals de vervangingsinvesteringen.

5.2.5Provinciale gebouwen

Provinciale gebouwen Specificatie	Aantal
Huis voor de provincie, Archimedeslaan 6	1
Monumentaal pand Paushuize	1
Dienstwoningen (verpacht voor 30 jaar)	2
Steunpunten in De Meern en in Huis ter Heide	2

Huis voor de provincie
Wat willen we bereiken?
Het Huis voor de provincie bestaat uit 18 verdiepingen en een entreepartij met receptie, koffiecorner, diverse zithoeken en een restaurant. In het gebouw is ook een ondergrondse parkeergarage aanwezig en een centraal vergadercentrum. Het gebouw is gerealiseerd in 1993 en is sinds 2012 in eigendom van Provincie Utrecht. Van de 18 verdiepingen worden er 10 verdiepingen verhuurd aan profit en non-profit organisaties.

De actuele staat van installaties en gebouwdelen is conform de gestandaardiseerde en gangbare NEN 2767 normering uitgedrukt in een zespuntsschaal. Het doel is om de staat van het gebouw en haar installaties op conditie 3 tot 4 te behouden. Conditiestaat 3 wordt gedefinieerd als redelijke conditie met plaatselijk zichtbare veroudering. Conditie 4 impliceert de maximale levensduurveroudering, zonder functionele uitval, maar raadzaam het betreffende element te vervangen. Het onderhoud is, onder regie van de PU, belegd bij een externe marktpartij.

In het verleden werd de vervanging en het groot onderhoud van installaties en bouwdelen op basis van regie, inspectie en prognoses uitgevoerd. Conditie gestuurd onderhoud vergt een andere wijze van prognosticeren van de planning en de kosten. De tot op heden gebruikte meerjaren onderhoudsprognose (MOP) wordt geactualiseerd en gedetailleerd om de kwaliteit en de conditie van de installaties en gebouwdelen te waarborgen. Eventuele financiële consequenties worden in de kadernota 2018 verantwoord.

Wat gaan we daarvoor doen?

Binnen het kader van duurzaamheid worden voor het behalen van een gebouwlabel C de benodigde maatregelen genomen. Daarnaast wordt stevig ingezet om het energieverbruik te reduceren. Een onderdeel hiervan is om op basis van de uitgevoerde haalbaarheidsonderzoeken de no-break installatie uit te faseren en zullen de koelinstallaties deels worden vernieuwd.

Paushuize incl. dienstwoningen

Wat willen we bereiken?

Provinciale gebouwen Specificatie	Aantal
Monumentaal pand Paushuize	1
Dienstwoningen	2

In 2014 heeft Paushuize het predicaat meest duurzame monumentale gebouw van Nederland verkregen, is als cultureel erfgoed door renovatie behouden en wordt voor het publiek in beperkte mate opengesteld. Het gebouw heeft voor de provincie een representatieve functie en vormt de ceremoniële werkplek van de Commissaris van de Koning. Paushuize wordt geëxploiteerd door een externe cateraar ten behoeve van vergaderingen en andere bijeenkomsten.

Het ambitieniveau voor het onderhoud van het monumentale pand ligt op conditieniveau 3 en 4 volgens de NEN 2767. De functievervulling van bouw- en installatiedelen voldoet aan de gestelde verwachtingen omtrent sober en doelmatig onderhoud. De bijbehorende dienstwoningen zijn tot 2046 verpacht aan Stichting Stadsherstel. Alle financiële aspecten, gedurende deze periode, omtrent beheer en onderhoud, de uitvoering ervan en de kostendekking vanuit commerciële verhuur vallen onder de verantwoordelijkheid van Stichting Stadsherstel.

Het beheer en onderhoud van Paushuize wordt ook opgenomen in het vernieuwde MOP. Eventuele financiële consequenties worden in de kadernota 2018 verantwoord.

Voor het externe onderhoud is een subsidie voor het behoud van Rijksmonumenten aangevraagd. Tot de toekenning van deze subsidie wordt enkel instandhoudingsonderhoud gepleegd. Het onderhoud is, onder regie van de PU, belegd bij een externe marktpartij.

Wat gaan we daarvoor doen?

Steunpunten De Meern en Huis ter Heide

Wat willen we bereiken?

Vanuit het steunpunt Veenweide in De Meern beheert de provincie haar wegen in het westelijk deel van de provincie Utrecht. Op de locatie Huis ter Heide is de Regionale Verkeersmanagement Centrale van de provincie gehuisvest. De Verkeersmanagement Centrale bundelt alle kennis en informatie over verkeer in de provincie Utrecht. Vanuit Huis ter Heide onderhoudt de provincie ook haar wegen in het oostelijk deel van de provincie.
Ook voor de steunpunten geldt een conditieniveau 3 en 4 conform de NEN 2767.

Ook voor het gebouwbeheer van de steunpunten is de MOP vernieuwd. Aan de hand hiervan vindt correctief en preventief onderhoud plaats. Alle bestaande installaties en bouwdelen zullen zonder functieverlies in stand worden gehouden. Het onderhoud is, onder regie van de PU, belegd bij een externe marktpartij.

Wat gaan we daarvoor doen?

Wat gaat dat kosten?

Meerjarenbegroting Beheer en onderhoud

Categorie	Jaarrek. 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Huis voor de provincie	206	252	165	132	348	91
Paushuize incl. dienstwoningen	0	10	65	3	5	7

Steunpunten De Meern en Huis ter Heide	4	105	50	43	18	51
Totaal lasten	**210**	**367**	**280**	**178**	**371**	**149**

Voorzieningen Groot onderhoud

Voorziening groot onderhoud Provinciehuis en Paushuize	Jaarrek. 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Beginsaldo	349	326	247	200	248	78
Storting in reserves	183	183	183	183	183	183
Onttrekking aan reserves	206	262	230	135	353	98
Totaal lasten	**326**	**247**	**200**	**248**	**78**	**163**

Voorziening groot onderhoud Steunpunten De Meern en Huis ter Heide	Jaarrek. 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Beginsaldo	112	168	123	133	150	192
Storting in reserves	60	60	60	60	60	60
Onttrekking aan reserves	4	105	50	43	18	51
Totaal lasten	**168**	**123**	**133**	**150**	**192**	**201**

5.2.6Grond

Zie hiervoor de paragraaf grondbeleid.

5.3Financiering/ Treasury

5.3.1Wat willen we bereiken?
Doel van de treasury functie.

De treasuryfunctie omvat alle activiteiten die zich richten op het sturen en beheersen van, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële stromen, de financiële posities en de daaraan verbonden risico's. De doelstellingen van treasury richten zich op:

- toegang tot vermogensmarkten;
- beheersing van risico's;
- minimaliseren van kosten;
- optimaliseren van rendementen
- zorg dragen voor voldoende liquide middelen

De uitvoering van het treasurybeleid wordt bepaald door de Financiële beleids- en beheersverordening, beleggingsmandaat en het treasurystatuut 2017- 2021 van de Provincie Utrecht.
Het treasurystatuut is gebaseerd op door de rijksoverheid vastgestelde wet– en regelgeving. Deze betreffen de Provinciewet, Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido), ministeriële regelingen, zoals Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden (Ruddo), Regeling Schatkistbankieren en het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).

De financiële resultaten van treasury komen in de begroting tot uitdrukking bij het algemeen financieel beleid in het onderdeel algemene dekkingsmiddelen.

5.3.2Wat gaan we daarvoor doen?
Treasurybeleid

-Opstellen treasuryparagrafen m.b.t. het voorgenomen beleid en de jaarlijkse verantwoording over gevoerd beleid
-Bewaken wettelijke kaders en op basis daarvan ontwikkelen en actualiseren van de provincie kaders
-Advisering en analyses m.b.t. beleggingsstrategie, financiering, geld- en kapitaalmarkt, schatkistbankieren en organisatorische aspecten.
-Cashmanagement (front-office)
-Per kwartaal (mede o.b.v. planning en controlcyclus) opstellen van treasury rapportages
-Beheer relatie netwerk extern (banken, geldmakelaars, treasury vakberaad en P4 treasury expertgroep)
-Uitvoering kas en middelenbeheer, risico's en limieten (back-office)

Vermogensmarkt
In de rente-voorspellingen (eind april 2017) van de banken is het afgelopen jaar nauwelijks iets gewijzigd. De forwards van de rentemarkt zijn naar hun aard wat volatieler hetgeen vooral zichtbaar is bij het hogere niveau op termijn van een jaar voor de 10-jaars swaprente. De rentevisie per eind april 2017 van ING/RABO/BNP Paribas verwacht op de 3 maands euribor nog steeds een negatieve rente. De rentes van deposito's van het schatkistbankieren zijn gebaseerd op het effectieve rendement van staatsleningen. Pas bij een deposito van 8 jaar wordt er 0,15 % rente vergoed. Ook rentes bij decentrale overheden zijn nog negatief. Na deze verkenning geeft bovenstaand beeld nog geen aanleiding tot actie omtrent een heroriëntatie in de beleidskeuze over het uitzetten van liquide middelen.

5.4Bedrijfsvoering

5.4.1Wat willen we bereiken?

De provincie Utrecht heeft de organisatie van haar bedrijfsvoering zo ingericht dat de toegevoegde waarde voor het primair proces maximaal is en de omvang van de overhead minimaal. We werken toe naar een compacte, efficiënte en dienstverlenende organisatie waarin het realiseren van onze inhoudelijke doelen centraal staat. Het primaire proces heeft een kwalitatief goede ondersteuning die de uitvoering versterkt. Onze toegevoegde waarde is nog niet optimaal, daar werken wij naar toe.

In navolging van de aanpassing in de topstructuur zijn de twee bedrijfsvoeringsafdelingen, MAO en SER, medio 2017 samengevoegd tot een domein Bedrijfsvoering.
Wij kiezen ervoor de bedrijfsvoering als businesspartner van het primaire proces te positioneren. Daar waar zelfredzaamheid is doorgeschoten wordt dit gecorrigeerd. Het strategisch vermogen binnen de bedrijfsvoering wordt vergroot zodat beter meegedacht kan worden met de klant en betere oplossingen kunnen worden geboden. Juiste houding en gedrag van de bedrijfsvoering én het primaire proces zijn hierbij van doorslaggevend belang.

5.4.2Wat gaan we daarvoor doen?

Informatievoorziening

De Digitale Provincie

Provincies maken deel uit van een sterk veranderende samenleving, waarin de steeds verdere digitalisering van de informatievoorziening een van de belangrijkste ontwikkelingen is. Eind 2017 is een brede evaluatie gehouden omtrent het op orde zijn van beheer en innovaties rondom de SAP omgeving. De evaluatie bepaalt de verdere acties vanaf 2018. In 2018 hebben we een geactualiseerde visie waarin wordt aangegeven hoe in te spelen op ontwikkelingen als digitalisering, open data en ‘big’ data, technologische innovaties en de interne informatievoorziening.

Digitaal zaken doen

Om in te spelen op de digitale agenda van de Rijksoverheid is er vanuit het IPO een programma Digitale Agenda Provincies (DAP) gestart. In 2017 is de provincie Utrecht aangesloten op dit programma en zal in 2018 waar nodig deelnemen in pilots. Bij de invoering van nieuwe systemen en processen gaat de provincie mee in het tempo van de andere provincies. Bij de digitale agenda valt te denken aan de invoering van een nieuw authenticatiestelsel, een berichtenbox, modernisering van de dienstencatalogi en de modernisering van de webrichtlijnen. De digitale agenda heeft voor een groot deel ook een overlap met het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO), zoals de voorziening voor de aanvragen/formulieren van klachten, bezwaar en subsidie. Deze sluiten aan op de te ontwikkelen DSO aanvraagvoorziening voor vergunningen.

Duurzaam toegankelijke Informatie

In het coalitieakkoord is aangegeven dat wij aandacht willen voor open data en toegankelijkheid. Er is een convenant voor het aanjaagteam open data met meerdere gemeenten uit de regio Utrecht onder leiding van de Economic Board Utrecht. In 2018 starten pilots voor de maatschappelijke opgaven, waarin onderzocht wordt hoe we open (administratieve en bestuurlijke) data beter kunnen benutten en welk platform daarvoor geschikt is. Daarnaast is het onze taak informatie digitaal duurzaam toegankelijk aan te bieden aan de samenleving. Het doorgehaalde is niet van belang om te melden. Streven is te werken aan een duurzaam e-depot. Dit is niet erg concreet, wat is een duurzaam e-depot? M.i. de zin weghalen.

Medio 2017 is een kwartiermaker informatieveiligheid en privacy aangesteld. Om te voldoen aan de IPO-norm voor informatiebeveiliging wordt een jaarplan opgesteld met oog op de privacywetgeving en compliance voor de invoering van de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) in 2018. Deze verordening zal de Wet bescherming persoonsgegevens vervangen, waardoor alle organisaties binnen de EU moeten werken volgens deze nieuwe Europese privacywet.

Organisatieontwikkeling

We moeten wendbaar en flexibel zijn om mee te kunnen bewegen met de dynamiek om ons heen. Waar mogelijk wordt samengewerkt met regiopartners, gemeente Utrecht, Rechtbank, enz. Voorbeeld hiervan is het juridisch netwerk dat in- en extern wordt uitgebouwd.
Om wendbaar te zijn maken we gebruik van het talent van medewerkers. Wij richten ons op een flexibele organisatie waar de maatschappelijke opgaven (opgavegericht werken) leidend zijn.

Wij nemen deel aan interprovinciaal overleg over arbeidsvoorwaarden vanuit de doelstellingen en belangen van de provincie Utrecht en voeren interprovinciaal overeengekomen besluiten door.

Om het strategisch vermogen te versterken richten wij onder andere UtrechtLab in. Met het inrichten van een UtrechtLab willen we een inspirerende omgeving creëren voor strategisch organisatieleren, sociale innovatie en het organiseren van creatieve doorbraken met onze omgeving in lastige vraagstukken. Inhoud, werkwijze en organisatieleren komen in UtrechtLab samen.
Vraag over de reikwijdte van het UtrechtLab is nog niet beantwoord.

Versterken van de (financiële) sturing
Bedrijfsvoering stelt het bestuur en management in staat om eenvoudig te sturen en te verantwoorden op de realisatie van de doelen inclusief financiën middels helder ambities, beleidsdoelen en prestaties. Deze verantwoording vindt plaats over de geformuleerde ambities, beleidsdoelen en prestaties. Daardoor is het mogelijk om een transparante verantwoording te geven van ons handelen.

In 2018 ontplooien wij hiervoor de volgende activiteiten
1. Wij zorgen voor een modern en zoveel mogelijk (digitaal) sturingsinstrumentarium.
2. Wij verantwoorden ons conform de geldende verslaggevingsregels
3. Wij dragen zorg voor een adequate administratie die tegemoet komt aan de wettelijke eisen.
4. Wij voeren een treasurybeleid in overeenstemming met het geldende beleidskader.
5. Wij zorgen voor het tijdig en volledig beschikbaar stellen van de sturings- en verantwoordingsinformatie.

Duurzaamheid
Wij beginnen met de aanpassingen aan het gebouw om het energieverbruik nog meer te verlagen en de labeling van het gebouw te verhogen. Dit doen we, onder andere, door het beplakken van de ramen met isolerende folie en het vervangen van de no-break.

Uiterlijk in 2020 moet 10% van het publieke inkoopbudget circulair aanbesteed worden. Daarmee kunnen de economische, sociale en ecologische kansen die de circulaire economie de regio biedt verzilverd worden. In de aanloop hiernaartoe is het circulair inkopen in de provinciale inkoopprocessen,- beleid en –strategie geïntegreerd. Dit komt voort uit de verplichtingen in het kader van de Green Deal Circulair inkopen. In 2018 gaan wij verder op deze ingeslagen weg.

5.5Verbonden partijen

5.5.1Wat willen we bereiken?

De provincie Utrecht heeft bestuurlijke en financiële belangen in gemeenschappelijke regelingen en stichtingen. Daarnaast wordt deelgenomen in diverse vennootschappen. Deze worden in deze paragraaf toegelicht.

Verbonden partijen zijn samenwerkingsverbanden van de provincie Utrecht en externe partijen waarin de provincie Utrecht zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft en die de status van publiek- of privaatrechtelijk rechtspersoon hebben. Er is sprake van een bestuurlijk belang indien namens de provincie Utrecht iemand zitting heeft in het bestuur, dan wel de provincie Utrecht stemrecht heeft. Van een financieel belang is sprake zodra de provincie Utrecht middelen ter beschikking stelt, waarover risico wordt gelopen in geval van financiële problemen bij de verbonden partij. Het aangaan van banden met (verbonden) derde partijen komt voort uit het publieke belang.

Uit intern onderzoek is gebleken dat de financiële risico's in veel gevallen gelijk zijn aan de omvang van het directe financiële belang. In bepaalde gevallen is er sprake van een potentieel financieel risico dat die omvang aanzienlijk kan overstijgen. In dat verband is met name te noemen het Fonds nazorg gesloten stortplaatsen provincie Utrecht. Hoewel technische maatregelen zijn genomen om die risico's zoveel mogelijk te beperken, kunnen calamiteiten niet volledig worden uitgesloten.

Verbonden partijen voeren beleid dat de provincie Utrecht (gedeeltelijk) ook zelf had kunnen uitvoeren. De provincie Utrecht draagt de verantwoordelijkheid voor het bereiken van de doelstellingen die worden beoogd door het aangaan van de samenwerking met de verbonden partijen.

5.5.2Wat gaan we daarvoor doen?

n.v.t.

5.5.3Overzicht Verbonden partijen

Gemeenschappelijke regeling

Randstedelijke Rekenkamer
Recreatie Midden Nederland
Recreatieschap Utrechtse Heuvelrug, Vallei en Kromme Rijngebied
Recreatieschap Stichtse Groenlanden
Recreatieschap Vinkeveense Plassen
Plassenschap Loosdrecht e.o.
Regionale Uitvoeringsdienst (RUD)

Stichtingen en verenigingen

Inter Provinciaal Overleg (IPO)
Huis der Nederlandse Provincies (HNP)

Coöperaties en vennootschappen

Vitens NV
NV Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)
Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB)
NV REMU Houdstermaatschappij
Ontwikkelingsmaatschappij Utrecht NV (OMU)

Overige verbonden partijen

Fonds Nazorg gesloten stortplaatsen

Randstedelijke Rekenkamer

Type Verbonden Partij	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Amsterdam
Webadres	Randstedelijke Rekenkamer
Bestuursdeelname	PS in Algemeen Bestuur, GS in Dagelijks Bestuur.
Overige deelnemers	Provincies Noord en Zuid Holland en Flevoland
Openbaar belang	De Randstedelijke Rekenkamer heeft, ter voldoening aan de Provinciewet, een Reglement van Orde opgesteld. Het Reglement van Orde bevat regels over de organisatie en werkwijze van de Rekenkamer.
Wijziging belang	

	1 januari 2018	31 december 2018
Eigen vermogen	287.000	269.000
Vreemd vermogen	445.000	557.000
Resultaat	-/- 18.200	

	Aandelen	Nominaal	Volgestort	Belang in %
Deelneming				

Overig

Recreatie Midden Nederland

Type Verbonden Partij	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Utrecht
Webadres	RMN
Bestuursdeelname	GS in Bestuur
Overige deelnemers	Recreatieschappen Utrechtse Heuvelrug, Vallei en Kromme Rijn, Stichtse Groenlanden, Vinkeveense Plassen en het Plassenschap Loosdrecht
Openbaar belang	De provincie is vertegenwoordigd in het bestuur en draagt financieel indirect bij via de bijdragen aan de deelnemende recreatieschappen.
Wijziging belang	De ontmanteling van het recreatieschap Utrechtse Heuvelrug, Vallei- en Kromme Rijngebied heeft geleid tot een reorganisatie bij RMN. Deze is in 2017 afgerond. De organisatie werkt sinds 2016 tevens aan een transitie gericht op professionalisering. Ook in 2018 worden hierin resultaten bereikt. In 2018 gaat Recreatie Midden Nederland daarbij uitvoering geven aan de taken van Routebureau Utrecht.

	1 januari 2018	31 december 2018
Eigen vermogen	€ 0	€ 0
Vreemd vermogen	€ 0,05	€ 0,07
Resultaat	€ 0	

	Aandelen	Nominaal	Volgestort	Belang in %
Deelneming				

Overig	Uitgaven minus ontvangsten van derden worden geheel doorbelast aan de

deelnemende recreatieschappen.

Recreatieschap Utrechtse Heuvelrug, Vallei en Kromme Rijngebied

Type Verbonden Partij	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Utrecht
Webadres	Utrechtse Heuvelrug
Bestuursdeelname	GS in Algemeen en Dagelijks Bestuur
Overige deelnemers	11 gemeenten uit de provincie Utrecht, te weten De Bilt, Utrechtse Heuvelrug, Bunnik, Zeist, Wijk bij Duurstede, Rhenen, Veenendaal, Leusden, Woudenberg,Amersfoort en Renswoude
Openbaar belang	
Wijziging belang	

	1 januari 2018	31 december 2018
Eigen vermogen	€ 0	€ 0
Vreemd vermogen	€ 0	€ 0
Resultaat	€ 0	

	Aandelen	Nominaal	Volgestort	Belang in %
Deelneming				

Overig	Recreatieschap is opgeheven per 1 januari 2018.

Recreatieschap Stichtse Groenlanden

Type Verbonden Partij	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Utrecht
Webadres	Stichtse Groenlanden
Bestuursdeelname	PS in Algemeen Bestuur, GS in Algemeen en Dagelijks Bestuur
Overige deelnemers	De gemeenten Utrecht, Nieuwegein, Houten, IJsselstein, Lopik, Woerden, Maarssen en De Bilt
Openbaar belang	De provincie is vertegenwoordigd in het dagelijks en algemeen bestuur en draagt in 2016 het bedrag van € 0,8 mln. bij.
Wijziging belang	Naar verwachting wordt het recreatieschap per 1 januari 2018 uitgebreid met een nieuwe deelnemer: gemeente De Ronde Venen. De toetreding van De Ronde Venen is het gevolg van de liquidatie van het recreatieschap Vinkeveense Plassen per dezelfde datum. De provinciale bijdrage die structureel beschikbaar is voor het recreatieschap Vinkeveense Plassen wordt vanaf 2018 beschikbaar gesteld als een verhoging van de deelnemersbijdrage voor het recreatieschap Stichtse Groenlanden. Deze verhoging is geoormerkt voor het begrotingsprogramma Vinkeveense Plassen. Concreet betekent dit dat de provincie vanaf 2018 € 1,5 miljoen bijdraagt aan het recreatieschap; € 0,2 daarvan is incidenteel tot en met 2032.

	1 januari 2018	31 december 2018
Eigen vermogen	€ 5,24 mln.	€ 4,37 mln.
Vreemd vermogen	€ 4,85 mln.	€ 5,71 mln.

Resultaat	- € 0,26 mln.	

	Aandelen	Nominaal	Volgestort	Belang in %
Deelneming				

Overig	Begrotingscijfers 2018 van recreatieschap Vinkeveense Plassen zijn nog niet opgenomen in deze cijfers. Zie hiervoor bij recreatieschap Vinkeveense Plassen.

Recreatieschap Vinkeveense Plassen

Type Verbonden Partij	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Utrecht
Webadres	Vinkeveense Plassen
Bestuursdeelname	GS in Dagelijks Bestuur
Overige deelnemers	gemeenten De Ronde Venen en Amsterdam
Openbaar belang	
Wijziging belang	

	1 januari 2018	31 december 2018
Eigen vermogen	€ 3,49 mln.	€ 3,27 mln.
Vreemd vermogen	€ 1,88 mln.	€ 2,05 mln.
Resultaat	- € 0,03	

	Aandelen	Nominaal	Volgestort	Belang in %
Deelneming				

Overig	De begrotingscijfers van dit schap zijn nog niet geïntegreerd in die van de SGL. Daarom zijn de cijfers nog apart opgenomen.

Plassenschap Loosdrecht e.o.

Type Verbonden Partij	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Utrecht
Webadres	Plassenschap Loosdrecht
Bestuursdeelname	PS in Algemeen bestuur. GS in Algemeen bestuur en Dagelijks bestuur.
Overige deelnemers	Provincie Noord Holland en de gemeenten Stichtse Vecht, Wijdemeren en Utrecht.
Openbaar belang	De provincie is vertegenwoordigd in het dagelijks en het algemeen bestuur en draagt bij voor 15% van de deelnemersbijdragen, oftewel € 0,2 mln.
Wijziging belang	Het recreatieschap kiest er vooralsnog voor om geen eigen ontwikkelplan te maken, maar aan te sluiten bij de gewenste ontwikkelingen zoals aangegeven in het gebiedsplan voor de Oostelijke Vechtplassen. In 2018 wordt het gebiedsplan met begrotingsvoorstel ter tekening voorgelegd aan alle partijen. In de begroting van het schap is al een voorziening gemaakt voor de gevraagde bijdrage aan het gebiedsplan.

	1 januari 2018	31 december 2018
Eigen vermogen	€ 1,58 mln.	€ 1,45 mln.

Vreemd vermogen	€ 4,26 mln.	€ 6,18 mln.
Resultaat	- € 0,02 mln.	

	Aandelen	Nominaal	Volgestort	Belang in %
Deelneming				

Overig

Regionale Uitvoeringsdienst (RUD)

Type Verbonden Partij	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Utrecht
Webadres	RUD
Bestuursdeelname	GS in Algemeen Bestuur en Dagelijks Bestuur
Overige deelnemers	De gemeenten Amersfoort, Baarn, Bunschoten, Eemnes, Houten, Leusden, Lopik, Nieuwegein, Soest, Utrecht en Woudenberg
Openbaar belang	Het waarborgen en ontwikkelen van een gezonde, veilige en duurzame leefomgeving. De provincie is de grootste opdrachtgever, voor ca 58%.
Wijziging belang	

	1 januari 2018	31 december 2018
Eigen vermogen	€ 1,62 mln.	€ 1.05 mln.
Vreemd vermogen	€ 1,23 mln.	€ 1,58 mln.
Resultaat	€ 0,05 mln.	

	Aandelen	Nominaal	Volgestort	Belang in %
Deelneming				

Overig

Inter Provinciaal Overleg (IPO)

Type Verbonden Partij	Stichtingen en verenigingen
Vestigingsplaats	Den Haag
Webadres	IPO
Bestuursdeelname	PS in Algemene ledenvergadering GS in bestuur
Overige deelnemers	De overige provincies
Openbaar belang	Het IPO is een vereniging, waarvan alle Nederlandse provincies lid zijn. Deze zijn vertegenwoordigd in het verenigingsbestuur en de algemene vergadering. Het bestuur bestaat uit dertien leden, uit elke provincie één gedeputeerde. Elk heeft een eigen portefeuille waarvan hij of zij ook woordvoerder is. Een commissaris van de Koning is voorzitter. De algemene vergadering bestaat uit 24 Statenleden; uit elke provincie twee. Daarnaast heeft het bestuur vier adviseurs: drie Commissarissen van de Koning en één provinciesecretaris respectievelijk voorgedragen door de Kring van Commissarissen en de Kring van Provinciesecretarissen. De kosten van de vereniging worden door de provincies gedragen volgens een maatstaf, waarbij de ene helft van de kosten gelijkmatig over de

provincies wordt verdeeld, en de andere helft over de provincies wordt verdeeld naar rato van de som van de totale uitkeringen uit het provinciefonds en de belastingcapaciteit.

Wijziging belang

	1 januari 2018	31 december 2018
Eigen vermogen	€ 4,31 mln.	€ 3,1 mln.
Vreemd vermogen	€ 12,378 mln.	€ 11,378 mln.
Resultaat	0	

	Aandelen	Nominaal	Volgestort	Belang in %
Deelneming				

Overig — Bedragen betreffen ramingen omdat begroting 2018 nog niet gemaakt is

Huis der Nederlandse Provincies (HNP)

Type Verbonden Partij — Stichtingen en verenigingen
Vestigingsplaats — Brussel
Webadres — HNP
Bestuursdeelname — GS in bestuur
Overige deelnemers — De overige provincies en het IPO
Openbaar belang — Vertegenwoordigers van de twaalf provincies en het IPO werken in opdracht van het HNP-bestuur vanuit het Huis als liaison tussen de provincies en Europese instellingen en netwerken. De EU-lobbyprioriteiten van het IPO gelden hierbij als basis, naast landsdelige en provinciale agenda's. Namens de provincie Utrecht is gedeputeerde Pennarts-Pouw lid van het Bestuur van het HNP.
De provincie Utrecht is lid van het HNP en betaalt daarvoor een bijdrage voor huisvestings- en apparaatskosten. Het HNP is een vereniging volgens Belgisch recht (Internationale non-profit organisatie).

Wijziging belang

	1 januari 2018	31 december 2018
Eigen vermogen	€ 0,11 mln.	€ 0,07 mln.
Vreemd vermogen	€ 0,14 mln.	€ 0,10 mln.
Resultaat	€ 0 mln.	

	Aandelen	Nominaal	Volgestort	Belang in %
Deelneming				

Overig — Bedragen zijn ramingen. Begroting 2018 is er nog niet.

Vitens NV

Type Verbonden Partij — Coöperaties en vennootschappen
Vestigingsplaats — Utrecht
Webadres — Vitens
Bestuursdeelname — Algemene vergaderingen van aandeelhouders

Overige deelnemers	Provincies en gemeenten in het verzorgingsgebied van Vitens
Openbaar belang	Het belang van de provincie Utrecht bedraagt 5,692%. Jaarlijks wordt dividend uitgekeerd. In 2016 is het dividend over 2015 vastgesteld en uitgekeerd. Het verwachte dividend over 2018 bedraagt € 5,2 mln. Voor de provincie betekent dit circa € 296.000 en wordt uitbetaald in 2019.
Wijziging belang	

	1 januari 2018	31 december 2018
Eigen vermogen	€ 526,3 mln.	€ 525.7 mln.
Vreemd vermogen	€ 1.223.8 mln.	€ 1.233.9 mln.
Resultaat	€ 13 mln.	

	Aandelen	Nominaal	Volgestort	Belang in %
Deelneming	285.869 a € 1,00	286	286	5,7

Overig

NV Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)

Type Verbonden Partij	Coöperaties en vennootschappen
Vestigingsplaats	Den Haag
Webadres	BNG
Bestuursdeelname	Algemene vergaderingen van aandeelhouders
Overige deelnemers	De overige aandeelhouders zijn het Rijk, provincies en gemeenten en een hoogheemraadschap
Openbaar belang	De provincie heeft een belang van 0,16% in de BNG. Het is niet zonder meer mogelijk een marktwaarde voor deze aandelen te bepalen, omdat deze niet vrij verhandelbaar zijn. (Bron BNG jaarrekening 2015)
Wijziging belang	n.v.t.

	1 januari 2018	31 december 2018
Eigen vermogen	€ 4.163 mln.	€ 4.486 mln.
Vreemd vermogen	€ 145.348 mln.	€ 149.514 mln.
Resultaat	€ 369 mln.	

	Aandelen	Nominaal	Volgestort	Belang in %
Deelneming	87.750	€ 219.000	€ 219.000	0,16%

Overig	Bron cijfers: BNG jaarrekening 2016. BNG halfjaarcijfers 2017 zijn nog niet bekend.

Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB)

Type Verbonden Partij	Coöperaties en vennootschappen
Vestigingsplaats	Den Haag
Webadres	NWB
Bestuursdeelname	Algemene vergadering van aandeelhouders

Overige deelnemers	De aandelen zijn in handen van waterschappen, het Rijk en provincies.
Openbaar belang	De provincie heeft een belang van 0,17% in de NWB. De aandelen van de Nederlandse Waterschapsbank (NWB) kennen geen marktwaarde. (Bron NWB jaarrekening 2015)
Wijziging belang	n.v.t.

	1 januari 2018	31 december 2018
Eigen vermogen	€ 1.399 mln.	€ 1.507 mln.
Vreemd vermogen	€ 89.915 mln.	€ 92.907 mln.
Resultaat	€ 107 mln.	

	Aandelen	Nominaal	Volgestort	Belang in %
Deelneming	A:43 á € 115,- en B: 60 á € 460,-	A: € 4.945,- en B: € 27.600,-	A: 100% en B: 25%	0,17%

Overig	Bron cijfers: NWB jaarrekening 2016. NWB halfjaarcijfers 2017 zijn nog niet bekend.

NV REMU Houdstermaatschappij

Type Verbonden Partij	Coöperaties en vennootschappen
Vestigingsplaats	Utrecht
Webadres	
Bestuursdeelname	
Overige deelnemers	Gemeenten Utrecht en Amersfoort
Openbaar belang	De provincie is voor 47,5% aandeelhouder in de houdstermaatschappij. De vennootschap heeft een eigen vermogen van € 1,5 mln. en wordt in stand gehouden in verband met een eventueel nog te ontvangen vergoeding van ENECO. Deze vergoeding bedraagt 4,66% van de totale waarde bij verkoop voor 31 december 2010 van meer dan 50% van ENECO (privatiseringsvergoeding). Zoals oorspronkelijk overeengekomen, vervalt het recht op deze vergoeding na 31 december 2010, echter vanwege het verzet dat ENECO heeft gepleegd tegen de Wet Onafhankelijk Netbeheerder (zgn. splitsingswetgeving), komt ENECO, naar het standpunt van de voormalige aandeelhouders, geen beroep meer toe op de vervaldatum van de privatiseringsvergoeding.
Wijziging belang	n.v.t.

	1 januari 2018	31 december 2018
Eigen vermogen	€ 1,4 mln.	€ 1,4 mln.
Vreemd vermogen	€ 0,003 mln.	€ 0,004 mln.
Resultaat	€ 0,004 mln.	

	Aandelen	Nominaal	Volgestort	Belang in %
Deelneming	95	€ 47.500,-	100%	47,5%

Overig	Bron: REMU houdstermaatschappij concept jaarrekening 2016.

Ontwikkelingsmaatschappij Utrecht NV (OMU)

Type Verbonden Partij	Coöperaties en vennootschappen
Vestigingsplaats	Utrecht
Webadres	OMU
Bestuursdeelname	De provincie Utrecht is enig aandeelhouder van de OMU.
Overige deelnemers	De provincie Utrecht is enig aandeelhouder van de OMU.
Openbaar belang	N.V. OMU is in 2011 opgericht voor het investeren in private kavels op verouderde bedrijventerreinen in de provincie Utrecht.
Wijziging belang	

	1 januari 2018	31 december 2018
Eigen vermogen	12.740.000	12.500.00
Vreemd vermogen	100.000	100.000
Resultaat	-240.000,00	

	Aandelen	Nominaal	Volgestort	Belang in %
Deelneming	150.000 van nominaal € 100,00	15.000.000	15.000.000	100

Overig	Betreft ramingen, want begroting is nog niet aangeboden over 2018

Fonds Nazorg gesloten stortplaatsen

Type Verbonden Partij	Overige verbonden partijen
Vestigingsplaats	Utrecht
Webadres	www.provincie-utrecht.nl
Bestuursdeelname	GS is bestuur
Overige deelnemers	geen
Openbaar belang	Het treffen van zodanige maatregelen dat wordt gewaarborgd dat de stortplaats geen nadelige gevolgen voor het milieu met zich meebrengt, dan wel voor zover dat redelijkerwijs niet kan worden gevergd, de grootst mogelijke bescherming wordt geboden tegen die nadelige gevolgen.
Wijziging belang	

	1 januari 2018	31 december 2018
Eigen vermogen	1.000.000	1.000.000
Vreemd vermogen	3.073.204	3.228.708
Resultaat	0,00	

	Aandelen	Nominaal	Volgestort	Belang in %
Deelneming				

Overig

5.6Grondbeleid

5.6.1Wat willen we bereiken?

Voor het realiseren van een aantal provinciale doelen is grond nodig. Het aankopen van grond is één van de middelen waarmee grond beschikbaar kan komen voor het realiseren van de provinciale doelen. Provinciale doelen kunnen ook worden gerealiseerd op gronden van anderen. Bij particulier natuurbeheer vergoeden we grondeigenaren voor het realiseren van onze natuurdoelen op hun gronden. Bij aankoop van gronden kan een onderscheid gemaakt worden tussen taakgebonden grondaankopen (grond direct benodigd voor het realiseren van een provinciaal doel), strategische grondaankopen (aankoop van nabijgelegen ruilgrond) of grondexploitatie (genereren van opbrengsten door bouwrijp maken en vervolgens verkopen van gronden). Het bezit van gronden is voor de provincie geen doel op zich maar een middel om tot uitvoering van provinciaal beleid te komen.

Het overgrote deel van de grondaankopen vindt plaats in het kader van de volgende programma's:

- Het Mobiliteitsprogramma Provincie Utrecht 2014-2018
- Het Meerjarenprogramma Agenda Vitaal Platteland 2016-2019

Grondexploitatie vindt plaats binnen het project Hart van de Heuvelrug. Een uitgebreide toelichting op deze gebiedsontwikkeling en de risico's van dit project treft u aan in het speciaal hiervoor opgestelde projectparagraaf.

5.6.2Wat gaan we daarvoor doen?

Mobiliteitsprogramma Provincie Utrecht 2014-2018

De aankopen binnen het mobiliteitsprogramma zijn functioneel voor de aanleg en reconstructie van de provinciale wegen, met bijkomende werken. Eventuele restpercelen worden weer verkocht. De projectgebonden grondaankopen vinden plaats op basis van volledige schadeloosstelling. In die gevallen waar het niet lukt om met de grondeigenaren overeenstemming te krijgen in het minnelijk traject, gebruiken we de mogelijkheid om het instrument van onteigening in te zetten.

Een nadere toelichting en de actuele aankopen staan in het Mobiliteitsprogramma 2014-2018. Deze staat op de provinciale website.

Meerjarenprogramma Agenda Vitaal Platteland 2016-2019

De belangrijkste opgave binnen het meerjarenprogramma Agenda Vitaal Platteland is de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland. Conform het Akkoord van Utrecht moeten we om dit te realiseren 1.506 ha nieuwe natuur realiseren en nog 2.700 ha inrichten.
De 1.506 ha nog te ontwikkelen natuur realiseren we door verwerving van gronden gevolgd door inrichting van deze gronden en de verkoop aan de eindbeheerder, of door functieverandering via particulier natuurbeheer. In dit laatste geval realiseren particulieren provinciale doelen op eigen gronden. De provincie hoeft deze gronden niet te verwerven, maar ze vergoedt wel de waardedaling van de gronden bij functieverandering naar natuur en 95% van de inrichting van de gronden.

Voor verwerving en functieverandering houden we een lineair stijgende begroting aan van gemiddeld 125 ha per jaar. Verwerving en functieverandering vindt momenteel plaats op basis van vrijwilligheid, waardoor de resultaten sterk fluctueren over de jaren. Uitgaande van de stand van eind 2016 ad. 547 ha gerealiseerd, zouden we de 1.506 ha verwerving en functieverandering in 2024 kunnen bereiken. Uitgaande van deze planning is er vervolgens nog voldoende tijd om uiterlijk in 2027 de gronden ingericht en verkocht te hebben aan een eindbeheerder.

Voor de gebieden met een internationale opgave (N2000, PAS, KRW) moet de verwerving / functieverandering en inrichting in 2021 gereed zijn. In 2017 is per deelgebied met een internationale natuuropgave gekeken welke percelen we nog moeten verwerven of waar functieverandering via particulier natuurbeheer nodig is en of dat met inzet van het huidige instrumentarium tijdig haalbaar is. Op basis van de uitkomsten analyseren we of het wenselijk is om in een aantal gebieden zwaarder instrumentarium in te zetten.

Naam indicator	Omschrijving	Streef-waarde	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Verwerving/functie-verandering nieuwe natuur	Verwerving/functieverandering nieuwe natuur cumulatief in ha.	1.506	547	730	855	980	1.105	1.230

Tabel 1: aantal ha. grond verworven/functieverandering binnen NNN

5.6.3Financiën

Mobiliteitsprogramma provincie Utrecht 2014-2018

De programmering van de aankopen verloopt via de Reserve Mobiliteitsprogramma, bestemd voor de uitvoering van de Mobiliteitsvisie 2014-2028.

Meerjarenprogramma Agenda Vitaal Platteland 2016-2019

Voor de financiering van de provinciale natuurdoelen heeft u jaarlijks een bedrag van € 2,5 mln. op de begroting staan. Deze middelen gebruiken we voor verwerving/functieverandering en inrichting van het zogenaamde provinciale NNN. Daarnaast stelt het rijk jaarlijks € 4,55 mln. beschikbaar voor verwerving, functieverandering en inrichting van het NNN binnen de internationale opgave (naast middelen voor het Programma Aanpak Stilstof). De financiering van de internationale doelen vindt verder plaats via het zogenaamde grond-voor-grond-principe. Bij de decentralisatie van het natuurbeleid van het Rijk naar de provincies hebben de provincies BBL-gronden van het Rijk overgedragen gekregen. De door het Rijk overgedragen gronden die niet in het NNN liggen (ruilgronden) verkopen we en maken daarmee budget vrij voor het realiseren van internationale natuurdoelen.

We streven ernaar binnen de Agenda Vitaal Platteland uiteindelijk geen gronden meer in bezit te hebben omdat de provincie voor het programma AVP uiteindelijk geen grondeigenaar/eindbeheerder wil zijn. Het areaal dat de provincie in bezit heeft stijgt jaarlijks met het aantal hectares dat in het betreffende jaar is bijgekocht (voornamelijk binnen begrenzing van het NNN), maar nog niet in hetzelfde jaar is doorverkocht en het daalt jaarlijks door verkoop van gronden (waaronder de ruilgronden). Van het huidige bezit van 1.287 ha. ligt 329 ha. binnen de natuurbegrenzing, 184 ha. binnen de begrenzing van Recreatie om de Stad (kortweg RodS) en is 774 ha. ruilgrond. De grond binnen de NNN en RodS verkopen we aan een eindbeheerder.

In het verleden is een Revolverend Fonds (RF) ingezet als instrument om natuurdoelen te realiseren. Het RF was bedoeld om de aan- en verkoop of ruiling van gronden op gang te brengen om zodoende onze provinciale en internationale doelen te realiseren. Het fonds wordt nu niet meer actief gebruikt. Afgesproken is het RF af te bouwen met 5 miljoen euro per jaar tot 0 in 2027. Het RF mag in 2018 nog maximaal 40 miljoen euro bedragen. Met de stand van het RF eind 2016 van € 24,2 mln. is deze doelstelling ruimschoots gehaald. Ondanks dat de doelstelling voor 2018 al ruimschoots is gerealiseerd zal de verkoop in 2018 doorgaan.

Naam indicator	Omschrijving	Streef-waarde	Stand 2016	2017	2018	2019	2020	2021
Verkopen RF	Geplande afname Revolverend Fonds	€0	€24.235	€45.000	€40.000	€35.000	€30.000	€25.000

Tabel 2 Verloop Revolverend Fonds. Bedragen x € 1.000

Voor de periode 2018-2021 spreken we een verkooptaakstelling van gronden gelegen buiten het NNN met de gebiedscommissies van in totaal € 14 mln. (een halvering t.o.v. de periode 2014 t/m 2017), waarvan naar verwachting ongeveer de helft in RF zal terugvloeien. Het RF wordt hiermee conform gemaakte afspraken afgebouwd. De andere helft is nodig voor financiering van realisatie van nieuwe natuur.

Financiële risico's Mobiliteitsprogramma

Risico's hierbij zijn beperkt. De beheersing daarvan is onderdeel van de normale bedrijfsvoering, waaronder planschade en nadeelcompensatie verkeer en vervoervoorzieningen.

Financiële risico's Agenda Vitaal Platteland

Het risico bij grondverwerving voor de inrichting van natuur in het landelijk gebied is over het algemeen beperkt, omdat grond relatief waardevast is. Voor de realisatie van NNN kopen we grond tegen de agrarische waarde.

Deze wordt vervolgens omgezet naar natuur, waarna de waarde nog maar ca. 15% van de agrarische waarde is. Hier is sprake van kosten, niet van risico.

De middelen uit verkoop van de met de decentralisatie van het natuurbeleid vanuit het Rijk overgedragen BBL gronden die niet binnen het NNN liggen (ruilgronden) zetten we in om natuurdoelen te realiseren. Bij de Evaluatie Grondstrategie Akkoord van Utrecht (2017) is in beeld gebracht of we met de verkoop van deze ruilgronden naar verwachting voldoende middelen genereren om de natuurdoelen te realiseren. In 2018 vindt een nieuwe evaluatie van de Grondstrategie Akkoord van Utrecht plaats om de stand van zaken van dat moment te bekijken.

Met het RF zijn in het verleden ook aankopen gedaan waarbij gekeken is naar ontwikkelmogelijkheden. Hier werd dus ook meer risico gelopen dan bij een aankoop ten behoeve van het NNN. Omdat de kans dat te verwachten verliezen die zich bij verkoop voordoen, groter is dan 50% is hiervoor, conform het beleid voor risicomanagement, een voorziening gevormd van € 3,157 mln. (stand 1 januari 2017) waarmee de risico's zijn afgedekt (Voorziening dekking financieel risico grondbeleid). Ieder jaar maken we bij de jaarrekening een nieuwe risico-inschatting waarbij het maximaal te leiden verlies vermenigvuldigd wordt met de kans op dit verlies. Op basis hiervan stellen we de hoogte van de risicovoorziening bij.

5.7Provinciale belastingen en heffingen

5.7.1Inleiding

Een deel van onze inkomsten bestaat uit provinciale belastingen en lokale heffingen. Daarvan is de belangrijkste inkomstenbron de opcenten op de Motorrijtuigenbelasting: in 2018 is deze geraamd op € 121,1 mln.

Wij kennen daarnaast de volgende heffingen:

- leges: circa € 0,208 mln. per jaar;
- ontgrondingenheffing: circa € 0,036 mln. per jaar;
- grondwaterheffing: circa € 1,160 mln. per jaar.

Bedragen x € 1.000

Belastingen en heffingen	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Motorrijtuigenbelastingen	115.179	118.400	121.123	123.909	126.759	129.674
Leges	447	208	400	400	400	400
Ontgrondingenheffing	14	39	36	36	36	36
Grondwaterheffing	1.129	1.160	1.160	1.160	1.160	1.160
Totaal	**116.769**	**119.807**	**122.719**	**125.505**	**128.355**	**131.270**

5.7.2Opcenten motorrijtuigenbelasting

De Verordening op de heffing van opcenten op de hoofdsom van de motorrijtuigenbelasting provincie Utrecht, zoals door uw Staten vastgesteld op 27 juni 2011, vormt de grondslag voor het heffen van opcenten op de hoofdsom van de motorrijtuigenbelasting. Deze verordening wordt indien nodig periodiek aangepast aan de hand van actuele ontwikkelingen.

Hierna volgt een vergelijking van de oude en de nieuwe begrotingsstand en wat dat betekent voor de provincie Utrecht.

Bedragen x € 1.000

Opbrengst Motorrijtuigenbelasting	2017	2018	2019	2020	2021
Stand (primitieve) Begroting 2017	118.131	119.785	121.462	123.163	124.887
Stand Kadernota 2017	118.131	119.785	121.462	123.163	124.887
Stand Najaarsrapportage 2017	118.400	121.123	123.909	126.759	129.674
Verschil	**269**	**1.338**	**2.447**	**3.596**	**4.787**

Het tarief voor de provinciale opcenten motorrijtuigenbelasting 2018 bedraagt net als voorgaande jaren 72,6. De provincie Utrecht heft vergeleken met de andere provincies lagere opcenten waardoor de absolute lasten van de Utrechtse autobezitter ook lager uitkomen.

Voor de raming van de verwachte opbrengst uit de opcenten in de begroting wordt sinds 2016 uitgegaan van de raming die door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties wordt geformuleerd in de meicirculaire Provinciefonds van het jaar voorafgaand aan het begrotingsjaar. Deze raming wordt jaarlijks opgesteld om te komen tot de berekening van de provinciefondsuitkering.
Voor het jaar 2018 en navolgende jaren wordt de opbrengst uit de opcenten daarom als volgt geraamd:

Bedragen x € 1.000

	2017	2018	2019	2020	2021
Motorrijtuigenbelasting	118.400	121.123	123.909	126.759	129.674

Bij de jaren volgend op 2018 is een jaarlijkse groei in de opbrengst voorzien van 2,3%. Deze verwachte stijging van de opbrengst is gebaseerd op de landelijke mutatie van de opbrengst per opcent in het jaar 2017 ten opzichte van 2016.

5.7.3Provinciale heffingen

Leges
De leges vinden ingaande 2018 hun grondslag in de nog door uw Staten vast te stellen Legesverordening provincie Utrecht 2018.

Zoals verwoord in de verordening worden onder de naam ‘leges’ rechten geheven voor het genot van door of vanwege het provinciebestuur verstrekte diensten zoals omschreven in de verordening en de bijbehorende tarieventabel. Deze leges worden geheven van de aanvrager van de dienst of van degene voor wie de dienst wordt verstrekt.

De toe te passen tarieven staan in de tarieventabel bij de verordening. Deze tarieven worden doorgaans jaarlijks conform de loon- en prijsstijgingen aangepast aan de actualiteit. Echter, voor het jaar 2018 zullen wij wederom aan uw Staten voorstellen om de tarieven niet te verhogen.

Uitgangspunt bij de vaststelling van de tarieven is dat deze ten hoogste kostendekkend mogen zijn. Dit wordt bij de vaststelling van de tarieventabel jaarlijks gecontroleerd aan de hand van een hiertoe ontwikkeld rekenmodel.
In onderstaande tabel wordt de kostendekkendheid van de legestarieven nog nader toegelicht:

Berekening van kostendekkendheid van de leges	
Kosten taakveld(en) incl. (omslag)rente	476.700
Inkomsten taakveld(en) excl. heffingen	0
Netto kosten taakveld	**476.700**
Overhead incl. (omslag)rente	190.100
BTW	0
Totale kosten	**666.800**
Geraamde opbrengst leges	**400.000**
Dekkingspercentage	**60%**

Bovenstaand overzicht is gebaseerd op de gemiddelde aantallen opgelegde leges over de jaren 2014 tot en met 2016 naar de kostprijs en tarieven zoals deze zullen gelden voor het jaar 2018.

De opbrengst van de leges is jaarlijks sterk wisselend, afhankelijk van het aantal aanvragen dat in een jaar wordt ontvangen. In de begroting en onderstaand overzicht voor het jaar 2018 wordt daarom de gemiddelde opbrengst in de laatste 5 afgesloten kalenderjaren voorafgaand aan deze begroting aangehouden. Deze gemiddelde opbrengst bedraagt € 399.973.

Ontgrondingenheffingen
Onder de naam ontgrondingenheffing is een heffing voor het ontgronden ingesteld als bedoeld in artikel 21f van de Ontgrondingenwet. De heffing is bedoeld ter bestrijding van de kosten voor schadevergoedingen en onderzoek bij het ontstaan van onverwachte schade bij ontgrondingen. De heffing wordt enkel geheven voor de grote ontgrondingen met een daadwerkelijke kans op schade.
De heffing vindt haar grondslag in de Heffingsverordening ontgrondingen provincie Utrecht 2002. De ontgrondingenheffing bedraagt € 0,04 per kubieke meter stoffen waarvoor vergunning of machtiging, dan wel een wijziging van een vergunning of machtiging is verleend. De heffing wordt alleen geheven voor ontgrondingen met hoeveelheden boven de 10.000 kubieke meter.
De verordening wordt indien nodig periodiek aangepast aan de hand van actuele ontwikkelingen.

Voor de ontgrondingenheffing geldt dat het tarief ten hoogste kostendekkend mag zijn. Het is echter niet te voorspellen welke schades zullen optreden bij de grote ontgrondingen in 2018 en daarom is niet aan te geven welke kosten gemaakt zullen moeten worden voor schadevergoedingen en onderzoek. De kosten van het taakveld zijn derhalve in onderstaande berekening als PM vermeld.

Berekening van kostendekkendheid van de ontgrondingheffing	
Kosten taakveld(en) – schadevergoedingen en onderzoek	PM
Inkomsten taakveld(en) excl. heffingen	0
Netto kosten taakveld	**PM**
Overhead incl. (omslag)rente	*
BTW	0
Totale kosten	**0**

Geraamde opbrengst ontgrondingenheffing	**36.000**
Dekkingspercentage	**PM**

** De kosten voor de uitvoering van vergunningverlening en toezicht en handhaving worden gedekt door de begroting van de Opdrachtgeversunit RUD en zijn opgenomen in de dienstverleningsovereenkomst met de RUD Utrecht. Van kosten voor overhead bij de provincie Utrecht is derhalve geen sprake.*

Indien de kosten van het taakveld in 2018 lager uitvallen dan de opbrengst van de ontgrondingenheffing voor dat jaar, dan zal de (resterende) opbrengst worden ondergebracht in de voorziening Ontgrondingenheffing. Met deze voorziening kunnen we toekomstige kosten voor onderzoek of te nemen maatregelen bij schade dekken

De opbrengst is jaarlijks sterk wisselend, afhankelijk van de omvang van de ontgrondingen in het betreffende jaar. In de begroting en onderstaand overzicht voor het jaar 2018 wordt daarom de gemiddelde opbrengst in de laatste 5 afgesloten kalenderjaren voorafgaand aan deze begroting aangehouden. Deze gemiddelde opbrengst bedraagt € 0,036 mln.

Grondwaterheffing

Onder de naam grondwaterheffing is een heffing voor het onttrekken van grondwater ingesteld als bedoeld in artikel 7.7 van de Waterwet. De heffing is bedoeld ter bestrijding van de kosten van maatregelen en kosten die verband houden met grondwateronttrekking en het infiltreren van water, het bijhouden van register, schadevergoeding en onderzoek. De heffing vindt haar grondslag in de Grondwaterheffingsverordening provincie Utrecht 2012. Deze verordening wordt periodiek aangepast aan de hand van actuele ontwikkelingen.
Het tarief voor de grondwaterheffing bedraagt € 0,0153 per kubieke meter onttrokken grondwater.

Ook voor de grondwaterheffing geldt dat het tarief ten hoogste kostendekkend mag zijn. In onderstaande tabel wordt de kostendekkendheid van het tarief nader toegelicht. Hierbij is voor de kosten uitgegaan van de cijfers van de meerjarenraming Grondwaterheffing 2017-2019.

Berekening van kostendekkendheid van de grondwaterheffing	
Kosten taakveld(en) – kosten maatregelen en onderzoeken	969.000
Kosten taakveld(en) – schadevergoedingen en onderzoek	0
Inkomsten taakveld(en) excl. heffingen	0
Netto kosten taakveld	**969.900**
Overhead incl. (omslag)rente	190.900
BTW	0
Totale kosten	**1.160.000**
Geraamde opbrengst ontgrondingenheffing	**1.160.000**
Dekkingspercentage	**100%**

Indien de kosten van het taakveld in het boekjaar lager uitvallen dan geraamd, wordt de opbrengst van de grondwaterheffing ondergebracht in de reserve Grondwaterheffing. Met deze reserve kunnen we voorkomen dat de hoogte van de grondwaterheffing jaarlijks fluctueert. Bovendien kunnen in de toekomst hoger uitvallende kosten worden opgevangen.
De opbrengst van de grondwaterheffing is in 2018 geraamd op € 1,160 mln.

Kwijtscheldingsbeleid

Ten aanzien van de provinciale heffingen is geen kwijtscheldingsbeleid ontwikkeld.

6. Financiële begroting 2018

6.1Uiteenzetting financiële positie

Financieel meerjarenperspectief 2016 - 2021

Financieel Meerjarenperspectief	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Saldo Programma's	101.005	168.493	250.134	190.817	287.617	249.422
Overhead	17.380	34.953	31.945	32.432	32.431	32.086
Stelposten	0	800	1.233	3.133	5.033	6.933
Algemene dekkingsmiddelen	-157.892	-221.254	-228.737	-238.743	-334.741	-342.723
Saldo begroting bruto	**-39.506**	**-17.008**	**54.575**	**-12.361**	**-9.660**	**-54.283**
Mutaties in de reserves	39.373	13.498	-64.103	-1.240	-15.447	22.898
Saldo begroting netto	**133**	**3.510**	**9.528**	**13.601**	**25.107**	**31.385**

Tabel 6.1, Financieel meerjarenperspectief 2016 - 2021

Uitgangspunten voor de Begroting 2018 zijn de oorspronkelijke raming uit de Begroting 2017, waarin de Statenbesluiten, inclusief de Kadernota 2017 en de Najaarsrapportage 2017 geëffectueerd zijn. Vanaf 2017 is Overhead een apart onderdeel in de begroting. Bij de jaarrekening 2016 was dit verdeeld over de programma's. Om aan te kunnen sluiten bij het jaarrekeningresultaat van 2016 is in bovenstaande tabel in 2016 een aangepast bedrag voor Overhead opgenomen.

Vrijval personeelsbudget in verband met vorming voorziening NAR

Bij de jaarrekening 2016 is de voorziening NAR gevormd. Voor de dekking van de voorziening is gebruik gemaakt van de beschikbare middelen ad € 3,6 mln. uit de reserve Frictiekosten. Daarnaast is gebruik gemaakt van de vrijvallende middelen uit de reserve Weerstandsvermogen € 2,3 mln. en het jaarrekeningresultaat 2016 ad € 2,8 mln. Vóór de vorming van de voorziening NAR kwamen de kosten van de NAR-regeling jaarlijks ten laste van de personele budgetten. Nu de kosten van de NAR direct ten laste van de voorziening worden gebracht blijft er jaarlijks een deel van de personele budgetten beschikbaar. Voorgesteld wordt deze ruimte in te zetten om het bedrag dat vanuit de algemene middelen is voorgeschoten, totaal € 5,1 mln. weer terug te betalen. De komende jaren vallen de volgende bedragen vrij:

2017	2018	2019	2020	2021	Totaal
€ 0,675 mln.	€ 1,15 mln.	€ 1,1 mln.	€ 1,1 mln.	€ 1,075 mln.	€ 5,1 mln.

De vrijval in 2017 ad € 675.000 is verwerkt in de Najaarsrapportage, de vrijval vanaf 2018 is in de Begroting 2018 opgenomen. De vrijval is ten gunste van het begrotingssaldo gebracht.

6.1.2Saldi van de programma's inclusief reserves

Saldo van de programma's	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ruimtelijke ontwikkeling	13.208	10.754	10.876	11.242	10.464	7.035
Landelijk gebied	35.262	50.945	48.976	92.010	38.731	41.631
Bodem, water en milieu	10.391	12.160	14.962	13.131	13.655	12.547
Economische ontwikkeling	12.742	12.153	10.692	9.551	7.515	7.215
Bereikbaarheid	3.791	56.351	136.002	38.303	194.449	158.191
Cultuur en erfgoed	12.472	15.337	17.632	15.643	12.109	12.109
Bestuur en middelen	13.139	10.793	10.994	10.937	10.694	10.694
Saldo van de programma's	**101.005**	**168.493**	**250.134**	**190.817**	**287.617**	**249.422**
Mutaties reserves	50.242	16.152	-62.892	-2.770	-15.447	22.898
Beslag op de algemene middelen	**151.247**	**184.645**	**187.242**	**188.047**	**272.170**	**272.320**

Tabel 6.2, Saldo van de programma's inclusief reserves

Het saldo van de programma's is het verschil tussen de baten en de lasten. Als voorbeeld programma Cultuur en Erfgoed: de lasten van het programma zijn € 19,159 mln. terwijl de baten € 1,527 mln. zijn. Dit resulteert in een saldo van € 17,632 mln. welke is terug te zien in bovenstaande tabel 6.2.

Het totale saldo van de programma's neemt in 2018 toe met 48 % ten opzichte van het jaar 2017. Deze stijging wordt voornamelijk veroorzaakt door het programma 5 Bereikbaarheid. In 2018 is voor de uitvoering van het Regionaal Uitvoeringsprogramma Verkeer en Vervoer (RUVV) € 50 mln. meer aan subsidies geprogrammeerd dan in 2017. Tevens zijn baten in 2017 € 26 mln. hoger dan in 2018 vanwege de inzet van de niet bestede BDU middelen van voormalig BRU. Dit is ook toegelicht in de Najaarsnota 2017. In 2019 is voor € 50 mln. minder geprogrammeerd voor RUVV. Ook zijn in 2019 nog minder uitvoeringsprojecten ingepland. De stijging vanaf 2020 heeft te maken met het wegvallen van het hekwerk BRU en de opname van de decentralisatie uitkering in de Algemene uitkering provinciefonds.

Naast de fluctuaties in programma 5 Bereikbaarheid vertoont programma 2 Landelijk gebied in 2019 een stijging. Dit heeft te maken met projecten AVP zoals Oostelijke Vechtplassen en andere projecten inzake de internationale natuur opgave. De uitgaven hiervoor zijn nog aan het eind van de lopende programmaperiode begroot maar zullen volgens planning voor € 7,5 mln. respectievelijk € 13,5 mln. doorlopen in de volgende programmaperiode, met inachtneming dat de internationale opgave in 2021 afgerond dient te zijn. Bij de kadernota zullen de jaarschijven worden aangepast op basis van de meerjarige raming.

Overhead inclusief reserves

Voor de opzet van de overhead baseren wij ons op de definities van het BBV die op onderdelen kunnen afwijken.

De overhead bestaat onder andere uit:
- Leidinggevenden primair proces (hiërarchisch). Projectleiding (incl. BRU) valt hier buiten;
- Financiën, Toezicht en Controle gericht op de eigen organisatie;
- P&O/HRM;
- Inkoop (incl. aanbestedingen en contractmanagement);
- Interne en externe communicatie m.u.v. klantcommunicatie;
- Juridische zaken;
- Bestuurszaken en bestuursondersteuningen;
- Informatievoorziening en automatisering (ICT);
- Facilitaire zaken en Huisvesting (incl. beveiliging);
- DIV;
- Managementondersteuning primair proces.

De materiële en personele lasten van de overhead geven meerjarig een stabiel beeld. Bij de baten zijn o.a. verhuurinkomsten geraamd met betrekking tot de huisvesting van het pand op de Archimedeslaan.

Wat mag het kosten?

Investeringen

Investeringen	Categorie	2018	2019	2020	2021
Huisvesting Archimedeslaan	B	162	0	1.011	458
Automatisering algemeen	B	887	993	193	2.703
Subtotaal		**1.049**	**993**	**1.204**	**3.161**

A: Besluitvorming in PS per kredietaanvraag

B: Verzamelbesluit PS met opdrachtverstrekking aan GS

Toelichting op investeringen

Periodiek dienen de onderhouds- en investeringsplannen geactualiseerd voor huisvesting en automatisering. Hier wordt op dit moment aan gewerkt. Eventuele investeringsvoorstellen zullen in de kadernota 2018 worden opgenomen.

Exploitatie

Programma Overhead	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Personeelslasten	3.013	18.910	18.310	18.811	18.811	18.811
Materiële lasten	31.705	23.884	21.124	21.110	21.109	20.764
Lasten	**34.718**	**42.794**	**39.434**	**39.921**	**39.920**	**39.575**
Baten	-67.180	-7.841	-7.489	-7.489	-7.489	-7.489
Baten	**-67.180**	**-7.841**	**-7.489**	**-7.489**	**-7.489**	**-7.489**
Saldo Overhead	**-32.462**	**34.953**	**31.945**	**32.432**	**32.431**	**32.086**
Mutaties in de reserves	-	-2.491	-	-	-	-
Beslag op de algemene middelen	**-32.462**	**32.462**	**33.022**	**32.909**	**32.908**	**32.488**

Tabel 6.3, Overhead

Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien inclusief reserves

Stelposten	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Onvoorzien	0	800	800	800	800	800
Loon- en prijsontwikkeling	0	0	433	2.333	4.233	6.133
Beslag op de algemene middelen	**0**	**800**	**1.233**	**3.133**	**5.033**	**6.933**

Tabel 6.4, Stelposten

Stelpost Onvoorzien

De stelpost onvoorzien betreft 0,25% van de algemene dekkingsmiddelen uitkering provinciefonds en opcenten motorrijtuigenbelasting. Vanaf 2017 zijn een aantal voormalige decentralisatie uitkeringen opgenomen in de algemene uitkering van provinciefonds. De stelpost onvoorzien bedraagt nu € 800.000.

Stelpost Loon- en prijsontwikkeling

Indexering subsidie partnerinstelling

Conform motie 20 bij de Kadernota 2017 "Indexering subsidie partnerinstelling" is de indexering berekend voor onze huidige partnerinstellingen. Door deze indexering stijgen de subsidie uitgaven vanaf 2018 met € 124.000. Dit bedrag komt ten laste van de stelpost Loon- en prijscompensatie en is verdeeld over de programma's Landelijk gebied, Bodem, water en milieu, Bereikbaarheid en Cultuur en erfgoed. Het indexeren van partnerinstellingen wordt vanaf 2018 ieder jaar meegenomen bij het opstellen van de begroting wat mede zorgt voor een neerwaartse trend van de stelpost loon- en prijsontwikkeling.

Stijging werkgeverslasten vanwege cao afspraak

In 2017 is de nieuwe cao afgesloten, dit heeft ook financiële consequenties. In de cao is een structurele salarisverhoging van 2,0% per 1 juli 2017 afgesproken en een eenmalige uitkering van € 500 bruto naar rato van de aanstellingsomvang. Per 1 januari 2018 stijgt het salaris met 1,3% en wordt het Individueel Keuze Budget met 0,75% verhoogd. Het budget voor incidentele beloning (0,75% van de loonsom) wordt afgeschaft. Daarnaast heeft iedere medewerker vanaf 1 januari 2018 recht op een Persoonlijk ontwikkelbudget van € 5.000 wat de komende vijf jaar ingezet mag worden. De dekking van deze stijging van de werkgeverslasten ad € 1,915 mln. komt ten laste van de daarvoor beschikbare stelpost loon- en prijscompensatie. Beide punten zorgen mede voor een neerwaartse trend van de stelpost loon- en prijsontwikkeling.

Algemene dekkingsmiddelen	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Saldo treasury	-7.517	-3.069	-4.039	-4.815	-59	-57
Dividend	-90	-100	-600	-600	-600	-600
Uitkering provinciefonds	-33.520	-99.485	-102.775	-109.219	-207.123	-212.192
Opcenten motorrijtuigenbelasting	-115.179	-118.400	-121.123	-123.909	-126.759	-129.674
Overigen	-637	-200	-200	-200	-200	-200
Saldo kostenplaatsen	-950	0	0	0	0	0
Algemene dekkingsmiddelen	**-157.892**	**-221.254**	**-228.737**	**-238.743**	**-334.741**	**-342.723**
Mutaties reserves algemene middelen	-10.869	-163	-1.211	1.530	0	0
Totaal	**-168.760**	**-221.417**	**-229.948**	**-237.213**	**-334.741**	**-342.723**

Tabel 6.5, Algemene dekkingsmiddelen

Saldo treasury

Het verwachte rentepercentage schatkistbankieren 2018 is 0% (korte rente). De verwachting is gebaseerd op de depositorente indicaties van het Ministerie van Financiën van juni 2017. Ook de rentebeschouwing en visie in de treasury-rapportage Q2-2017 ondersteunt dit beeld. Hier liggen de visies van ING, BNP en Rabobank aan ten grondslag. Op dit moment is het geven van een schatting van de korte rente voor de langere termijn een lastige opgave, daarom wordt voorzichtigheidshalve ook voor 2018 t/m 2021 uitgegaan van een verwachting van 0% korte rente. Een andere component van het saldo treasury is de interne verrekenrente van OV (BRU). Deze stijgt in 2019 t.o.v. 2018 i.v.m. toegenomen OV investeringen. Daarnaast verlagen de treasury-resultaten in 2020 en

2021 omdat vanaf 2020 geen voorzieningen meer worden getroffen t.b.v. voorfinanciering OV investeringen en is er daarom geen rekenrente meer van toepassing voor OV (BRU) investeringen en is conform de BBV regelgeving.

Dividend
Jaarlijks wordt dividend ontvangen van de Bank Nederlandse Gemeenten. Voor 2018 en volgende jaren wordt dit dividend begroot op € 100.000,-. Het dividend Vitens € 500.000 is vanaf 2018 ook hier opgenomen (voorheen in Programma Bestuur en middelen).

Uitkering provinciefonds
De begroting 2018 is gebaseerd op de meicirculaire 2017. Hierin is de algemene uitkering provinciefonds voor de provincie opgenomen voor € 194,987 mln. Dit betekent een stijging van € 6.7 mln. in 2018, dit bedrag is toegevoegd aan het saldo van de begroting. Vanaf 2017 is de Brede Doeluitkering verkeer en vervoer opgenomen in de algemene uitkering. Het aandeel van voorheen de Bestuur Regio Utrecht ad € 92,212 is overgeheveld naar het hekwerk BRU en zichtbaar op programma Bereikbaarheid. Vanaf 2020 vervalt het hekwerk, wat een stijging van bijna 90% tussen 2019 en 2020 verklaart.

Opcenten motorrijtuigenbelasting
Ook de opgave motorrijtuigenbelasting is gebaseerd op de meicirculaire 2017 en bedraagt in 2018 € 121,123 mln. Dit is een stijging van € 1,338 mln. ten opzichte van de kadernota 2017. Daarnaast wordt er rekening gehouden met een groeipercentage van 2,3% per jaar.

Overigen
De post overigen is ten opzichte van de kadernota 2017 niet gewijzigd en bevat de renteopbrengst van het Startersfonds van € 200.000.

Mutaties reserves algemene middelen
In 2018 en 2019 wordt de Saldireserve gebruikt om de kosten coalitieakkoord te egaliseren. Daarnaast wordt tot en met 2019 een deel van het saldo treasury gestort in de reserve Rente kostenvoorfinanciering.

6.2Overzicht lasten en baten

Meerjarig beeld incidenteel en structureel

Structurele baten en lasten worden in beginsel jaarlijks in de begroting, meerjarenraming en jaarrekening opgenomen. Onder incidenteel verstaan men baten en lasten die zich gedurende maximaal vier jaar voordoen. De incidentele lasten komen meestal via de besluitvorming over nieuw beleid tot stand, vaak via de Kadernota. Incidentele baten zijn de onttrekkingen uit reserves, niet-structurele specifieke uitkeringen en bijdrage van derden.

Om de baten en lasten van de begroting goed te kunnen beoordelen is inzicht in het saldo van de structurele baten en lasten en het saldo van de incidentele baten en lasten nodig. Indien de structurele lasten worden gedekt door de structurele baten is er spraken van 'materieel' begrotingsevenwicht.

Meerjarig beeld van structurele en incidentele lasten en baten				
	2018	2019	2020	2021
Structurele lasten	209.102	211.233	301.512	293.594
Stortingen in reserves	2.579	2.579	2.779	2.779
Totaal lasten	211.681	213.812	304.291	296.373
Structurele baten	-11.759	-11.735	-11.735	-10.532
Algemene dekkingsmiddelen	-228.737	-238.743	-334.741	-342.723
Onttrekkingen aan reserves				
Totaal baten	-240.496	-250.478	-346.476	-353.255
Saldo structurele lasten en baten	**-28.815**	**-36.666**	**-42.185**	**-56.883**
Incidentele lasten	244.049	186.252	68.709	27.369
Stortingen in reserves	12.917	60.704	-729	24.290
Totaal lasten	256.966	246.956	67.980	51.659

Incidentele baten	-158.080	-159.368	-33.405	-21.990
Onttrekkingen aan reserves	-79.599	-64.523	-17.497	-4.171
Totaal baten	-237.679	-223.891	-50.902	-26.161
Saldo incidentele lasten en baten	**19.287**	**23.065**	**17.078**	**25.498**
Netto begrotingssaldo	**-9.528**	**-13.601**	**-25.107**	**-31.385**

Tabel 6.6, Meerjarig beeld incidenteel en structureel

Leeswijzer tabel:
Ondanks dat de baten negatief worden gepresenteerd zijn dit wel positieve getallen:
- Saldo structurele lasten en baten is een positief getal (VB: 211.681 - 240.496 = 28.815);
- Saldo incidentele lasten en baten is een negatief getal (VB: 256.966 - 237.679 = 19.287);
- Netto begrotingssaldo is een positief getal (28.815 - 19.287 = 9.528).

Structureel
Uit bovenstaande tabel blijkt in alle jaren een 'materieel' begrotingsevenwicht, omdat de structurele lasten worden gedekt door de structurele baten.
Een verklaring voor de forse stijging in het structurele lasten en baten in 2019 naar 2020, is te verklaren door het wegvallen van het hekwerk BRU. Hierdoor wordt de voormalige decentralisatie uitkering voor BRU onderdeel van de algemene dekkingsmiddelen van de provincie. De bijbehorende lasten worden daardoor ook als structureel beschouwd.

Incidenteel
Door het wegvallen van het hekwerk BRU dalen de incidentele lasten en baten vanaf 2010. Daarnaast vinden uitgaven plaats die gedekt worden uit reserves, vooral binnen programma's Landelijk gebied en Bereikbaarheid.

6.2.2Verschillenanalyse programma's

Verschillenanalyse Begroting 2018 ten opzichte van Rekening 2016 en Begroting 2017					
	2016	**2017**	**2018**	**Verschil 2016**	**Verschil 2017**
Ruimtelijke ontwikkeling	13.223	10.754	10.876	-2.347	122
Landelijk gebied	78.347	61.691	52.076	-26.271	-9.615
Bodem, water en milieu	20.212	16.933	22.068	1.856	5.135
Economische ontwikkeling	14.562	13.187	10.806	-3.756	-2.381
Bereikbaarheid	362.579	243.495	286.396	-76.183	42.901
Cultuur en erfgoed	14.623	17.449	19.159	4.536	1.710
Bestuur en middelen	14.571	11.465	11.103	-3.468	-362
Totaal Lasten	**518.116**	**374.974**	**412.484**	**-105.632**	**37.510**
Ruimtelijke ontwikkeling	15	0	0	-15	0
Landelijk gebied	43.084	10.746	3.100	-39.984	-7.646
Bodem, water en milieu	9.821	4.773	7.106	-2.715	2.333
Economische ontwikkeling	1.820	1.034	114	-1.706	-920
Bereikbaarheid	358.788	187.144	150.394	-208.394	-36.750
Cultuur en erfgoed	2.151	2.112	1.527	-624	-585
Bestuur en middelen	1.432	672	109	-1.323	-563
Totaal Baten	**417.111**	**206.481**	**162.350**	**-254.761**	**-44.131**
Saldo van de programma's	**101.005**	**168.493**	**250.134**	**149.129**	**81.641**

Tabel 6.7, Verschillenanalyse Begroting 2018

Toelichting verschillen t.o.v. Begroting 2017

- Programma 1 Ruimtelijke ontwikkeling:

Lasten:

Binnenstedelijke ontwikkeling: Het programma betreft bijdragen aan integrale gebiedsontwikkelingsprojecten die een langere aanlooptijd hebben waardoor de uitgaven vooral in de laatste twee jaar van de vier jaar looptijd van het programma worden verwacht.

Integraal Gebiedsontwikkelingsprogramma : De uitgaven van het IGP worden geaccordeerd door PS waardoor er op jaarbasis kasritme verschillen ontstaan, voor 2018 bedraagt deze 1,8 mln.

- Programma 2 Landelijk gebied:

Lasten:

Natuurbeheer: Op advies van de commissie BBV (Besluit Begroten en Verantwoorden) is landelijk besloten dat de lastneming van de natuurbeheersubsidies moet plaatsvinden in het daadwerkelijke uitvoeringsjaar (van kasstelsel naar baten-lasten stelsel). Dit betekent dat in één jaar zowel de betaling van de lasten van het voorgaande jaar, als de last van het huidige jaar moeten worden 'genomen'. Dit gaat in bij het verlengen van de beschikkingen, die veelal over een periode van 6 jaar lopen. Dit zorgt tijdelijk voor een onregelmatig kasritme. In 2017 zijn deze dubbele lasten een stuk hoger dan in 2018 (en 2016).

AVP: Er worden in 2018 aanzienlijk minder lasten verwacht door de afronding van diverse programma's en projecten waaronder: groenblauwe structuur Amersfoort, Recreatie om de Stad, Nieuwe Hollandse Waterlinie (voorloper huidige programma) en Fort aan de Buursteeg.

Vergunningverlening: de ureninzet is per 2018 aangepast overeenkomstig met de uitbreiding van de wettelijke vergunningverleningstaken door de nieuwe wet natuurbescherming. Daarnaast wordt het vergunningenvolgsysteem in 2018 opnieuw aanbesteed, wat incidenteel extra kosten met zich meebrengt.

Baten:

AVP: Er worden in 2018 aanzienlijk minder baten verwacht t.o.v. 2017 door: 1) terugbrengen verkoopopgave gronden naar €3,5 miljoen per jaar (zie paragraaf grondbeleid); 2) afloop van diverse programma's en projecten (zie ook lasten); 3) vrijval in 2017 van diverse gereserveerde bedragen in de baten.

- Programma 3 Bodem, water en milieu:

Lasten:

Bodemsanering: In 2018 zal de toegezegde bijdrage voor de sanering van de Nedereindse plas tot uitbetaling komen. Dit is een eenmalige uitbetaling, dat door de hoogte van het bedrag veel effect op het kasritme.

Lucht: in 2018 vind afrekening plaats van de onder het subsidieprogramma Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NSL) verstrekte subsidie en zal de laatste tranche ad 5% betaalbaar worden gesteld.

Baten:

Lucht: in 2018 vind afrekening plaats van de Nationaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (NDL) en zal de laatste tranche ad 5% van de totale subsidie worden ontvangen.

- Programma 4 Economische ontwikkeling:

Lasten:

cofinancieringsfonds: lagere uitgaven cofinancieringsfonds ad € 2,3 mln. doordat EBU meer stuurt op private financiering en inzet EFRO middelen.

recreatieschappen: lagere uitgaven toekomst recreatieschappen ad € 0,5 in verband met afronding van het project in 2017.

Energietransitie: hogere uitgaven ad € 0,5 mln. door kasritmewijziging van het extra budget uit het collegeprogrammaproject investeringsimpuls (energietransitie).

Baten:

cofinancieringsfonds: hogere baten van € 0,5 mln. in 2017 bij het cofinancieringsfonds door bijdragen van gemeenten in het kader van de NOM-MIF regeling(Nul op de meter markt introductie fonds) en Rijk in het kader van de MIT regeling (MKB innovatie topsectoren).

*Onderhoud van de legakkers en zandeilanden Vinkeveense Plassen: O*ntvangen bijdrage in 2017 van € 0,4 mln.

- Programma 5 Bereikbaarheid:

Lasten:

De totale lasten voor programma 5 zijn in 2018 € 43 mln. hoger dan in 2017. Dit wordt veroorzaakt door bijstellingen op de volgende onderdelen:

- Hogere uitgaven (€ 10,8. mln.) ten opzichte van de geraamde uitgaven voor het beheer en onderhoud van Wegen en Vaarwegen.
- Lagere uitgaven ten opzichte van de geprognosticeerde kasritmes projecten BDU (€ 0,5 mln.) voornamelijk als gevolg van kasritmewijzigingen.
- Lagere uitgaven (€ 17,2 mln.) voor de projecten GWW veroorzaakt door bijstelling van de kasritmes en door afloop oude projecten.
- Mobiliteitsmanagement RVM kent in 2018 hogere uitgaven (€ 0,5 mln.) in verband met bijstelling kasritmes programma RVM fase 2.
- Lagere uitgaven (€ 2 mln.) als gevolg van de definitieve afronding van de BOR projecten in 2017.
- Hogere uitgaven (€ 3 mln.) als gevolg van kasritmewijzigingen voor het project Noordelijke Randweg Utrecht.
- Hogere uitgaven (€ 1 mln.) als gevolg van kasritmewijzigingen voor het project Stationsgebied Driebergen-Zeist.
- Hogere lasten voor de uitvoering van de Concessies U-OV en Streek (€ 4,4 mln.), als gevolg van de verwachte ingebruikname van de Uithoflijn en de doorwerking van de landelijke indexering van de vergoedingen van de concessie-overeenkomsten.
- Hogere lasten voor OV Assetmanagement (€ 6,1 mln.). De stijging heeft voornamelijk betrekking op de kosten voor Beheer en Onderhoud van het tramsysteem als gevolg van de verwachte ingebruikname van de Uithoflijn.
- Hogere lasten voor de uitvoering van het Regionale Uitvoeringsprogramma Verkeer en Vervoer (RUVV) (€ 39,7 mln.) betreffende de verwachte subsidies voor projecten Wegen en Verkeer en OV-Infrastructuur in 2018. De programmering hangt samen met de planning van de subsidieaanvragen door de gemeenten en verschilt daardoor per jaar.

Baten:
In 2018 zijn de baten € 37 mln. lager dan in de begroting van 2017. Dit wordt veroorzaakt door:
- Lagere inkomsten (€ 6,4 mln.) voor de projecten GWW als gevolg van kasritmewijzigingen voor diverse projecten.
- Lagere inkomsten (€ 5,6 mln.) voor de projecten BDU als gevolg van kasritmewijzigingen voor diverse projecten.
- Lagere baten als gevolg van de inzet van de niet-bestede BDU middelen in 2017 voor de kosten OV groot (€ 24,3 mln.), onderdeel van de uitvoering van Verkeer en Vervoertaken voormalig BRU.

- Programma 6 Cultuur en erfgoed:
Lasten:
- Extra budget kamp Amersfoort ad € 0,5 mln.
- Lagere uitgaven Limes-samenwerking ad € 0,6 mln. door het (nog) niet opnemen van de bijdragen van de deelnemende partners.
- Hogere lasten ad € 2,2 mln. door extra budget uit het collegeprogramma voor Nieuwe Hollandse Waterlinie.
- Lagere lasten ad € 0,3 mln. bij Erfgoedparels. In 2016 was er een extra onttrekking uit de reserve.

Baten:
Lagere baten ad € 0,6 mln. bij Limes-samenwerking door het (nog) niet opnemen van de bijdragen van de deelnemende partijen.

- Programma 7 Bestuur en middelen:
Lasten:
- lagere kosten ad € 0,65 mln. door afloop projecten concern directie (onder andere PRESTO)

Baten:
- lagere opbrengst dividend Vitens ad € 0,5mln. Door overboeking naar programma algemene middelen.

Toelichting verschillen t.o.v. Rekening 2016
- Programma 1 Ruimtelijke ontwikkeling:
Lasten:
Binnenstedelijke ontwikkeling: In afwachting van vaststelling van het nieuwe uitvoeringsprogramma BO, is er in 2016 terughoudend omgegaan met opstarten van nieuwe projecten. Bovendien betreft het al meer bijdragen aan integrale gebiedsontwikkelingsprojecten die een langere aanlooptijd hebben waardoor de uitgaven vooral in de laatste twee jaar van de vier jaar worden verwacht.
Omgevingsformatie: In 2017 is middels de kadernota budget beschikbaar gestel d voor de uitvoering van het project Invoering Omgevingswet.

- Programma 2 Landelijk gebied:
Lasten:
Natuurbeheer: zie toelichting verschil begroting 2017.
AVP: Zie toelichting verschil begroting 2017, daarnaast is in 2016 een administratieve inhaalslag gemaakt met het afbetalen van eerder ontvangen grondverkopen aan het Revolverend fonds, waardoor in 2016 eenmalig hogere lasten zijn.
Baten:
AVP en natuurbeheer: Vanaf 2017 wordt de decentrale uitkering natuur ad € 23.400.000 direct via het provinciefonds in de algemene middelen gestort. Hierdoor komen de directe baten op het programma (op de onderdelen AVP en natuurbeheer) te vervallen en wordt een beroep gedaan op de algemene middelen.

- Programma 3 Bodem, water en milieu:
Lasten:
Bodemsanering: zie toelichting verschillen ten opzichte van Begroting 2017.

- Programma 4 Economische ontwikkeling:
Lasten:
- lagere uitgaven cofinancieringsfonds ad € 2,7 mln. doordat EBU meer stuurt op private financiering en inzet EFRO middelen.
- lagere uitgaven recreatieschappen ad € 1,9 in verband met het vormen van de voorziening liquidatie Vinkeveense Plassen.
- hogere uitgaven ad € 1,2 mln. door het extra budget uit het collegeprogrammaproject investeringsimpuls(energietransitie). 2016 was een opstart jaar.

Baten:
- hogere baten van € 1,0 mln. in 2016 bij het cofinancieringsfonds door bijdragen van gemeenten in het kader van de NOM-MIF regeling(Nul op de meter markt introductie fonds) en Rijk in het kader van de MIT regeling (MKB innovatie topsectoren).

In 2016 was er een voordeel van € 0,4 mln. door een terugvordering van een verstrekte subsidie van aan een gemeente in het kader van herstructurering bedrijventerreinen

- Programma 5 Bereikbaarheid:
Lasten:
De totale lasten voor programma 5 zijn in 2018 € 76 mln. lager dan in 2016. Dit wordt veroorzaakt door bijstellingen op de volgende onderdelen:
- Lagere uitgaven voor beheer en onderhoud wegen & vaarwegen (€ 4,3 mln.).
- Lagere uitgaven ten opzichte van de geprognosticeerde kasritmes projecten GWW (€ 26,5 mln.) voornamelijk als gevolg van kasritmewijzigingen en door afloop oude projecten.
- Lagere uitgaven voor de Verder-projecten (€ 1 mln.) in verband met bijstelling van de kasritmes.
- Lagere uitgaven (€ 6 mln.) als gevolg van de definitieve afronding van de BOR projecten in 2017.
- Lagere uitgaven (€ 1 mln.) als gevolg van kasritmewijzigingen voor het project Stationsgebied Driebergen-Zeist.
- Hogere lasten in 2018 voor de uitvoering van de Concessies U-OV en Streek (€ 3,2 mln.), als gevolg van de verwachte ingebruikname van de Uithoflijn en doorwerking van landelijke indexering.
- Hogere lasten voor OV Assetmanagement (€ 6,8 mln.). De stijging in 2018 heeft voornamelijk betrekking op de kosten voor Beheer en Onderhoud van het tramsysteem als gevolg van de verwachte ingebruikname van de Uithoflijn.
- De lasten voor uitvoering van het Regionaal Verkeer- en Vervoerprogramma zijn in 2018 lager (€ 47 mln.) dan in 2016. Dit heeft te maken met de programmering van de verwachte subsidies voor Wegen en Verkeer en OV-infrastructuur. De programmering hangt samen met de planning van de subsidieaanvragen door de gemeenten en verschilt daardoor per jaar.

Baten:
De totale baten voor programma 5 zijn in 2018 € 208 mln. lager dan in 2016. Dit wordt veroorzaakt door bijstellingen op de volgende onderdelen:
- Lagere baten (€ 29 mln.) voor het beheer & onderhoud als gevolg van de onttrekking van de saldi uit de voorziening beheer & onderhoud wegen en de voorziening beheer & onderhoud vaarwegen en de storting ervan in de bestemmingsreserve beheer & onderhoud infrastructurele kapitaalgoederen in 2016.
- Lagere baten ten opzichte van de geprognosticeerde kasritmes projecten GWW (€ 26,5 mln.) voornamelijk als gevolg van kasritmewijzigingen en door afloop oude projecten.

- Lagere baten (€ 13,7 mln.) als gevolg van de gemeentelijke bijdragen aan het project Stationsgebied Driebergen-Zeist in 2016.
- Mobiliteitsmanagement RVM kent in 2018 lagere baten (€ 1 mln.) in verband met bijstelling kasritmes programma RVM fase 2.
- Lagere inkomsten (€ 52,3 mln.) voor de projecten BDU als gevolg van kasritmewijzigingen voor diverse projecten.
- Lagere baten als gevolg van de inzet van de niet-bestede BDU middelen in 2017 voor de kosten OV groot (€ 82 mln.), onderdeel van de uitvoering van Verkeer en Vervoertaken voormalig BRU.

- Programma 6 Cultuur en erfgoed:

Lasten:

- Lagere lasten ad € 0,7 mln. in verband met overheveling van het budget Het Utrechts archief naar programma 7.
- Hogere lasten ad € 5,3 mln. bij project Nieuwe Hollandse Waterlinie. In 2016 was project net opgestart.
- Extra budget kamp Amersfoort ad € 0,5 mln.
- In 2016 was een voordeel bij de lasten van € 0,5 mln. door afwikkeling Alleato.

Baten:

Lagere baten ad € 0,4 mln. bij Limes-samenwerking door het (nog) niet opnemen van de bijdragen van de deelnemende partijen.

- Programma 7 Bestuur en middelen:

Lasten**:**

- lagere kosten door afloop projecten concerndirectie € 0,7 mln. (onder andere PRESTO)
- lagere kosten vluchtelingen opvang ad € 0,5 mln.
- hogere lasten door overheveling budget Het Utrechts Archief ad € 0,7 mln. van programma 6.
- lagere personeelslasten ad € 2,9 mln. omdat in 2018 de overhead centraal wordt gepresenteerd.

Baten:

- lagere opbrengst dividend Vitens ad € 0,6 mln.
- lagere vergoeding vluchtelingen opvang € 0,2 mln.

7. Bijlagen

Geprognosticeerde balans

ACTIVA	Rekening 2016	2017	2018	2019	2020	2021
Vaste activa						
Immateriële vaste activa	-	-	-	-	-	-
Materiële vaste activa	195.990	263.358	343.288	383.895	447.707	438.460
Financiële vaste activa	32.309	31.577	29.683	28.755	27.969	27.048
Totaal vaste activa	**228.298**	**294.934**	**372.970**	**412.649**	**475.675**	**465.507**
Vlottende activa						
Voorraden	44.990	59.389	59.781	57.806	48.285	41.567
Uitzettingen met rentetypische looptijd korter dan 1 jaar	518.685	337.489	165.626	116.667	60.349	83.348
Overlopende activa	43.016	68.000	59.151	56.723	61.291	59.055
Liquide middelen	144	3.632	2.389	2.055	2.692	2.379
Totaal vlottende activa	**606.834**	**468.510**	**286.948**	**233.250**	**172.618**	**186.348**
Totaal activa	**835.133**	**763.444**	**659.918**	**645.900**	**648.293**	**651.856**

PASSIVA	Rekening 2016	2017	2018	2019	2020	2021
Eigen vermogen						
Algemene reserve	55.619	54.347	50.165	46.949	46.949	46.949
Bestemmingsreserves	416.946	431.174	371.253	373.229	357.782	380.680
Saldo programmarekening	133	3.510	9.528	13.601	25.107	31.385
Totaal eigen vermogen	**472.699**	**489.031**	**430.946**	**433.779**	**429.838**	**459.014**
Voorzieningen						
Totaal voorzieningen	**26.961**	**23.839**	**20.606**	**19.066**	**17.394**	**16.119**
Langlopende schulden						
Totaal langlopende schulden	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
Kortlopende schulden						
Kortlopende schulden	16.187	15.492	11.741	14.473	37.104	13.372
Overlopende passiva	185.699	163.470	155.333	168.167	162.324	161.941
Vooruitontvangen specifieke uitkeringen	132.382	71.210	40.757	9.700	1.083	810
Rekening courant met niet-financiële instellingen	1.204	401	535	714	550	600
Totaal passiva	**835.133**	**763.444**	**659.918**	**645.900**	**648.293**	**651.856**

Financiële kengetallen

In deze bijlage zijn vijf financiële kengetallen opgenomen.
Het betreft de volgende onderwerpen: netto schuldquote, solvabiliteit, grondexploitatie, exploitatieruimte en belastingcapaciteit. Deze kengetallen beogen statenleden op eenvoudige wijze inzicht te verschaffen over de financiële positie van hun provincie. Ook kunnen provincies ten aanzien van deze onderwerpen onderling op uniforme wijze worden vergeleken (benchmark).

7.2.1. De netto schuldquote

De netto-schuldquote bevindt zich normaal gesproken tussen 0 en 100%. Een negatieve uitkomst betekent dat er geen netto-schuld is.

1A Netto schuldquote	Rekening 2016	2017	2018	2019	2020	2021
A Vaste schulden	-	-	-	-	-	-
B Netto vlottende schulden	16.187	15.492	11.741	14.473	37.104	13.372
C Overlopende passiva	319.286	235.082	196.625	178.581	163.957	163.351
D Financiële activa art 36d,e,f	32.229	31.497	29.603	28.675	27.889	26.968
E Uitzettingen < 1jaar	518.685	337.489	165.626	116.667	60.349	83.348
F Liquide middelen	144	3.632	2.389	2.055	2.692	2.379
G Overlopende activa	43.016	68.000	59.151	56.723	61.291	59.055
H Totale baten (excl. mutaties reserves)	642.183	435.576	398.576	409.846	379.881	375.245
Netto schuldquote (A+B+C-D-E-F-G)/H x 100%	**-40,27%**	**-43,63%**	**-12,14%**	**-2,70%**	**12,86%**	**1,33%**

1B. Netto schuldquota gecorrigeerd voor verstrekte geldleningen	Rekening 2016	2017	2018	2019	2020	2021
A Vaste schulden	-	-	-	-	-	-
B Netto vlottende schuld	16.187	15.492	11.741	14.473	37.104	13.372
C Overlopende passiva	319.286	235.082	196.625	178.581	163.957	163.351
D Financiële activa art 36b,c,d,e,f	32.229	31.577	29.683	28.755	27.969	27.048
E Uitzettingen < 1jaar	518.685	337.489	165.626	116.667	60.349	83.348
F Liquide middelen	144	3.632	2.389	2.055	2.692	2.379
G Overlopende activa	43.016	68.000	59.151	56.723	61.291	59.055
H Totale baten (excl. mutaties reserves)	642.183	435.576	398.576	409.846	379.881	375.245
Netto schuldquote (A+B+C-D-E-F-G)/H x 100%	**-40,27%**	**-43,65%**	**-12,16%**	**-2,72%**	**12,84%**	**1,30%**

7.2.2. Solvabiliteitsratio

Een organisatie is solvabel als zij in staat is om al haar schulden of betalingsverplichtingen te voldoen. Feitelijk is dat zo als het eigen vermogen minimaal gelijk is aan het vreemd vermogen, dan komt de ratio op 50%.

2. Solvabiliteitsratio	Rekening 2016	2017	2018	2019	2020	2021
A Eigen vermogen	472.699	489.031	430.946	433.779	429.838	459.014
B Balanstotaal	835.133	763.444	659.918	645.900	648.293	651.856
Solvabiliteit	**56,60%**	**64,06%**	**65,30%**	**67,16%**	**66,30%**	**70,42%**

7.2.3. Kengetal grondexploitatie

Omdat de provincie Utrecht, behoudens Hart van de Heuvelrug, in beperkte mate actief grondbeleid voert, is een normering van dit kengetal, op dit moment, niet aan de orde.

3. Kengetal grondexploitatie	Rekening 2016	2017	2018	2019	2020	2021
A Niet in exploitatie opgenomen bouwgronden	-	-	-	-	-	-
B Bouwgronden in exploitatie	44.990	59.389	59.781	57.806	48.285	41.567
C Totale baten	642.183	435.576	398.576	409.846	379.881	375.245
Grondexploitatie (A+B)/C x 100%	**7,01%**	**13,63%**	**15,00%**	**14,10%**	**12,71%**	**11,08%**

7.2.4. Structurele exploitatieruimte

De ratio structurele exploitatieruimte geeft aan welke structurele ruimte de provincie heeft om de eigen lasten te dragen. Structurele baten en lasten zijn de baten en lasten die in beginsel jaarlijks in de begroting, meerjarenraming en jaarrekening zijn opgenomen. Bij incidentele baten en lasten gaat het om eenmalige baten en lasten die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Indien de structurele lasten worden gedekt door structurele baten is er sprake van materieel begrotingsevenwicht. Een begroting waarvan de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten biedt uiteraard meer flexibiliteit dan een begroting waarbij structurele baten en lasten in evenwicht zijn. De provincie Utrecht streeft voor dit kengetal veiligheidshalve een ratio na van ten minste 5%.

4. Structurele exploitatieruimte	2017	2018	2019	2020	2021
A Totaal structurele lasten	187.862	209.102	211.233	301.512	293.594
B Totaal structurele baten	304.077	240.496	250.478	346.476	353.255
C Totale structurele toevoegingen aan reserves	1.691	2.579	2.579	2.779	2.779
D Totaal structurele onttrekkingen aan reserves	-6.611	-	-	-	-
E Totale baten	435.576	398.576	409.846	379.881	375.245
Ratio ((B-A) + (D-C)) / (E) x 100%	**24,77%**	**7,23%**	**8,95%**	**11,10%**	**15,16%**

7.2.5. Belastingcapaciteit opcenten MRB

Deze ratio geeft aan hoe de belastingdruk in de provincie zich verhoudt ten opzichte van het landelijke gemiddelde. Een provincie heeft de mogelijkheid de opcenten te verhogen tot het maximum zoals dat door het Rijk wordt bepaald. Dit kengetal zegt niets over de beschikbaarheid van de structurele weerstandscapaciteit. De provincie Utrecht wil zich met het opcententarief positief onderscheiden ten opzichte van andere provincies. Voor de ratio belastingcapaciteit streven we 90% na, zodat de lasten van de Utrechtse autobezitter lager uitkomen dan gemiddeld in Nederland

5. Belastingcapaciteit: opcenten MRB	Rekening 2016	2017	2018	2019	2020	2021
A Aantal opcenten MRB	72,6	72,6	72,6	72,6	72,6	72,6
B Landelijk gemiddelde aantal opcenten in jaar er voor	80,0	80,5	80,5	80,5	80,5	80,5
Ratio (A/B) x 100%	**90,75%**	**90,24%**	**90,24%**	**90,24%**	**90,24%**	**90,24%**

Berekening EMU-Saldo

BEREKENING EMU-SALDO		2017	2018	2019
	Omschrijving	x € 1000,-	x € 1000,-	x € 1000,-
		Volgens begroting 2018	Volgens meerjarenraming in begroting 2018	Volgens meerjarenraming in begroting 2018
1	Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-17.008	54.575	-12.361
2	Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	7.745	8.840	12.312
3	Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie	774	576	579
4	Investeringen in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	129.721	133.737	70.595
5	Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4	0	0	0
6	Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa:	2.342	2.611	2.785
7	Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de exploitatie staan)	0	0	0
8	Baten bouwgrondexploitatie:	0	0	0
9	Lasten op balanspost Voorzieningen voorzover deze	3.896	3.809	2.119

	transacties			
	met derden betreffen			
10	Lasten ivm transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande posten	0	0	0
11	Verkoop van effecten:			
a	Gaat u effecten verkopen? (ja/nee)	nee	nee	nee
b	Zo ja wat is bij verkoop de verwachte boekwinst op de exploitatie?	0	0	0
Berekend EMU-saldo		**-139.764**	**-70.944**	**-69.399**

Overzicht reserves

Staat van Reserves								
Omschrijving	Saldo 31-12-2016	Saldo 31-12-2017	2018 Bij	2018 Af	Saldo 31-12-2018	Saldo 31-12-2019	Saldo 31-12-2020	Saldo 31-12-2020
Egalisatieres. Prov.fonds Motorrij.belasting	2.982	4.781	0	0	4.781	4.781	4.781	4.781
Saldireserve	26.021	20.950	0	5.182	15.768	12.552	12.552	12.552
Reserve Weerstandsvermogen	26.616	28.616	1.000	0	29.616	29.616	29.616	29.616
Algemene reserves	55.619	54.347	1.000	5.182	50.165	46.949	46.949	46.949
Reserve Beheer en Onderhoud (vaar)wegen	28.291	39.097	0	0	39.097	39.097	39.097	39.097
Reserve Frictiekosten Veranderopgave	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve Fonds ontwikkeling Prov. Utrecht	350	315	0	0	315	315	315	315
Reserve Stimuleringsfonds	1.567	0	0	0	0	0	0	0
Reserve Ecoducten	11.108	9.108	0	0	9.108	9.108	9.108	9.108
Reserve Programma Landelijk gebied	87.800	80.896	0	9.067	71.829	19.807	20.564	18.421
Reserve Coll Particulier Opdrachtgevers.	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve Beheer startersleningen	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve Egalisatie Bodemsanering	8.257	9.394	0	2.044	7.350	6.741	5.211	5.211
Reserve Wonen - Binnensted. Ontwikkeling	6.409	5.519	0	2.105	3.414	266	-3.191	-3.191
Reserve Nog te verrichten activiteiten	410	210	0	210	0	0	0	0
Reserve Huisvesting	25.949	26.037	0	0	26.037	26.037	26.037	26.037
Reserve PUEV	447	313	0	134	179	179	179	179
Reserve IGP - RAP	7.516	8.065	2.579	0	10.644	13.223	16.002	18.781
Reserve Cofinancieringsfonds	15.870	14.160	122	0	14.282	14.904	14.904	14.904
Reserve Investeringsfonds Prov Erfgoed	4.046	3.652	0	0	3.652	3.652	3.652	3.652
Reserve Concessieverlening EEVv	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve Mobiliteitsprogramma	90.752	90.502	8.792	0	99.294	144.462	142.333	156.095
Reserve Masterplan Soesterberg	2.511	2.461	0	0	2.461	2.461	2.461	2.461
Reserve VERDER	73.793	69.473	0	7.306	62.167	62.667	62.167	70.667
Reserve Toeristische ontwikkeling	1.277	652	0	650	2	2	2	2
Reserve CHS	719	443	32	43	432	364	364	364
Reserve ICT	5.002	2.673	0	0	2.673	2.673	2.673	2.673
Reserve BDU inz. BRU	9.328	41.783	0	41.783	0	9.454	1	1
Reserve Nieuwe Hollandse Waterlinie	7.651	5.405	0	4.450	955	24	24	24

Reserve Expl.verschillen grondwaterbeh.	903	1.123	0	0	1.123	1.123	1.123	1.123
Reserve Desintegratiekosten RUD	0	0	0	0	0	0	0	0
Reserve Gladheidsbestrijding	624	624	0	0	624	624	624	624
Reserve Projecten	23.680	15.341	0	6.625	8.716	4.401	2.487	2.487
Reserve Rentekosten	2.686	3.928	2.971	0	6.899	11.645	11.645	11.645
Bestemmingsreserves	416.946	431.174	14.496	74.417	371.253	373.229	357.782	380.680
Totaal Reserves	**472.565**	**485.521**	**15.496**	**79.599**	**421.418**	**420.178**	**404.731**	**427.629**

Stortingen en onttrekkingen aan reserves per programma

Programma 1 Ruimtelijke ontwikkeling

Programma 1 Ruimtelijke ontwikkeling	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Reserve Projecten	1.505	-	-	-	-	-
Reserve IGP/RAP	3.224	549	2.579	2.579	2.779	2.779
Reserve NTVA	410	-	-	-	-	-
Totaal Stortingen in reserves	**5.139**	**549**	**2.579**	**2.579**	**2.779**	**2.779**
Reserve Won/Binnensted. Ontw.	1.961	890	2.105	3.148	3.457	-
Reserve Projecten	763	500	500	300	-	-
Reserve Coll Particulier Opdrachtgevers.	49	-	-	-	-	-
Reserve NTVA	-	37	210	-	-	-
Reserve IGP/RAP	3.271	-	-	-	-	-
Totaal Onttrekkingen aan reserves	**6.045**	**1.427**	**2.815**	**3.448**	**3.457**	**0**

Programma 2 Landelijke gebied

Programma 2 Landelijke gebied	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Reserve Programma landelijk gebied	23.033	-	-	-	-	-
Reserve IGP/RAP	1.389	-	-	-	-	-
Reserve Projecten	-	110	-	-	-	-
Totaal Stortingen in reserves	**24.422**	**110**	**0**	**0**	**0**	**0**
Reserve Programma landelijk gebied	34.721	6.904	9.067	52.022	-757	2.143
Res. N.T.V.A. P2 provincie utrecht	-	163	-	-	-	-
Reserve Projecten	228	51	110	-	-	-
Totaal Onttrekkingen aan reserves	**34.948**	**7.118**	**9.177**	**52.022**	**-757**	**2.143**

Programma 3 Bodem, water en milieu

Programma 3 Bodem, water en milieu	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Egalisatiereserve Bodemsanering	4.333	1.567	-	-	-	-
Reserve Expl.verschillen grondwtrbeh	1.129	220	-	-	-	-
Reserve PUEV	37	-	-	-	-	-
Totaal Stortingen in reserves	**5.499**	**1.787**	**0**	**0**	**0**	**0**
Reserve PUEV	268	134	134	-	-	-
Reserve Projecten	266	91	-	-	-	-
Reserve Desintegratiekosten RUD	53	-	-	-	-	-
Reserve Stimuleringsfonds	-	1.567	-	-	-	-
Egalisatiereserve Bodemsanering	-1.016	430	2.044	609	1.530	-
Reserve concessieverlening EEVv	220	-	-	-	-	-
Reserve Expl.verschillen grondwtrbeh	1.812	-	-	-	-	-
Totaal Onttrekkingen aan reserves	**1.602**	**2.222**	**2.178**	**609**	**1.530**	**0**

Programma 4 Economische ontwikkeling

Programma 4 Economische ontwikkeling	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Reserve Cofinancieringsfonds	2.266	-	122	622	-	-
Reserve Projecten	1.694	-	-	-	-	-
Res. Toeristische ontwikkeling	64	-	-	-	-	-

Totaal Stortingen in reserves	**4.024**	**0**	**122**	**622**	**0**	**0**
Reserve Cofinancieringsfonds	3.883	1.710	-	-	-	-
Reserve Fonds PU	-	35	-	-	-	-
Reserve Projecten	614	1.674	-	-	-	-
Res. Toeristische ontwikkeling	-	625	650	-	-	-
Totaal Onttrekkingen aan reserves	**4.497**	**4.044**	**650**	**0**	**0**	**0**

Programma 5 Bereikbaarheid

Programma 5 Bereikbaarheid	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Reserve Mobiliteitsprogramma	50.094	10.196	8.792	45.168	-729	15.790
Reserve BRU-BDU (rente)	31.553	32.455	-	9.453	-	-
Reserve Projecten	13.815	-	-	-	-	-
Reserve VERDER	8.534	-	-	500	-	8.500
Reserve Gladheidsbestrijding	800	-	-	-	-	-
Reserve BenO	28.291	10.806	-	-	-	-
Totaal Stortingen in reserves	**133.086**	**53.457**	**8.792**	**55.121**	**-729**	**24.290**
Reserve Mobiliteitsprogramma	10.461	10.446	-	-	1.400	2.028
Reserve Projecten	13.250	5.015	6.015	4.015	1.914	-
Reserve Ecoducten	110	2.000	-	-	-	-
Reserve Masterplan Soesterberg	8.291	50	-	-	-	-
Reserve VERDER	14.660	4.320	7.306	-	500	-
Reserve Gladheidsbestrijding	596	-	-	-	-	-
Reserve BRU-BDU (rente)	28.369	-	41.783	-1	9.453	-
Totaal Onttrekkingen aan reserves	**75.737**	**21.831**	**55.104**	**4.014**	**13.267**	**2.028**

Programma 6 Cultuur en erfgoed

Programma 6 Cultuur en erfgoed	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
Reserve Nieuwe Hollandse Waterlinie	3.834	-	-	-	-	-
Reserve CHS	701	-	32	-	-	-
Totaal Stortingen in reserves	**4.535**	**0**	**32**	**0**	**0**	**0**
Reserve Investeringsfonds Provinciaal Er	114	394	-	-	-	-
Reserve Projecten	459	256	-	-	-	-
Reserve Nieuwe Hollandse Waterlinie	183	2.246	4.450	931	-	-
Reserve CHS	-	276	43	68	-	-
Totaal Onttrekkingen aan reserves	**755**	**3.172**	**4.493**	**999**	**0**	**0**

Programma 7 Bestuur en middelen

Programma 7 Bestuur en middelen	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**
reserve projecten	93	-	-	-	-	-
Reserve Fonds prvutr	350	-	-	-	-	-
Totaal Stortingen in reserves	**443**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
reserve projecten	63	612	-	-	-	-
Totaal Onttrekkingen aan reserves	**63**	**612**	**0**	**0**	**0**	**0**

Programma 90 Overhead

Programma 90 Overhead	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Reserve Huisvesting	4.710	88	-	-	-	-
Reserve ICT	1.186	-	-	-	-	-
Reserve Projecten	285	-	-	-	-	-
Reserve Frictiekosten Veranderopgave	1.275	-	-	-	-	-
Totaal Stortingen in reserves	**7.456**	**88**	**0**	**0**	**0**	**0**
Reserve Huisvesting	4.743	-	-	-	-	-
Reserve ICT	786	2.329	-	-	-	-
Reserve Projecten	440	250	-	-	-	-
Reserve Frictiekosten Veranderopgave	4.747	-	-	-	-	-
Totaal Onttrekkingen aan reserves	**10.715**	**2.579**	**0**	**0**	**0**	**0**

Programma 91 Algemene middelen

Programma 91 Algemene middelen	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Saldireserve	19.778	133	-	215	-	-
Reserve Weerstandsvermogen	-	2.000	1.000	-	-	-
Egalisatiereserve provinciefonds en MRB	4.303	1.799	-	-	-	-
Reserve Rentekosten	2.686	1.242	2.971	4.746	-	-
Totaal Stortingen in reserves	**26.768**	**5.174**	**3.971**	**4.961**	**0**	**0**
Saldireserve	14.323	5.204	5.182	3.431	-	-
Reserve Weerstandsvermogen	5.300	-	-	-	-	-
Egalisatiereserve provinciefonds en MRB	1.321	-	-	-	-	-
Totaal Onttrekkingen aan reserves	**20.944**	**5.204**	**5.182**	**3.431**	**0**	**0**

Staat van voorzieningen

STAAT VAN VOORZIENINGEN									bedragen x € 1.000
		Saldo	Saldo	Mutaties 2018		Saldo	Saldo	Saldo	Saldo
Omschrijving	Prog	2016	2017	Bij	Af	2018	2019	2020	2021
Claim ontsluiting Vathorst	1	536	222	0	0	222	222	222	222
Hart van de Heuvelrug	2	7.900	7.900	0	0	7.900	7.900	7.900	7.900
Dekking financieel risico Grondbedrijf	2	3.157	3.157	0	0	3.157	3.157	3.157	3.157
Ontgrondingenwet	2	13	13	0	0	13	13	13	13
Nazorg Stortplaatsen	3	1.167	1.184	47	30	1.201	1.219	1.238	1.258
Nazorg stortplaats Maarsbergen	3	721	740	30	10	760	780	801	822
Recreatieschap	6	1.980	1.177	0	1.177	0	0	0	0
Pensioenen GS	7	10.158	9.946	257	487	9.716	9.486	9.256	9.026
Groot onderhoud Provinciehuis en Paushuize	OH	326	247	183	230	200	248	78	163
Groot onderhoud kantons	OH	168	123	60	50	133	150	192	201
NAR regeling	OH	8.735	7.066	0	1.865	5.201	3.747	2.433	1.294
Totaal Voorzieningen		**34.861**	**31.775**	**577**	**3.849**	**28.503**	**26.922**	**25.290**	**24.056**

Staat van specifieke uitkeringen

SPECIFIEKE UITKERINGEN									bedragen x € 1.000
		Saldo	Saldo	Mutaties 2018		Saldo	Saldo	Saldo	Saldo
Omschrijving	Prog	2016	2017	Bij	Af	2018	2019	2020	2021
Rijksbijdrage natuur, bos en landschap	2	90	90	-	-	90	90	90	90
Stedelijke vernieuwing bodemsanering	3	1.914	1.914	-	-	1.914	1.914	1.914	1.914
Wet op de bodemsanering	3	1.175	1.175	-	-	1.175	1.175	1.175	1.175
BOR	5	1.681	-	-	-	-	-	-	-
Brede doeluitkering verkeer en vervoer	5	99.308	69.308	-	30.180	39.128	8.344	-	-
Vooruitontvangen Quick wins 1 en 2 B	5	51	-	-	-	-	-	-	-
BRU Bijdrage luchtkwaliteit	5	2.175	1.902	-	273	1.629	1.356	1.083	810
BRU BOR en technische as. V&V	5	483	-	-	-	-	-	-	-
BRU Quick wins	5	654	-	-	-	-	-	-	-
BRU Beter Benutten	5	1.225	-	-	-	-	-	-	-
BRU Brede doeluitkering verkeer en vervoer	5	26.804	-	-	-	-	-	-	-
Totaal Specifieke Uitkeringen		**135.562**	**74.389**	**-**	**30.453**	**43.936**	**12.879**	**4.262**	**3.989**

Staat van begrotingssubsidies

STAAT VAN BEGROTINGSSUBSIDIES 2017 - 2020				Bedragen x € 1.000
Omschrijving	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**
1 Ruimtelijke Ontwikkeling	-	-	-	-
2 Landelijk gebied				
Het Utrechts Landschap (natuur en landschap) *1	606	606	606	606
Landschap Erfgoed Utrecht (natuur en Landschap)*1	272	272	272	272
IVN inzake natuur- en milieu-educatie *1	170	170	170	170
Stichting Vogelopvang *1	10	10	10	10
subtotaal	**1.058**	**1.058**	**1.058**	**1.058**
3 Bodem, water en milieu				
Stichting Natuur en Milieufederatie Utrecht (natuur- en milieu-educatie) *1	297	297	297	297
RUD Utrecht	184	184		
ODrU	152	152		
subtotaal	**633**	**633**	**297**	**297**
4 Economische zaken en recreatie	-	-	-	-
5 Mobiliteit	-	-	-	-
6 Cultuur en samenleving				
Bibliotheek Servicecentrum *2	1.992			
Landschap Erfgoed Utrecht (STAMU) *1	71	71	71	71
Stichting Kunst Centraal Cultuureducatie met kwaliteit *1	73	73	73	73
Het Utrechts Landschap (erfgoed) *1	118	118	118	118
Stichting Slot Zuylen *1	112	112	112	112
Stichting Mooi Sticht *1	105	105	105	105
Stichting Kasteel Amerongen *1	102	102	102	102
Stichting restauratie opleidingsprojecten *1	21	21	21	21
subtotaal	**2.594**	**602**	**602**	**602**
7 Bestuur en middelen	-	-	-	-
Totaal	**4.285**	**2.293**	**1.957**	**1.957**

*1 De subsidies worden, op basis van een meerjarenuitvoeringsplan voor de periode 2017-2020, in één keer verleend met maximale voorschotten conform de jaarplakken.

Zie ook Statenvoorstel Cultuurnota met bijlage Draaiboek aansturing partnerinstelling d.d. 18-04-2016 (PS2016BEM06). Toekenning 2020 is nog ondervoorbehoud goedkeuring PS. Alleen partnerinstellingen komen in aanmerking voor meerjarige subsidie verlening.

*2 Bibliotheek Service Centrum ontvangt ivm de nog te ontwikkelen bibliotheekvisie een subsidieverlening voor alleen 2017.

Staat van incidentele baten en lasten

STAAT VAN INCIDENTELE LASTEN EN BATEN per programma												bedragen x € 1.000	
	Rekening 2016		Begroting 2017		Begroting 2018			Begroting 2019		Begroting 2020		Begroting 2021	
	lasten	baten	lasten	baten	lasten	baten	saldo	lasten	baten	lasten	baten	lasten	baten
1 Ruimtelijke ontwikkeling													
Herijking PRS	60	-	37	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
IFL 2016-2019	180	-25	500	-	500	-	500	300	-	-	-	-	-
IGP projecten	671	-914	2.230	-	210	-	210	-	-	-	-	-	-
Woningbouwproductie	411	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Hart van de Heuvelrug	296	-296	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Laan vd leefomgeving	-	-	453	-	745	-	745	685	-	-	-	-	-
Programma BO	2.177	-217	890	-	2.105	-	2.105	3.148	-	3.457	-	-	-
Overig	402	-											
Subtotaal	**4.197**	**-1.452**	**4.110**	**-**	**3.560**	**-**	**3.560**	**4.133**	**-**	**3.457**	**-**	**-**	**-**
Mutatie reserve	5.139	-6.045	2.779	-1.427	-	-2.815	-2.815	-	-3.448	-	-3.457	-	-
Totaal programma 1	**9.336**	**-7.497**	**6.889**	**-1.427**	**3.560**	**-2.815**	**745**	**4.133**	**-3.448**	**3.457**	**-3.457**	**-**	**-**
2 Landelijk gebied													
Faunabeheereenheid	-	-	125	-	125	-	125	125	-	125	-	125	-
Natuurbeheer	-	-4.538	3.854	-5.744	258	-	258	-	-	-	-	-	-
Programma AVP	43.810	-32.122	15.393	-22.352	13.694	-3.005	10.689	59.521	-5.877	3.265	-2.900	3.265	-
Overig AVP	-	-	-	-2.100	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Greendeal zonnepanelen	200	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
VV Natuur/landschap	-	-	40	-200	110	-	110	-	-	-	-	-	-
Ganzenakkoord	94	-	106	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Uitv. Programma Woonschepen	-	-	50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Programmatische aanpak Stikstof	90	-90	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Natura 2000	45	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Balansafwikkelverschillen	-523	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TH Groene regelgeving	-	-75	-	-75	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Subtotaal	**43.716**	**-36.825**	**19.568**	**-30.471**	**14.187**	**-3.005**	**11.182**	**59.646**	**-5.877**	**3.390**	**-2.900**	**3.390**	**-**
Mutatie reserve	24.422	-34.948	12.943	-17.908	10.956	-18.090	-7.134	13.113	-63.092	7.236	-4.436	7.236	-7.336
Totaal programma 2	**68.138**	**-71.773**	**32.511**	**-48.379**	**25.143**	**-21.095**	**4.048**	**72.759**	**-68.969**	**10.626**	**-7.336**	**10.626**	**-7.336**
3 Bodem, water en milieu													
SP prio waterveiligheid	-	-	-18	-	-18	-	-18	-	-	-	-	-	-
Prio Waterveiligheid	-	-	164	-	164	-	164	-	-	-	-	-	-
SP prio leefkwalit.	-	-	-154	-	-154	-	-154	-	-	-	-	-	-
Progr. Gezonde Leefomgeving	-	-	250	-	250	-	250	-	-	-	-	-	-
Prio leefkw.overig	-	-	125	-	125	-	125	-	-	-	-	-	-
SP prio zoetwatervoorziening	-	-	-85	-	-85	-	-85	-	-	-	-	-	-
Prio Zoetwatervoorziening	-	-	135	-	135	-	135	-	-	-	-	-	-
GWH nog te verdelen	1.330	-1.274	550	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SP prio ondergrond	-	-	-57	-	-57	-	-57	-	-	-	-	-	-
Prio Drukte in de ondergrond	-	-	75	-	75	-	75	-	-	-	-	-	-
VTH Overig	77	-77	-150	-100	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Opdrachtgeverschap RUD BRZO	-	-	-163	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rijden op aardgas	37	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ARBOR	150	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Concessieverlening OV	220	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Duurzaamheid algemeen	211	-	289	-	395	-	395	395	-	-	-	-	-
Taken in relatie tot grondwaterheffing	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kosten schadevergoeding cie	35	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

SP prio BMW-beleid algemeen	-	-	-442	-	-442	-	-442	-	-	-	-	-	-
NSL	-	-	-	-	2.705	-2.705	-	-	-	-	-	-	-
Opstellen en uitvoeren PUEV	392	-437	434	-300	434	-300	134	-	-	-	-	-	-
Geluid	-	-	7	-	7	-	7	-	-	-	-	-	-
Uitv.GWplan kwant.	559	-	334	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Programma Bodemsanering	1.150	-6.499	2.785	-2.957	4.127	-2.685	1.442	2.529	-2.522	3.422	-2.494	-182	-
Info-vrz.Bodem&Grond	-		56	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Subtotaal	**4.191**	**-8.287**	**4.135**	**-3.357**	**7.661**	**-5.690**	**1.971**	**2.924**	**-2.522**	**3.422**	**-2.494**	**-182**	**-**
Mutatie reserve	5.499	-1.602	1.787	-2.222	-	-2.178	-2.178	-	-609	-	-1.530	-	-
Totaal programma 3	**9.690**	**-9.889**	**5.922**	**-5.579**	**7.661**	**-7.868**	**-207**	**2.924**	**-3.131**	**3.422**	**-4.024**	**-182**	**-**
4 Economische ontwikkeling													
Cofinancieringsfonds	4.863	-980	3.800	-468	1.500	-	1.500	1.000	-	-	-	-	-
Investeringsimpuls energie-agenda	305	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Green deal collectieve energie proj.	122	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TOP's routenetwerken en open data	314	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
CP Economisch beleidsplan	250	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Recreatieve routenetwerken	250	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Balansafwikkelverschillen	-124	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
MBO Arbeidsmarkt	-	-	525	-	250	-	250	250	-	-	-	-	-
Motie PS Dutch Design (V)MBO	-	-	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
EU project SUPER	-	-	70	-70	78	-78	-	27	-27	14	-14	4	-4
Werklocaties	-	-	115	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kant.aanpak inp.plan	191	-	359	-	250	-	250	100	-	-	-	-	-
Promotie en acquisitie	-	-	60	-60	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Inv.impuls energie	-	-	1.000	-	1.500	-	1.500	1.500	-	-	-	-	-
Onderzoek	-	-	-20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Merkverster.Toerisme	-	-	308	-	408	-	408	608	-	-	-	-	-
CA Utrecht Promotie	65	-	35	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Toekomst recreatieschappen	292	-56	575	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Recreatieschappen	-	-	650	-400	650	-	650	-	-	-	-	-	-
Toerisme	-	-	20	-	200	-	200	200	-	-	-	-	-
Subtotaal	**6.528**	**-1.036**	**7.597**	**-998**	**4.836**	**-78**	**4.758**	**3.685**	**-27**	**14**	**-14**	**4**	**-4**
Mutatie reserve	4.024	-4.497	-1.622	-3.369	644	-2.794	-2.150	644	-1.644	-	-644	-	-644
Totaal programma 4	**10.552**	**-5.533**	**5.975**	**-4.367**	**5.480**	**-2.872**	**2.608**	**4.329**	**-1.671**	**14**	**-658**	**4**	**-648**
5 Bereikbaarheid													
Gladheidsbestrijding materieel	650	-53	858	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BOR Infra	3.055	-158	1.987	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mobiliteitsmanagement RVM	1.548	-1.548	2.434	-2.434	2.934	-1.934	1.000	2.180	-1.180	-	-	-	-
Balansafwikkelverschillen	-326	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Interreg project CCP21	18	-20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Station Drieb.-Zeist	6.695	-14.620	5.000	-	6.000	-	6.000	4.000	-	1.914	-	-	-
Verdiepte ligging N237 Soesterberg	8.291		50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Noordelijke Randweg Utrecht	5.000	-	5.000	-	8.026	-	8.026	-	-	-	-	-	-
Op de Fiets voormalige A2010	4	-	15	-	15	-	15	15	-	-	-	-	-
VERDER Pakketstudies	9.660	-	8.000	-	-	-	-	-	-	1.000	-	-	-
Versnelde aanpak HER	7.320	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Verk.info auto/fiets	-	-	425	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Brede Doeluitkering	61.476	-91.926	29.974	-40.170	29.326	-34.607	-5.281	3.706	-35.211	4.379	-4.484	2.028	-
Grote Wegenwerken	32.806	-25.242	30.280	-6.432	12.339	-60	12.279	2.187	-60	18.102	-78	-	-
Integratie BRU	193.195	-195.036	99.535	-137.021	149.458	-112.706	36.752	100.006	-114.491	32.888	-23.435	21.986	-21.986
Subtotaal	**329.392**	**-328.603**	**185.558**	**-186.057**	**208.098**	**-149.307**	**58.791**	**112.094**	**-150.942**	**58.283**	**-27.997**	**24.014**	**-21.986**
Mutatie reserve	133.086	-75.737	43.919	-21.831	10.060	-53.836	-43.776	56.389	-2.746	539	-11.999	25.558	-2.028

Totaal programma 5	**462.478**	**-404.340**	**229.477**	**-207.888**	**218.158**	**-203.143**	**15.015**	**168.483**	**-153.688**	**58.822**	**-39.996**	**49.572**	**-24.014**
6 Cultuur en erfgoed													
Balansafw. Versch. 6	-650	-75	-305	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Prov Archeo depot	-	-	-55	-	-55	-	-55	-55	-	-	-	-	-
Park Vliegbasis Soesterberg	221	-	307	-	43	-	43	100	-	-	-	-	-
Ruimtelijk erfgoedbeleid	-	-	30	-	30	-	30	30	-	-	-	-	-
Steunp.Archeologie	-	-	25	-	25	-	25	25	-	-	-	-	-
Limes samenwerking 2016-2019	291	-166	700	-575	125	-	125	125	-	-	-	-	-
Publieksbereik	86	-	20	-10	35	-	35	60	-	-	-	-	-
Monumentenwacht	200	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
PCP Cultuurparticipatie	7	-140	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kunst centraal	63	-13	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Nationaal Limes-project	166	-223	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Erfgoedinstellingen	-	-	160	-	640	-	640	140	-	-	-	-	-
Het Utrechts Archief	-	-	-662	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Programma NHW	189	-6	2.270	-	4.450	-	4.450	931	-	-	-	-	-
Erfgoedparels	3.120	-1.527	394	-	-	-	-	2.000	-	-	-	-	-
Onderzoek en ontwikkeling	20	-	180	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Subsidies Cultuur	-	-	29	-	28	-	28	28	-	-	-	-	-
Intensivering Cultuur	264	-	67	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cultureel ondernemerschap	68	-1	-474	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Subtotaal	**4.045**	**-2.151**	**2.686**	**-585**	**5.321**	**-**	**5.321**	**3.384**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
Mutatie reserve	4.535	-755	-	-3.172	32	-4.493	-4.461	-	-999	-	-	-	-
Totaal programma 6	**8.580**	**-2.906**	**2.686**	**-3.757**	**5.353**	**-4.493**	**860**	**3.384**	**-999**	**-**	**-**	**-**	**-**
7 Bestuur en middelen													

Balansafw. Versch. 7	-	-	-300	128	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Provinciale rekenkamer	-	-	-	-34	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Begroting App.last 0702	-	-	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
projecten Concerndirectie: VBI-Presto	689	-	650	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Taskforce Vluchtelingen opvang	300	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Strategie Utrecht 2040	-	-	93	-	93	-	93	93	-	-	-	-	-
CA Utrecht toegankel	-	-	49	-	49	-	49	49	-	-	-	-	-
IPO-zaken	-	-	41	-41	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bestuurlijke zaken	-	-	201	-	101	-	101	101	-	-	-	-	-
Toezicht vergunninghouders	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Loopbaanbegl Burgm	-	-	663	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rampenbestrijding	-	-	20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Subtotaal	**989**	**-**	**1.518**	**53**	**243**	**-**	**243**	**243**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
Mutatie reserve	378	-63	-	-612	-	-1.669	-1.669	-	-	-	-	-	-
Totaal programma 7	**1.367**	**-63**	**1.518**	**-559**	**243**	**-1.669**	**-1.426**	**243**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**
Overhead													
Balansafwikkelverschillen	-99	-	-620	120	-	-	-	-	-	-	-	-	-
PRESTO: ERP en sturingscycli	440	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Stelpost Begroting	-	-	-	105	121	-	121	-	-	121	-	-	-
Asbest aansprakelijkheid	50	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Frictiekosten personeel	-	-	10	-									
Frictiekosten personeel	-	-	300	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Budget personeelsksten	-	-	-290	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Div.uitk.voorm.pers.	-	-	750	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Huisvestimg	-	-	2.160	-2.019	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Projecten Bedrijfsvoering	133	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Medewerkerstevredenheid	-	-	53	-	-	-	-	53	-	-	-	53	-
Gepensioneerdedag	22	-	-	-	22	-	22	-	-	22	-	-	-
Samen voor Utrecht	-	-	90	-	-	-	-	90	-	-	-	90	-
Reserve ICT	-	-	2.329	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Informatievoorziening	-	-	100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Subtotaal	**546**	**-**	**4.872**	**-1.794**	**143**	**-**	**143**	**143**	**-**	**143**	**-**	**143**	**-**
Mutatie reserve	7.521	-10.715	-5.506	1.600	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal Overhead	**8.067**	**-10.715**	**-634**	**-194**	**143**	**-**	**143**	**143**	**-**	**143**	**-**	**143**	**-**

Overzicht op taakvelden

Geraamde lasten en baten per programma per taakveld		Lasten	Baten
Ruimtelijke ontwikkeling			
8.1	Ruimtelijke ordening	4.530	0
8.3	Stedelijke vernieuwing	4.656	0
8.9	Ruimte, overige baten en lasten	1.690	0
Subtotaal		**10.876**	**0**
Landelijk gebied			
4.4	Vergunningverlening en handhaving	304	0
5.1	Natuurontwikkeling	31.652	-3.005
5.2	Beheer natuurgebieden	18.708	-95
5.3	Beheer flora en fauna	909	0
5.9	Natuur, overige baten en lasten	347	0
6.1	Agrarische aangelegenheden	156	0
Subtotaal		**52.076**	**-3.100**
Bodem, water en milieu			
2.2	Waterwegen	457	0
3.1	Waterkeringen	488	0
3.3	Kwantiteit grondwater	-251	0
3.4	Kwaliteit oppervlaktewater	610	0
3.9	Water, overige baten en lasten	1.750	-1.160
4.1	Bodembescherming	5.920	-2.685
4.2	Luchtverontreiniging	2.705	-2.705
4.3	Geluidhinder	340	0
4.4	Vergunningverlening en handhaving	8.265	-128
4.6	Duurzaamheid	523	-128
4.9	Milieu, overige baten en lasten	932	-300
5.9	Natuur, overige baten en lasten	329	0
Subtotaal		**22.068**	**-7.106**
Economische ontwikkeling			
6.3	Kennis en innovatie	5.216	0
6.4	Recreatie en toerisme	4.067	0
6.9	Regionale economie, overige b&l	1.523	-114
Subtotaal		**10.806**	**-114**
Bereikbaarheid			
2.1	Landwegen	92.249	-2.748
2.2	Waterwegen	1.513	-184
2.3	Openbaar vervoer	192.634	-147.446
2.9	Verkeer en vervoer, overige b&l	0	-16
Subtotaal		**286.396**	**-150.394**
Cultuur en erfgoed			
7.1	Cultuur	18.951	-1.527
7.2	Maatschappij	13	0
7.9	Cultuur en maatschappij, overige b&l	195	0
Subtotaal		**19.159**	**-1.527**
Bestuur en middelen			
1.1	Provinciale Staten	2.758	-34
1.2	Gedeputeerde Staten	1.761	0

1.3	Kabinetszaken	858	-35
1.4	Bestuurlijke organisatie	2.831	0
1.5	Interbestuurlijk toezicht op de regio	63	0
1.6	Openbare orde en veiligheid	120	0
1.9	Bestuur, overige baten en lasten	1.957	-40
4.6	Duurzaamheid	93	0
7.2	Maatschappij	662	0
Subtotaal		**11.103**	**-109**
Overhead			
0.6	Overhead	39.434	-7.489
Subtotaal		**39.434**	**-7.489**
Algemene middelen			
0.1	Uitkering provinciefonds	0	-102.775
0.2	Opbrengst provinciale belastingen	0	-121.123
0.3	Geldleningen en uitzettingen	0	-4.039
0.4	Deelnemingen	0	-600
0.5	Algemene dekkingsmiddelen, overige b&l	1.233	-200
0.9	Resultaat	9.528	0
Subtotaal		**10.761**	**-228.737**
Reserves			
0.8	Mutaties reserves	15.496	-79.599
Subtotaal		**15.496**	**-79.599**
Totaal		**478.175**	**-478.175**

Tabel , Geraamde lasten en baten per programma per taakveld

Verkeer- en vervoerprogramma BRU

Per 1 januari 2015 zijn de verkeer- en vervoertaken van het voormalige Bestuur Regio Utrecht binnen de provincie ondergebracht. Dit betreft o.a. de OV-concessie en de Regiotaxi-contracten van de stadsregio, het beheer en onderhoud van de provinciale OV-bedrijfsmiddelen (voornamelijk alles rondom de tram), de uitvoering van het Regionaal Uitvoeringsprogramma Verkeer en Vervoer (RUVV) en de strategische OV-beleidszaken van het voormalige BRU.
Onderdeel van de transitie-afspraken is dat de door Bestuur Regio Utrecht vastgestelde meerjarenbegroting met uitvoeringsprogramma's (inclusief exploitatie en subsidiebeschikkingen) gerespecteerd blijven tot 2020. Deze afspraak wordt ook wel het "BRU-hek" genoemd.
De beleidsmatige en financiële verantwoording over de uitvoering van de verkeer- en vervoertaken zijn opgenomen in programma 5 Bereikbaarheid. Om specifiek inzicht te geven in de financiële opbouw van het BRU-hek over de jaren 2015-2019 is in deze bijlage een financiële tabel opgenomen van de verkeer-vervoertaken van voormalig BRU.

	Begroting na wijziging 2015	Rekening 2015	Begroting na wijziging 2016	Rekening 2016	Begroting 2017 NJR	Begroting 2018	Begroting 2019
Lasten							
OV Systeemmanagement	1.576	1.655	2.252	2.068	2.166	1.816	1.816
OV Exploitatie	43.240	45.601	51.556	53.485	52.307	56.682	61.851
Regiotram	20.909	18.046	20.292	22.943	23.593	29.774	37.480
RUVV: Wegen en verkeer	40.350	17.350	26.000	18.133	18.000	20.605	3.106
RUVV: OV -Infra	54.853	8.512	88.000	95.193	8.500	45.611	785
Totaal Lasten	**160.928**	**91.165**	**188.100**	**191.822**	**104.566**	**154.488**	**105.038**
Baten							
BDU	98.511	98.824	98.165	98.018	98.110	98.613	98.608
Overlopend passief BDU	56.847	-13.157	0	84.442	26.804		
Overige inkomsten/Derden	5.570	5.498	10.680	12.545	12.107	14.093	15.883
Totaal Baten	**160.928**	**91.165**	**108.845**	**195.006**	**137.021**	**112.706**	**114.491**
Saldo lasten en baten	**0**	**0**	**-79.255**	**3.183**	**32.455**	**-41.782**	**9.453**
Mutatie Bestemmingsreserve							
Storting				31.553	32.455		9.453
Onttrekking			79.255	28.369		41.782	
Saldo na mutatie bestemmingsreserve	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Saldo Overlopend passief BDU	**98.089**	**111.246**		**26.804**	**0**		
Saldo bestemmingsreserve BRU/OV			**6.144**	**9.327**	**41.782**	**0**	**9.453**

Afkortingenlijst

ARK	Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit
AVP	Agenda Vitaal Platteland
AVU	Afvalverwijdering Utrecht
AWB	Algemene Wet Bestuursrecht
BBL	Bureau Beheer Landbouwgronden
BBV	Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten
BDU	Brede Doeluitkering
BRIK	Bijzondere Realisaties Intelligente koppelingen
BiSC	Bibliotheek Servicecentrum
BMW	Bodem-, Water- en Milieubeleid
BNG	Bank Nederlandse Gemeenten
BKWO	Programma Hoogfrequent Spoorvervoer
BOA	Buitengewone opsporingsambtenaren
BOR	Bereikbaarheidsoffensief Randstad
BRTN	Beleidsvisie Recreatietoervaart Nederland
BRU	Bestuur Regio Utrecht
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken
CAO	Collectieve Arbeidsovereenkomst
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CEMT	Conferentie van Europese Ministers van Transport
CEP	Centraal Economisch Plan
CPB	Centraal Planbureau
CROW	St. Centrum voor regelgeving en onderzoek in de grond-, water- en wegenbouw
CVB	Commissie Vaarwegbeheerders
CvdK	Commissaris van de Koning
EBU	Economic Board Utrecht
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
EHS	Ecologische hoofdstructuur
EMU	Europese Monetaire Unie
ERRIN	European Regions Research and Innovation Network
EU	Europese Unie
FIDO	Financiering decentrale overheden
FINC	Financieel netwerk Innovatieve Constructies
GWW	Grote Wegenwerken
HNP	Huis Nederlandse Provincies
HRM	Human resource management
IBT	Interbestuurlijk toezicht
IFLO	Inspectie Financiën Lokale Overheden
IGP	Integraal gebiedsprogramma
ILG	Investeringsprogramma landelijk gebied
IPO	Interprovinciaal overleg
ISV	Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing
KC	Kunst Centraal
KCC	Klant Contact Centrum
KRW	Kaderrichtlijn water
KWA	kleinschalige wateraanvoer
LEU	Landschap Erfgoed Utrecht
LTOP	lange termijn onderhoudsplanning
MIRT	Meerjarenprogramma Infrastructuur Ruimte en Transport
MKB	Midden- en kleinbedrijf
MRB	Motorrijtuigenbelasting
NARIS	Risicomanagement Informatie Systeem
NEN	NEderlandse Norm
NHW	Nieuwe Hollandse Waterlinie
NWB	Nederlandse Waterschapsbank
NSL	Nationaal Samenwerkingsprogramma Lucht
ODRU	Omgevingsdienst Regio Utrecht
OMU	Ontwikkelingsmaatschappij Utrecht
OV	Openbaar vervoer
PAS	Programmatische aanpak Stikstof

PHS	Programma Hoogfrequent Spoorvervoer
PMP	Provinciaal Milieubeleidsplan
POP(-subsidie)	Plattelandsontwikkelingsprogramma
PPL	Provinciaal Programma Luchtkwaliteit
PROMEV	proactief meten verkeersveiligheid
PRS	Provinciale Ruimtelijke Structuurvisie
PRV	Provinciale Ruimtelijke Verordening
PUEV	Provinciaal uitvoeringsprogramma externe veiligheid
PURPLE	Peri Urban Regions Platform Europe
RAG	Ruimtelijke Agenda Gemeenten
RAP	Ruimtelijk actieprogramma
RF	Revolverend Fonds
RO	Ruimtelijke Ontwikkeling
RodS	Recreatie om de Stad
ROK	Realisatieovereenkomst
ROV	Regionaal Orgaan Verkeersveiligheid
RSL(U)	Regionaal Samenwerkingsprogramma Luchtkwaliteit (Utrecht)
RUD	Regionale Uitvoeringsdiensten
RVM	Regionale Verkeersmanagement
RVMC	Regionale Verkeersmanagementcentrale
SMO	Stimuleringsregeling Maatschappelijke Ontwikkeling
SMPU	Strategisch Mobiliteitsplan Utrecht
SOK	samenwerkingsovereenkomst
STAR	Smart Traffic Accident Reporting
SWOV	Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid
SWUNG	Samen Werken in de Uitvoering van Nieuw Geluidbeleid
TOP	Toeristische opstappunten
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UMP	Uitvoeringsprogramma Mobiliteitsplan
USP	Utrecht Science Park
UTR	Utrecht Toerisme en Recreatie
UVL	Utrechts verkeersveiligheidslabel
UvW	Unie van Waterschappen
VMC	verkeersmanagementcentrale
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VRI	Verkeersregelinstallatie
VRU	Veiligheidsregio Utrecht
VTH	Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
VWS	Volksgezondheid, Welzijn en Sport
V&J	Veiligheid en Justitie
WBO	Wonen en Binnenstedelijke Ontwikkeling
WGR	Wet gemeenschappelijke regelingen
WKO	Warmte-koude-opslag
WMO	Wet Maatschappelijke Ondersteuning
WRO	Wet op de Ruimtelijke Ordening

Colofon

De Programmabegroting is een uitgave van

Provincie Utrecht
Archimedeslaan 6
3584 BA UTRECHT
Postbus 80300
3508 TH UTRECHT
Telefoon: 030-2589111
www.provincie-utrecht.nl

Samenstelling en eindredactie
Afdeling Managementondersteuning

Ontwerp en opmaak
Afdeling Managementondersteuning in samenwerking met het Multi Media Centrum provincie Utrecht.

Afbeelding voorpagina
Zicht vanaf de Cuneratoren in het Utrechtse Rhenen

Oplage
30-50 exemplaren (intern)

Druk
Multi Media Centrum provincie Utrecht

De omslag en het binnenwerk van deze begroting zijn gedrukt op houtvrij-chloorvrij-TCF, duurzaam papier.